

CRISTINA ALBU

ARMA PSIHOLAGICĂ

– între limite și performanțe –

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE.....	7
CAPITOLUL I – ASPECTE PRIVIND TERORISMUL CA FENOMEN AL LUMII CONTEMPORANE.....	15
1.1 Fenomenul terorist.....	15
1.1.1. Conceptualizarea fenomenului terorist.....	16
1.1.2. Terorismul de drept comun	17
1.2. Specificul luptei teroriste.....	18
1.2.1. Strategii de prevenire și combatere a terorii.....	19
1.3. Teroristul mileniului III – profil psihologic	20
1.4. Luptătorii antiteroriști și rolul lor în combaterea terorismului	24
1.4.1. Paralelismul dintre teroristul mileniului III și profilul luptătorului antiterorist.....	27
CAPITOLUL II – PREGĂTIREA PSIHIcĂ A LUPTĂTORILOR ANTITERORIȘTI – ÎNTRE LIMITE ȘI PERFORMANȚE	33
2.1. Structuri interne specializate în riposta antiteroristă	33
2.1.1. Brigada Specială de Intervenție „Vlad Țepeș“	33
2.1.2. Unitatea Specială de Intervenție Antiteroristă „Acvila“	34
2.2. Observații cu privire la locul și rolul pregătirii trupelor de elită străine.....	34
2.3. Solicitări specifice și factori perturbanți. Impactul acestora asupra conduitei luptătorului antiterorist pe timpul îndeplinirii misiunilor.....	45
2.4. Calități umane specifice profesiei de luptător antiterorist.....	53
2.5. Particularități ale selecției indivizilor aspiranți la unitățile de intervenție antiteroristă	55
2.5.1. Selecția și cunoașterea din punct de vedere psihologic.....	58
2.5.2. Orientarea selecției spre profilul ideal al luptătorului antiterorist	63
CAPITOLUL III – UN CADRU CONCEPTUAL DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ A MUNCII.....	65
3.1. Un cadru conceptual de analiză a muncii	65
3.1.1. Descrierea postului.....	68
3.1.2. Specificațiile postului.....	69

3.1.3. Metode și tehnici de analiză a muncii	71
3.1.4. Fișa postului luptătorului antiterorist	78
3.1.5. Semnificațiile analizei muncii	80
3.2. Evaluarea performanțelor profesionale	82
3.2.1. Conceptul de performanță profesională integrat unităților speciale de ripostă antiteroristă	83
3.2.2. Interacțiuni în determinarea performanțelor	84
3.3. Avizarea periodică a personalului destinat misiunilor speciale prin examinarea psihologică	96
3.3.1. Avizarea – suport al unui program de formare/perfecționare– R.C.I. (Rezistență, Curaj, Inițiativă)	97
3.3.2. Aplicații psihologice în structurarea practică a atelierelor/exercițiilor de antrenament	98
3.3.2.1. Un caz ipotetic de dezamorsare a unei situații de criză	100
CAPITOLUL IV – CARACTERISTICILE ȘI STRUCTURA ANTRENAMENTULUI PSIHOLOGIC	109
4.1. Definirea conceptelor utilizate	109
4.2. Caracteristicile antrenamentului psihologic	118
4.3. Structura antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist	126
4.3.1. Selecția profesională	126
4.3.1.1. Profilul modal al luptătorului antiterorist – suport pentru optimizarea psihică	128
CAPITOLUL V – COMPONENTA METODOLOGICĂ A ANTRENAMENTULUI PSIHOLOGIC AL LUPTĂTORULUI ANTITERORIST	131
5.1. Antrenamentul psihologic de bază	131
5.2. Antrenamente psihologice în condiții de stres	135
5.2.1. Antrenamentul autogen	137
5.2.2. Antrenamentul ideomotor	143
5.2.3. Antrenamentul psihoton	146
5.3. Asistența psihologică diferențiată	149
5.4. Recuperarea luptătorilor traumatizați psihic	151
Concluzii	157
Bibliografie	161
Anexe	171

CUVÂNT ÎNAINTE

Secolul XXI a debutat abrupt și violent printr-un cutremur politic de amploare planetară – atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, care au vizat obiective simbolice importante pentru lumea democratică, au ucis, aproape instantaneu, mii de civili inocenți.¹

Indiferent de denumire, răspândire sau culoare locală, terorismul lasă sens de interpretare. Potrivit accepțiunilor privind *prevenirea și combaterea terorismului*², acesta reprezintă ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională, având următoarele caracteristici:

a) sunt săvârșite premeditat de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente și/sau distructive;

b) au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică;

c) vizează factori umani și/sau factori materiali din cadrul autorităților și instituțiilor publice, populației civile sau al oricărui alt segment aparținând acestora;

d) produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite.

Fenomen social de factură deosebită, terorismul a căpătat la acest început de secol și mileniu, prin amploarea și diversitatea formelor sale de manifestare, un caracter complex, extins la scara întregii planete.

În desfășurarea capitolului I, *conceptualizarea terorismului* reprezintă punctul de pornire în demersul propus. Nu lipsite de însemnătate sunt în decriptarea și înțelegerea fenomenului terorist, sursele de documentare, precum: *Marea Enciclopedie a Jihadului*, *Scrisoarea de la un membru Al-Qaeda*, *Cum să înfrunți și să rezști în fața anchetatorilor serviciilor speciale*,

¹ *Strategia de securitate națională a României*, adoptată de către CSAT prin Hotărârea nr. 62 din 17 aprilie 2006.

² *Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului*.

Ghidul teroristului islamic, Manualul teroristului. Toate acestea fac obiectul unor preocupări constante, în mod deosebit, la nivelul grupării *Al-Qaeda*.

În activitatea lor, în scopul atingerii țelurilor propuse, cei care îl practică recurg la o diversitate de practici teroriste precum asasinatelor politice, răpirile de persoane, atentatele cu arme și bombe, victimele acestora constituind deopotrivă demnitari politici și guvernamentali, magistrați, oameni de afaceri, personalități ale culturii și științei, polițiști, ziariști și mai nou, femei, bătrâni sau chiar copii.

Înțeles și ca un „război ascuns, nedeclarat” sau „conflict de mică intensitate, cu obiectiv limitat”, *terorismul – flagel al lumii contemporane*³ a depășit stadiul improvizațiilor, al unor simple asasinat sau atentate cu bombe. *Cele patru mari acțiuni teroriste:* 11 septembrie 2001 SUA, 11 martie 2004 – Madrid, 7 iunie 2005 – Londra, *la care se adaugă Beslanul, Moscova etc. au demonstrat că teroriștii moderni pot lovi orice obiectiv, oriunde în lume, încercând prin teroare, modificarea unor decizii, chiar politice.*⁴

În acest cuprins, pot fi explicate și numeroasele atentate reușite în ultimul timp asupra unor demnitari (12.03.2003 – primul-ministru al Serbiei și Muntenegrului, Zoran Djindjici; 13.02.2004 – președintele cecen Zelimkhan Iandarbiev; ministrul afgan al aviației, Mirwais Sadiq; președintele Taiwanului, Khen Shui-Bian; 09.05.2004, Groznii, președintele cecen, Ahmad Kadîrov) sau asupra unor obiective și instituții publice (11.03.2002 – trei gări din Madrid, Spania – 191 de morți; 12.10.2002 – un club de noapte și un restaurant din insula Bali, Indonezia – 202 morți; 23.10.2002 – teatrul din Moscova, Rusia – 120 de morți; 09.12.2003 – Hotel Național, Moscova, Rusia – șase morți și zece răniți; școala din Beslan, 03.09.2004 – Osetia de Nord – 329 de morți și 500 de răniți).

Manifestările violente, precis orientate și foarte bine organizate, oferă o imagine apocaliptică și creează o psihoză paralizantă a terorii în timp de pace, cu amplificatii și diversificări multiple în situații de criză sau în caz de război. Prin toate transformările și reorganizările *Al-Qaeda*, spre exemplu, se urmărește crearea unei *psihologii generalizate* în rândul populației, urmărindu-se înainte de toate descurajarea generală prin folosirea sarinului, VX-ului, prin atacarea centralelor nucleare, sabotarea transporturilor de substanțe periculoase, ținte din domeniul energetic, petrolier, gaze naturale etc.

³ Cf. Andreescu, A., *Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale*, Editura Artprint, București, 2000, pag. 8.

⁴ Andreescu, A.; Radu, N., *Geneza Terorii. Măsuri corelative antiteroriste*. Editura Artprint, București, 2007, pag. 6.

În acest context se poate aprecia că terorismul nu este, așa cum se spune adesea, „violență stupidă” ci, indiferent de cât de anormal și în afara legii ar fi sau ar părea, el nu este irațional sau lipsit de scop. Dimpotrivă, terorismul îmbrățișează o anumită cauză, de regulă politică, are o anumită organizare și structurare și o anumită specializare profesională a celor care participă la acțiuni cu un asemenea caracter. Situația în sine este definită tot în cuprinsul primului capitol prin stabilirea *paralelismului existent între teroristul mileniului III și luptătorul antiterorist*.

Analiztii în domeniu încearcă să răspundă la multe întrebări pentru a caracteriza fenomenul și a găsi soluții adecvate.⁵

- Există conflict între civilizații, respectiv între cea occidentală și cea islamică?

- De ce democrația, pluralismul, liberalismul din întreaga lume modernă nu au influențat pozitiv lumea musulmană, ba chiar au determinat ca o mare parte din aceasta să se întoarcă spre fundamentalism și tradiționalism?

- De ce Occidentul nu poate să înțeleagă lumea islamică și se situează mereu în postura profesorului, uneori prea exigent?

- Care sunt motivațiile în pregătirea teroriștilor și cum se păstrează treaz devotamentul pentru actul sinucigaș, în condițiile în care unii teroriști au trăit și s-au instruit în Occident?

- Cine sunt luptătorii antiteroriști?

La această ultimă întrebare, în capitolul II, dedicat pregătirii psihice a luptătorilor antiteroriști, autoarea încearcă să dea un răspuns cât mai adecvat. Calitățile umane specifice profesiei de luptător antiterorist, particularitățile ce definesc selecția indivizilor aspiranți la unitățile de intervenție antiteroristă, scot în evidență, pe cât posibil cu putință, locul și rolul ce revin pregătirii fizice și psihice în cadrul unor structuri interne ale Ministerului Internelor și Reformei Administrative, specializate în riposta antiteroristă.

Fie că ne referim la *Brigada 44 Parașutiști din Africa de Sud, Forțele Aeropurtate, la trupele SPETNAZ din Federația Rusă* ori la structurile de profil, de tip „Acvila”, *Brigada Vlad Țepeș*, din Ministerul Internelor și Reformei Administrative sau *Unitatea Specială de Intervenție Antiteroristă din Serviciul de Protecție și Pază* și, nu în ultimul rând, *Brigada Antiteroristă din cadrul Serviciului Român de Informații*, toate acestea reclamă *analiza muncii*,

⁵ Andreescu, A.; Radu, N., *Terorismul mileniului III – reconfigurarea rețelelor*, în TIMPOLIS, an XVII, nr. 1374, 30 august- 2 septembrie, 2007.

analizată în cuprinsul capitolului III, ca prim pas în selecția, evaluarea și formarea/pregătirea luptătorilor.

Privită și dintr-o perspectivă funcțională, drept o precondiție pentru numeroasele activități specifice, *analiza muncii* reprezintă, în concepția autorilor Schuler R.S.; Huber V.L. *procesul de descriere și înregistrare a obiectivelor unui post de muncă, a sarcinilor și activităților specifice, a condițiilor în care se lucrează, a deprinderilor, aptitudinilor, cunoștințelor și altor abilități necesare practicării în condiții optime a muncii respective*.⁶

O analiză atentă a postului este un *indicator al standardelor de performanță și al unui set de predictorii posibili*.⁷ Fără să avem în atenție acum, cele două tipuri de analiză a muncii (*job description* sau *job specifications*) sau *metodele utilizate în analiza muncii* întreprinse asupra profesiei luptătorului antiterorist, trebuie precizat că rezultatul analizei muncii a fost concretizat într-o *fișă a postului*, cu semnificație aparte în stabilirea instrumentelor de selecție.

Analiza întreprinsă asupra postului a reușit să ne furnizeze o serie de informații relevante, despre sarcinile implicate în activitatea luptătorului antiterorist, precum și despre caracteristicile pe care trebuie să le dețină un luptător pentru a fi performant în activitatea sa (K.S.A.O. – cunoștințe, deprinderi, atribuții, alte caracteristici personale).

Rezultatele obținute și prin aplicarea *Chestionarului de analiză a muncii al lui Fleishman (FJAS)* au pus accentul pe capacitatea de concentrare, stabilitate și rezistență în condiții de stres.

Dintre aptitudinile cognitive: *orientarea spațială, atenția, rapiditatea percepției, memorarea și suplețea structurării* înregistrează valorile cele mai ridicate. Timpul de reacție, dexteritatea manuală, stabilitatea mână-brăț, controlul precis al mișcărilor integrate *aptitudinilor psihosomatice* sunt, de asemenea, înregistrate cu valori semnificative. Aptitudinile perceptive, respectiv *vederea la distanță, sensibilitatea auditivă, perceperea adâncimii*, alăturate aptitudinilor fizice (*rezistență fizică, forță dinamică, echilibru corporal etc.*) definesc *profilul luptătorului antiterorist* și particularitățile psihologice ale profilului luptătorului antiterorist, particularități dezvoltate în profilul modal (Spectrum CPI 260 TM - RO, FPI, 16 PF-5).

⁶ Schuler, R. S. Huber U. L., *Personnel and Human Resource Management* (5th ed), West Publishing Company, Minneapolis, 1993.

⁷ Pitariu H.D.; Sântion Fl., *Selecția psihologică a militarilor: puncte de vedere*, în, *Spirit militar modern*, vol. 8-10, 2002.

Un subpunct al demersului îl constituie și *avizarea periodică* a personalului destinat misiunilor speciale, subpunct dezvoltat în cuprinsul capitolului III, în acord cu evaluarea performanțelor profesionale. Realizată la diferite intervale de timp, potrivit concepțiilor de lucru specifice structurilor din sistemul siguranței naționale, avizarea presupune, înainte de toate, examinarea psihologică periodică a personalului cu ajutorul unei baterii de teste psihologice recunoscute ca valoare. Metoda *formelor paralele* (Chestionarul 16 PF IV, varianta A.B., Testul Wonderlic IW 1-5, Testul MM₃ 1-2, Testul Praga, 1-3) asigură un cadru obiectiv de măsurare a performanței la diferite intervale de timp, eliminând riscul învățării testelor de către cei examinați.

Avizarea prin examinare psihologică, în scop formativ sau de perfecționare, are drept scop și formarea unor stări de permisiune (de pregătire) reprezentate prin seturi de reacții, constituite ca răspuns spontan sau dirijat în legătură cu misiunile de luptă primite.

În acest scop s-a procedat și la constituirea unui program de formare/selecționare RCI (rezistență, curaj, inițiativă), structurat pe un ansamblu de șase aplicații psihofizice, diferențiate prin ateliere și exerciții de antrenament.

Sistemul RCI propus și în vederea avizării psihologice a personalului destinat misiunilor speciale, nu urmărește formarea unor automatisme, așa cum poate se crede la prima vedere, ci își propune să ofere strategii pentru ripostă antiteroristă, în situații de risc neprevăzut. Un caz ipotetic de dezamorsare a unei situații de criză completează programul RCI, insistând asupra faptului că negocierea cu gruparea teroristă a devenit un element indispensabil în rezolvarea situațiilor de criză. Departe de a căuta gloria de sine, negociatorul este cel care deschide drumul spre acțiune al luptătorilor antiteroriști și spre libertate a ostaticilor.

În cuprinsul capitolului IV, caracteristicile și structura antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist au fost abordate din perspectiva necesității cunoașterii unui suport pentru optimizarea psihică. Pregătirea, în contextul general de prevenire și înlăturare a pericolelor de atentat asupra demnitarilor și instituțiilor de stat reprezintă un mijloc esențial de îmbunătățire a capacității de luptă, de dezvoltare a calităților motrice de bază – rezistență, forță, viteză, îndemânare – precum și a hotărârii, încrederii în forțele proprii și a curajului, a capacității de concentrare și a rezistenței la stres.

După cum este cunoscut din literatura de specialitate, problemele pregătirii trupelor care au misiuni și sarcini specifice intervenției antiteroriste le

sunt acordate o atenție deosebită în S.U.A., Anglia, Germania, Franța, Rusia, Spania și Israel. „În prezent, majoritatea teoreticienilor militari și experții în psihologie sunt de acord că, paralel cu eforturile pentru instruirea și înzestrarea forțelor proprii, este necesar să se acorde o mare atenție pregătirii psihice a trupelor proprii.

Pregătirea psihică pentru luptă include un ansamblu de acțiuni și demersuri instructiv-educative menite să asigure însușirea unor cunoștințe și formarea unor deprinderi și atitudini care să determine stabilitatea și echilibrul psihic al luptătorilor, să dezvolte rezistența psihică și capacitatea acestora de a se raporta conștient, cu un moral ridicat, la situațiile specifice luptei, pentru o acțiune extrem de eficientă”.⁸

Cu scopul de a asigura pregătirea luptătorilor la nivelul solicitărilor specifice, și în țara noastră au fost împrumutate modele, proiectate și construite ateliere de pregătire psihofizică. Lucrarea vizează tocmai acest domeniu, proiectând un model propriu de antrenament psihologic destinat luptătorului antiterorist, inspirat din pregătirea psihologică a sportivilor de performanță și a luptătorilor din armatele regulate. Aceste două modele au fost adaptate la specificul luptei antiteroriste rezultând un model cu scopuri, obiective, structură și metodologie de aplicare adecvate.

Antrenamentul general al luptătorului antiterorist vizează creșterea calităților de bază ale acestuia incluzând sfera proceselor psihice, a personalității și a deprinderilor, desfășurându-se pe tot parcursul activării luptătorului în unitatea antiteroristă. În capitolul V s-a adus în atenție componența metodologică a antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist, centrând aria cercetărilor atât pe antrenamentul psihologic de bază, cât și pe antrenamentul autogen, ideomotor și, nu în ultimul rând, pe antrenamentul psihoton, parte din antrenamentele psihologice desfășurate în condiții de suprasolicitare fizică și psihică.

Echilibrul emoțional este vizat prin antrenament autogen, prin sugestii și autosugestii dirijate în acest sens, prin programare neurolingvistică și prin psihoterapii de orientare comportamentalistă uzându-se desensibilizarea față de stimuli puternic afectogeni.

Fenomenele care stau la baza antrenamentelor autogene sunt demult cunoscute medicinei și sistemelor YOGA. Hipnologia medicală dispune de metode de disipare a funcțiilor fiziologice și psihologice ale omului prin

⁸ Radu, I., *Pregătirea pentru luptă a militarilor*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994, pag. 23.

intermediul sugestiei nu numai în timpul somnului. Rezultate analoage se pot obține și cu ajutorul autosugestiei.

Specificul activităților de muncă antiteroristă necesită un control emoțional evident, un calm deosebit de necesar în adaptarea la situații extrem de solicitante fizic și psihic.

Aceste caracteristici ale lumii moderne generează solicitări specifice, la care trebuie să facă față angajații:

a) schimbările socioprofesionale rapide solicită capacitatea de învățare rapidă din partea angajaților;

b) dezvoltarea de noi cunoștințe și tehnologii cere capacitatea de integrare/asimilare rapidă de informații;

c) accentul pus pe competențe probate pune în valoare meritocrația (păstrarea și promovarea celor mai buni);

d) creșterea diversității în muncă, învățare, stil de viață, solicită o mai mare flexibilitate din partea indivizilor.

Cu alte cuvinte, evoluția societății și multiplicarea forței de muncă a impus și exigențe sporite pentru angajați, acestora solicitându-li-se performanțe înalte, posibile datorită prezenței unor caracteristici psihologice, precum: adaptabilitate, aptitudini și deprinderi multiple și transferabile, abilitatea de a lucra în echipe diverse.

Fără să încercăm să epuizăm subiectul în discuție acum, am putea concluziona că *terorismul este prețul plătit de civilizația occidentală pentru hegemonia sa și impunerea principiilor democratice în lume.*⁹

Pornind de la amploarea luată de acțiunile teroriste în toate colțurile lumii, dezvoltarea de către organizațiile teroriste a unor strategii și tactici din ce în ce mai distructive, înzestrarea acestora cu arsenale de armament, muniții, comunicații și echipamente bazate pe tehnologii de ultimă oră, nu putem decât să subscriem pe deplin punctelor de vedere exprimate, potrivit cărora ne aflăm în fața celui de-al patrulea război mondial („RĂZBOIUL RECE” fiind socotit al treilea), numit: RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI.¹⁰

Comisar șef, conferențiar univ. dr. Radu Nicolae

⁹ Andreescu, A.; Radu, N., *op. cit.*, 2007.

¹⁰ Ciobanu, N., *Reevaluarea măsurilor de prevenire și combatere a terorismului*, manuscris, București, 2006, pag. 15.

ASPECTE PRIVIND TERORISMUL CA FENOMEN AL LUMII CONTEMPORANE

1.1. Fenomenul terorist

Terorismul nu este un fenomen recent. Istoria ne-a demonstrat că și în cele mai stabile și democratice societăți, populația nu a fost scutită de violență și asasinate. În zilele noastre a devenit aproape cotidian să aflăm că a mai avut loc un nou atac terorist, urmat imediat de represalii. Zilnic, mass-media abundă de cuvântul „TERORISM”.

Indiferent de denumire, răspândire sau culoare locală, terorismul patronează, pe lângă violență, alte două fenomene alarmante, și anume: traficul de droguri și de arme.

În activitatea lor, în scopul atingerii scopurilor propuse, cei care îl practică recurg la o diversitate de practici teroriste precum asasinatele politice, răpirile de persoane, atentatele cu arme și bombe, victimele acestora constituind deopotrivă demnitari politici și guvernamentali, magistrați, oameni de afaceri, personalități ale culturii și științei, polițiști, ziariști și mai nou femei, bătrâni sau chiar copii.

În afara acestor organizații „tradiționale” apar o serie de persoane care, individual sau în grup, organizat sau neorganizat, își îndreaptă atacul criminal împotriva șefului statului, șefului guvernului sau miniștrilor săi, înlăturarea fizică a persoanei vizate constituind practica teroristă cel mai des folosită.

Fenomen social de factură deosebită, terorismul a căpătat la acest început de secol și mileniu, prin amploarea și diversitatea formelor sale de manifestare, un caracter complex, extins la scara întregii planete. Omenirea este confruntată, din ce în ce mai des, cu o multitudine de acțiuni teroriste unele de o violență inimaginabilă, care răspândesc groază, tulbură profund viața normală a societății, sfidând ordinea de drept, internă și internațională, punând în pericol existența și funcționarea democrațiilor, securitatea națională a statelor și chiar pacea mondială.

1.1.1. Conceptualizarea fenomenului terorist

Cu toate acestea, deși fenomenul terorist se află în atenția specialiștilor, constituind obiect de analiză și studiu pentru diferite discipline (politologie, istorie, sociologie, psihologie, criminologie etc.), până în momentul de față nu s-a elaborat o definiție a terorismului care să fie unanim acceptată.

Specialiștii apreciază că dificultățile întâmpinate în definirea actelor de violență rezidă esențialmente în cauze de ordin politic, ceea ce explică în mare măsură atât pozițiile diferite față de cele două forme principale de terorism (individual și de stat), cât și diferențele în ceea ce privește sancționarea variatelor acte de terorism pe plan național ca și impasul în privința reglementării globale.

Înțeles ca un „război ascuns, nedeclarat” sau „conflict de mică intensitate, cu obiectiv limitat”, acest flagel al lumii contemporane a depășit stadiul improvizărilor al unor simple asasinat sau atentate cu bombe. Manifestările sale violente, precis orientate și foarte bine organizate, oferă o imagine apocaliptică și creează o psihoză paralizantă a terorii în timp de pace, cu amplificării și diversificări multiple în situații de criză sau în caz de război. Sunt așadar, suficiente motive pentru radiografierea și aprofundarea acestui cumplit fenomen, începând cu însăși definirea conceptului de terorism.

În procesul de definire a acestui fenomen sunt întâlnite dificultăți, în sensul că, această tehnică de aplicare a violenței nu poate fi folosită numai la anumite tipuri de conflicte ci, în principiu, ea ar putea fi utilizată de oricine, în toate tipurile de situații conflictuale, nu neapărat politice.

Dificultatea definirii provine din faptul că, în esența sa, terorismul nu a putut fi definit ca fenomen. Confuzia se poate crea datorită similitudinii de comportament atunci când un act de violență este săvârșit de un individ motivat politic, un criminal ori un dezechilibrat mintal.

Privit din perspectiva psihosociologică, s-a ajuns la concluzia că demersul cognitiv și acțional trebuie îndreptat cu prioritate spre:

- definirea conceptului de terorism, surprinderea elementelor ce-l caracterizează și diferențiază de alte fenomene și forme ale violenței sociale, reușindu-se astfel să se stabilească cu claritate obiectivul activității de luptă împotriva acestui flagel social;
- stabilirea cauzelor generatoare și factorilor favorizanți ai apariției și proliferării violenței sociale, a relațiilor de interdependență dintre cauzele și efectele fenomenului terorist;
- identificarea și pătrunderea în intimitatea dimensiunilor psihosociologice pe care le ridică factorul uman implicat, organizațiile și acțiunile teroriste;

– desprinderea formelor de manifestare ale terorismului, metodele și mijloacele prin care se realizează acțiunea violentă.¹¹

1.1.2. Terorismul de drept comun

În contextul menționat, terorismul obișnuit, mai exact spus, terorismul de drept comun, se poate înfățișa sub forma oricărei infracțiuni de drept comun, fără a interesa dacă constituie un mijloc care să tindă la un scop anume, fiind suficient să prezinte caracteristicile intimidării. În acest sens, se pot da ca exemple, uciderea succesivă a femeilor din sadism, incendierea repetată a clădirilor din instinct piroman, calomnierea și amenințarea continuă a unor categorii de persoane sau chiar a unei singure persoane, din răutate sau răzbunare, ori din instinct patologic, săvârșirea repetată de acte de tâlhărie la drumul mare etc.

Aceasta nu înseamnă că terorismul de drept comun nu este atât de periculos, mai ales atunci când el se manifestă sub forma unor infracțiuni care au drept efect o primejdie comună; în asemenea împrejurări, dacă un singur act trezește bănuiala de repetare, acesta este de natură să dezlănțuie teroarea, iar autorul să capete atribut de terorist.

Specialiștii în domeniu, cercetători ai fenomenului și juriști, congresele specializate și alte manifestări internaționale, mai ales acelea care au avut ca scop unificarea prevederilor dreptului penal, au desfășurat activități ample de cercetare a fenomenului terorismului, dar încă nu au reușit să realizeze un consens asupra unei definiții juridice adecvate.

O abordare interesantă a chestiunii definirii terorismului este aceea a doi cercetători olandezi de la Universitatea din Leiden. Ei au strâns 109 definiții academice și oficiale ale terorismului și le-au analizat principalele elemente. În urma studiului, au ajuns la concluzia că elementul de violență era prezent în 83,5% dintre ele, țelurile politice în 65%, în vreme ce 51% puneau accentul pe elementul inducerii sentimentelor de frică și teroare. Doar 21% din definiții menționau arbitrarul și caracterul nediscriminatoriu al țintelor alese și numai 17,5% cuprindeau victimizarea civililor, a non-combatanților, a elementelor neutre sau din afară.¹²

Definirea unanim acceptată a terorismului necesită un element de teroare și un scop coercitiv. Toate actele teroriste presupun violență sau amenințare cu violența, adeseori asociată cu cereri specifice. Unul dintre

¹¹ Andreescu A., *Terorismul, analiză psihologică*, Editura Timpolis, București, 2000, pag. 11-23.

¹² Schmid, A.; Jongman, A., *Political Terrorism*, Amsterdam. North Holland Publishing Company, 1988.

scopurile prioritare urmărite de teroriști este acela de „a-și face auzită vocea”, de a-și face publice propriile revendicări.

Terorismul este violența menită să se expună în ochii publicului, iar teama este efectul urmărit de terorism și nu produsul său auxiliar.¹³ În aceasta constă cel puțin diferența dintre tacticile teroriste și jafurile sau celelalte infracțiuni violente care pot inspira teama, fără a fi însă acte de terorism.

1.2. Specificul luptei teroriste

Terorismul este o activitate veche de când lumea. Crizele politice, economice, debarcarea unui guvern, instaurarea altuia legitim sau nu, rezolvarea unor probleme sociale sunt, nu de puține ori, situații în care actul terorist este considerat o soluție. În procesul de definire a acestui fenomen sunt întâlnite dificultăți, în sensul că, această tehnică de aplicare a violenței nu poate fi folosită numai la anumite tipuri de conflicte ci, în principiu, ea ar putea fi utilizată de oricine, în toate tipurile de situații conflictuale, nu neapărat politice.

În procesul de definire a acestui fenomen sunt întâlnite dificultăți, în sensul că, această tehnică de aplicare a violenței nu poate fi folosită numai la anumite tipuri de conflicte, ci, în principiu, ea ar putea fi utilizată de oricine, în toate tipurile de situații conflictuale, nu neapărat politice.

Unii specialiști susțin că nu se poate da nicio definiție terorismului, argumentând că perspectiva se poate schimba în funcție de motivul, momentul și locul unde are loc actul terorist.¹⁴

Pentru cealaltă tabără a teoreticienilor, aproape orice act de violență poate fi inclus în categoria terorismului chiar dacă, de multe ori, pot apărea confuzii din cauza comportamentului aparent similar manifestat de un individ (care din considerente politice comite un act violent), de un criminal de drept comun sau de un dezechilibrat mintal.

Prin teroare – ca noțiune luată de sine stătător – se înțelege o stare de teamă extremă care înspăimântă, tulbură și paralizează. Această teamă colectivă poate fi indusă prin „terorizare”, adică prin practicarea amenințării cu violența sau folosirea acesteia. Violența este înțeleasă ca fiind recurgerea la forță, în vederea prejudicierii integrității unor persoane sau bunuri, de către un individ sau un grup. Așadar, teroarea poate surveni și fără terorism, dar în același timp, teroarea este cheia care declanșează terorismul.

¹³ Andreescu A., *11 septembrie 2001 – provocarea secolului XXI în materie de terorism*, Editura Artprint, București, 2002.

¹⁴ xxx, *Culegere de studii, Terorismul, Istoric, Forme, Combatere*, Editura Omega, București, 2001, pag. 37.

Nu există un consens internațional asupra definirii terorismului. Cu toate acestea, multe țări au încercat să delimiteze conceptual propriile interese și valori, apelând la propriile lor formule.

Una din definițiile des uzitate consideră că: „Terorismul semnifică amenințarea cu violența sau folosirea violenței în scopuri politice de către indivizi sau grupuri, indiferent dacă acționează pro sau contra autorității guvernamentale existente, când aceste acțiuni au intenția de a șoca, intimida, sau consterna un grup țintă mai larg decât victimele imediate. Terorismul este relaționat cu indivizi sau grupuri care urmăresc răsturnarea regimurilor politice, corectarea unor deficiențe sociale percepute de grupurile respective sau erodarea ordinii politice internaționale”.¹⁵

1.2.1. Strategii de prevenire și combatere a terorii

În acest context se poate aprecia că există o distincție între terorism și actele criminale non-politice, cum sunt răpirile, crimele sau deturnările.

În același timp, nu există un consens deplin asupra distincției dintre ele. Grupurile de gherilă sau forțele armate apelează deseori la tactici teroriste, chiar dacă terorismul nu reprezintă un obiectiv primar sau modul preferat de acțiune. De asemenea, în sens invers, multe organizații teroriste folosesc tacticii sau procedee criminale fără ca acestea să poată fi incluse în practicile teroriste (traficul de droguri, arme etc.).

Combaterea și contracararea terorismului sunt acțiunile întreprinse de către guverne pentru a contracara pericolul, incluzând măsurile speciale inițiate de structurile militare, de organele de ordine și de profesioniștii pe linie de pază și protecție pentru reducerea probabilității unui atac împotriva unui anumit obiectiv.

Asemenea măsuri mai cuprind și acțiunile întreprinse ca ripostă la un anumit eveniment, mergând de la folosirea unei echipe tactice într-o situație de luare de ostatici, până la bombardarea teritoriului unei țări care patronează o anumită acțiune sau un anumit grup.

Conform opiniilor specialiștilor, grupările teroriste se pot împărți în următoarele categorii:

- Grupări etnice, regionaliste, naționaliste;
- Grupări care se autointitulează revoluționare;
- Grupări anarhiste care se remarcă prin absența unor scopuri clare și precise, ideologia lor fiind confuză;

¹⁵ Arădăvoaice Gh.; Iliescu D.; Niță D., *Terorism, antiterorism, contraterorism*, Editura Antet, Oradea, 1997.

- Grupări patologice sau individuale care nu revendică scopuri de ordin politic sau ideologic, motivația lor constând în lipsa de acomodare într-o anumită societate, organizare socială, familie;
- Grupări neofasciste de extremă dreaptă și care în unele țări acționează cu acordul tacit și sprijinul guvernelor;
- Mercenarii ideologici, pe care îi întâlnim cel mai frecvent în grupările cu câmp de acțiune transnațională.

Din analiza prognozelor formulate de specialiști în materie de terorism (www.sri.ro) privind evoluția acestuia se desprind următoarele considerații: terorismul va persista cu siguranță, ca fenomen acut și în viitor; va crește cantitativ și calitativ; va evolua în materie de tactici, ținte și mijloace (armament); unele state vor apela la terorism pentru a-și atinge anumite scopuri.

1.3. Teroristul mileniului III – profil psihologic

După cum am încercat să arătăm, existența terorismului are ca motivație intrinsecă interpretarea subiectivă a realității, care diferă de percepțiile guvernelor și societăților cu care se confruntă teroriștii sau care reprezintă motivul frustrării și angoasei lor.

Una din caracteristicile existențiale ale terorismului și, implicit, ale teroriștilor, constă în obsesia acestora de a convinge opinia publică vizată, grupul social țintă, să privească lumea așa cum o privesc ei, potrivit propriului standard de legitimare politico-socială.

Fenomenul terorist se limita în secolul al XIX-lea la câteva atentate contra unor demnitari de stat, regi sau împărați. Complexitatea fenomenului terorist contemporan face necesară o enunțare mai subtilă a portretului teroristului.¹⁶

Pentru a creiona personalitatea teroristului actual, este necesar să fie stabilit ce tip de terorism promovează, care este finalitatea actului terorist întreprins, care este maniera de execuție, mijloacele și metodele utilizate.

Există astăzi în lume un terorism de natură criminală. Atracția exercitată de acest gen își are explicația sa. Un individ cu un pistol poate captura un avion, poate cere o recompensă importantă, după care se retrage, sub protecția ostaticilor. Răpirile de persoane au devenit ocupații „lucrative” în multe părți ale lumii.

În toate aceste cazuri, teroriștii nu au motivație politică, scopurile lor fiind de natură criminală, urmărind o finalitate pecuniară. E drept, uneori, astfel de acțiuni sunt acoperite de o imagine fals politică, așa cum a fost cazul unui cuplu din Atlanta care a răpit un om de afaceri, cerând o răscumpărare de

¹⁶ Delcea, C., *Psihologia teroristului*, în *Terorismul azi*, vol. 1, nr. 1 iulie, 2006, pag. 44.

700.000 de dolari, în numele „Armatei Revoluționare Americane” – organizație fictivă, menită să deturneze de la caracterul pur criminal al acțiunii. Acestor teroriști le sunt specifice lipsa totală de scrupule, recurgerea la violență, neliniștea, cruzimea, cupiditatea. Punctul lor slab constă în faptul că singurul liant al grupurilor îl constituie dorința de câștig ilicit.

Teroriștii psihopatici manifestă un echilibru psihic labil cu complexe de inferioritate și tendința de a ieși în evidență, de a fi în centrul atenției.¹⁷ Un licean din Lille, Franța, și-a dat foc pentru a „protesta contra situației din Biafra”. Dacă tânărul nu ar fi murit, ar fi îngroșat numărul teroriștilor psihopatici care vor să „îndrepte lumea de unii singuri”.

Caracteristica generală a acestui tip uman o constituie neacceptarea ordinii stabilite, pe care o consideră o presiune deghizată, iar stabilitatea socială ca pe o tiranie mascată.

Psihopații acționează, în general, ca „lupii singuratici” (terorismul reprezentând ultimul stadiu al unei nesociabilități cronicizate). Aflați la periferia vieții comunitare, provenind, în principiu, din mediile cele mai nefavorizate, complexați și neîmpliniți, psihopații încearcă să se răzbune pe o societate în care nu s-au putut integra, pe un mod de viață incompatibil cu psihologia lor deviantă.

Victimele potențiale ale furiei antisociale sunt recrutate din reprezentanții de vază ai societății, din oamenii care s-au impus pe firmamentul vieții economice politice sau sociale.¹⁸

Modul de operare al teroriștilor psihopatici derivă din modul lor de viață în care predomină acțiunea solitară. Pentru teroriști, acest mod de acțiune prezintă avantajul că organele specializate îi depistează greu pe făptuitori. Ducând o viață de multe ori singuratică, cu puține contacte sociale, laconici, neîncrezători, psihopații solitari nu pot fi descoperiți decât în cazurile în care se trădează prin accese de furie, injurii, debitarea violentă a „convingerilor” lor, scrisori de amenințare etc.

Periculozitatea acțiunilor teroriste de sorginte psihopatică rezidă și din imposibilitatea purtării de tratative în situații de criză, deoarece a invoca normele de drept, a apela la sentimente de compasiune sau de înțelegere reprezintă tentative eșuate din start, psihopații având scări și ierarhii valorice complet diferite de cele general acceptate.

Atentatele comise de teroriștii singuratici reușesc uneori deoarece logica comiterii lor este străină de înțelegerea generală: oamenii normali, însărcinați cu misiuni de pază și protecție a demnitarilor, sunt adesea înclinați

¹⁷ *Ibidem*, 44-45.

¹⁸ Curtis F., *Terorismul – cauze și remedii*, Focus Security, 2001, pag. 112.

să negligeze faptul că psihopații percep deformat realitatea, că au alte viziuni asupra riscului, șanselor de reușită, fiind total ilogici și imprevizibili.

O altă categorie de teroriști o reprezintă grupurile de infractori care s-au specializat în răpirile de persoane, aceasta fiind o metodă foarte rapidă de a face bani.

Potrivit unui veteran al poliției irakiene, colonelul Feysal Ali, hoții care furau aur și bijuterii s-au reprofilat în răpiri deoarece acestea sunt mai ușor de comis și mult mai profitabile. Fenomenul răpirilor cetățenilor străini în Irak a ajuns la o amploare fără precedent, fapt care a determinat cotidianul „al-Sabah” să informeze despre un adevărat „bazar cu ostatici”, unde aceștia sunt expuși, schimbați sau vânduți.

Complet diferit de psihopați și de foști infractori, teroriștii gândesc și acționează instituționalizat, sunt membrii ai unui grup, organizații politice sau religioase extremiste. Făcând abstracție de idealurile nebuloase pentru care acționează, de violența fără limite la care recurg, precum și totala lipsă de scrupule de care fac dovadă, acești profesioniști ai terorii nu au nimic în comun cu lupii singuratici care vor să „salveze lumea”, să o facă mai bună sau mai apropiată de gusturile lor, prin intermediul unei crime.

Atentatele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, rodul otrăvit al unor frustrări în lupta pentru putere, pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile pentru un grup sau o pătură socială, prin mijloace violente, în afara legii. Atentatele teroriste de acest fel se produc la capătul unor îndelungate și migăloase acțiuni de strângere de date privind potențiala victimă, programul acesteia, mijloacele de protecție de care dispune. Locul și momentul atentatului sunt alese judicios, după criterii de înalt profesionalism, ținându-se cont de factorii de risc, de șansele de reușită, de impactul produs asupra mass-media, de eficacitatea acțiunii teroriste.

Mijloacele materiale și sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste „instituționalizate” sunt impresionante. Teroriștii profesioniști au rețele informative, canale de transmitere a informațiilor, adevărate arsenale ce cuprind armament sofisticat, dispozitive electronice de detonare comandate de la distanță, explozibil de mare putere etc.

Teroriștii profesioniști sunt sponsorizați de state sau organizații puternice care le oferă ajutor financiar, locuri de refugiu, baze de antrenament și de instrucție, documente probante ale noii lor identități, iar uneori și justificări ideologice pentru faptele comise.

Cu excepția unor cazuri foarte rare, teroriștii profesioniști acționează numai din rațiuni politice sau sociale, atentatele nereprezentând materializarea unor impulsuri personale, a unei motivații individuale cum este cazul la teroriștii psihopați. În general, teroriștii sponsorizați sunt cei mai periculoși

deoarece dovedesc îndemânare, precizie, profesionalism, neavând niciun fel de reticență de ordin sentimental, moral sau uman. Aceste automate depersonalizate ale distrugerii se deosebesc de teroriștii fanatici, aserviți unei cauze sau idei de natură politică, religioasă sau națională.

Periculozitatea atentatelor profesionale decurge din rigoarea și calculul cu care sunt organizate, din impresionanta gamă de mijloace utilizate și din faptul că organizația teroristă respectivă nu vede în materializarea atentatului o finalitate glorioasă a echipei – așa cum este cazul „singuraticilor” –, ci o apariție oarecare, urmată de alta, în cadrul unui program de acțiune bine stabilit în care siguranța comandourilor reprezintă o problemă importantă, atent studiată.

Dezavantajul oricărei grupări teroriste îl constituie însăși existența sa, care, mai devreme sau mai târziu, este deconspirată, devenind ținta operațiunilor antiteroriste.¹⁹

Descoperirea organizațiilor este posibilă în multe cazuri ca urmare a scurgerii de informații din interiorul lor, ceea ce determină riposte hotărâte ale organelor de ordine, multe atentate eșuând chiar din faza de concepție.

Teroriștii fanatici, adesea *kamikadze*, sunt gata să sacrifice orice pentru îndeplinirea idealului lor național, politic sau religios. Ei sunt recrutați din păturile cele mai sărace și mai necultivate ale societății, dintre indivizii crescuți într-un climat social de disperare și mizerie, favorizant al urii, șovinismului, exclusivismului, obscurantismului religios și al xenofobiei. În general, ei sunt capabili de acte sinucigașe, așa cum a fost cazul atentatoarei indiene care a detonat o importantă cantitate de explozibil ascuns sub îmbrăcămintea sa, în apropierea fostului prim-ministru Rajiv Gandhi. „Oamenii dinamită” adepți ai organizației evreiești Stern, fedainii palestinieni, absoluțiștii islamici, „vădulele negre” ale cecenilor și-au probat adeseori fanatismul, devenind un real pericol pentru societățile în care trăiesc.

Profilul tradițional al teroristului s-a modificat substanțial, acesta devenind un personaj cu o educație cât mai aleasă, absolvent al unor universități prestigioase. Grupările teroriste includ tot mai mulți militanți radicali, de stânga și de dreapta, între care există similitudini majore și care urmăresc, în principal, uciderea unor parlamentari, funcționari publici, ziariști etc. Noile ținte urmărite de teroriști sunt și de natură economică sau civilă, mai nou fiind vizați și reprezentanți ai unor organizații care se ocupă cu programe umanitare, dar sunt atinse și simboluri ale unor state sau colectivități din întreaga lume.

¹⁹ xxx *O analiză a terorismului în lume 2002*, USA, Ministerul de Externe al Statelor Unite, DIACRIS International, pag. 147.

Cunoscând profilul moral, psihologia și mentalitatea teroristului contemporan, societatea poate spera în micșorarea bazei de recrutare a acestora, în găsirea de metode și mijloace de apărare tot mai eficiente împotriva unuia dintre flagelurile zilelor noastre, care tinde să provoace mai mult rău decât războaiele locale, toxicomania, criminalitatea și bolile incurabile.

1.4. Luptătorii antiteroriști și rolul lor în combaterea terorismului

Actele teroriste din ultima perioadă, alimentate de interpretarea conservatoare, fundamentalistă a islamului și favorizate de accesul grupărilor de această factură la facilitățile oferite de lumea modernă au fost îndreptate, cu precădere, în ultima perioadă, spre ținte civile. Față de actualele evoluții ale fenomenului terorist internațional și pentru a-și îndeplini responsabilitățile pe care le au față de societate, statelor democratice, prin instituțiile lor componente, le revine obligația să identifice mijloacele și metodele cele mai eficiente de prevenire, protecție și ripostă antiteroristă. Din aceste perspective, statele, în calitatea lor de garanți ai respectării drepturilor fundamentale ale omului și de principali actori ai scenei globale sunt obligate să prevină și să combată terorismul, prin măsuri și mijloace specifice, în cadrul unei largi cooperări internaționale.

Schimbările climatului internațional după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 au impus reevaluarea conceptelor de securitate și reconsiderarea, dintr-o nouă perspectivă, a mecanismelor subterane care multiplică sursele și condițiile proliferării fenomenului terorist.²⁰

Nevoia unei concepții unitare în ceea ce privește planificarea, organizarea și executarea activităților de descoperire, neutralizare și anihilare a acțiunilor teroriste pe teritoriul României a făcut ca începând cu data de 1 decembrie 2001 să intre în funcțiune Inspectoratul pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului (I.P.C.T.).

Strategia I.P.C.T. urmărește reșezarea direcțiilor tactice necesare protejării eficiente a terorismului național față de noile manifestări ale fenomenului terorist internațional, prin promovarea, potrivit competențelor asumate, a unei concepții asumate atât la nivel național, cât și pe linia cooperării externe. „Riposta sau acțiunea antiteroristă are ca scop rezolvarea unui act terorist care nu a putut fi rezolvat prin măsuri de prevenire sau descurajare”.²¹

²⁰ Arădăvoaice și colectiv, *op. cit.*, Editura Antet, Oradea, 1997, pag. 42.

²¹ Moisescu, F.G.; Andreescu, A.; Antipa, M., *Terorismul - Amenințare majoră asupra democrației secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, pag 15- 45.

Forța inițială de ripostă este constituită din totalitatea forțelor speciale care execută servicii de protecție și pază, de intervenție, din patrurile poliției sau jandarmeriei aflate în misiune în momentul declanșării crizei. Aceste forțe intervin rapid după un plan prestabilit care, potrivit experienței acumulate, trebuie să conțină următoarele:

- măsuri de acționare pentru astfel de situații;
- măsuri pentru preluarea controlului căilor de acces la obiectivul vizat;

Riposta antiteroristă este o acțiune care cuprinde, de regulă, trei faze:

- *stabilirea naturii atentatului terorist*. Această primă fază cuprinde în special elaborarea tacticii antiteroriste, riposta inițială, păstrarea controlului asupra situației critice, aflarea scopului și obiectivelor acțiunii teroriste, motivația teroriștilor;

- faza a doua constă în *stabilirea jurisdicției asupra atentatului terorist* (unitatea de intervenție căreia îi revine sarcina de rezolvare a crizei);

- în faza a treia se trece la *rezolvarea situației* folosindu-se mijloace specifice;

Forțele implicate în rezolvarea unei crize teroriste, reprezintă ultima soluție la care se poate apela în direcția rezolvării. Aceste forțe sunt alcătuite din echipe speciale de intervenție antiteroristă reprezentate de cei mai înarmați și bine instruiți luptători, capabili de a rezolva misiuni de genul: eliminarea teroriștilor baricadați într-un obiectiv, eliberare de ostatici, acțiuni eficiente în locuri aglomerate etc. Experiența a demonstrat că aceste echipe trebuie să acționeze coerent și eficient în condiții de risc deosebite, într-o deplină coordonare și coeziune, surpriza, rapiditatea și precizia reprezentând elementele cheie ale unei astfel de operațiuni.

Eficiența operativă a unei structuri antiteroriste este condiționată de următorii factori:

1. *Comanda și controlul*. Pentru a avea succes în misiuni, o unitate de intervenție antiteroristă trebuie să dispună de o structură de comandă și control elastică, eliberată de îngrădiri birocratice. Calitatea comenzii și controlului depinde în mare măsură și de factorul decizional politic, de curajul acestuia în asemenea momente, când ultima soluție este intervenția în forță. În acest context, orice formațiune antiteroristă are nevoie de sprijinul activ al reprezentanților guvernamentali. Luptătorii antiteroriști trebuie să știe că sunt apărați, la rândul lor, de lege și protejați de responsabili militari și politici ai țării, care trebuie să-și asume răspunderea față de rezultatele acțiunii ordonate, oricât de dureroasă ar fi această postură.

2. *Procesul instructiv*. O formațiune de intervenție antiteroristă nu poate fi considerată eficientă dacă nu dispune de un program de pregătire strict

etapizat, variat și continuu. Structurile antiteroriste cu misiuni de rutină și atribuții stufoase sunt obligate să facă rabat de la pregătire devenind vulnerabile și ineficiente în momentele de criză majoră.

3. *Selecția personalului.* Selecționarea atentă, după criterii multiple și riguroase a personalului reprezintă un factor important al efortului de creștere calitativă a oricărei unități de acest fel.²² Valoarea unei formațiuni antiteroriste este dată de rezultanta valorii individuale a fiecărui luptător și al valorii colectivului, capabil să acționeze coerent și precis la fel ca un mecanism de orologerie bine reglat.

4. *Dotarea materială.* Unitățile de intervenție antiteroristă sunt evaluate și în funcție de armamentul și echipamentul din dotare, de suportul tehnologic și științific de care dispun. De asemenea, lipsa echipamentului de atac, de desantare aero, navală sau terestră, echipamentului pirotehnic sau de comunicații, a sistemelor de ochire și vedere pe timp de noapte, a mijloacelor de transport, pot scădea dramatic capacitatea de ripostă operativă eficientă.

5. *Stăpânirea informațiilor și capacitatea de procesare rapidă a acestora.* În stabilirea strategiei și tacticii teroriste este foarte important ca unitatea implicată să aibă acces nemijlocit la toate informațiile specifice existente.

Pentru aceasta, fiecare unitate dispune de un personal specializat însărcinat cu culegerea, procesarea și prelucrarea informațiilor. Orice informație este analizată de acest personal, capabil să evalueze situația și, pe baza pregătirii și experienței, participă la elaborarea planurilor și scenariilor impuse de intervenția antiteroristă.

6. *Inițiativa și creativitatea.* În timpul unei misiuni de ripostă antiteroristă există situații în care luptătorul antiterorist este pus în situația de a lua decizii rapide și hotărâtoare, deoarece realitatea din teren nu se aseamănă niciodată cu planul inițial. Din acest motiv, personalul luptător trebuie să fie capabil să se adapteze oricărei situații, să găsească soluții optime și rapide la probleme care apar pe neașteptate. Distragerea atenției teroriștilor, mascarea adevăratelor intenții ale echipei de intervenție, realizarea surprinderii tactice, toate acestea se pot realiza numai cu un personal care dispune de resurse psihice superioare, de sânge rece, inițiativă și creativitate. Aceste calități trebuie descoperite și dezvoltate în fiecare luptător pentru ca acesta să poată intra în pielea teroriștilor, să gândească la fel ca și aceștia, să le anticipeze mișcările în așa fel încât să-i poată surprindă nepregătiți.

²² Bonelli E., *La selezione psichico – atitudinale*, în „Revista Militară”, Italia, nr. 6, 1998.

1.4.1. Paralelismul dintre teroristul mileniului III și profilul luptătorul antiterorist

Prin pregătire și antrenament, luptătorul antiterorist trebuie să fie cât mai aproape de felul de a fi al unui terorist adevărat, cu atât mai mult cu cât, în întreaga istorie a omenirii nu există vreo situație, experiență, ideologie, care să poată fi comparată cu forța morală pe care Islamul o însuflă luptătorilor săi.²³ „Fiecare membru trebuie să fie capabil să suporte vărsarea de sânge, omorul, arestările și închisoarea. El trebuie să fie capabil, dacă va fi necesar, să omoare unul sau mai mulți tovarăși ai săi; El trebuie să fie capabil să suporte privațiunile și tratamentul înjositor la care ar putea să fie expus de către inamic. El nu trebuie să se vândă inamicului, nici să-și sacrifice religia de dragul libertății”.²⁴

Compararea teroriștilor cu ceilalți membrii ai societății, din aceeași zonă geografică, a relevat faptul că aceștia au rate similare în ceea ce privește tulburările de personalitate și problemele psihopatologice.²⁵ Chiar dacă am admite că teroriștii sunt persoane cu tulburări de personalitate și psihopatologii, nu trebuie să uităm că ei fac parte din grupuri sociale care funcționează pe baza discreției, încrederii și sprijinului reciproc și nu recrutează oameni care pot fi ușor reperați în public.

Manualul Al-Qaeda descrie calitățile pe baza cărora sunt recrutați membrii organizației. Aceștia trebuie să fie capabili să păstreze secretul operațiilor nu numai în afara organizației, dar și în interiorul ei. Să fie calmi și să îndure traume psihologice, precum arestul sau moartea camarazilor. Să fie de încredere, inteligenți, să aibă abilități de observare, analiză, sinteză și schimbare.

De asemenea, grupurile teroriste recrutează, din ce în ce mai mult, persoane cu pregătire superioară, cu expertiză în domeniul comunicațiilor, programării computerelor, ingineriei, finanțelor și al altor științe (Hudson, 1999). Un studiu interesant realizat asupra modului în care tinerii palestinieni ajung „bombe vii” reliefează importanța socializării în cadrul grupurilor mici.²⁶ Mai întâi, membrii grupurilor extremiste recrutează tineri care par să aibă o fervoare patriotică intensă și se declară public împotriva Israelului. Aceștia

²³ Frattasio, A., *Profilul teroristului*, Roma, 2006.

²⁴ xxx, *Manualul teroristului*, semnat de Osama Bin Laden, 2002.

²⁵ McCauley, C., *The Psychology of Terrorism*, www.ssrc.org/sept11/essays, 2002.

²⁶ Merari, A., *The readiness to kill and die: suicidal terrorism in the Middle East*, în W. Reich, „Origins of Terrorism”, Cambridge: Cambridge University Press, pag. 192-207.

sunt invitați apoi să discute cât de puternică este dragostea lor pentru țară și ura față de Israel.

Apoi, sunt angajați în antrenamente menite să le pună ura în acțiune, fiind integrați în grupuri mici, de trei-cinci tineri, aflați la diferite stadii ale transformării lor în agenți ai morții. Ei mai fac public, prin intermediul unei casete video, angajamentul lor, declarându-se astfel martiri ai Islamului.

Caseta video este trimisă familiei înainte ca acești ucigași să își execute planul final, realizând faptul că ei nu numai că vor câștiga un loc alături de Allah, dar și familia lor va avea un loc în Rai, datorită jertfirii lor. Familiei îi este trimisă o sumă importantă de bani, un cadou pentru sacrificiul copilului lor. Fotografiile sinucigașilor sunt afișate peste tot în cadrul comunității, pentru a deveni modele și pentru alții. Ei devin eroi sau eroine pentru generația următoare, de bombe sinucigașe.

Pentru a transforma tineri în floarea vârstei în ucigași, acest program de indoctrinare folosește o serie de mecanisme de psihologie socială. Nu este nimic care să indice probleme de sănătate mentală implicate în cazul acestor bombe vii. Este vorba doar de un alt mod de gândire, de o altă filosofie de viață și un alt sistem educațional.

Un alt studiu realizat de un grup de specialiști ai Institutului de Politici Internaționale pentru Lupta Împotriva Terorismului (International Policy Institute for Counter Terrorism) consideră că acest comportament autodestructiv al teroriștilor palestinieni ar fi o rezultată a celor două tipuri de suicid: altruism și fatalism. (www.ict.org.il/articles). Young (1972) afirma că „aceste două categorii ar trebui tratate ca surori gemene [...], diferența dintre ele poate fi văzută doar prin înțelesul subiectiv al acțiunii sinucigașe. Dacă o persoană se sinucide pentru a-și îndeplini datoria, statusul său psihologic poate fi ori o convingere senină (altruism), ori frică și disperare extremă (fatalism).”

Așadar, care e motivul psihologic care împinge pe cineva să devină un terorist care se sinucide? Cea mai mare parte a teroriștilor nu au un tip de personalitate specială și nici nu suferă de vreo boală mintală, reușind chiar să depășească inteligența luptătorilor antiteroriști. O dovadă în acest sens este dată și de studiile universitare absolvite la universități prestigioase. Este tulburător să afli că nu există niciun indiciu cum că acei teroriști care se sinucid suferă de tulburări psihologice sau sunt bolnavi mintal. Din contră, personalitățile lor sunt chiar stabile și nu ies în evidență cu nimic (cel puțin în contextul lor cultural).

Într-adevăr, Nasr Hassan, o cercetătoare care a trăit și a lucrat în teritoriile palestiniene timp de mai bine de 4 ani (și care, probabil, a avut mai

mult contact cu teroriștii sinucigași decât orice alt cercetător) spune că, în opinia sa, există mici diferențe între teroriștii sinucigași și cei care participă la atacuri teroriste fără intenția de a se sinucide.

Este recunoscut din ce în ce mai mult, faptul că e o greșeală să consideri teroriștii sinucigași drept simplii pioni cu creierul spălat, cu atât mai puțin să îi pui într-o singură categorie pe toți. (Hassan, 2002). Așa cum există o mare variație în ceea ce privește membrii organizațiilor teroriste, tot astfel există o variație în ceea ce privește profilul indivizilor care sunt pregătiți să ia parte la atacuri sinucigașe.

În mod tradițional, profilul teroristului sinucigaș (care era de cele mai multe ori bărbat) era următorul: tânăr, în vârstă de 16-28 de ani, cu un trecut marcat de sărăcie și o educație limitată. Totuși, acest stereotip a început să fie depășit de realitățile din ultimii ani. De exemplu, teroriștii care au deturnat avioanele pe 11 septembrie aparțineau clasei mijlocii, erau mai în vârstă decât se aștepta, și mulți dintre ei aveau studii universitare.

În cadrul grupurilor palestinieniene s-a pus aceeași problemă a teroriștilor venind dintr-un mediu social sărac și fără educație.

Desigur, Hassan (2002) este împotriva unei asemenea păreri. Ea spune că deși teroriștii sinucigași sunt bărbați tineri (cu câteva excepții) ei nu vin din mediile sărace.²⁷

Dimpotrivă, majoritatea teroriștilor vin din clasele de mijloc ale Palestinei. Cei mai mulți atacatori au terminat cu succes liceul, iar o parte dintre ei erau studenți la momentul atacului. Într-adevăr, în cadrul societății palestinieniene cei care au cea mai mare toleranță față de atacurile sinucigașe sunt cei care au absolvit o facultate, și cei care fac parte din clasa de mijloc.²⁸ Un alt stereotip este marcat de faptul că „numai bărbații ajung teroriști”. Deși cea mai mare parte a teroriștilor sinucigași sunt bărbați, un număr surprinzător de mare de femei au luat parte la atacuri teroriste. De exemplu, 15% din atacurile sinucigașe din Liban au fost conduse de către femei, în Sri Lanka între 30 și 40% dintre teroriștii sinucigași erau femei, în timp ce în Turcia peste 66% din atacurile teroriste au implicat și femei. Acest fenomen ar putea avea următoarea explicație: avantajele pe care le are folosirea femeilor în cadrul misiunilor. Femeile atrag mai puțină suspiciune decât bărbații și pot evita

²⁷ Hassan, N. (2002), *An arsenal of believers: talking to the human bombs*, International Society of Political Psychology Conference, pag.16-19 July.

²⁸ Shigaqi, K. (2001), *The views of Palestinian society on suicide terrorism*, în „Countering Suicide Terrorism”, Herzliya, Israel, Editura The International Policy Institute for Counter-Terrorism.

măsurile de siguranță mai ușor prefăcându-se că sunt gravide, cu explozibilul în jurul taliei (Schweitzer, 2001).

Considerând toate cele prezentate, insistăm asupra faptului că, luptătorul antiterorist, fără să înțeleagă modul de acțiune al teroristului, fără să țină seama de sentimentele ce susțin actul terorist, riscă să rămână prins într-un clește în fața situațiilor de risc terorist.²⁹

Atât în pregătire, cât și în acțiune luptătorul trebuie să dea dovadă de o extremă conștiinciozitate. Atunci când îi este încredințată o misiune factorul „probabilitate” este exclus. Ea trebuie îndeplinită.

În manifestările luptătorilor antiteroriști se urmărește depistarea unui nivel ridicat al capacităților psiho-fizice, precum și reale capacități de adaptare la situații ce comportă risc maxim. Sunt declarați profesioniști de înaltă clasă acei indivizi care nu se lasă impresionați de amenințări, reacția comportamentală nu este afectată atunci când sunt agresați violent și suportă antrenamentele de tip stres cu mintea limpede. Cu toate acestea, luptătorul antiterorist este un om de acțiune înainte de orice.

Comandanții unităților speciale sunt conștienți de faptul că, indiferent dacă selecționează oamenii cei mai buni, îi instruiesc la cel mai înalt nivel, îi dotează cu echipamentele cele mai performante și le asigură cea mai profesionistă comandă, îndeplinirea misiunilor depinde în mare măsură de cei care operează în teren.

Aceasta presupune o totală conștiinciozitate față de pregătirea dobândită, față de propria valoare și față de misiunea primită. După părerea specialiștilor un ofițer de elită este un ofițer complet. El trebuie să posede, la un nivel superior mediu, cele patru tipuri de calități esențiale: etice, competență profesională, echilibru al personalității, capacități fizice.

Din punct de vedere selectiv sunt două categorii de calități principale. În primul rând, agresivitatea, pregătirea fizică și spiritul de corp. În al doilea rând, capacitatea de orientare și simțul practic. Nu trebuie uitat gradul ridicat de autodisciplină, motivație, inteligență nativă și inițiativă. În misiune el trebuie să fie stăpân pe propriile forțe, vrednic de toată încrederea, maestru în folosirea echipamentului modern și al armamentului, să stăpânească procedee tactice și multe alte deprinderi necesare pentru îndeplinirea misiunilor specifice.

²⁹ xxx Revista „Profil”, SRI, 2003.

Cele două obstacole pe care le are de trecut un aspirant la o unitate de elită sunt: mobilizarea curajului pentru a porni în misiune și rămânerea în cursă atunci când probele devin din ce în ce mai dure. Un specialist în lupta antitero spune că „luptătorul trebuie să accepte critica fără să se simtă ofensat. El trebuie să aibă atenția concentrată asupra obiectivului misiunii, indiferent de greutate și să nu se lase deturnat de factori perturbatori, fie că aceștia sunt elemente externe, fie că provin din interiorul personalității sale”. El susține că este o diferență importantă între a fi într-o formă bună și a fi puternic. Puterea poate fi utilă pentru acțiuni de scurtă durată sau în anumite situații speciale însă de la candidați se vrea capacitate de rezistență la greutate.

Vârsta candidaților nu ar trebui să intereseze în mod deosebit, ceea ce se caută fiind experiența și fermitatea caracterului, calități care, cu trecerea timpului, se perfecționează la oameni care le-au avut de la început. Se caută omul care să rămână stăpân pe sine și în situațiile cele mai stresante, nu mănânat de spirit de aventură ci, de dorința autentică de a atinge perfecțiunea.

La polul opus se află indivizii care trebuie evitați deoarece aceștia prezintă un pericol nu numai pentru ei înșiși, dar și pentru cei din jur. Aceștia sunt fanaticii de orice fel, fie că este vorba de abstenenți prea convinși sau de maniaci. Se manifestă, de asemenea, prudență față de tipii solitari, care nu se acomodează cu nimeni. În schimb sunt apreciați acei individualiști dotați cu un puternic spirit de autodisciplină care știu să acționeze din proprie inițiativă și în modul cel mai eficient. Lăudăroșii și vitejii de paradă sunt eliminați pe parcurs, deoarece acest gen de oameni acționează foarte bine în filme, dar atunci când în joc este viața lor sau a altora, pot compromite totul.

Imaginea eroului care coboară pe coardă, doborând concomitent zeci de inamici și salvând ostatici înspăimântați, rămâne totuși, o ficțiune de domeniul cinematografiei. Nu trebuie neglijat faptul că luptătorul antiterorist trebuie să se adapteze modificărilor permanente înregistrate atât în psihologia teroristului, cât și asupra modului de acțiune al acestuia.

Teroristul este mai mult decât un fapt cotidian. Terorismul comportă un proces minuțios de pregătire și formare a individului. Membrii mișcării FATAH erau antrenați într-o tabără plasată în plin deșert, în sud-vestul Irakului, iar formarea acestora cuprindea șase luni de instrucție, alergarea a 10 km. în fiecare dimineață apoi patru ore de antrenament fizic și de mânuire a armelor, cât și un curs de doctrină politică.

Dacă în esență, teroriștii ucid pentru aceleași motive pentru care grupurile umane au ucis alte grupuri umane de secole: pentru cauză și camarazi lupta antiteroristă eficientă, implică devotament, cooperare și comunicare interindividuală, multiple ore de instruire teoretică și practică, precum și o excelentă capacitate psihofizică.³⁰

³⁰ Poponete, V., *Terorismul – aspecte psihosociale*, <http://www.presamil.ro/SMM/2005/3/25-29>

PREGĂTIREA PSIHIcĂ A LUPTĂTORILOR ANTITERORIȘTI – între limite și performanțe –

2.1. Structuri interne specializate în riposta antiteroristă

Combaterea oricărei forme de terorism, indiferent de motivațiile care stau la baza acestuia, cu precădere a terorismului fundamentalist islamic, a celui de esență religioasă și separatistă, se află și în prim planul preocupărilor țării noastre. Prin acțiunile desfășurate potrivit competențelor, alături de Serviciul Român de Informații și Serviciul de Protecție și Pază, Ministerul Internelor și Reformei Administrative și structurile specializate în combaterea terorismului, respectiv Brigada Specială de Intervenție „Vlad Țepeș” și Unitatea Specială de Intervenție Antiteroristă „Acvila” se fac remarcate în procesul de consolidare a sistemului instituțional de realizare a securității naționale, răspunzând eficient – inclusiv prin participarea activă la acțiunile de cooperare internațională – la întregul spectru de riscuri și amenințări.

2.1.1. Brigada Specială de Intervenție „Vlad Țepeș”

Subordonată nemijlocit Inspectoratului General al Jandarmeriei Române, *Brigada Specială de Intervenție „Vlad Țepeș”* se remarcă între instituțiile care previn și combat terorismul, prin acțiuni eficiente și o foarte bună capacitate de organizare. Cu sarcini și competențe teritoriale generale destinate executării misiunilor de asigurare și restabilire a ordinii publice, prin *Batalionul Special Antiterorist*, Jandarmeria Română asigură protecția instituțiilor fundamentale ale statului și participă la neutralizarea amenințărilor grave, prin acțiuni de intervenție antiteroristă.³¹ Acestea sunt desfășurate în

³¹ Gudacu, S., *Evoluția Jandarmeriei Române*, Teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare, 2006.

cooperare atât cu *Unitatea Specială 30 Pază și Protecție Misiuni Diplomatie*, cât și cu alte instituții din sistemul de apărare și securitate națională (Legea nr. 550/ 22.11.2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române, în Monitorul Oficial nr. 1175/2004) Jandarmeria Română remarcându-se și prin deschiderea manifestată în relația cu societatea civilă.³²

2.1.2. *Unitatea Specială de Intervenție Antiteroristă – „Acvila”*

Folosind tradiția ce revine *Grupului Special de Apărare a Frontierei* (GSG – 9), *Unitatea Specială de Intervenție Antiteroristă „Acvila”* are ca atribuții și misiuni de luptă, în principal, *combaterea terorismului*, desfășurând și alte acțiuni specifice în sprijinul structurilor cu care cooperează.³³

Construit pe modelul german GSG – 9, unitatea este încadrată cu un personal performant, selecționat atent pe baza unor criterii fizice și psihice.

Potrivit GSG – 9, programul de pregătire este centrat pe 13 săptămâni pregătire generală și 9 săptămâni pregătire specială. La sfârșitul pregătirii generale se decide cine rămâne în cadrul unității.

2.2. *Observații cu privire la locul și rolul pregătirii trupelor de elită străine*

Fenomenul terorist, problemă deopotrivă acută și complexă, a devenit o realitate cotidiană a acestui început de mileniu. Zilnic, omenirea se confruntă cu o multitudine de acțiuni extremist-teroriste ce răspândesc insecuritate, spaimă și groază, tulburând profund viața normală a societății, sfidând ordinea de drept internă și internațională.

Impactul acestui subiect asupra opiniei publice a luat proporții în special după 7 Octombrie 2001, zi în care a fost marcat începutul campaniei militare a Statelor Unite împotriva terorismului.³⁴ Prin multitudinea acțiunilor și gravitatea formelor de manifestare, terorismul însuși reprezintă unul dintre cele mai complexe fenomene distructive care afectează evoluția firească a civilizației, relațiile dintre state, constituind o amenințare gravă pentru însăși securitatea și pacea lumii. Mai mult, formelor clasice în care s-a manifestat până acum terorismul li s-au adăugat altele noi, mai subtile și mai perverse (terorism nuclear, bacteriologic, ecologic, informațional etc.), iar terorismului

³² Andreescu, A., *11 septembrie 2001 – provocarea secolului XXI în materie de terorism*, Editura Artprint, București, 2002.

³³ Andreescu, A.; Radu, N., *Geneza terorii.*, Editura Artprint, București, 2007.

³⁴ xxx *O Analiză a Terorismului în Lume 2002*, USA, Ministerul de Externe al Statelor Unite, DIACRIS Internațional, pag. 67-89.

individual i se asociază tot mai frecvent terorismul de stat. De orice nuanță ar fi, de extremă dreaptă, de extremă stângă, fundamentalist-islamică, fanatic-catolică ori protestantă, de sorginte mafiotă, de origine pucistă, emanația unor structuri ultra-conservatoare ce încearcă să-și mențină puterea politică și privilegiile economice, terorismul s-a constituit întotdeauna într-un *instrument al strategiei violenței* dusă la limite extreme.

Având drept caracteristică intimidarea prin acte de violență, iar ca mijloace răpirea, asasinatul, execuții sau alte forme ale violenței oarbe (incendieri, sabotaje, detonarea de bombe în locuri publice etc.), terorismul a fost prezent în toate epocile istorice.³⁵

Vizând mai cu seamă liderii politici, șefi de stat ori de guvern și alți înalți demnitari, teroriștii își direcționează deseori violența și împotriva necombatanților cu scopul de a teroriza o cât mai largă audiență, indiferent dacă acționează ca separatiști, anarhiști, dizidenți, naționaliști, revoluționari sau fanatici religioși.

În fața creșterii pericolului terorist din ultimii ani și a altor forme de violență, motivate politic, tot mai multe state au adoptat măsuri legislative de protejare a conducătorilor politici, a diplomaților, a populației în general, a obiectivelor vizate cu precădere de teroriști, precum și de constituire a unor unități specializate de ripostă antiteroristă.

Sarcinile unor asemenea unități specializate nu sunt deloc ușoare dacă avem în vedere că grupurile teroriste pregătesc temeinic acțiunile lor, aleg și studiază îndelungat obiectivele (persoanele asupra cărora își îndreaptă atenția), folosesc mijloace și metode diversificate, inclusiv armament modern și eficace, în doctrinează executanții cu ideologii fanatice, astfel încât să-i situeze pe poziții de „tribuni ai cauzei”.

De aceea, luptătorii unităților speciale de ripostă antiteroristă sunt atent și riguros selecționați, continuu și drastic antrenați, bine instruiți tehnico-tactic, dotați cu tehnică și echipamente speciale, motivați și bine formați psihomoral pentru a putea face față crizelor teroriste.

Forțele speciale ale S.U.A. reprezintă probabil, cea mai diversificată și structurată categorie de forțe de acest tip pe care le-a dezvoltat vreun stat de-a lungul istoriei.³⁶

³⁵ xxx Culegere de studii, *Terorismul, Istoric, Forme, Combatere*, Editura Omega, București, 2001, pag. 21-47.

³⁶ Vișan, Ghe. și colaboratori, *Forțele speciale. Dosar SMM*, în, *Spirit militar modern*, vol. 8, 2003.

Cu peste 25 de structuri de forțe speciale, divizate la rândul lor în alte zeci de substructuri, trupele speciale americane sunt un adevărat etalon pentru orice tip de forță din orice țară. Deviza lor – „*îndrăzneții înving*” - preluată de la SAS, vorbește de la sine despre condiția acestor luptători.

Rangerii constituie forța de intervenție rapidă a SUA, capabilă să acționeze, în maxim 18 ore, oriunde în lume, să desfășoare asalturi de infanterie și orice fel de misiuni în condiții variate de teren și climă. Specialitatea lor însă este asaltul rapid asupra aeroporturilor (lucru dovedit în Grenada și Panama).

Unii dintre ei sunt specializați în operații acvatice sau în acțiuni ce presupun deschiderea parașutei la joasă altitudine. Respectul și faima pe care le-au câștigat au avut ca efect înființarea unor școli speciale în Anglia, ce aveau la bază antrenamente speciale.³⁷

Forțele SEAL reprezintă primele forțe speciale navale ale SUA. SEAL este un acronim pentru „Sea” (mare), „Air” (aer) și „Land” (pământ), adică definește mediul în care își desfășoară activitatea. Luptătorii SEAL pot înota sau se pot parașuta în zona de operații și pot fi folosiți nu doar pentru a distruge obiective în operațiuni marine, ci și ca mici unități tactice.

La începutul anilor '60, liderii SUA au ajuns la concluzia că forțele armate au nevoie de echipe cu o mare flexibilitate, care să ducă la bun sfârșit misiuni speciale în teatrele de operații de pe tot mapamondul.

În zona Golfului Persic forțele SEAL au fost prezente încă înainte de 1990, când Irakul a atacat Kuweitul. Ele au avut rolul de a proteja transporturile de petrol de minele marine amplasate de Iran. Operațiunea s-a desfășurat între 1987 și 1989 și a avut numele de cod „Earnest Will”. Războiul din Golf i-a implicat în misiuni ce au cuprins atât acțiuni de observare și strângere de date, cât și de salvare a piloților aliați căzuți în spatele liniilor inamice.

În ianuarie 2002 prezența lor în Afganistan a dus la descoperirea și capturarea unei mari cantități de armament și muniție într-o rețea de tuneluri și peșteri aflate în estul țării, în apropiere de Zhawar Kili, lângă granița cu Pakistanul.

Antrenamentul – pregătirea SEAL, cuprinde o etapă preliminară, de antrenament și selecție a viitorului personal și o etapă de antrenament specific în vederea pregătirii pentru misiunile viitoare.

³⁷ Mattodo, R.G., *Dimensiuni psihice în antrenamentul luptătorilor antiteroriști*, Referat - Teză de doctorat, Academia Națională de Educație Fizică și Sport, București, 2004.

Destinat pentru operațiuni speciale dincolo de granițele SUA, „Grupul de operațiuni speciale – *Delta Force*” reprezintă principala unitate de luptă împotriva terorismului. Existența ei și operațiunile la care a luat parte, mult timp, au fost negate, aceasta tocmai pentru a proteja modul de antrenament și acțiune și a crea avantajul psihologic necesar îndeplinirii cu succes a misiunilor.

Creată în 1977, sub comanda colonelului Charles Beckwith, *Delta Force* este răspunsul guvernului american la actele teroriste. Încă de la început, o mare influență asupra noii structuri a avut-o britanicul SAS și experiența acumulată de colonelul Beckwith în anii 1962-1963, când a luat parte la operațiuni SAS.

În acest moment, *Delta Force* este organizată în trei grupuri, denumite A, B și C care sunt, la rândul lor, subdivizate în grupuri mici. Împărțirea este impusă de fiecare misiune în parte, în îndeplinirea acestora beneficiind de sprijinul logistic, financiar și medical acordat de numeroase alte unități.

Cartierul general al unității se află la Fort Bragg, în Carolina de Nord, unde dispune de o bază de antrenament și piste de călire psihică și fizică. Antrenamentul se desfășoară ținându-se cont de faptul că unitatea nu va ști unde și când va fi nevoie de ea.

Trupele *Delta* au în dotare cele mai avansate echipamente și tehnică aflate la ora actuală în SUA. O mare parte din acest material este făcut special pentru ei, astfel încât el nu se poate regăsi în dotarea niciunei alte categorii de forțe.

Antrenamentul – implică obținerea de capacități în scotocirea clădirilor, în prinderea și neutralizarea elementelor teroriste precum și în executarea unui asalt, singur sau în echipă, asupra unor clădiri. În lupta împotriva terorismului sunt învățați că orice terorist trebuie împușcat de două ori pentru a fi sigur că el nu va reveni în luptă.

Din această prezentare a forțelor speciale cu renume nu poate lipsi *Plutonul de cercetare (Pathfinder) al Brigăzii 5 Aeropurtate* din Marea Britanie.

Prima subunitate de cercetare *Pathfinder* a fost constituită în cel de-al Doilea Război Mondial. Misiunea sa principală era aceea de infiltrare în spatele inamicului, unde trebuia să ocupe o zonă de parașutare (Drop Zone) pentru trupele aliate și să o asigure. După război, aceste trupe au fost desființate, iar combatanții repartizați la alte unități.

În 1981, în cadrul Batalionului 2 Parașutiști, a fost reînființat *Plutonul Pathfinder*. Deși, oficial, forma *Compania C*, încadrarea era specifică unui

pluton. Au fost selecționați primii 16 cercetași care au trecut printr-un proces de pregătire specială, astfel încât, acest pluton era în măsură să execute aceleași misiuni pe care le executase și subunitatea din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în 1982. *Pathfinder* a fost organizat în două plutoane, căpătând astfel structura unei companii: *Plutonul de Patrulare* și *Plutonul de Cercetare*. În 1985, *Brigada 5 Aeropurtată* și-a reorganizat *Plutonul Pathfinder*, organizare care se menține și astăzi. Deși are o structură de companie, el este denumit în continuare pluton.

Orice bărbat din armata britanică poate opta pentru această specializare. Selecția durează cinci săptămâni și se face în Okehampton, unde candidații participă la un curs de pregătire fizică și în Brecon Beacons, unde are loc cea mai importantă etapă a procesului de selecție. Aici, în condiții climatice grele, candidații execută misiuni de patrulare de 25 km, având asupra lor o încărcătură de aproximativ 30 kg. Pe timpul patrulării, sunt exersate diferite tipuri de reacții la contactul cu inamicul și alte acțiuni speciale: ambuscade, acțiuni de cercetare, evitare a detectării și evadarea de sub supraveghere. Printre primele forțe speciale din lume sunt și forțele britanice SAS (*Special Air Service*).

Forțele britanice SAS sunt primele forțe speciale din lume. Istoria formării lor este direct legată de misiunile pe care armata britanică le-a avut de îndeplinit în cel de-al Doilea Război Mondial.

Specializate în acțiuni terestre, aeriene și pe apă, ele sunt organizate în forțe terestre (*Mobilltiy Troop*), aeriene (*Air Troop*) și navale (*Boat Troop*). Ca specializare, în forțele terestre, există și trupele de munte (*Mountain Troop*), pregătite pentru acțiuni alpine și în mediul arctic. Acestea primesc același tip de pregătire, doar că, în plus, participă la cursuri de alpinism și de supraviețuire în mediul arctic.

Forțele terestre SAS au ca principală misiune infiltrarea în dispozitivul inamicului și producerea de diversiuni, panică și dezorganizare a trupelor acestuia, precum și distrugerea unor obiective strategice.

Forțele aeriene SAS au ca misiune principală să desanteze de la înălțimi mari în spatele liniilor inamice și să execute acțiuni specifice. Pentru aceasta, parașutiștii SAS poartă căști și ochelari de protecție și mască de oxigen. Toate materialele de care are nevoie pentru executarea misiunii, în momentul parașutării, se află prinse cu o coardă între picioarele parașutistului, care se desface cu câteva clipe înaintea parașutării. Arma este purtată pe după unul din

brațele luptătorului, astfel încât să poată fi folosită în orice moment. Echipamentul este completat de un altimetru și de o parașută de rezervă.

Forțele navale SAS au misiunea de a se infiltra în spatele dispozitivului inamic pe sau prin apă. De aceea, toți combatanții stăpânesc tehnicile de scufundare atât cele care folosesc echipament subacvatic, cât și improvizat. Pregătirea lor mai cuprinde tehnici de apropiere subacvatică de nave și de minare a lor. Infiltrarea se mai realizează și folosind caiacul Klepper, proiectat special, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pentru uzul combatanților din SAS și de trupele de comando ale Marinei Regale (SBS – Special Boat Service) și, de asemenea, șalupe cu fund plat din fibră de sticlă, foarte ușor manevrabile. Militarii forțelor navale SAS sunt pregătiți în ducerea de acțiuni genistice subacvatice, în luarea cu asalt a litoralurilor sau a unor obiective strategice din apropierea lor. Din pregătirea lor mai face parte și asimilarea tehnicilor de navigare subacvatică, de desantare din elicoptere pe apă, sau de parașutare deasupra apei, de la înălțimi specifice.³⁸

Selecția și pregătirea SAS și SBS este în așa fel structurată încât să epuizeze fizic candidații, în medie, doar 10 din 125 de candidați vor reuși să treacă toate testele. Pentru fiecare candidat, selecția este unica experiență în duranța și pregătirea psihologică pe care o poate încerca în viață.

Procesul de selecție este structurat pe trei faze. În prima fază, candidații – atât ai SAS, cât și ai SBS – participă la cursul de forțe speciale (Special Forces Briefing Course) cu durată de trei zile, în care le sunt expuse standardele la care trebuie să ajungă. Cunoașterea acestor standarde este obligatorie pentru a se putea trece la următoarea etapă.

Tot acum le sunt prezentate filme și diapozitive despre instrucția pe care o vor executa, oferindu-se posibilitatea familiarizării cu genul de pregătire viitoare. În primele trei săptămâni, pregătirea se desfășoară, de obicei, în Brecon Beacon și în Munții Negri din Scoția. Aici au loc marșuri, greutatea echipamentului de transportat fiind mărită proporțional cu distanța de parcurs. Ratarea a două marșuri înseamnă eliminarea din curs.

Cele mai importante momente sunt: executarea marșurilor de patru ore cu întreg echipamentul, etapa se încheie cu un marș de 40 de mile, cu o încărcătură personală de aproximativ 30 kg, neincluzând apa și hrana. De obicei, în medie, mai rămân 40 de candidați.

Următoarea fază a pregătirii se desfășoară în junglă. Soldații SAS și SBS sunt împărțiți în patruli și vor învăța să trăiască și să lupte în junglă. La sfârșitul acestei faze, mai rămân circa 20 de candidați.

³⁸ Vișan, Ghe. și colaboratori, *op. cit.*, în, *Spirit militar modern*, vol. 8, 2003.

Ei vor urma pregătirea în tehnicile de supraviețuire, camuflare și evadare (E&E operations), cum să facă față interogatoriilor (TQ – Tactical Questioning). Tehnicile E&E sunt predate de instructori ai SAS și SBS, soldații învățând cum să-și procure hrana direct din natură. Printre instructori sunt și foști prizonieri de război, care le prezintă situațiile limită în care pot fi puși. Această etapă se încheie cu un exercițiu în care cursanții sunt despărțiți și integrați cu alți studenți ai altor specialități militare și din alte unități (piloți ai RAF sau RN-Royal Navy, alte categorii de cadre), fiind echipați cu efecte militare tipice trupelor din cel de-al Doilea Război Mondial și cu bocanci în stare avansată de uzură. Cursanții sunt lăsați apoi într-o zonă tipică unor operațiuni militare, unde sunt nevoiți să supraviețuiască în condiții dificile, hărțuiți de grupuri de urmăritori, de obicei militari ai altor forțe speciale (parașutiști, membri ai forțelor Gurkhas sau Green Jackets). Până la sfârșitul celor trei zile de exercițiu, toți cursanții vor fi capturați și supuși unor interogatorii stresante (TQ). La aceste interogatorii sunt aduse și femei, cursanții fiind obligați să se dezbrace de față cu acestea, în timp ce ele ridiculizează anumite părți ale corpului lor. De obicei, și la această probă, unul sau doi cursanți, în medie sunt eliminați.

La terminarea întregului curs, absolvenții sunt încadrați în forțele speciale. Infanteriștilor marini li se oferă posibilitatea de a opta pentru trupele SBS sau SAS. Noilor combatanți SAS li se înmânează bereta și insigna „Winged Dagger”. Cei care vor opta pentru SBS mai au de parcurs un stagiul de pregătire, unde se vor familiariza cu particularitățile misiunilor specifice acestor unități.

Ca o curiozitate, în armata britanică există două regimente SAS (Regimentul 21 și 23) formate din voluntari ai Armatei Teritoriale care, în caz de război au aceleași misiuni ca și regimentele Armatei Regulate. Chiar dacă fac parte dintr-o forță de rezervă, ei beneficiază de aceeași pregătire ca și trupele SAS active.

Armata și forțele speciale ale Israelului sunt foarte diferite de cele occidentale. Datorită severității situației de securitate din Israel de-a lungul anilor, toți bărbații și femeile peste 18 ani îndeplinesc stagiul militar obligatoriu. Bărbații trebuie să-și servească țara trei ani, iar femeile între 18 și 21 de luni.

Majoritatea recruților vor servi în armată, alții în Poliția israeliană (în special femei), MAGV (poliția de frontieră), chiar și în poziții clericale din SHABACH (Serviciile Generale de Securitate), precum și în MOSSAD (Serviciul de Informații Internaționale).

Selecția pentru forțele speciale se face înainte de recrutarea în serviciul militar obligatoriu, când viitorii soldați sunt adolescenți de liceu. Spre deosebire de majoritatea forțelor speciale străine, pentru a fi admis în cele israeliene nu este nevoie de o pregătire militară într-o unitate convențională. Mai mult, dacă o persoană nu reușește să se înroleze într-o unitate specială din prima zi a stagiului militar obligatoriu, probabil că nu o va mai face niciodată. De aceea, un soldat poate fi activ în astfel de unități din prima până în ultima zi a stagiului. Dacă în aproape toate armatele recrutul poate să-și înceapă serviciul într-o unitate obișnuită sau una specială de bază, și apoi să promoveze într-una de elită, în armata israeliană este exact invers. Militarii sunt trimiși de la început în cea mai înaltă formațiune în care ar fi putut ajunge, iar dacă nu sunt apți vor fi trecuți la altele inferioare sau la cele obișnuite de infanterie. Excepții de la regulă sunt foarte puține, în general implicând ofițeri de elită care s-au mutat din unități obișnuite de infanterie în poziții de comandă la trupele speciale.

Pentru a fi acceptat în forțele speciale, candidatul trebuie să treacă printr-o fază de selecție, numită „Gibush”, care durează între trei și cinci zile și se axează pe pregătire fizică, comportamentul candidaților în condiții de privare de somn, de oboseală, presiune fizică și mentală intensă. De asemenea, sunt prevăzute mai multe teste scrise și un interviu cu un psiholog, de obicei la sfârșitul perioadei, în fiecare unitate, câteva sute de oameni încep selecția. Dintre toți, doar 50-60 vor trece de teste și cei mai buni 20-25 vor fi aleși.

Imediat după intrarea în armată, ei încep un program de instruire „Maslul”, care în majoritatea unităților durează 20 de luni. Abia după acest stagiul soldații sunt considerați luptători, primesc insigne unității și pot fi angajați în luptă. Militarii nu sunt trimiși la alte unități operaționale, ci rămân în aceeași echipă, din ziua recrutării până la terminarea stagiului militar. Din moment ce toți membrii echipei sunt încorporați în același timp, unitățile speciale au un sistem unic de denumire. Acesta nu se bazează pe litere sau pe numere crescătoare, ca la alte formațiuni similare din lume, ci pe luna sau anul de recrutare. De exemplu, „Sayeret August 2001” se referă la o echipă din Sayeret ai căror recruți s-au înrolat în august 2001 și vor termina stagiul trei ani mai târziu, în august 2004. Tot personalul echipei are un trecut militar omogen, au toți aproximativ aceeași vârstă (18-21 de ani) și aceeași experiență sub arme.

În unitățile speciale civile situația e oarecum diferită de cea din armată. Ea seamănă cu cea din unitățile străine. Pentru a fi acceptat în rândurile lor trebuie să închei mai întâi cei trei ani de serviciu într-o poziție de luptă. În plus,

pentru a candida e nevoie să fi servit în infanterie sau în forțele speciale și să fi trecut de „Gibush”. După o perioadă de antrenament, cei acceptați vor fi repartizați la echipele operaționale. Li se va permite să fie activi în luptă până la vârsta de 40 de ani, cu condiția să treacă cu succes testele fizice și tactice la care sunt supuși de câteva ori pe an.

Două dintre unitățile de elită israeliene sunt Shayetet 13 și Yanmam.

Shayetet reprezintă unitatea de comando a marinei israeliene. Ca unitate maritimă, principalul atu al S13 este capacitatea soldaților săi de a ajunge silențios la țintă, pe mare, de a deveni luptători de suprafață, de elită, iar după asalt, de a se retrage pe mare fără vreun ajutor extern.

Antrenament: 20 de luni de instruire, de la lupta de infanterie în câmp deschis la incursiuni complexe uscat-mare.

Aceste faze sunt, de obicei, ușoare și nu presupun eliminări. După încheierea lor, militarii sunt duși la baza Atlit, schimbă armele M16 cu AK47 și încep pregătirea la standarde extreme. Timp de șapte luni parcurg etapa de instruire, „Hamachin” (pregătirea). Este principala fază de selecție. Soldații execută antrenament avansat de infanterie și alte specialități, își însușesc elemente de bază de marină, înot, marș, distrugeri. De asemenea, include șase săptămâni de antrenament antiterorist. Majoritatea soldaților sunt eliminați în primele două luni. Cei care trec de „Hamachin” încheie, în general, tot programul de instruire în S13 și vor deveni luptători, dacă nu sunt între timp răniți, acesta fiind un motiv frecvent pentru părăsirea unității.

Mai departe, desfășoară cursul de luptă sub apă, cu durată de circa o lună. Soldații învață elementele de bază ale luptei sub apă, cum să înfrunte frigul, cum să se scufunde în ape întunecate și să supraviețuiască în situații periculoase sub apă (roci, presiune, adâncime). Antrenamentele se desfășoară în perechi (două persoane legate pentru a putea interveni când apar probleme).

În ultima fază, cea avansată, militarii execută tehnici complexe de scufundare, cu sistem reciclabil de oxigen pentru evitarea bulelor și pentru prelungirea perioadei de scufundare, fac îndelungate incursiuni apă-uscat, folosind armamentul din dotare pentru distrugeri sub apă (nave, submarine). Totodată, învață cum să combine toate aceste cunoștințe pentru executarea de misiuni antiteroriste (pe nave, platforme petroliere și lângă clădiri de coastă). La mijlocul acestei faze, soldații sunt împărțiți celor trei S13 Palgot: cei mai buni merg în „Palga” (raiduri) – „Haposhtim”; al doilea grup în „Palga” (scufundări) – „The Divers”; al treilea grup în „Palga” (suprafață). Din acest moment, ei se vor antrena potrivit specialității:

- ambuscade, incursiuni pe mare, antitero și diverse acțiuni terestre;

- exerciții intensive de luptă sub apă, operațiuni cu mini-submarine; navigație maritimă, operațiuni cu cele trei bărci rapide de atac - Zaharon, Snunit și Moulit.

După încheierea celor 20 de luni de pregătire, soldații primesc insigna cu aripi de liliac, fiind capabili să se angajeze în confruntări.

Unitatea *Yanmam* aparține forțelor aeriene, fiind una dintre ultimele unități de trupe speciale făcute publice. Are o structură mică, iar membrii săi sunt recrutați din personalul unității de infanterie *T'zanhanim*, care au trecut de testele de selecție Gibush.³⁹ Aceștia se antrenează în primele șapte luni împreună cu cei din cadrul *T'zanhanim*, curs care include aproximativ patru luni de pregătire de bază în infanterie, două luni și jumătate pregătire avansată în infanterie și trei săptămâni parașutism la Școala de Parașutism MARA. După această perioadă, noile trupe sunt mutate la baza aeriană Sirkin, pentru a-și începe pregătirea specializată de un an. Antrenamentul este intensiv, cu accent pe tehnici de camuflaj, de supraviețuire în medii ostile, navigație și tehnici de luptă în câmp deschis.

În anii '70, când Războiul Rece era în plină desfășurare, nu se știa mare lucru despre trupele speciale sovietice, care erau grupate în așa-numitele „brigăzi divizionare”.

Astăzi, deși misiunile lor s-au schimbat, unitățile *Spetsnaz* (trupe cu destinație specială) fac încă parte din forțele rusești.

Deși unitățile *Spetsnaz* pot fi folosite în timp de pace, în alte scopuri, rolul lor de bază este de a îndeplini misiuni strategice în perioada care precede unui război, precum și în timpul acestuia. Misiunile includ: recunoașterea unor ținte strategice, distrugerea centrelor de comandă și control inamice, a sistemelor de apărare antiaeriană, a podurilor și rutelor de transport importante, asasinarea unor importanți lideri militari și politici. Multe dintre misiuni trebuie îndeplinite înainte ca inamicul să poată reacționa, iar unele chiar înainte de începerea războiului. Trupele *Spetsnaz* au ca emblemă lupul, simbolizând agresivitatea, ferocitatea și rezistența ieșită din comun de care dă dovadă acest animal. Cei care sunt admiși în rândurile *Spetsnaz* și nu au o pregătire militară anterioară, beneficiază de un program de instruire de bază - disciplină, marș, mănuierea armamentului.

Când se trece la antrenamentul propriu-zis, presiunea crește. Activitățile vizează: trageri și mănuierea armamentului; pregătire fizică, cu accent pe rezistență și forță; misiuni de recunoaștere, patrulare, camuflaj; tehnici de supraveghere, supraviețuire în medii ostile; luptă corp la corp, neînarmați sau

³⁹ Vișan Ghe. și colaboratori, *op. cit.*, în *Spirit militar modern*, vol. 8, 2003, pag. 34.

înarmați cu cuțite, „uciderea” țintelor stabilite; sabotaj, distrugere; învățarea limbilor străine și a metodelor de interogare a prizonierilor; infiltrarea pe calea aerului prin parașutare sau cu ajutorul frânghiei. Trupele navale învață în plus, tehnici de luptă în apă, folosirea armamentului specific sub apă, intrarea și ieșirea de pe plajă cu bărcile, intrarea și ieșirea din submarine scufundate.

Învață să nu se teamă de sânge, de înălțime, de încăperi închise, să nu se sperie de inevitabilitatea morții. La început, curajul se dezvoltă prin exerciții simple, cum ar fi așezarea pe un scaun și căderea pe spate. Urmează săriturile din trenul în viteză, din automobil sau din tramvai. A sări dintr-un tren care gonește cu 75 de kilometri pe oră, e ceva normal. Cu parașuta se sare de la înălțime mică (100 m), mare și foarte mare. Exercițiile de asalt se apropie de lupta reală, ele incluzând trecerea unor obstacole în flăcări, salturi între clădiri înalte, traversarea porțiunilor de teren devastate și bătute cu foc de mitralieră. Pentru trecerea cursurilor de apă se folosesc balustradele podurilor sau conductele pentru gaze. Spetsnazistul învață să-și învingă scârba față de diferite animale. Pentru aceasta, el se joacă cu broaște, în care înfige paie și le umflă sau le jupoaie, pe îndelete. Se obișnuiește să prindă, cu mâna goală, șerpi, cărora le scot măruntaiele și apoi îi pun la frigare. Luptătorii spetsnaz stăpânesc artele marțiale, îndeosebi *sambo* (arta marțială rusească). Pentru o pregătire cât mai apropiată de lupta reală, sunt puși să se bată cu criminali condamnați la moarte, numiți „păpuși” sau cu câini agresivi. Confruntările cu acest gen de adversar sunt pline de risc, criminalii neavând nimic de pierdut, ei putând să și omoare.⁴⁰ Rezistența fizică la eforturi prelungite este indispensabilă. Grupurile de cercetare sunt pregătite să străbată pe jos distanțe de 300 km, parcurg până la 70 km pe noapte, baremul de îndeplinit fiind de opt kilometri pe oră. Profesionalismul unei structuri de intervenție antiteroristă nu poate avea o limită superioară, întotdeauna mai putându-se îmbunătății câte ceva. Important pentru conducătorul unei asemenea echipe este cunoașterea capacității reale a colectivului pe care îl conduce.

Copierea șablonată a unor acțiuni anterioare poate duce la dezastre. Un plan excelent de ripostă tradus în practică se poate dovedi un fiasco din cauza indeciziei factorilor de comandă și control, lipsei de resurse, pregătirii slabe a luptătorilor, echipamentului și armamentului necompetitiv, lipsei de informații vitale. Orice formațiune antiteroristă care se respectă dispune de propriile laboratoare de testare și cercetare în vederea optimizării pregătirii.

⁴⁰ Floca, M., *Forțele de elită ale lumii*, Editura Militară, București 1999, pag. 11-23.

De asemenea, pe lângă aceste colective de cercetare și experimentare, o formațiune antitero trebuie să dispună de un nucleu de analiză capabil să prognozeze necesitățile de viitor, direcțiile de dezvoltare a fenomenului terorist, precum și modalitățile de combatere a acestuia.

2.3. Solicitări specifice și factori perturbatori. Impactul acestora asupra conduitei luptătorului antiterorist pe timpul îndeplinirii misiunilor

Specialiștii militari, cu experiență în domeniul intervenției antiteroriste au recunoscut că nu este ușor să se scrie despre această temă, din cauza vastității ei. Există, însă și o dificultate de alt ordin, care constă în aceea că tema fascinează și în același timp înspăimântă.⁴¹

Istoria poate da multe exemple, luate în special din numeroasele atentate și bineînțelese riposte antiteroriste. Unele studii au încercat să răspundă la mai multe întrebări, cum ar fi:

- Care sunt cei mai importanți factori de solicitare?
- Care sunt calitățile umane solicitate?
- Care sunt cele mai eficiente mijloace de prevenire, neutralizare sau contracarare a atentatelor teroriste?
- Există consecințe asupra selecționării personalului, organizării, dotării, instruirii, strategiei și tacticii militare?
- Ce ar trebui schimbat?⁴²

Datorită numărului neobișnuit de mare de situații posibile, răspunsurile diferă de la un intervievat la altul, care se contrazic adesea în ceea ce privește aprecierea comportării colegilor de echipă în timpul intervenției.

În acest context, specialiștii militari afirmă că și experiența unui luptător profesionist este uneori destul de limitată, succesul într-o astfel de misiune neputând fi asigurat în proporție de 100%. În timpul misiunilor, există luptătorii conștienți și marcați de pericolul la care se expun la tot pasul.

Aceștia își asumă de bună voie anumite riscuri și se simt mândri după ce au rezolvat cu succes o aplicație sau chiar o misiune reală. Există însă și luptători la care, chiar și în timpul unor acțiuni pline de primejdii, au sentimentul de teamă atât de redus încât aproape că nici nu-l realizează. Acest sentiment este foarte diferit resimțit. Cu toate acestea, putem afirma, că în timpul misiunilor, o trăsătură comună a luptătorilor indiferent de grade sau

⁴¹ Brai, D., *Studiu asupra eficienței procedeeleor de luptă efectuate de luptătorii antitero din S.P.P.*, Lucrare de licență, București, 2000.

⁴² Andreescu, A., *Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale*, Editura Artprint, București, 2000.

naționalitate este aceea că pe majoritatea începe să-i cuprindă teama. Oricât de bine pregătit ar fi luptătorul este copleșit de griji, și-ar dori foarte mult să știe ce-i hărăzește soarta, de multe ori se simte neajutorat și neînțeles, își pune tot felul de întrebări cum ar fi:

- Ce se va întâmpla în această misiune ?
- Voi corespunde așteptărilor ?
- Voi fi mutilat sau ucis ?
- Unde se află adversarul ?
- Mă pot baza oare pe colegul de echipă, pe comandant ?

Din nefericire, răspunsuri exacte la aceste întrebări nu-i poate da nimeni. Până la urmă *frica și teama* sunt unele din simțămintele de bază ale omului, iar luptătorul antiterorist nu este un robot. În misiuni, frica apare pe neașteptate și este întotdeauna o emoție negativă, care produce un dezechilibru emoțional și perturbă economia activității. Pentru a înfrunta acest handicap, luptătorul trebuie să facă față anumitor sarcini impuse de specialiști, care prin procesul de instruire încearcă să dezvolte contraforțe (curajul, încrederea, cunoașterea, speranța, credința sau iubirea), reglând concomitent afectivitatea și autocontrolul.

Acțiunile din timpul misiunilor, plasate sub semnul solicitărilor fizice, psihice sau morale, trebuie să reprezinte pentru luptător ceva natural. Conștient fiind, acesta trebuie:

- să-și riște viața;
- să ucidă;
- să îndure privațiuni;
- să înfrunte teama.

Aceste comportamente trebuie să fie obținute în urma numeroaselor ore de antrenament specific, astfel încât, atunci când situația impune, acestea să fie executate fără ezitare, luptătorul antiterorist trebuind să găsească în el forța necesară îndeplinirii cu succes a misiunii.

Tensiunea și stresul reprezintă un alt aspect al vieții luptătorului, care, în cadrul unei forțe de elită asigură succesul sau eșecul.

Chiar și misiunile de mai mică intensitate, pot duce la reacții puternice de stres de luptă, dacă luptătorii nu sunt antrenați suficient în acest scop. Când stresul devine dominant, afirmă cercetătorul canadian de origine maghiară Hans Selye, citat de Loghin, indivizii sunt supuși unei stări de tensiune cu repercusiuni negative asupra stărilor psihice, fapte ce pot avea consecințe negative în starea psihică a individului.⁴³

⁴³ Hans, Selye, în Loghin, M., *Pregătirea fizică în armată – factor de creștere a eficienței pregătirii de luptă în condițiile respectării tipologiei solicitărilor psiho-fizice ale câmpului tactic de luptă*, Teză de doctorat, ANEFS, București, 2003.

Dacă este bine pregătit pentru o misiune, luptătorul este capabil să înfrunte toate solicitările. De regulă, se apreciază că stresul de luptă apare atunci când există un pericol real sau o amenințare reală. În cercetarea acestor fenomene s-a constatat că în timpul intervențiilor sunt amenințate și alte componente, cum ar fi: integritatea fizică, psihică și chiar integritatea socială.

În prevenirea efectelor distructive legate de stresul de luptă, trebuie să se aibă în vedere următoarele:

- stresul apare în urma diferenței dintre amenințarea exterioară și competența proprie;
- stresul înseamnă destabilizare, reacție la alarmă, frică datorită diminuării resurselor psihice și fizice;
- stresul este invers proporțional cu eficiența în acțiune; cu cât stresul este mai redus, cu atât este mai mare eficiența fiecărui luptător în parte și implicit a fiecărui colectiv;
- la un capăt al scalei eficienței se află reacțiile specifice sentimentului de frică, iar la celălalt, curajul și vitejia.

Prevenirea și combaterea stresului se poate realiza numai printr-un program de pregătire foarte bun care trebuie să asigure stabilitate fizică, psihică și socială a luptătorilor, respectiv formarea și asigurarea sentimentului de autoîncredere. În procesul de instruire este important ca instructorii de la toate eșaloanele, să folosească toate formele și metodele de care dispun, pentru ca luptătorii să aibă încredere în:

- capacitatea proprie de efort fizic și psihic;
- nivelul de cunoștințe și deprinderi formate;
- colectivul din care face parte și în comandanți;
- calitatea și performanțele armelor din dotare, precum și a tehnicii și tacticii de luptă;
- importanța misiunilor ce le revin.

Se apreciază că formarea convingerilor și a încrederii în aceste domenii constituie o premisă favorabilă pentru ca luptătorii să facă față pericolelor ce se manifestă în plan fizic, psihic și social. Desigur, nu se poate stabili o ierarhie a acestor domenii, dar este demonstrat faptul că exercițiile fizice executate, în mod regulat, sunt cele mai indicate pentru menținerea unei stări de sănătate, bună dispoziție și capacitate de învingere a stresului. Cardiologii pledează pentru pregătirea fizică, pregătire care întărește mușchiul inimii (cel mai expus) și îmbunătățește funcțiile fiziologice, în general. Indivizii pregătiți fizic sunt mult mai puternici psihic, în vederea prevenirii și combaterii stării de stres. Rolul cel mai important pe care-l joacă exercițiul fizic în învingerea stării de stres, se reflectă în pregătirea preventivă pe care o acordă organismului.

Acionând susținut, în sensul atingerii perfecțiunii profesionale, luptătorii antiteroriști sunt supuși unor adevărate probe de foc, în condiții desprinse parcă dintr-un adevărat câmp de luptă. Pe lângă elementele „surpriză”, precum explozii, fum și substanțe toxice atât în teren, cât și în interiorul clădirilor, tabloul este completat de existența a numeroase semne convenționale plasate de specialiștii pirotehniști. Stăpânirea de sine, curajul și fermitatea în acțiune sunt doar câteva din trăsăturile necesare unui luptător antiterorist.

În conceperea ședințelor de pregătire se urmărește permanent conștientizarea subiecților în ceea ce privește efectele activităților prelungite, cu privare de somn, care sunt momentele critice survenite ca urmare a unor temperaturi ridicate și ce influență ar putea avea zgomotul, ca factor perturbator, în deteriorarea capacității de acțiune.

Cunoașterea unor dimensiuni de personalitate, relevante pentru un pronostic optim de adaptare a luptătorilor antiteroriști la misiunile încredințate, a fost posibilă cu ajutorul unor probe psihodiagnostice aplicate în vederea evaluărilor psihice și fizice. În încercarea de a determina modificările neuropsihice, observația axată pe reliefaarea rezistenței psihice a surprins că timpul de așteptare care precede atacul este cea mai dificilă perioadă din program. Acesta reclamă o încordare psihică maximă în care încrederea în forțele proprii, curajul și echilibrul emoțional sunt cele mai solicitate.

Ca urmare a prelucrării datelor obținute din teren, se poate aprecia că un luptător obișnuit cu exercițiile de pregătire psihică și fizică are puterea să-și dozeze, la un nivel superior efortul și să-și adapteze manifestările psihocomportamentale în funcție de situația de luptă. Pregătiți să acționeze prompt, chiar și într-un mediu extrem de ostil (conflicte civile violente, accidente etc.), luptătorii antiteroriști manifestă fermitate, perseverență și o bună stabilitate în fața riscului major. Aceștia sunt indivizi care cu greu mai pot fi surprinși de imprevizibilitatea acțiunilor teroriste.

Pe durata întregului program de antrenament, subiecții au făcut dovada spiritului de echipă și au manifestat o conduită dezirabilă social, caracterizată prin încrederea în forțele proprii și dorința de a atinge scopurile propuse. În lipsa unor informații complete cu privire la durata și intensitatea acțiunilor desfășurate și pe fondul privării de somn, mai bine de 24 de ore, luptătorii antiteroriști și-au păstrat capacitatea de adaptare la normele de conviețuire socială, manifestând o bună orientare față de autoritate (comandant) și față de regulile deja stabilite. Izolat, au fost relevate note de impulsivitate, care însă nu

au avut influențe asupra spiritului de ordine și disciplină existent. Lipsa somnului a condus la diminuări, sub raport calitativ, ale randamentului intelectual. Pe acest fond a fost relevată și o scădere apreciabilă a capacității de concentrare a atenției, fapt ce a permis creșterea numărului de erori, reducerea capacității de memorare, diminuarea rapidității reacțiilor motorii, creșterea timpului necesar pentru rezolvarea unor sarcini. În același timp, pe fondul temperaturilor ridicate, au fost sesizate și modificări emoționale, care aveau la unii dintre subiecți și aspect apatic și ușor iritabil.

În contrast cu scăderea randamentului psihic și cu modificările emoționale descrise, performanțele fizice, chiar și după 30 de ore de nesomn, apar destul de bine conservate. Având în vedere acest aspect, investigațiile efectuate de britanici în timpul intervenției din Insulele Folckland, au scos la iveală că limita maximă la privarea de somn este de aproximativ 72 de ore.⁴⁴

Luptătorul antiterorist poate îndeplini misiuni de luptă și peste această limită, dar nu mai există certitudinea că ele vor fi executate întocmai și la timp.

Efectul acestor suprasolicitări se va repercuta negativ atât asupra stării de sănătate și a capacității de luptă, cât și asupra timpului de refacere și mobilizare psihică și fizică, aceasta crescând considerabil. Deși nu există încă o lege promulgată, în practica unor armate (SUA, Marea Britanie, Franța), militarul care este privat de somn mai mult de 72 de ore este exonerat de responsabilitatea acțiunilor sale.

Privarea totală de somn este compatibilă cu afectarea stării de sănătate timp de aproximativ 10 zile, după care, dacă se continuă, pot apărea modificări funcționale, generatoare de stări ireversibile ce se pot solda, în cazuri extreme, cu moartea. Modificări comportamentale se produc și în condițiile unei privări parțiale de somn. Așadar, în perioada dedicată pregătirii pentru activități de scufundare la mare adâncime, desfășurată la Centrul de Pregătire a Scafandrilor din orașul Constanța, timp de câteva zile, programul zilnic de somn a fost redus cu o jumătate de oră. În aceste condiții nu s-au produs modificări în abilitățile de realizare a performanțelor, dar toți cei investigați au exprimat stări de disconfort și nemulțumire. Pentru o mai bună înțelegere a influenței exercitate de durata somnului parțial asupra capacității de luptă, avem o serie de date:

⁴⁴ Radu, N., *Pregătirea psihofizică a luptătorilor antiteroriști*, Referat în cadrul Sesiunii de Comunicări Științifice, SPP, București, 2000.

Timp de odihnă

Durata perioadei de somn	Capacitatea de luptă
60 minute/24 ore	Timp de trei zile se poate menține capacitatea de executare a misiunilor. În ziua a patra, efectivul trebuie scos din luptă.
90 minute/ 24 ore	Se menține 50% din capacitatea de luptă a luptătorilor, timp de șase zile. În ziua a șaptea, jumătate din efectiv se resimte.
180 minute/24 ore	Se menține capacitatea de luptă timp de aproximativ nouă zile.
240 minute/24 ore	Se mențin integral capacitățile mintale, în special analiza, sinteza, conceperea și decizia pe o perioadă de aproximativ șaisprezece zile. Pot apărea stări de disconfort, iritabilitate, acuze senzoriale care nu afectează însă comportamentul psihic.

Având în vedere procesul de pregătire psihică și fizică, reamintim că cei mai importanți factori fizici care acționează perturbator asupra capacității de luptă sunt: zgomotul, temperatura, fumul iritant, substanțele chimice, praful.⁴⁵

Pe timpul executării unor marșuri forțate pe distanțe mari, în teren greu accesibil și în condițiile unor temperaturi cuprinse între 35-38⁰C, luptătorii antiteroriști au făcut dovada unui nivel superior de pregătire fizică și psihică. Fermi în acțiune, consecvenți și bine orientați asupra sarcinilor, aceștia au acționat susținut, îndeplinind cu succes misiunile primite. Pe fondul suprasolicitării psihice și la un număr ce reprezintă 4% din totalul subiecților au fost surprinse note de nemulțumire, stare de tensiune, diminuarea capacității de concentrare a atenției și susceptibilitatea crescută la monotonie.

Această situație poate fi explicată și prin faptul că depășirea limitelor de toleranță a temperaturii determină o serie de tulburări de ordin fiziologic, caracterizate prin neliniște, excitabilitate, diminuarea randamentului intelectual.

Manifestări cu potențial dezadaptativ apar și în condiții de depărtare de casă, izolare și eforturi specifice. Toate acestea antrenează note evidente de agresivitate fizică și verbală, specifice, în mod deosebit, primelor două luni necesare unei minime adaptări la mediu. În urma situațiilor constatate, prezentăm sintetic anumite manifestări psihocomportamentale în condițiile unor temperaturi cuprinse între 16⁰ și 40⁰C.

⁴⁵ Popescu, Șt., Cioloca, I., *Curs Psihologie Militară*, AISM, 1988, pag. 65.

Tabel nr. 2

Condiții de temperatură

Temperatura	Manifestări	Tulburări	Capacitate de muncă
16°C - 25°C	Temperatură optimă.	Nu apar	Intactă
25°C - 35°C	În lipsa unei alimentații adaptate concret situațiilor în care se lucrează, a unui echipament neadecvat apar stări de neliniște, excitabilitate, lipsă de atenție, creșterea numărului de erori, scăderea randamentului intelectual.	Alterarea capacității de adaptare	Ușor redusă Moderată
25°C - 35°C	Tulburări de echilibru hidric, solicitare puternică a inimii și a sistemului circulator, oboseală excesivă și pericol de surmenaj.	Fiziologice	Puternic redusă
35°C - 40°C	Accentuarea celor menționate mai sus.	Fiziologice	

În încercarea de a observa impactul temperaturii asupra proceselor biologice umane cu consecințe asupra manifestărilor, o atenție aparte a fost acordată evaluării capacităților de mobilizare psihică și fizică în condițiile unor valori cuprinse între 19°C și 35°C. Utilizându-se ca instrument și testul *Toulous Pieron* a fost posibilă cunoașterea influenței temperaturilor ridicate asupra randamentului. În condițiile unei temperaturi de 19°C, 85% din cei investigați au obținut rezultate bune și foarte bune, în timp ce numai 15% au obținut valori de nivel mediu și mediu superior. În condițiile unei temperaturi de 35°C, 62% din luptătorii examinați au obținut rezultate foarte bune, 32% au obținut rezultate medii și 6% au obținut rezultate de nivel mediu inferior. Se poate observa o încetinire a capacităților de mobilizare psihică și fizică cu 6% în condițiile unor temperaturi ridicate.

Tot în acest context, cercetătorul Mackwotth, citat de N. Radu⁴⁶ printr-o cercetare efectuată pe un anumit număr de militari transmisioniști, a încercat să

⁴⁶ Radu, N., *Pregătirea psihofizică a luptătorilor antiteroriști*, Referat în cadrul Sesiunii de Comunicări Științifice, SPP, București, 2000.

arate impactul variațiilor de temperatură asupra proceselor biologice umane. El a înregistrat numărul de erori produse în timpul transmisiunilor radio cu ajutorul alfabetului Morse în funcție de temperatura efectivă a mediului.

Pe durata a 60 de minute de lucru, majoritatea transmisioniștilor au săvârșit aproximativ 12 greșeli la o temperatură de 26°C , 17 greșeli la 33°C și în jur de 95 greșeli la 36°C . În general, organismul uman este mai rezistent la scăderea temperaturii datorită sprijinului unor factori complementari (alimentația, îmbrăcămintea etc.).

Cu toate acestea, realizarea schemelor operative amintite în condiții de temperatură scăzută au făcut sesizabilă scăderea mobilității psihomotorii.

În ceea ce privește *zgomotul* ca factor perturbator, acesta este prezent pe toată durata îndeplinirii misiunilor, chiar și prin traficul și aglomerația marilor orașe. Zgomotul continuu, cu o intensitate durabilă, se reflectă asupra stării de sănătate și a capacității de adaptare.

Experimentele efectuate cu privire la influența zgomotului au relevat că personalul care lucrează în asemenea condiții consumă o cantitate suplimentară de energie neuropsihică pentru a face față, temporar solicitărilor. Această situație determină instalarea prematură a oboselii și inducerea unor posibile influențe negative asupra întregului organism. La nivelul analizatorului auditiv, se poate produce o stare de oboseală a auzului și chiar surditate. Dintre efectele negative asupra organismului determinate de zgomot amintim: stări de irascibilitate, reducerea capacității de concentrare, a reacțiilor psihice, afecțiuni gastrice, boli ulceroase și cardiovasculare.

Zgomotele puternice sub forma focurilor de armă, incitării la violență, expresiilor verbale dure și de durată determină subiecților o senzație de oboseală, de slăbiciune generalizată, cărora li s-ar putea adăuga și tulburări neurovegetative, precum: modificări ale presiunii sangvine, accentuarea ritmului cardiac sau respirator.

Printre factorii care influențează negativ capacitățile fizice și psihice ale luptătorilor se înscrie și *intoxicarea chimică* a aerului. Din multitudinea factorilor chimici care au efecte nocive asupra organismului amintim oxidul de carbon generat și de arderea incompletă a pulberii pe timpul tragerilor cu arma în spații închise. Oxidul de carbon pătrunde în plămâni prin căile respiratorii de unde trece în sânge și se fixează în hemoglobină, dând carboxihemoglobina, formă care împiedică procesul normal de oxigenare a sângelui. Pericolul este cu atât mai mare, cu cât el nu produce niciun fel de iritare a mucoaselor căilor respiratorii.

Din datele de care dispunem merită reținut că factorii amintiți pot afecta relațiile interpersonale prin creșterea irascibilității, prin scăderea capacității de concentrare și creșterea numărului de greșeli.

Astfel, în procesul de pregătire este necesar să se creeze elementele exterioare ale unei situații reale (zgomote puternice, unele mirosuri, vizualizarea sângelui, a răniților și chiar a cadavrelor). Executarea exercițiilor în condițiile amplificării exploziilor și altor zgomote cu ajutorul unor difuzoare adaptează psihicul luptătorului la situația reală.

Esența exercițiilor și antrenamentelor poate fi întâlnită ca expresie verbală la John Hibber, președinte al Universității din Princeton, care afirma: „a educa un om înseamnă a-l pregăti să facă față oricărei situații”.

2.4. Calități umane specifice profesiei de luptător antiterorist

„Lupta este dusă de om, nu de pușcă sau revolver; omul este cel care ucide, moare, se devotază misiunii sale. Voința de a învinge reprezintă forța și face posibilă victoria. Războiul este o luptă între două voințe de a învinge; cea mai puternică se manifestă prin acțiunea sa și iese învingătoare. A fi învingător înseamnă a putea și a voi să lupți atunci când adversarul nu mai poate și nu mai vrea. Miza bătăliei constă în distrugerea voinței de a lupta a adversarului, menținând-o pe cea proprie”.⁴⁷

Voința este facultatea cea mai importantă a omului și aceea care îl face să acționeze, care nu se dobândește la ordin, nu apare din întâmplare la momentul oportun, ci rezultă în urma unui proces de reflecție și de conștientizare a responsabilităților. Voința nu este un element obținut odată pentru totdeauna. Numeroși factori pot altera intensitatea voinței.

În cazul luptătorului antiterorist voința reprezintă motivația suplimentară cerută de la procesul instructiv, cu riscuri limitate la incertitudinea misiunilor reale. Aceasta desemnează hotărârea individuală de a-și îndeplini îndatoririle chiar cu prețul vieții, necesitând:

– *rațiunea de a luptă* – oamenii cărora profesia le cere chiar sacrificiul suprem, au dreptul de a ști pentru ce trebuie să se sacrifice; ei au nevoie de idei absolut clare, concrete și credibile; comandanții nu au dreptul să se eschiveze în acest domeniu, ei vor trebui să-și sensibilizeze subordonații făcând apel la ceea ce au ei mai nobil;

• *abnegație* – adică acceptarea de către luptător a eventualității sacrificiului personal dacă reușita misiunii o cere;

• *încredere* – luptătorul vrea să aibă o șansă de a trăi nu de a muri;

⁴⁷ Loghin, M., *Pregătirea fizică în armată – factor de creștere a eficienței pregătirii de luptă în condițiile respectării tipologiei solicitărilor psiho-fizice ale câmpului tactic de luptă*, Teză de doctorat ANEFS, București, 2001.

- încrederea fermă îi oferă această speranță indispensabilă; aceasta nu poate fi impusă ci numai sugerată, instalarea ei necesitând mult timp;

- *curaj* – confruntat cu teama (acest răspuns natural al instinctului de conservare), luptătorul trebuie să poată face apel la o reacție voluntară (curajul, energia morală);

- *credință*;

- *loialitatea* – trăsătură definitorie pentru profilul moral-volitiv care atestă prezența unui înalt simț al datoriei, responsabilitate, mobilitate și un neîndoielnic spirit de sacrificiu în situații deosebite.

„Războiul nu se reduce la luptă, trebuie să și rezști, căci victoria revine celui care rezistă mai mult. Forța morală este o energie psihică, o calitate a sufletului, care face posibilă depășirea, fără slăbiciune, a tuturor cauzelor provocate de război”.⁴⁸ Rezistența umană se bazează pe multiple suporturi din domeniile fizic și psihic, care exercită în plus și efecte cumulative. Aceste suporturi sunt:

1. *Disciplina* – ansamblu de reguli care îl ghidează pe fiecare individ în îndeplinirea unei sarcini dificile și un mijloc de neînlocuit pentru fortificarea caracterelor, acomodarea spiritului cu abnegația și pregătirea luptătorilor pentru misiune. Considerăm că este necesar să precizăm că există două tipuri de disciplină:

- *disciplina pasivă*, bazată pe constrângeri, face apel numai la instinctele elementare și la interesele imediate;

- *disciplina activă*, bazată pe participarea celor care o aplică implicând adeziunea totală a fiecărui luptător, aceasta putând fi obținută, numai în măsura în care luptătorul înțelege perfect misiunea pe care o are de îndeplinit și participă activ la acțiunea de comandă.

Disciplina trebuie să fie o sinteză armonioasă a celei pasive și active. Disciplina pasivă este cea care furnizează mijloacele, dar omul se dezvoltă cu adevărat numai prin libera acceptare a unor reguli.

Pentru depășirea momentelor grele și succesul în misiuni, trupele speciale au nevoie de existența unei atmosfere propice, a unor relații de încredere între subordonați și superiori, a unor „relații de suflet”.

Elementele constitutive ale disciplinei în cazul unei trupe de intervenție antiteroristă sunt:

- adeziunea trupe la scopul comun;

- preponderența spiritului asupra trupului;

⁴⁸ Loghin M., *op. cit.*, Teză de doctorat, București, 2003.

– camaraderia;

– instruirea.

2. *Priceperea* – ca definiție priceperea grupează:

– cunoștințe și aptitudini referitoare la utilizarea și manevrarea diferitelor tipuri de arme, aparate și autovehicule;

– reacțiile și comportamentele individuale și colective;

– aptitudinile de comandă a cadrelor.

Priceperea îl face pe luptător apt să-și îndeplinească misiunea, să aibă încredere în sine, în mijloace, în camarazi, în echipament și în comandanți, îl ajută să limiteze accidentele și erorile de manipulare, face ca numărul victimelor să fie mai redus.

3. *Dobândirea aptitudinilor de luptă* – se realizează prin instruire și vizează obținerea următoarelor aptitudini: echilibru fizic și psihic, curaj, rezistență, personalitate, competență, îndrăzneală, inițiativă.

4. *Formarea deprinderilor de acțiune în situații extreme* – un bun luptător trebuie să dispună de o capacitate ridicată de percepere a mediului, o bună mobilitate a atenției, spirit întreprinzător, vioiciune și rezistență la stres; dintre calitățile perceptive, o bună acuitate vizuală și auditivă, asigură perceperea rapidă a poziției în spațiu, a deplasării obiectelor și obiectivelor, reprezentând un suport pozitiv pentru însușirea dinamică a simbolurilor și utilizarea lor operativă chiar și în condiții extreme.

Luptătorul care dispune de o bună pregătire psihică și fizică nu-și pierde stăpânirea de sine și nu se blochează în fața unor situații de „ruptură” cunoscute cu ocazia unor conflicte civile, accidente, declanșarea unor calamități naturale sau produse de „mâini criminale”. El își poate dirija comportamentul prin mecanisme de autoreglare, care permit controlul emoțional, anticiparea și prevenirea reacțiilor de panică.

Caracterizate prin complexitate și surpriză, misiunile serviciilor speciale reclamă din partea personalului adaptări rapide, reacții și acțiuni exacte, tenacitate, perseverență și o puternică voință pentru depășirea posibilelor acțiuni-obstacol.

2.5. Particularități ale selecției indivizilor aspiranți la unitățile de intervenție antiteroristă

În contextul creșterii continue a numărului atentatelor teroriste, raționalizarea și optimizarea acțiunilor de depistare precoce a indivizilor cu aptitudini deosebite pentru această profesie condiționează într-o măsură hotărâtoare formarea luptătorilor antiteroriști. Succesul și performanța, nu sunt

rezultatul unor acțiuni de moment, ci rezultatul unui rafinat proces evolutiv, care se desfășoară din mers și în care, pregătirea și selecția au un rol determinant.⁴⁹

Parte integrantă a procesului special de pregătire, selecția presupune organizarea și desfășurarea acesteia pe criterii de tip performanțial, lucru care este direct condiționat și de capacitatea persoanelor implicate în acest proces. Selecția este o acțiune complexă, menită să depisteze tinerele talente în vederea inițierii și specializării timpurii, care au drept scop final realizarea succesului în misiuni. Pentru ca procesul de selecție să beneficieze de șanse de reușită este necesar ca selecționerii să aibă în vedere următoarele premise:

- Cunoașterea perfectă a cerințelor și caracteristicilor fiziologice specifice acestei profesii;
- Cunoașterea modelului biologic al luptătorului antiterorist cu cei trei factori principali: tipul somatic, calitățile motrice, calitățile psihice.
- Etapele creșterii și maturizării organismului uman și a substratului morfologic al calităților motrice de bază, precum și al calităților psihice și intelectuale.

Problemele selecției trebuie înțelese ca fiind legate de procesul de instruire și antrenament. Mijloacele și metodele folosite în cadrul unei astfel de activități trebuie structurate în așa fel încât să servească depistării rezervelor funcționale ale luptătorilor, pentru ca la sfârșitul etapelor de selecție selecționerii să aibă unele posibilități de prognoză privind evoluția acestora.⁵⁰

Selecția pe etape trebuie să fie structurată pe baza unui complex de indici între care trebuie să existe o dependență, rezultatele obținute la unele probe de control izolate neputând constitui o dovadă exclusivă pentru a-l alege sau nu pe individ pentru următoarea etapă de pregătire.

Pe parcursul etapelor de selecție, specialistul trebuie să susțină în fața conducerii pe fiecare dintre candidații aleși, sprijinindu-se pe datele probelor, testelor de control, ale misiunilor, ale particularităților, ale disponibilităților și ale rezervelor funcționale pe care candidații le posedă.

Așadar, selecția este un proces de depistare permanentă, care se bazează pe investigarea sistematică și complexă a luptătorilor în vederea orientării către o anumită specialitate în care manifestă motivații și aptitudini. Selecția în

⁴⁹ Pitariu, H.; Albu, M., *Psihologia personalului. Măsurarea și interpretarea diferențelor individuale*, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997.

⁵⁰ Andreescu, A.; Radu, N., *Modele și strategii de selecție în evaluarea psihologică a personalului destinat misiunilor speciale*, Prelegere, „Sesiunea de Comunicări Științifice”, Jandarmeria Română, M.A.I., 22 noiembrie 2006.

această profesie, urmărește orientarea spre alegerea indivizilor cu calități fizice și psihice deosebite, pentru obținerea unor rezultate foarte bune, pe baza unor criterii obiective. Ea are ca sarcină orientarea luptătorilor către diferite specialități după aptitudinile fiecăruia (trăgător de elită, pirotehnist, scafandru etc.).

Avantajele unei selecții obiective:

- asigură obținerea unor rezultate foarte bune;
- reduce perioada instruirii inițiale;
- contribuie la mărirea longevității;
- favorizează aplicarea efortului în concordanță cu particularitățile concepției moderne de pregătire și ajută la depistarea indivizilor plafonați;
- facilitează recrutarea elementelor tinere.

Factorii de bază care determină în ansamblu orientarea și selecția, în urma cărora pot surveni modificări esențiale în ceea ce privește rezultatele și performanțele, sunt:

- factorii genotipici care depind de ereditate, talent și aptitudini;
- factorii fenotipici care se adresează caracterelor acumulate antropomorfologice, funcționale, motrice, psihice. Ele sunt dependente de subiecți, instructori și mediu;
- factorii socio-profesionali integratori care se referă la sistemul de organizare, conducere, planificare și baza materială.

Ereditatea este un fenomen complex ce constă din transmiterea anumitor particularități fizice și psihice la urmași sub influența mediului înconjurător. În evoluția sa, de la naștere și până la maturitate, organismul trece printr-un proces continuu de transformări și acumulări, însușirile și caracterele moștenite nefiind transmise urmașilor gata formate. Procesul modificării diferitelor caractere morfologice, funcționale și psihice ale organismului poartă numele de varietăți și reprezintă punctul de plecare în problema selecției. În cadrul fenomenului de variabilitate în organism se pot produce modificări privind caracterele morfologice, fiziologice și de comportament. Acest principiu stă la baza selecției, cunoscând posibilitatea de adaptare a organismului la factorii schimbători ai mediului extern.

Este important ca în actul selecției să participe într-o colaborare strânsă medicul, psihologul și antrenorul, deoarece posibilitatea de perfecționare a organismului uman este limitată de interrelația dintre mediul extern și ereditate:

- ereditatea – condiționează o anumită reacție la mediu a organismului;
- mediul – hotărăște unde se va situa fiecare în cadrul ereditar.

2.5.1. Selecția și cunoașterea din punct de vedere psihologic

Deosebiri individuale care-i diferențiază pe oameni în privința randamentului și a calității muncii, ca și existența unor cerințe diferite exprimate de profesioniști sau activități față de aceștia au constituit fundamentul psihologic și social al dezvoltării teoriei și practicii selecției și orientării profesionale. Teoretic au fost emise mai multe păreri cu privire la înzestrarea individului, la natura factorilor ce determină succesul într-o anumită activitate, la combinarea și structurarea diferitelor componente ale vieții psihice în configurații bine delimitate și potrivite unei anumite activități.

Încă de la sfârșitul secolului trecut au fost alcătuite teste psihologice pentru determinarea profilului individului, probe de examinare practică în vederea selecției și orientării profesionale, s-a realizat metoda analizei factoriale a aptitudinilor. Astăzi este de necontestat faptul că tehnica orientării și selecției contribuie la creșterea productivității și eficiența muncii.⁵¹

Problema selecției în această activitate este foarte importantă, deoarece ea se oglindește în nivelul rezultatelor solicitând din partea celor ce o practică aptitudini și deprinderi superior organizate. În această activitate, lupta pentru supremație implică aplicarea cuceririlor științifice din diferite domenii de activitate în vederea creșterii nivelului de pregătire.

Perfecționarea metodologiilor valide deja existente, precum și asigurarea unei coerențe metodologice pot fi apreciate ca fiind obiective majore în activitatea de selecție și evaluare psihologică a personalului destinat misiunilor speciale la nivelul Ministerului Internelor și Reformei Administrative, al Serviciului de Protecție și Pază și Ministerului Apărării.

Pentru atingerea scopurilor propuse, selecția are la bază variate modele, precum, în cazul nostru, modelul de selecție clasic.⁵²

Obiectivul acestui model este dat de validarea strategiilor de selecție respectiv a instrumentelor de testare psihologică. Modelul cuprinde șase pași, după cum urmează:

➤ Pașul 1: *Analiza psihologică a specialității militare pentru care se intenționează efectuarea selecției.*

➤ Pașul 2: *Selectarea criteriilor de performanță și a predictorilor.* Acest pas presupune două proceduri. Prima se referă la alegerea criteriului pe baza analizei muncii, care trebuie să fie un indicator sensibil la calitatea muncii.

⁵¹ Pitaru, H., Albu, M., *Psihologia personalului. Măsurarea și interpretarea diferențelor individuale*, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997.

⁵² Andreescu, A., Radu, N., *op.cit.*, 22 noiembrie 2006.

➤ Pasul 3: Măsurarea performanțelor.

După stabilirea criteriului și predictorului este necesară verificarea lor în practică, pe un eșantion reprezentativ de persoane, care lucrează în meseria respectivă.

➤ Pasul 4: Evaluarea validității predictorului.

Se determină doar dacă diferențele dintre scorurile predictorului corespund diferențelor dintre scorurile criteriului. Altfel spus, se încearcă atestarea existenței sau nonexistenței unei relații între instrumentele de predicție și criteriu. Acest lucru se face cu ajutorul analizei statistice, în cele mai multe cazuri calculându-se coeficientul de corelație.

➤ Pasul 5: Determinarea utilității predictorului.

Dacă predictorul este valid, se determină cât de util este în ameliorarea calității forței de muncă. Calitatea unui predictor este dată de validitatea sa, de rata de selecție, de rata de succes și de cost.

➤ Pasul 6: Reevaluarea programului de selecție.

Orice program de selecție trebuie periodic reevaluat pentru a se vedea dacă condițiile pentru care a fost elaborat nu s-au schimbat și n-au alterat relațiile predictor-criteriu.

Selecția psihologică are datoria să depisteze atât aptitudinile, cât și atitudinile și disponibilitatea pentru efort în condițiile unei motivații dinamice. Urmărind schema de organizare a examenului psihologic și pentru selecția de personal⁵³ ce aduce în prim plan necesitatea cunoașterii sistemelor psihofizice; constituție, temperament, aptitudini și inaptitudini; organizarea dinamică a personalității; sistemul relațional etc., nu lipsit de semnificație este și conceptul de *ergopsihometrie* (*Ergopsychometry*), desprins din practica de lucru a sistemului de selecție psihologică specific și structurilor austriece de apărare națională.

Apreciat ca pivot central al examenului de selecție psihologică, *ergopsihometria* este centrată pe cunoașterea *inteligenței*, considerată drept o condiție necesară și fundamentală pentru îndeplinirea misiunilor speciale. Selecția psihologică este o acțiune la baza căreia se află dorința și necesitatea de a cunoaște mai bine potențialul psihointelectual al candidaților care solicită încadrarea într-un astfel de serviciu, precum și verificarea stadială a fondului aptitudinal a personalului angajat într-o astfel de structură.⁵⁴ Pentru ca selecția

⁵³ Allport, G.W., *Structura și dezvoltarea personalității*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

⁵⁴ Andreescu, A.; Radu, N., *op. cit.*, 22 noiembrie 2006.

psihoprofesională a cadrelor să corespundă unui nivel ridicat de eficiență, ea trebuie să fie bazată pe următoarele elemente:

- să fie actuală;
- să corespundă unor necesități practice;
- să aibă caracter științific;
- să abordeze sistematic activitatea și personalitatea;
- să facă predicția evoluției personalității într-un domeniu de activitate profesională și chiar diferențiat pe specialități;
- să aibă un caracter dinamic și longitudinal.

Selecția unei categorii de personal nu se încheie odată cu recrutarea candidaților pentru specialitatea respectivă, ci se prelungește cu examenul și controlul psihologic periodic, presupunând atestarea periodică a calităților psihice și fizice.

Pornind de la aceste principii, profilul necesar cadrelor din serviciile speciale poate cuprinde un ansamblu de însușiri, sintetizate în următoarele trăsături:

- calități antropometrice și agilitate fizico-sportivă;
- stabilitate psihoemoțională și rezistență la anxietăți și stresuri peste nivel mediu;
- rezistență la frustrare, cu lipsa reacției expunitive;
- atitudine internalistă de încredere și sprijin pe propriile posibilități, cu lipsa atitudinii externaliste privind destinul personal;
- flexibilitate adaptivă în programarea activităților;
- bună capacitate de orientare auto;
- eficiență și performanțe intelectuale;
- mobilitate perceptiv mentală;
- imaginație;
- optimism privind viitorul și cariera, cu motivație pozitivă pentru autoperfecționare și depășirea prin profesie;
- intuiție, capacitate de descifrare a problemelor ce solicită eficiență intelectuală;
- capacitate volitivă de mobilizare și orientare spre scop;
- gândire practică, operativă.

De reținut este faptul că aceste însușiri trebuie să fie de cel puțin nivel mediu pentru candidați, respectiv pentru personalul serviciului. Dintre contraindicațiile de natură psihică, amintim:

- superficialitatea;

- lipsa de profunzime în analiză;
- lipsa de rezistență la efort;
- posibilități scăzute de adaptare la situații noi;
- comoditatea, neimplicarea;
- inhibiția, inerția comportamentală;
- timiditatea, imaturitatea temperamentală și afectiv-emoțională;
- deficiențe psihomotorii, ticuri nervoase, tulburări de vorbire, tendințe și manifestări patologice (anxioase, nevrotice, psihastenice).

Reamintim că principalele obiective ale examenului psihologic sunt: motivația de a face parte dintr-un astfel de serviciu, fondul aptitudinal și profilul personalității. Acestea pot fi subdivizate în următoarele categorii de însușiri psihice: dinamică neuropsihică, atenție susținută, inteligență verbală și non-verbală, atitudini stabile caracteriale și capacitatea de învățare-adaptare.

Selecția psihologică permite depistarea acelor cadre cu deficit psiho-aptitudinal și recuperarea acestora în colaborare cu cabinetul medical, contribuind astfel la creșterea calității profesionale a factorului uman.

Calitatea activităților întreprinse de un grup depinde decisiv de moralul membrilor săi, de măsura în care aceștia înțeleg și acceptă obiectivele puse în fața lor, fără a fi nevoie de presiuni sau de sancțiuni pentru a-i determina să învingă greutățile din cale spre scop.

În acest sens apreciem că șefii de unități trebuie să se străduiască să descopere la subordonați trăsăturile aptitudinale caracteriale și comportamentale definitorii, nu doar aspectele negative. La nivelul comenzii unităților speciale trebuie să existe tăria de a descoperi și evidenția frumusețea interioară a celor aflați în subordine. Niciodată un comandant nu trebuie să aștepte prea târziu sau din întâmplare despre o problemă sau despre un necaz al unui anumit subordonat. După cum se știe, grija și bunăvoința față de subordonați duc la creșterea încrederii reciproce și a moralului contribuind la ridicarea eficienței selecției psihologice. Dacă relațiile interpersonale de colaborare și întrajutorare sunt generalizate, dacă traficul de influență, nepotismul, autoritarismul nejustificat și subiectivismul sunt eliminate, posibilitățile menținerii unui cadru de normalitate devin certe, întreg personalul având sentimentul apartenenței la un colectiv, la o echipă.

În armatele SUA și Marii Britanii, la recrutarea cadrelor cu destinație specială, în afară de testarea inițială foarte riguroasă, definitivarea selecției se realizează printr-o perioadă de pregătire intensivă (o lună) cu un program de 16 ore pe zi care solicită până la limită, fizic și psihic, individul. Peste 60% din cursanți nu reușesc să treacă probele de verificare ale primei etape. În cazul

unității de intervenție antiteroristă „Acvila“ a M.I.R.A., în cadrul selecției psihologice inițiale a luptătorilor, pentru cursurile de formare și specializare în acțiuni antiteroriste, procentul celor declarați „apți” este de aproximativ 35%, aceștia urmând în timp programe de pregătire sub formă de cursuri, alcătuite pe module de instruire (pe perioade de vară și iarnă) și antrenamente la munte (Brașov) și Marea Neagră, ulterior fiind pregătiți și în Ungaria la „Centrul de pregătire antiteroristă” din cadrul poliției ungare.

Personalul din această unitate specială este supus unor probe având drept scop determinarea „formeii” psihice a acestuia. În această situație, se analizează activitatea desfășurată, situațiile deosebite apărute în procesul de pregătire și antrenament, eventualele premize de conduite mai puțin adaptate.

Pentru o mai bună cunoaștere se impune verificarea în timp a factorilor care contribuie la manifestarea unor conduite mai puțin adaptate (viața de familie sub diversele ei aspecte, relațiile dintre membrii colectivelor profesionale, motivația profesională și aspirațiile legate de aceasta).

Dacă din datele obținute de subiectul examinat se conchide că a survenit o modificare a caracteristicilor psihice (scăderea tonusului activității, alterarea sentimentului de încredere în propriile posibilități) este necesară o testare specială, cu probe noi, pe bază de apreciere, de la caz la caz.

Principalele concluzii ale acestei examinări psihologice, precum și avizul adoptat în urma acestuia se înscriu în fișa de examinare psihologică. Pe baza datelor obținute la examenul inițial de selecție, precum și la controalele periodice, se întocmesc, de asemenea, fișe psihoprofesionale, în care, de regulă, sunt consemnate elemente indispensabile pentru individualizarea procesului de instruire și de pregătire a cadrelor.

În concluzie, examinările psihologice nu se efectuează numai în scopul cunoașterii nivelului psihoaptitudinal sau al selecției candidaților, ci și în scopul identificării și prevenirii unor posibile fenomene de inadaptare psiho-profesională. Nu trebuie uitat faptul că oamenii, în afară de problemele muncii, mai au și alte preocupări în ceea ce privește viața de familie.

Psihologul trebuie să vadă în fiecare individ ceea ce vede și în el însuși: calități și defecte, împliniri și eșecuri, speranțe și dezamăgiri, bucurii și insatisfacții, nevoia de sprijin. Pentru a înțelege omul așa cum este el în realitate și nu cum vrea el să pară, specialistul psiholog nu trebuie să rămână în spațiul interpretării de teste care riscă să devină un spațiu formal, ci trebuie să fie un participant activ, prezent la misiunile specifice acestor profesii.

2.5.2. Orientarea selecției spre profilul ideal al luptătorului antiterorist

Prin calitățile și disponibilitățile lor fizice și psihice, luptătorii antiteroriști și-au creat o anumită aură. La acesta au contribuit foarte mult filmele, cărțile de beletristică și nu în ultimul rând presa, mereu în căutare de senzațional. În această lucrare ne propunem, printre altele, să-l prezentăm pe luptătorul antiterorist în adevărata sa lumină, adică așa cum este el în realitate, așa cum este conceput de luptătorii însăși.

Raportat la genul de misiuni pe care le are de îndeplinit, luptătorul antiterorist trebuie să dispună de anumite calități ce arată în fapt ceea ce se dorește de la un astfel de individ, calități care sunt avute în vedere încă de la angajare.

Îndeplinirea corectă a misiunilor specifice acestui tip de profesie necesită existența unor calități aparte ale acestui tip de luptător. Grila acestor calități este dată de însăși specificul misiunilor, de necesitatea îndeplinirii cu succes a acestora. Cei cu afecțiuni cardiace, hepato-renale, reumatismale, neuropsihice, endocrine, ORL cu caracter cronic, bacilare, alergice, respiratorii, precum și cei cu deficiențe la nivelul coloanei vertebrale, membrilor inferioare, membrilor superioare, cutiei toracice, sunt excluși încă din start. Din punct de vedere neuromuscular și neuropsihic, luptătorii antiteroriști au un simț kinestezic deosebit, inteligență nativă, capacitate de concentrare a atenției și rezistență la oboseală psihică foarte bună, viteză de reacție și de execuție foarte bine dezvoltate, coordonare.

În condițiile în care misiunile solicită eforturi deosebite, precum alergarea rapidă pe câteva sute de metri, mers târâș, cățărare, escaladare, luptă corp la corp cu adversari puternici, trageri din diferite poziții, lipsa anumitor calități pot afecta, în special, capacitățile de rezolvare a anumitor situații de luptă.

Este foarte important ca luptătorul să fie rezistent la efort, să evidențieze robustețe, tonus ridicat, energie, vitalitate psihomotrică.⁵⁵ Aceste calități dacă există trebuie valorificate optim, iar dacă nu, sau nivelul lor este insuficient, ele trebuie potențate pentru ca luptătorul să poată îndeplini orice tip de misiune, să fie capabil să ia locul oricărui coleg din echipă. În acest caz,

⁵⁵ Dragnea, A.; Bota, A., *Teoria activităților motrice*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1999.

tipul specialistului într-un singur domeniu este respins. Luptătorul antiterorist trebuie să fie un atlet complet, un trăgător de elită, să posede cunoștințe în domeniul utilizării a cât mai multor arme, să fie un bun practician al sporturilor de luptă, un bun înotător, să manifeste autocontrol, disponibilitate crescută la exigențele propriului organism (foame, sete, oboseală).

Pe lângă aceste calități, luptătorul antiterorist dispune de un nivel ridicat al memoriei, de capacitate de analiză, de spirit de observație și de capacitate de a selecta elementele de interes în condiții diverse. De multe ori, în îndeplinirea misiunilor este necesar ca acesta să găsească soluții noi, să ia hotărâri adecvate, prompte, rapide, fără să greșească, fiecare imperfecțiune în derularea acțiunilor sale putând însemna eșecul misiunii cu consecințe din cele mai nefaste atât pentru cei amenințați, cât și pentru luptătorul în cauză ori camarazii săi.

Există o interferență, intercondiționare, între rezistență fizică și cea psihică. Particularitățile psihice, trăirile pe care subiectul le încearcă într-un context sau altul își pun amprenta asupra modului în care persoana reacționează la stimulul existent. În același mod epuizarea fizică, chiar în condițiile existenței unei motivații puternice, are repercusiuni negative asupra capacității de decizie și autocontrol.

În ceea ce privește relațiile interpersonale, luptătorul antiterorist trebuie să manifeste disponibilitate crescută pentru cooperare eficientă, netensionată în rezolvarea sarcinilor profesionale.⁵⁶ Astfel, el trebuie să dezvăluie o constantă în comportament și concepții, manifestând încredere în forțele sale și inspirând încredere și celorlalți.

Curajul, îndrăzneala, inițiativa (dar nu în sensul aventurier sau care ar însemna nerespectarea unor dispoziții de muncă sau ordine), capacitatea de a lucra în situații ce comportă risc și de a calcula rapid șansele de reușită, înaltă capacitate de autoevaluare și autocontrol, integritatea morală, respingerea tentațiilor negative, conduita exemplară, caracterul integru, toate acestea, dublate de motivație, pasiune și dorința de a se realiza profesional sunt elementele constitutive ale unei personalități dezirabile ale luptătorului antiterorist.

⁵⁶ Andreescu, A.; Radu, N., *Selecția luptătorilor antiteroriști. Armed Services Vocational Aptitude Battery - ASVAB și Spectrum CPI - 260 TM/ro*, în, "Cea de a XIII-a Conferință internațională „Cunoașterea Organizațiilor”, organizată de Ministerul Apărării, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 22/25 Noiembrie 2007.

UN CADRU CONCEPTUAL DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ A MUNCII

Fiecare angajat, în organizația în care lucrează, îndeplinește un ansamblu de atribuții, de care depinde realizarea obiectivelor stabilite. Într-o accepție mai generală, un post de muncă poate fi definit ca *o colecție de sarcini afectate unei poziții dintr-o structură organizațională de îndeplinit*.⁵⁷ Dintr-o perspectivă psihologică, postul înseamnă și *o grupă de activități cărora îi sunt asociate îndatoriri, sarcini și responsabilități*.⁵⁸

3.1. Un cadru conceptual de analiză a muncii

Percepută ca o corvoadă sau transformată într-o activitate formală de către departamentul resurse umane, analiza postului este adesea înțeleasă greșit. Cu toate acestea, analiza postului își aduce contribuția la reorganizarea forței de muncă dintr-o companie, structurarea rațională a salariilor, identificarea trebuințelor de instruire.

Pentru ca analiza posturilor să se desfășoare în condiții corespunzătoare și să se finalizeze cu rezultate optime se impune respectarea cerințelor:

1. analiza posturilor trebuie să fie în permanență axată pe obiective clare și să utilizeze metode și tehnici adecvate;
2. postul trebuie prezentat așa cum există în momentul analizei, nu cum a existat în trecut sau cum ar trebui să existe și nici cum există în organizații similare;
3. dacă se analizează postul, trebuie înțelese în primul rând sarcinile și cerințele postului și nu să se evalueze persoanele;

⁵⁷ Pitariu, H.D., *Proiectarea fișelor de post, evaluarea posturilor de muncă și a personalului*, Casa de Editura Irecson, București, 2003, pag. 83-87.

⁵⁸ Mathis, R.L. (1991). *Instructor's Manual to Accompany Personnel/Human Resource Management*, St. Paul, S.U.A., pag. 105.

4. este necesar să se lucreze obiectiv și precis. Analiza postului este efectuată uneori inadecvat, rezultând informații incorecte sau incomplete;

5. deținătorii posturilor trebuie să fie reprezentativi pentru categoria de angajați care realizează sarcinile respective;

6. înainte de a realiza analiza postului este necesar să se explice titularului postului motivele și obiectivele analizei;

7. selecția și instruirea corespunzătoare a persoanelor care urmează să fie angajate în procesul de analiză a postului;

8. analiza posturilor trebuie raportată mereu la viziunea de ansamblu a proceselor de muncă, deoarece analizele parțiale sunt insuficiente și conduc la rezultate nesatisfăcătoare;

9. rezultatele analizei posturilor trebuie prezentate într-o formă concisă și ușor de înțeles sub forma descrierii postului și a specificațiilor postului.⁵⁹

Analiza posturilor poate fi structurată după următorul model:

I. analiza orientată asupra postului;

II. analiza orientată asupra persoanei;

I. Analiza orientată pe postul de muncă se concentrează pe sarcinile și responsabilitățile asociate postului, precum și pe analiza condițiilor generale de muncă. Conținutul acestui tip de analiză depinde de natura activității desfășurate și de obiectivele stabilite. Descrierea postului concretizează rezultatul analizei orientate asupra postului.

II. Analiza orientată pe deținătorul postului – este de dorit ca aceste analize să fie cât mai obiective și să reflecte nevoile reale ale organizației. Rezultatul analizei postului orientat asupra persoanei este dat de specificația postului. Obiectivele analizei strategice a postului pot fi enunțate astfel:

- studierea conținutului muncii;
- stabilirea mecanismelor de motivare a angajaților;
- perfecționarea resurselor și metodelor de muncă;
- îmbunătățirea calității vieții profesionale, în general, și a condițiilor de muncă, în special;
- furnizarea informațiilor necesare îmbunătățirii numeroaselor activități din domeniul resurselor umane (planificarea resurselor umane, recrutare și selecție, evaluarea performanțelor).⁶⁰

Din punctul de vedere al altor autori (Klatt, 1985, apud Manolescu, 2001), obiectivele analizei postului pot fi reprezentate astfel:

1. Simplificarea muncii se realizează prin studiul metodelor de muncă. Multe din preocupările și practicile folosite în domeniul simplificării muncii au

⁵⁹ Manolescu, A., *Managementul Resurselor Umane*, București, 2001, pag. 35-78.

⁶⁰ *Ibidem*

sugerat formularea unor cerințe și principii de analiză și reprojectare a posturilor.

2. Stabilirea standardelor de muncă se realizează prin studiul timpului de lucru, dat fiind că este o procedură folosită pentru determinarea duratei medii a timpului necesar pentru îndeplinirea unei sarcini. Studiul timpului de lucru se realizează cel mai frecvent cu ajutorul următoarelor metode: *fotografierea, observarea, cronometrarea și fotocronometrarea sunt tot atâtea metode utilizate în studiul timpului de lucru.*

Cercetările și experiența acumulată au dus la apariția și utilizarea mai multor tipuri de sisteme normative de timp. Cel mai utilizat este *sistemul MTM* (Methods Time Measurement), acesta acordând fiecărei mișcări un timp predeterminat, în funcție de natura mișcării și în condițiile în care aceasta este executată.

3. Susținerea altor activități de personal – analiza posturilor furnizează date și informații utile pentru cele mai multe activități sau practici din domeniul managementului resurselor umane, precum:

- deciziile privind planificarea resurselor umane sau stabilirea nevoilor de personal;

- asigură succesul deplin al proceselor de selecție și orientare a angajaților;

- permite ca recrutarea personalului să fie cât mai eficace, deoarece calitatea acesteia depinde de concordanța dintre caracteristicile persoanei recrutate și cerințele postului;

- permite actualizarea descrierii posturilor și a specificației acestora.

Analiza postului implică o serie de precauții, în funcție de anumite aspecte care trebuie interpretate în detaliu:

- surse diferite de informații pot duce la inferențe eronate;

- analiza muncii, orientată mai mult pe descrieri statistice, trebuie să includă planuri strategice privind dezvoltarea profesională;

- analiza muncii este tipic descriptivă, nu prescriptivă; deci, metodele de analiză a muncii nu fac distincția între activitățile mai mult sau mai puțin eficace prestate de deținătorul locului de muncă, este necesară și înfăptuirea acestui lucru. În acest context, se impune o alegere critică, obiectivă, a metodelor de analiză a muncii.

Rezultatele analizei muncii sunt concretizate în *descrierea postului*, respectiv *descrierea sarcinilor, îndatoririlor și responsabilităților* cerute de postul respectiv și *specificarea postului*, care include cerințele privind pregătirea, experiența, trăsăturile de personalitate, aptitudinile fizice și speciale

necesare ocupării postului respectiv. *Evaluarea postului* constă în determinarea complexității acestuia, comparativ cu alte posturi.

Descrieri ale profesiilor existente și care pot ajuta la redactarea fișelor de post sunt date de o multitudine de dicționare. Cel mai popular dintre acestea este *Dictionary of Occupational Titles (DOT)*, editat de către Ministerul Muncii din SUA. Pe lângă nomenclatorul de profesii existente (*DOT*), prezintă și o scurtă descriere a fiecărei profesii după un standard cunoscut. Un astfel de model, numit *Nomenclatorul autohton de profesii existente. Clasificarea ocupațiilor din România*, a fost editat și la noi în țară.

Abordarea sistematică a activității de muncă presupune *studierea binomului om – mașină dintr-o perspectivă unitară*.⁶¹ Între cele două subsisteme se impune existența unei compatibilități, de calitate ei depinzând performanța sau productivitatea muncii.

Analiza muncii furnizează o descriere a postului precizând și specificațiile aceluși post, respectiv *rolul și poziția postului în organizare, necesitatea postului, îndatoririle postului, modul de îndeplinire a acestora, ce anume se realizează, de ce se realizează, unde și cum se realizează*.⁶²

3.1.1. Descrierea postului

Descrierea sarcinilor de muncă ne oferă o imagine a ceea ce deținătorii unui post de muncă fac, având menirea de a surprinde o ierarhizare a sarcinilor de muncă în funcție de importanța pe care o are fiecare dintre ele.⁶³ Fiecare sarcină poate fi diferențiată în subsarcini, iar acestea, la rândul lor, în unități mai mici, realizându-se astfel o descriere a aspectelor foarte importante ale muncii, a elementelor sale componente discrete care ne ajută să facem distincția între aceasta și alte activități desfășurate la locul de muncă.⁶⁴

O procedură utilizată în ierarhizarea componentelor muncii constă în funcțiile majore ale unui post de muncă, împărțite în patru niveluri specifice:

1. *responsabilitate/îndatorire* – cuprinde un grup de sarcini orientate toate spre un obiectiv specific pentru un anumit loc de muncă; presupunând îndeplinirea unei gupe de sarcini specifice;

⁶¹ Iosif, Ghe., *Managementul Resurselor Umane. Psihologia personalului*. București, 2001, pag. 47-82.

⁶² Mathis, R.L. *Instructor's Manual to Accompany Personnel/Human Resource Management*, St. Paul, S.U.A., 1991, pag. 105.

⁶³ Pitariu, H.D., *Proiectarea fișelor de post, evaluarea posturilor de muncă și a personalului*, Casa de Editură Irecson, București, 2003, pag. 83-87.

⁶⁴ Landy, F.J. & Trumbo, D.A., *The psychology of work behaviour*. Honewood, IL: The Dorsey Press, 1985, în: Pitariu, H.D., *Managementul Resurselor Umane*, Editura All Back, București, 2003, pag. 203.

2. *sarcina* – cuprinde un grup de activități orientate spre îndeplinirea unei îndatoriri;

3. *activitatea* – cuprinde un grup de acțiuni sau elemente;

4. *acțiuni/elemente*;

Realizarea unei analize a sarcinilor de muncă se poate desfășura și în șase pași reprezentați astfel:

1. *colectarea și analiza documentelor privitoare la postul de muncă analizat* (manuale de instrucțiuni și instruire, fișe tehnice etc.), tot ce poate oferi informații privitoare la postul de muncă în cauză;

2. *interpelarea managerilor avizați despre specificul postului de muncă, respectiv* despre obiectivele postului de muncă, activitățile pe care le presupune acesta, relațiile deținătorilor postului cu alți angajați pe alte posturi de muncă;

3. *interpelarea deținătorilor postului de muncă și a șefilor nemijlociți cu privire la problemele similare solicitate* obținându-se de la deținătorii postului a unor înregistrări detaliate în scris a activităților prestate într-o anumită perioadă de timp;

4. *observarea deținătorului postului*, a modului în care lucrează și consemnarea evenimentelor mai importante;

5. *încercarea de a presta activitatea de muncă impusă de postul de muncă respectiv*, când acesta implică o anumită doză de risc, apelându-se la tehnica învățării mentale a activităților de muncă;

6. *redactarea descrierilor activităților de muncă specifice postului*.⁶⁵

Descrierea postului se concretizează în fișa postului, centrată pe cerințele privind educația, experiența, trăsăturile de personalitate, aptitudinile necesare noului angajat pentru a putea ocupa postul respectiv.⁶⁶

3.1.2. Specificațiile postului

Analiza muncii, orientată pe deținătorul postului, se referă la analiza și consemnarea atributelor sau particularităților individuale care trebuie să caracterizeze deținătorul postului de muncă. Acestea vizează la cunoștințe, deprinderi, aptitudini și alți indicatori personali sau de personalitate implicați mijlocit sau nemijlocit în practicarea unei profesii.

Importanța acordată exigențelor psihologice depinde însă și de complexitatea muncii. Cu cât aceasta este mai dificilă, cu atât ponderea implicațiilor psihologice crește. În acest sens este recomandat să se specifice

⁶⁵ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003, pag. 83-87

⁶⁶ *Ibidem*

doar unele standarde minime de selecție și performanță în ceea ce privește solicitările psihologice ale muncii, cu atât mai mult cu cât aptitudinile posedă numeroase valențe formative, iar deprinderile de muncă se formează în timp în baza unor programe de instruire adecvate.

În urma analizei muncii orientate pe deținătorul postului se ajunge practic la realizarea unui *profil al exigențelor psihologice* care trebuie să caracterizeze un deținător al unui post de muncă.

De-a lungul timpului diferite formule de elaborare a profilului psihologic al postului de muncă și-au făcut cunoscută prezența. În acest context, *vechile psihograme, bazate pe evaluarea conținutului unor liste de aptitudini, constituie o etapă de debut, depășită în momentul de față.*⁶⁷

De o mare popularitate este *schema în 7 puncte*, propusă de profesorul Alec Roger (*Roger's seven point plan*), care este utilizată în armata britanică din anii '50 ai secolului trecut. Cele șapte puncte sunt: *calitățile fizice; nivelul de realizare individuală; inteligența generală; aptitudinile speciale; domeniile de interes; personalitatea; alte circumstanțe de interes*. În plus, împărțirea calităților în esențiale și de dorit aducerea unei note suplimentare care creează posibilitatea acestui plus de informație în scopul selecției de personal. Spre deosebire de scala în 7 puncte, schema lui *Munroe Fraser*⁶⁸, cuprinde 5 puncte:

1. impactul asupra celorlalți – atributele fizice ale persoanei, stilul vestimentar, maniera de exprimare, manierele și reacțiile la stimulii externi;
2. cunoștințele și deprinderile dobândite – experiență și competență profesională;
3. aptitudini – potențialitățile pe care le are individul pentru a-și dezvolta unele calități care să-i asigure succesul într-o activitate sau alta;
4. motivația – este vorba despre motivele care dinamizează comportamentul uman spre atingerea unui obiectiv;
5. capacitatea de adaptare – se are în vedere modalitatea în care un individ reacționează în fața unor factori de presiune.

Modelele prezentate se potrivesc foarte bine tehnicii interviului de selecție, intervievatorul urmărind pachetul de întrebări pe care le adresează candidatului pentru un post de muncă.⁶⁹

⁶⁷ Gatewood, R.D.; Field, H.S. *Human resource selection* (4th Editura), Forth Worth, TX: Dryden Press, 1998, pag. 11-29.

⁶⁸ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003.

⁶⁹ Landy, F.J.; Trumbo D.A. (1980). *The psychology of work behavior*. Homewood, IL: The Dorsey Press, în Pitariu, H.D. (2002). *Managementul Resurselor Umane*, Editura All Back, București, pag. 203.

Din rațiuni practice, în ultimul timp s-a impus o variantă sintetică de prezentare a specificațiilor deținătorului unui post de muncă, aceasta incluzând patru componente fundamentale reunite sub numele de KSAO:

1. *cunoștințe (Knowledge)* – sunt ceea ce deținătorul postului trebuie să știe pentru a se achita de sarcinile pe care le are;

2. *deprinderi (Skills)* – se referă la ceea ce o persoană trebuie să facă în postul respectiv de muncă;

3. *aptitudini (Ability)* – se referă la potențialitățile de a învăța și dezvoltă unele calități impuse de realizarea unor performanțe și structurarea unor deprinderi specifice activității respective de muncă;

4. *alte particularități individuale (Other personal characteristics)* – acestea includ alte particularități individuale relevante care nu sunt cuprinse în cele trei componente menționate.

În elaborarea specificațiilor postului de muncă se recomandă să se țină seama de câteva reguli a căror respectare aduce o mai mare precizie și adecvare în realizarea fișei postului.⁷⁰ Dintre acestea pot fi amintite:

➤ *evitarea supraestimării caracteristicilor psihologice necesare pentru realizarea sarcinii*; acest lucru s-ar putea întâmpla dacă descrierea de job a fost derivată din analiza incidentelor critice, unde se acordă mai puțină atenție aspectelor de rutină, comune postului; o supraestimare a caracteristicilor cerute de post poate duce la limitarea numărului de persoane care pot fi luate în considerație pentru un post;

➤ *luarea în considerație și a importanței potențialului atunci când elaborăm specificațiile*; potențialul de a fi capabil să învețe o sarcină poate fi un substitut acceptabil al lipsei de experiență.

3.1.3. Metode și tehnici de analiză a muncii

Alegerea metodelor și tehnicilor de analiză a muncii este dependentă de natura profesiei analizate. În practică se recomandă ca în analiza muncii să se utilizeze mai mult decât o singură metodă de investigare.

Analiza unui post poate fi realizată utilizând cel puțin 3 metode alternative de analiză a muncii⁷¹ *observația, interviul, chestionarul și înregistrarea propriilor activități într-o agendă de lucru.*

Stabilirea metodelor de analiză a muncii constituie una dintre cele mai importante decizii din domeniul managementului resurselor umane, analiza

⁷⁰ Torrington & Hall, 1991, în , Pitariu, H., D., *op.cit.*, 2003.

⁷¹ Muckinsky, P.M., *Psychology applied to work. An Introduction to Industrial and Organizational Psychology* (2nd ed), The Dorsey Press, 2000.

sistematică și aprofundată a posturilor antrenând importante resurse financiare, umane și materiale. Analiza unui post poate fi realizată utilizând cel puțin 3 metode alternative de analiză a muncii: observația, interviul, chestionarul și înregistrarea propriilor activități într-o agendă de lucru.⁷²

Chestionarele urmăresc o *inventariere a sarcinilor de muncă sau descompunerea muncii în elementele componente*,⁷³ fiind de regulă orientate pe muncă, atunci când se dorește inventarierea sarcinilor de muncă sau descompunerea muncii în elemente componente și orientate pe persoană atunci când se urmărește obținerea unor date legate de profilul psihologic al postului de muncă exprimat prin exigențele individuale solicitate operatorului (*aptitudini, cunoștințe, experiență, trăsături de personalitate*).

Pe lângă metoda inventarelor de sarcini, bazată pe o listă de sarcini specifice postului de muncă aflat în studiu, în categoria chestionarelor structurate, pot fi înregistrate și:

- *PAQ* – chestionarul de analiză a postului;
- *FJA* – chestionarul de analiză funcțională a muncii;
- *MPDQ* – chestionarul de descriere a posturilor manageriale;
- *STDQ* – chestionarul de descriere a sarcinilor supervisorului.

Chestionarul de analiză a postului (PAQ) - cuprinde 194 de cerințe sau itemi și, în general, este completat de analistul postului, care decide dacă o anumită cerință (item) este sau nu importantă pentru îndeplinirea sarcinilor de muncă ale postului.

Apreciat drept o *metodă de colectare a datelor prin întrebările puse persoanelor sau prin întrebarea acestora dacă sunt de acord sau în dezacord cu enunțurile care reprezintă diferite puncte de vedere*,⁷⁴ chestionarul intră în categoria tehnicilor orientate pe muncă. PAQ, în ultima variantă are 187 de afirmații comportamentale grupate în șase grupe. Fiecare secțiune este însoțită de o întrebare, considerată principală cu privire la:

- a) *obținerea informației* – de unde și cum obține deținătorul postului informațiile privind postul;
- b) *procesele mentale* – ce raționament, luări de decizii și procese de planificare sunt folosite pentru îndeplinirea sarcinii de muncă;
- c) *procesul de muncă* – ce activități fizice și ce instrumente sau echipamente sunt folosite pentru îndeplinirea sarcinii de muncă;

⁷² *Ibidem*

⁷³ Mathis, R.L.; Nica, P.C.; Rusu, C., *Managementul Resurselor Umane*. Editura Economică, Iași, 1997, pag. 103-111.

⁷⁴ Chelcea, S., *Cunoașterea vieții sociale – Chestionarul și interviul în ancheta sociologică*. Editura INI, București, 1996, pag. 21-44.

d) *relațiile cu alți oameni* – ce relații cu alte persoane sunt necesare pentru îndeplinirea sarcinii;

e) *contactele postului* – în ce context fizic și social este îndeplinită sarcina;

f) *alte caracteristici ale postului* – ce alte activități, condiții sau caracteristici sunt relevante.

Pentru fiecare cerință de muncă este prevăzută o *scară de evaluare* fără a se neglija faptul că *pot exista elemente de muncă care nu se aplică în cadrul postului analizat* (Torrington & Hall, 1991).

Avantajul PAQ este că oferă, prin intermediul băncii de date, structurarea unor familii de profesii, venind în ajutorul celor implicați în *problemele de selecție profesională*.⁷⁵

Chestionarul de descriere a posturilor manageriale (MPDQ) – proiectat special pentru posturile manageriale, urmărește determinarea nevoilor de pregătire profesională pentru promovarea angajaților în funcții manageriale, evaluarea posturilor de conducere, crearea familiilor de profesii și plasarea posturilor nou apărute în familia corespunzătoare, dezvoltarea procedurilor de selecție și a fișelor de evaluare.

Cu un conținut de 197 de itemi referitori la preocupări, responsabilități, cereri, restricții și alte caracteristici, grupați în 13 factori, MPDQ este structurat astfel:

1. planificarea produselor, planificarea pieței și cea financiară;
2. coordonarea altor unități organizaționale și a personalului;
3. controlul activităților interne;
4. relația cu publicul și cu clienții;
5. responsabilitatea față de produse și servicii;
6. consultanță;
7. autonomie în acțiune;

Chestionarul de descriere a sarcinilor supervisorului (STDQ) – se limitează numai la activitatea supervisorilor nemijlociți, spre deosebire de MPDQ, care realizează descrierea, compararea, clasificarea și evaluarea posturilor manageriale, Chestionarul STDQ vizează:

- *munca cu subordonații;*
- *planificarea muncii subordonaților;*
- *planificarea muncii;*
- *menținerea eficienței și calității;*
- *păstrarea echipamentelor și utilajelor etc.*

⁷⁵ Pitariu, H., D., *op. cit.*, 2003.

Interviul

Obținerea informațiilor de către analist, direct de la sursă, poate fi cea mai potrivită modalitate de cunoaștere a unei profesii. Standardizat sau nestandardizat, *interviul orientat pe analiza muncii*, poate avea în atenție *proveniența informațiilor (documente, instrucțiuni), direcția în care se transmit informațiile primite sau prelucrate, precum și identificarea operațiilor specifice din postul investigat.*⁷⁶

Interviul, ca metodă de analiză a posturilor, constă într-o discuție liberă și pertinentă, sub forma unor întrebări – răspunsuri între analistul postului și deținătorul acestuia. Obiectivele interviului constau în *culegerea datelor, constatarea reală a faptelor, obținerea unor opinii și chiar a unor soluții în problemele analizate.*

Klatt & Murdick (apud Manolescu, 2001) propun următoarele tipuri de interviuri:

- *interviul inițial* – asigură cea mai mare parte a datelor, faptelor sau informațiilor referitoare la post;
- *interviul de verificare* – realizat după ce rezultatele primului interviu au fost comparate cu alte surse;
- *interviul cu un grup de specialiști* – care au competența și experiența necesare.

Neajunsul interviului constă în faptul că este o metodă relativ scumpă, iar rezultatele obținute nu sunt mereu simplu de analizat. Suspiciunea angajatului interviuat, ambiguitatea unor întrebări pot fi surse de distorsionare a informațiilor.

Tehnica explicării provocate – constă în solicitarea deținătorului postului de muncă de a reconstitui, prin analize retrospective, cum a procedat în luarea unor decizii, care a fost demersul logic, cum s-a desfășurat activitatea de gândire în rezolvarea unor probleme. Explicitatea provocată constă în asistarea și observarea operatorului în timpul muncii, precum și în solicitarea de lămuriri asupra operațiilor pe care le efectuează.

Tehnica interviuării grupului – este similară cu cea a interviului individual. Sunt interviuate simultan un număr mare de persoane. Cel care ia interviul orientează discuțiile spre desprinderea sarcinilor de muncă. În final acesta combină toate informațiile într-o sinteză. Tehnica interviuării grupului cere experiență din partea analistului care conduce discuțiile și o pregătire detaliată a interviului.⁷⁷

⁷⁶ Mucchielli. I., *L'examen psychotechnique*. Entreprinse Modern D'Edition et Edition Sociales Francaise, 1969.

⁷⁷ Pitariu, H., D., *op.cit.*, 2003

Observarea

Definită ca o metodă de analiză a posturilor relativ simplă, observarea rămâne una dintre cele mai practice posibilități de cunoaștere, îndeosebi în situațiile în care un număr relativ mic de posturi trebuie să fie analizate în profunzime. Ca metodă de analiză a posturilor, observarea presupune urmărirea desfășurării activității la postul de muncă analizat, de către unul sau mai mulți experți în domeniu. Aceștia trebuie să obțină informații cu privire la *ce sarcini presupune, de ce, când și unde se desfășoară activitatea*. Observarea poate fi:

➤ *Deschisă* – are loc în condiții nestandardizate, fără o pregătire prealabilă pretențioasă.

➤ Este utilă la începutul derulării acțiunii de analiză a muncii în vederea obținerii unei imagini generale despre munca în cauză. Cu această ocazie se schitează și prind contur întrebările care vor fi puse operatorului, se obțin unele informații privitoare la cele mai adecvate metode de analiză. Această tehnică este completată frecvent cu interviuarea deținătorului postului de muncă. Pentru ca datele obținute să fie cât de cât structurate și pentru a nu se pierde informația obținută este indicat ca la sfârșitul observației să se întocmească o prezentare a postului de muncă.

➤ *Continuă* – când analistul observă și înregistrează tot ce se face în cadrul postului.

➤ *Normalizată (sau descriptiv standardizată)* – atunci când, în funcție de scopul urmărit, analistul observă și înregistrează numai anumite categorii de fapte determinate în prealabil.

➤ *Discontinuu* – analistul surprinde în special structura activității și nu procesualitatea acesteia. Fie că este continuu sau discontinuu, observarea este realizată pe o durată limitată, ori în acest caz analistul trebuie să se preocupe de obținerea unor informații relevante. În acest sens, au fost dezvoltate o serie de tehnici prin care să se evite pericolele sistematice la care este supus analistul când înregistrează fenomenele.

Tehnica observațiilor instantanee sau metoda eșantionajului, reprezintă un efort de control al momentelor când trebuie făcute observațiile. Obiectivul este de a evalua *fracțiunile de timp consacrate diferitelor componente ale activității* și aceasta nu prin observația continuă (cum este fotografierea zilei de muncă), ci prin *observații instantanee făcute în momente aleatorii fixe*. Astfel, se pot estima fracțiunile de timp reprezentate de o anumită componentă a activității. *Frecvența de apariție a unei operații sau element al activității va determina ponderea acestuia în activitatea respectivă de muncă și va putea fi analizată ca atare.*⁷⁸

⁷⁸ Scarpello, S., în Pitariu, H., D., *op. cit.*, 2003.

Observarea poate fi folosită independent sau împreună cu alte metode de analiză a posturilor. De asemenea, poate fi completată cu analiza datelor și informațiilor de care dispune deținătorul postului (instrucțiuni, manual de procedee, note de serviciu etc.). *Calitatea observării depinde de pregătirea și experiența analistului, precum și de documentația prealabilă asupra postului care trebuie analizat.*⁷⁹ Față de metodele interogative, observația, are avantajul că se desfășoară într-un cadru real, simulat sau experimental. În unele situații, aceasta poate fi afectată de o artificialitate mai mare sau mai mică a comportamentului observabil al subiectului. Prezența analistului rămâne în continuare un factor distorsionant. Un alt neajuns al acestei tehnici constă în aceea că, prin ea însăși observația este o selecție de fapte, deci nu poate fi exhaustivă. Apoi, într-un anumit sens, informațiile culese cu ocazia procesului de observație sunt codificate, un rol major în analiza datelor obținute revenind procesului de decodificare, al cărui succes depinde de cunoștințele, experiența și obiectivele observatorului.⁸⁰

Metoda incidentelor critice

Inspirate din studiile lui Galton (1885) și ale lui Gordon (1947, *apud* Pitariu, 2003), care se bazează pe culegerea și analiza cazurilor anectodice întâlnite într-o activitate, tehnica presupune *colectarea de evenimente desprinse din observarea comportamentului în situații care reclamau rezolvarea unor probleme practice.*⁸¹

Incidentul critic desemnează orice acțiune umană observabilă, care este suficient de completă pentru a permite efectuarea de inferențe și practici privitor la o anumită activitate. În acest sens, un incident critic trebuie să răspundă la patru criterii:

1. *activitatea umană observată să fie distinctă, izolată, constituind un caz aparte;*
2. *situația definită să permită studierea cauzelor și efectelor, permițând desprinderea a ceea ce este semnificativ în activitate;*
3. *situația să fie relatată clar;*
4. *incidentele relatate să reprezinte cazuri extreme de comportament (pozitiv sau negativ).*

⁷⁹ Manolescu, A., *op. cit.*, 2001.

⁸⁰ Pitariu, H., D., *op. cit.*, 2003.

⁸¹ Gordon, Th., *The airline pilot: A survey of critical requirements of his job and of pilot evaluation and selection procedures*. Civil Aeronautics Administration, 1947, în Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000.

Analiza și prelucrarea incidentelor relatate întreprinsă în cadrul *Aviation Psychology Program*, presupune o activitate inițială de grupare și clasare a acestora în categorii în funcție de obiectivul cercetării. Dezavantajul metodei constă în faptul că relatarea incidentului poate fi inexactă, exprimând mai mult dispoziția afectivă a celui anchetat cu privire la situația relatată, decât un comportament real.⁸² Se recomandă ca un incident să fie relatat într-o manieră precisă, sub forma elementelor observabile, fără interpretări și să fie cules imediat după producerea unui eveniment.⁸³

Analiza funcțională a muncii

Autorul metodei, Fine S. (apud Pitariu, 2003) a avut în vedere faptul că adesea cei care fac analiza muncii înregistrează eronat datele și rezultatele observației activității de muncă, prin utilizarea inadecvată a unor cuvinte și concepte. Prin urmare, el a intenționat prin această metodă să efectueze un control mai riguros al gramaticii/limbajului folosit în analiza muncii.

Ideea de bază este că trebuie făcută o distincție între ceea ce deținătorul postului *face* și ceea ce el *obține ca rezultat al muncii sale*. Pitariu (2003) îi amintește pe Fine și Cronshaw, care abordează procesul muncii dintr-o perspectivă sistemică. Aceștia vorbesc de interacțiunea a trei componente principale: *munca, muncitorul și organizarea muncii*.

Punctul de start este *organizarea muncii*, al cărei obiectiv constă în realizarea unui produs sau serviciu. Muncitorul participă la realizarea produsului din considerente personale legate de subzistență și/sau dezvoltare. Ambele categorii de obiective le întâlnim în *procesul muncii*, concentrat pe realizarea unui produs. Analiza funcțională a muncii se bazează pe faptul că orice activitate de muncă poate fi descrisă prin *trei dimensiuni: oameni, date și obiecte*. Aceste dimensiuni acoperă fiecare o sferă largă de activități: interacțiunile cu *oameni*, *date* (inclusiv întreg spectrul de informații, idei, statistici s.a.) sau *obiecte* (inclusiv orice obiect tangibil atins sau mânuit, precum mașinile complexe, cărțile etc.). *Un număr de verbe au fost reprezentate pe o scală ordinală, pentru fiecare dintre cele trei categorii funcționale*.⁸⁴ Pornind de la conținutul metodei analizei funcționale a muncii, reprezintă baza definirii standardelor de îndeplinire a sarcinilor.

Analiza erorilor

Erorile sunt abateri comportamentale de la normele muncii, determinate de neconcordanțele dintre sarcinile sau standardele de muncă și activitatea

⁸² Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003.

⁸³ Manolescu, A., *op. cit.*, 2001.

⁸⁴ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003.

prestată. Prin analiza erorilor se poate identifica un aspect negativ (ceea ce nu a fost făcut sau a fost ratat) și un aspect pozitiv (ceea ce a fost realizat).

Tehnica analitică arborescentă, care prezintă o înlănțuire cauzală de fenomene, mergând pe drumul invers de la cauză la efect, constituie un punct de plecare în analiza erorilor.⁸⁵

Analiza timpilor și a mișcării – este o metodă utilizată în special de către inginerii din industrie, care observă angajații în timpul muncii. Analistii cronometrează fiecare mișcare și înregistrează tipul instrumentelor utilizate de angajat în efectuarea activității. Acest lucru permite analiștilor să determine care sunt cele mai eficiente instrumente și combinații de mișcări pentru a se atinge standardele de performanță cerute de activitatea respectivă.⁸⁶ Utilizarea uneia sau alteia dintre metodele și tehnicile de analiză a muncii depinde de avantajele și dezavantajele fiecărei metode, precum și de posibilitățile de utilizare combinată sau convergentă a mai multor metode și tehnici. Alegerea uneia sau mai multor metode de analiză a muncii poate fi realizată în funcție de:

- scopul analizei;
- tipurile de date și informațiile necesare;
- gradul de detaliere și de precizie cerut;
- consumul de timp necesar pentru efectuarea analizelor;
- informațiile disponibile;
- eficacitatea metodelor în obținerea, prelucrarea și analiza datelor și informațiilor necesare.

3.1.4. Fișa postului luptătorului antiterorist

În urma activității de analiza muncii, cuprinderea activităților de muncă specifice aceluia post, precum și a caracteristicilor psihologice solicitate de acel post, sunt sintetizate într-o *Fișă a postului*. Fișa postului este un *document operațional* ce reprezintă elementele cerute unui salariat pentru ca acesta să-și poată exercita în condiții normale activitatea.⁸⁷

Pe baza fișelor de post, se structurează interviul de selecție a candidaților și se aleg instrumentele sau predictorii utilizați în examenul de selecție profesională.

⁸⁵ Iosif, G.; Moldovan; Scholtz. M., *Psihologia muncii*, București, 1996, pag. 35-58.

⁸⁶ Mathis, R.L., *op. cit.*, 1991.

⁸⁷ Pietrowski, C.; Vodanovich, S.J., *Textbook preference in personnel selection coursework*, în *Journal of Instructional Psychology*, vol. 25, 1998.

În egală măsură, fișele de post constituie puncte de plecare în construirea sistemului de evaluare profesională a personalului. Pe lângă alte elemente componente, fișa postului sintetizează pachetul de competențe pe care trebuie să-l posedă un angajat.⁸⁸

Pentru aceasta au fost proiectate o serie de scheme fiind vizate:

1. *Date despre postul de muncă* – denumirea postului de muncă, numărul de persoane angajate pe postul respectiv.

2. *Obiectivul principal al postului de muncă* – este trecută o singură propoziție, care să clarifice obiectul postului de muncă în cauză.

3. *Integrarea postului în structura organizațională* – sunt definite pozițiile subordonate, distanța față de posturile superioare pe cale ierarhică, relațiile cu posturile învecinate.

4. *Responsabilități, sarcini, activități, acțiune/elemente* – liste de obligații, care revin deținătorului postului de muncă. Responsabilitățile ce vor fi înregistrate reprezintă un grup de sarcini sau activități care se cer efectuate de către angajat pentru a răspunde obiectivului postului de muncă respectiv. Formularea unor sarcini de muncă ține de respectarea unor reguli formulate de Torrington & Hall:⁸⁹

➤ stilul este direct, concis, se folosesc cuvinte puține, se evită repetiția, nu se dau multe detalii;

➤ se folosesc numai verbe la prezent, la diateza activă;

➤ sunt evitate descrierile în termeni tehnici, care pot genera confuzii sau neînțelegeri pentru noii angajați;

➤ se face distincția între sarcinile realizate efectiv de deținătorul postului și acelea prin care trebuie să urmărească dacă ceilalți le îndeplinesc, cu alte cuvinte se face distincția dintre responsabilitatea directă și cea managerială;

➤ exprimarea standardelor de performanță se face utilizând cât mai mult posibil termeni cantitativi.

5. *Competențele postului de muncă* – sunt performanțele solicitate deținătorului postului, incluse în criteriul de eficiență profesională.

6. *Atribuțiile postului de muncă* – înregistrează o mare importanță. Prin intermediul acestei secvențe, deținătorul postului este informat asupra comportamentului pe care trebuie să-l aibă față de unele componente ale activității de muncă.

⁸⁸ Pitariu, H.D., *Managementul Resurselor Umane: evaluarea performanțelor profesionale*.

Editura All Beck, București, 2000, pag. 219 – 226.

⁸⁹ Torrington, G.C. III & Byham, W.C., *Assesment Centers and Managerial Performance*. Academic Press, New York, 1982.

7. *Condițiile materiale ale muncii* - respectiv uneltele și materialele cu care se lucrează.

8. *Relațiile cu angajații* – relațiile de muncă cu colegii, cu alte posturi de muncă, șefi mijlociți sau nemijlociți sau cu persoane din afara organizației. Se indică dacă angajatul trebuie să lucreze în echipă.

9. *Condițiile de muncă* – se fac referiri la condițiile de muncă, orele de muncă, lucrul peste program. Se notează dacă munca este activă sau sedentară, particularitățile mediului fizic al muncii fiind, de asemenea, consemnate.

10. *Pregătirea necesară postului de muncă* – este o precondiție inclusă în activitatea de recrutare și selecție.

11. *Salariul și condițiile de promovare* – în acest sens, în fișa postului, se trec clar condițiile de salarizare, recompensare, bonusurile și alte facilități acordate angajaților. De asemenea, se oferă date privind absenteismul, concediile, pensionările. Este important să se menționeze în detaliu schema de promovare, transfer și decontare.

În definirea postului se are în vedere și *specificația postului (Job Specification)* prin aceasta referindu-se la exigențele privind particularitățile individuale cerute titularului de post. Specificația postului sau *profilul candidatului* formulează, în mod explicit, atributele pe care trebuie să le posede candidații la postul în cauză. Specificația postului acordă un răspuns întrebării cu privire la: *ce trăsături sau caracteristici umane și ce experiență sunt necesare pentru a corespunde cât mai bine unui anumit post?*⁹⁰

Definirea postului necesită și evaluarea postului (determinarea cât mai obiectivă a ponderii pe care o are fiecare factor în dificultatea totală a activității). Finalitatea acestui proces este dată de stabilirea unei ierarhii a posturilor, numită *grila posturilor*, urmărindu-se astfel determinarea importanței relative a postului în scopul unei echități interne a sistemului de recompensare și a eliminării subiectivismului în apreciere.

3.1.5. *Semnificațiile analizei muncii*

Semnificațiile activităților întreprinse în acest sens pot fi reprezentate prin: 1. *Analiza de job și retribuția* – analiza de job este primul pas în determinarea valorii unui job pentru o organizație, în determinarea nivelului de salarizare, care va fi acordat angajatului pe un post și plata pentru posturi din diferite familii de posturi. *Clasificarea joburilor este un factor important în toate deciziile de salarizare.*⁹¹

⁹⁰ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003.

⁹¹ Keenan, K., *Management guide to selecting people*, New York, 1996, pag. 116-121.

2. *Analiza de job și managementul performanțelor* – reprezintă enumerarea sarcinilor, comportamentelor și responsabilităților jobului, fiind primul pas în identificarea criteriilor pe baza cărora performanța angajatului este evaluată.

Multe forme de recompensare implică evaluarea angajaților pe mai multe dimensiuni, iar *informațiile privind sarcinile sau comportamentele sunt utilizate ca bază pentru enumerarea acestor dimensiuni.*⁹²

3. *Analiza muncii și condițiile de muncă* – analiza de job poate identifica proceduri și condiții de lucru hazardate. Aceasta poate ajuta managementul să proiecteze programe de mărire a siguranței angajaților, care să fie special create pentru jobul în cauză. Analiza muncii *ar putea, de asemenea, să ajute la identificarea acelor joburi care presupun riscuri pentru acei candidați cu condiții medicale specifice.*⁹³

4. *Analiza muncii și recrutarea* – procesul de a oferi candidaților la post o descriere adecvată a postului, lipsită de erori, fiind echivalent cu a oferi acestora o vedere realistă, de ansamblu, asupra jobului. Descrierea postului le oferă candidaților informații de care au nevoie pentru a decide cât de potriviți sunt pentru acel post. O specificare clară a cerințelor postului, orientează recrutorii asupra mediului în care aceștia pot recruta.

5. *Analiza muncii și selecția* – o altă funcție deservită de o precizare clară a cerințelor postului constă în informarea interviuatorilor care realizează selecția cu privire la criteriile pe baza cărora să trieze candidații.

O descriere de job reușită permite celor care construiesc teste să elaboreze întrebări care să releve adevăratul conținut al postului vizat. Descrierile de job pot fi un element de sprijin în adoptarea unor decizii personale, cu privire la intenția de a candida pentru un post nou.⁹⁴ O descriere a sarcinilor implicate de un post informează interviuatorii cu privire la tipul de întrebări pe care să le adreseze candidaților.

⁹² Guion, R.M.; Landy, F.J., *The measuring of work and the motivation to work. Organizational Behavior and Human Performance*, vol.7, 1972, pag. 308-339.

⁹³ Scarpello, G.V., *Personnel Human Resource Management. Environments and Functions*. Boston, 2000, pag. 54-82

⁹⁴ Ichniowski, C., *Human resource practices and productive labor – management relations*, în Lewin, D.; Mitchell O.S.; Sheter P.D., *Research frontiers in industrial relations and human resources*, W.I: Industrial Relations Research Association, Madison, 1992.

3.2. Evaluarea performanțelor profesionale

Dintr-un vechi proverb aflăm că *nimeni nu este bun la toate, dar fiecare este bun la ceva*. Cum este și cum poate fi cunoscut acest *ceva* nu poate fi realizat decât prin aplicarea unor modalități de evaluare a performanțelor uzitate atât în *Comandoul U.S. Air Force pentru Operații Speciale*, în *Forțele Aeropurtate* sau în trupele *SPETNAZ* din Federația Rusă, precum și în alte structuri speciale din sistemul siguranței naționale.

Cunoașterea omului, a particularităților sale individuale pentru rezolvarea unei probleme psihologice, a punerii unui diagnostic cu caracter psihologic în vederea recrutării și încadrării în muncă a unui individ, a promovării sau reorientării profesionale reprezintă *obiectivul general al evaluării psihologice*. În mediul organizațional de tip militar, examinarea psihologică, care stă la baza evaluării, se referă la studiul particularităților psihice diferențiale, permițând eliminarea unor candidați (cei la care dimensiunile psihologice considerate esențiale sau foarte importante au fost slab reprezentate sau cei la care combinațiile anumitor factori îi fac inapți pentru ocuparea postului) și ierarhizarea relativă a celorlalți.

Competența profesională este un proces în continuă schimbare, proces care trebuie avut în vedere de fiecare organizație supusă unui proces de evaluare.

În mod obișnuit, atunci când încercăm să stabilim competența unei persoane într-o anumită activitate, reușim să surprindem stadiul prezent la care aceasta se află. Pentru a studia aspectul dinamic al performanței, trebuie să avem în vedere atât organizația, cât și persoana, astfel având posibilitatea să cunoaștem numeroase *căi de intervenție în activitatea de creștere a productivității muncii*.⁹⁵ În ruta profesională a unei persoane întâlnim nu o singură dată o serie de stadii, de transformări, legate de evoluția reușitei profesionale.

După o altă perioadă de timp ajunge chiar la ceea ce am putea numi *măiestrie profesională*. Noțiunea de *măiestrie profesională*, specifică fiecărui individ, privește însă și un anumit standard postulat pentru fiecare profesie. Evoluția profesională a unei persoane depinde de foarte mulți factori, ceea ce determină că timpul până la care aceasta ajunge la nivelul de măiestrie profesională să depindă de la persoană la persoană. Reușita profesională a unui individ cunoaște un drum ascendent, dar numai până la un anumit moment dat.

⁹⁵ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000.

Declinul profesional poate surveni odată cu vârsta, dar și la introducerea unor metode de lucru și tehnologii noi. Dacă prima situație, profesional, depinde de la persoană la persoană și nu poate fi evitată, celelalte situații pot fi evitate sau ameliorate printr-o perfecționare continuă a persoanei, care astfel va reuși să facă față noilor tehnologii și metode de lucru.

În acest context, examenul psihologic este și o analiză experimentală progresivă a comportamentului și un prilej de autocunoaștere și autodepășire a posibilităților prezente.⁹⁶

3.2.1. Conceptul de performanță profesională integrat unităților speciale de ripostă antiteroristă

Subscriind cercetărilor întreprinse de Borman & Motowild⁹⁷ cunoașterea conceptului de performanță profesională, a fost și în atenția demersurilor științifice realizate de Arvey & Murphy (1998). Potrivit acestora, la baza realizării performanței pe sarcina de muncă stau factorii cognitivi, în timp ce performanțele contextuale pun accent pe variabilele de personalitate.

Într-o viziune mai progresivă, performanța poate fi definită drept un număr record de produse (rezultate) obținute într-o activitate specifică de muncă, de către un angajat într-o anumită perioadă de timp. După alți autori (Fisher, Schoenfeldt, Shaw) evaluarea performanței profesionale reprezintă *procesul prin care este evaluată contribuția unui angajat al unei organizații pe durata unei anumite perioade de timp*.⁹⁸

Altfel spus, din această perspectivă, performanța într-un post de muncă poate fi înțeleasă și ca *suma (sau media) performanțelor obținute de către o persoană în activitățile specifice de muncă*. Procesul în sine reprezintă *cel mai important aspect al vieții organizaționale*.

Tendențele contemporane în *evaluarea performanțelor profesionale* sunt sintetizate într-un semnificativ număr de cercetări⁹⁹ care au făcut posibile

⁹⁶ Pitariu, H.D., *Psihologia selecției și formării profesionale*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pag. 77-82.

⁹⁷ Borman & Motowild, în Fletcher, C.; Perry, E.L., *Performance appraisal and feedback: A consideration of national culture and a review of contemporary research and future trends*, în, *Handbook of Industrial, Work and Organizational Psychology*, London, vol. 1.

⁹⁸ Fisher, D.C.; Schoenfeldt, F.L.; Shaw, B.J., *Human Resource Management*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1996, pag. 21-36.

⁹⁹ Landy, F.J. & Farr, D.A., *The psychology of work behavior*. Hoenwood, Il: The Dorsey Press, 1980, în PITARIU, H.D., *Managementul Resurselor Umane*, Editura All Back, București, 2002, pag. 203.

noi direcții de investigare.¹⁰⁰ În studiile inițiate, Borman & Motowild (1993) surprind conceptul de performanță accentuându-și aprecierile asupra distincției identificate între performanța pe o anumită sarcină de muncă (activitatea tehnică) și *performanța contextuală*, rezultată prin însumarea unor factori, precum:

- comunicarea;
- munca în echipă;
- conștiinciozitatea în îndeplinirea sarcinilor;
- contribuția la reducerea stresului;
- managementul emoțiilor.

Caracterizate din ce în ce mai mult, printr-un ritm alert, imprimat propriilor procese de schimbare organizațională, structurile subsumate sistemului siguranței naționale depun eforturi constante în definirea unui *sistem de evaluare a performanțelor profesionale*.

Problematica proiectării și implementării unui *sistem de evaluare a performanțelor profesionale*, reprezintă de altfel, un proces complex care necesită mai întâi câteva considerații de ordin conceptual.

După cum se poate constata, principalul scop al unui sistem de evaluare constă în *identificarea carențelor existente în îndeplinirea sarcinilor*. Astfel de situații apar atunci când performanța nu atinge standardele stabilite de către o organizație și din sistemul siguranței naționale.

3.2.2. Interacțiuni în determinarea performanțelor

Pentru a înțelege cât mai bine de ce o anumită persoană obține performanțe mai bune într-o activitate specifică de muncă decât o alta care prestează aceeași activitate specifică trebuie să analizăm persoana și performanța sa dintr-o *perspectivă sistemică*. Integrând atât persoana cu aptitudinile, cunoștințele și personalitatea sa, cât și mediul organizațional cu tehnologia folosită, cultura organizațională, sistemul de recompensare¹⁰¹, perspectiva sistemelor susține performanța în muncă prin interacțiunea a două tipuri de variabile: *individuale și situaționale*.¹⁰²

¹⁰⁰ Arvey, R.D.; Sackett, P.R., *Fairness in selection: Current developments and perspective*, în SCHMITT H. ȘI BORMAN W.C., *Personnel selection in organizations*, San Francisco: Fassey – Bass., 1993.

¹⁰¹ Cash & Collins, Cash, M. & Collins, R., *Effective Management*, CCH International, Sydney, 1993.

¹⁰² Pitariu, H.D., *Psihologia militară: orientări contemporane. Direcții noi în psihologia militară. Monitorizare Profesională*, în Psihologia Muncii/ Organizațională, Cluj-Napoca, 2000.

VARIABLE INDIVIDUALE. Când spunem variabile individuale, privim candidatul atât din perspectiva aptitudinilor și cunoștințelor, cât și din perspectiva structurii interioare, a sistemului de convingeri și valori, care-l caracterizează.

Performanța profesională este atât rezultatul aptitudinilor, cât și a unor categorii de factori care alcătuiesc personalitatea individului. Definită de Pervin ca un *set de caracteristici ale unei persoane, care justifică patternne consistente de răspunsuri la diferite situații*, personalitatea include o mare varietate de variabile.¹⁰³ *Reacțiile afective sunt componente importante ale personalității, fiind implicate în dimensiunile evaluative generale, prezente în percepția socială.* Reacțiile afective au în vedere atât sentimentele, cât și evaluările cognitive. La acestea, teoriile despre afectivitate pe lângă sistemul de valori, motivație, experiență în muncă, interese și orientare culturală, au adăugat și o componentă fiziologică, care să explice componenta emoțională a reacțiilor respective (Pitariu, 2000).

A) *Sistemele de valori* – reprezintă pârgii care ghidează comportamentul uman prin valoarea pe care acestea o dau la ceea ce constituie obiectul prețuirii fiecărui individ. Când aceste sisteme de valori își găsesc expresia în munca pe care persoana o efectuează, există șanse foarte mari ca performanțele acestei persoane să fie crescute, deoarece munca în sine oferă satisfacții acestei persoane.

B) *Motivația* – este nemijlocit legată de performanță. Și în acest caz trebuie ținut seama de un anumit nivel de cointeresare, care să garanteze implicarea persoanei în muncă. O motivație slabă are drept răspuns imediat înregistrarea unor performanțe slabe în muncă.

C) *Interesele* – facilitează activitatea și aptitudinile speciale. Fiind cele care dau valențe noi activității de muncă, interesele asigură și un climat psihologic favorabil.¹⁰⁴

D) *Experiența de muncă* – poate fi considerată ca o variabilă individuală, care poate interveni în definirea performanței.

E) *Orizontul cultural* – intervine cu un spectru mult mai larg de acțiune, în conturarea performanțelor profesionale ale individului. Un orizont cultural larg poate determina o creativitate crescută a individului.

VARIABLE SITUAȚIONALE. La fel de importante ca și variabilele individuale sunt *variabilele situaționale sau de context* în care se desfășoară

¹⁰³ Pervin, L.A., *Personality theory and assessment*. New York: Springer-Verland, 1980.

¹⁰⁴ Popescu-Neveanu, P., *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, București, 1978.

munca. Chiar dacă persoana întrunește la nivel maxim calitățile individuale solicitate de un anumit post de muncă, eficiența va fi deficitară dacă nu sunt rezolvate problemele organizatorice. În această categorie intră, pe de o parte, aspectele legate de ergonomia spațiului de muncă, iar pe de altă parte, aspectele ce țin de totalitatea interacțiunilor care definesc mediul organizațional, precum și interacțiunea companiei cu mediul economic în care își desfășoară activitatea.

A) *Variabilele fizice și de muncă* – un prim factor este legat de modul în care este proiectat echipamentul de muncă. Un echipament, care reduce pe cât posibil numărul sarcinilor și ajută la efectuarea acestora, influențează productivitatea muncii în sensul creșterii acesteia. Un echipament care nu ține cont de aceste aspecte determină, de cele mai multe ori, o scădere a eficienței personale a angajatului și implicit o productivitate inferioară.

B) *Condiția echipamentului* – gradul de uzură al mijloacelor de echipament are repercusiuni directe asupra productivității.

C) *Amenajarea spațiului de muncă* – modul în care este gândită organizarea producției, influențează în mare măsură nivelul productivității. Specialiștii în ergonomie au obținut adesea rezultate spectaculoase prin intervenția la acest nivel. Într-o legătură directă cu acest factor este și *mediul fizic* în care se desfășoară activitatea. Un spațiu în care este prea cald sau prea frig, cu o umiditate crescută sau dimpotrivă cu aerul prea uscat, în condiții de zgomot crescut, cu noxe eliminate în aer determină, în mod direct, o scădere a productivității, amplificând oboseala și stresul angajaților.

De-a lungul timpului au fost create numeroase modele, care au stat la baza studiilor de proiectare a sistemelor de evaluare a performanțelor profesionale. Cercetătorii Campbell, Dunette, Lawler și Weick (1970), concep un model, *modelul criteriului general*.¹⁰⁵ Avantajul acestuia constă în faptul că face distincție între motivație, abilități și performanța în muncă, considerând că variabilele situaționale drept surse de influență pozitivă asupra rezultatelor în muncă. Un alt model, care cuprinde modelul criteriului general cu modelul criteriului multiplu și cu validarea de construct, este cunoscut sub denumirea de modelul criteriului integrat (James, 1994). Modelul Landy – Farr sau *modelul celor patru componente ale aprecierii performanței* (Murphy & Cleveland) sunt de asemenea integrate modelelor teoretice.

¹⁰⁵ Campbell, J.P.; Dunette, M.D.; Lawler, E.E.; III, & Weick, K. E., Jr., *Managerial behavior, performance, and effectiveness*, New York: McGraw-Hill, 1970 James H. Jr.-A, *Preface to Marketing Management*, Editura Burr Ridge, III: Irwin, 1994, pag. 195.

MODELUL MURPHY & CLEVELLAND (*modelul celor patru componente ale aprecierii performanțelor*). Modelul denumit și *modelul celor patru componente ale aprecierii performanțelor* aduce în atenția specialiștilor un aspect nou și anume, acela de compatibilizarea cercetării cu practica, structurându-și cadrul de apreciere în funcție de: A) *Contextul evaluării* – contextul organizațional în care se desfășoară evaluarea influențează procesul de notare a performanței, de judecare a acesteia și de utilizare a datelor colectate. Abordarea contextuală a aprecierii necesită intervenția la nivelul factorilor intraorganizaționali (*valorile organizaționale, cultura organizațională*) și la nivelul mediului organizațional (*performanța organizațională a unei companii specifice, condițiile economice/politice existente*). B) *Judecarea performanței* – judecarea performanței se diferențiază de evaluarea performanței prin faptul că judecățile sunt evaluări particulare, afirmații publice despre performanța unei persoane evaluate.

În parte, aceste judecăți sunt independente de contextul în care se face evaluarea, însă și ele au o serie de delimitări contextuale. Atunci când ne gândim la evaluarea unei persoane, ceea ce notăm sunt anumite comportamente ale acesteia. Judecățile despre o persoană evaluată nu sunt determinate numai de comportamentele acesteia, ci și alte surse despre acea persoană pot influența judecarea performanței, precum impresia generală pe care o lasă persoana evaluată, produsul finit al muncii sale, dar și informațiile provenite din exterior (de la clienți, colaboratori). O altă sursă importantă de informații, pentru realizarea unei judecăți, este identificată în raportarea afectivă a evaluatorului față de evaluat. Dacă evaluatorul îi agreează mai mult sau mai puțin pe cei pe care îi evaluează, atunci acest lucru, fără a avea un caracter general valabil, se va repercuta și asupra judecării performanței acestora. C). *Notarea performanței* – în realizarea acestei activități se face distincție între evaluarea de comportament și judecarea performanței. Evaluarea reprezintă procesul de acordare de note sau calificative pe o anumită scală. Nu reflectă însă în mod necesar și modul în care evaluatorul judecă performanța evaluatului. Murphy și Cleveland consideră că aceasta este posibil numai dacă:

1. organizația sprijină diferențierea dintre angajați pe baza performanțelor lor;
2. evaluatorii percep existența unei relații puternice între notele acordate și rezultatele particulare ale angajaților;
3. evaluatorii sunt convinși că rezultatele se bazează pe performanța prezentă;

4. valența rezultatelor pozitive este substanțial mai extinsă decât valența rezultatelor negative.

D) *Evaluarea sistemului de evaluare* – proiectarea și implementarea unui sistem de evaluare este costisitoare pentru organizație cu atât mai mult cu cât sistemele de evaluare sunt rapid supuse deteriorării. În acest context, accentul în verificarea unui sistem de evaluare, se pune pe măsura în care precizia aprecierilor efectuate este un criteriu adecvat pentru întregul sistem. Discrepanțele care pot apărea între performanța în muncă a angajaților și evaluarea performanțelor, nu înseamnă neapărat o incapacitate de a realiza judecăți precise despre performanțe. După cum se poate constata, modelul celor patru componente ale aprecierii performanței sau *modelul Murphy & Cleveland* susține deplasarea accentului în aprecierea performanțelor de la evaluările individuale pe variabilele contextuale în care această acțiune se desfășoară.¹⁰⁶

Un punct de plecare în proiectarea unui sistem de evaluare a performanțelor la nivelul personalului destinat misiunilor speciale poate fi planul strategic al unității. Acesta poate fi folosit pentru a se realiza un sistem de apreciere în concordanță cu obiectivele organizației. Primele întrebări la care este necesar a se răspunde sunt:

1. care este scopul evaluării;
2. care va fi structura procesului de evaluare a performanțelor;
3. cine vor fi evaluatorii;
4. care sunt performanțele care urmează a fi evaluate;
5. cum se evaluează;
6. cum se vor comunica rezultatele evaluării.

Designul sistemului de evaluare urmărește conținutul evaluării și în mod deosebit criteriile ce fac posibilă aprecierea performanțelor. *Orientarea evaluării, standardele profesionale și tipurile de criterii* urmărite definesc conținutul evaluării performanțelor la un moment dat.

A) *Orientarea evaluării* – evaluarea performanțelor este centrată fie pe *persoană* (cel care efectuează o anumită muncă), fie pe *muncă* (numărul de produse pe care persoana le-a obținut într-o anumită perioadă de timp).

B) *Descriptori ai nivelelor de performanță (ancore)* – sistemul de evaluare orientat pe rezultate prevede compararea performanței în munca obișnuită de către un angajat cu un set de ancore, care să reflecte nivelele performanței dorite. Scurte descrieri ale nivelelor de performanță, descriptorii

¹⁰⁶ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000.

(ancorele) pot lua diferite forme: adjective sau fraze adjectivale, descrieri comportamentale sau incidente critice, rezultate ale muncii. Ancorele adjectivale (ex. satisfăcător, rar) sunt supuse unui grad mare de subiectivitate, datorită faptului că interpretarea lor poate fi diferită de la evaluator la evaluator. Ancorele comportamentale se referă la descrieri ale comportamentului angajatului în timpul efectuării activității de muncă. Spre deosebire de ancorele adjectivale, acestea sunt foarte utile, mai ales pentru dezvoltare, deoarece evaluatorii pot să dea un răspuns mult mai obiectiv persoanei evaluate. Ancorele orientate pe producție se referă la numărul de produse/acțiuni efectuate.

C) *Tipurile de criterii* – folosite în mod frecvent în evaluarea performanțelor angajaților, constituie un subiect aparte. Bernadin&Russell atrag atenția asupra a șase tipuri de criterii generale pe care ar trebui să le evalueze orice sistem de apreciere a performanțelor, prezentate astfel:

1. *calitatea* – gradul în care procesul/activitatea desfășurată se apropie de forma ideală în care ar trebui să existe;

2. *cantitatea* – numărul de produse obținute;

3. *timpul* – necesar producerii unei activități/produs;

4. *costuri* – modul în care sunt reduse costurile necesare obținerii unui produs/desfășurării unei activități;

5. *nevoia de supervizare* – gradul în care deținătorul postului de muncă realizează activitatea independent, fără/cu un timp minim de supervizare;

6. *impactul interpersonal* – gradul în care un angajat promovează colaborarea, respectul față de ceilalți etc.¹⁰⁷

Prima întrebare pe care ne-o punem atunci când dorim să inițiem un sistem de evaluare a performanțelor este: *Care este cea mai bună metodă de evaluare a performanțelor; ce tehnică să folosesc pentru a obține informațiile cele mai reale referitor la performanța în muncă a angajaților?* Deși de-a lungul timpului s-au dezvoltat numeroase metode de evaluare a performanțelor încă nu s-a găsit acea metodă *universal valabilă*, fiind știut faptul că alegerea metodei depinde alături de multe altele și de atitudinea conducerii și a angajaților față de evaluare, de încrederea pe care o au aceștia într-un anumit sistem și nu în ultimul rând de scopul evaluării. În acest context, acțiunea de evaluare presupune: (1) măsuri legate nemijlocit de producție (*cantitatea și*

¹⁰⁷ Bernadin, H.J.; Russell, J., *Human resource management: An experiential approach*. London: McGraw-Hill., 1993.

calitatea muncii); (2) date personale (*experiența și absenteismul*); (3) aprecieri (*autoaprecieri, aprecierea colegilor și a supervisorilor*).¹⁰⁸

1. Când ne referim la *cantitatea muncii*, ne referim la numărul de operații executate într-un anumit timp, numărul de produse efectuate sau timpul utilizat pentru efectuarea unei activități. Există numeroase tehnici de măsurare a cantității, asupra cărora nu vom insista în momentul de față. *Calitatea muncii* este măsurată în funcție de precizia și absența erorilor. Precizia executării unei activități înseamnă respectarea și încadrarea în anumite normative (Pitariu, 2000). Ca tehnici de măsurare se folosesc *analiza toleranțelor și a rebuturilor*, valorile obținute pretându-se la o distribuție normală, deci la operarea cu valoarea medie și cu abaterea standard. Variabila se exprimă prin procentul de defecte sau accidente, numărul brut de defecte al unei piese, etc.

2. *Datele personale* se referă la comportamentul persoanei în contextul activității de muncă. Numărul zilelor absente, fluctuația, întârzierile, reclamațiile pe care le-a acumulat etc. oferă informații despre eficiența unei persoane. Bineînțeles că și aici sunt necesare măsuri de precauție deoarece s-a demonstrat că relația dintre productivitate și datele personale este una slabă, mai ales în posturile de muncă care implică activități de conducere.

3. *Aprecierile* sau evaluările periodice sunt utilizate în mod frecvent drept criteriu al performanței profesionale, fiind centrate asupra:

- a) unei surse de informare;
- b) organizării și rememorării informațiilor necesare acțiunii de evaluare;
- c) evaluării cantitative a evenimentelor pe baza unor reguli bine precizate.¹⁰⁹

Între sursele care susțin procesul de evaluare a performanțelor sunt amintite *evaluarea superiorului, autoevaluarea, evaluarea colegilor, a subordonaților și nu în ultimul rând evaluarea personalului de specialitate*.

În schemele de evaluare clasice, principalul evaluator este supervisorul direct. În circa 98% din organizațiile investigate supervisorul direct era responsabil de realizarea evaluării.

A) *Evaluarea superiorului*, ca sursă unică, are anumite limite oferind doar o imagine parțială a comportamentului unui angajat: a) supervisorul direct nu poate observa performanța tuturor angajaților; b) superiorul poate fi interesat doar de anumite aspecte ale comportamentului la locul de muncă; de

¹⁰⁸ Blum & Naylor, în Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000.

¹⁰⁹ Guion, R.M., *Assessment measurement and prediction for personnel decisions*. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, London, 1998.

exemplu el va pune accent, mai ales pe rezultatele obținute și nu va ține cont de metodele folosite pentru a obține acele rezultate; c) este posibil ca angajații să aibă puține contacte cu superiorii; d) în multe organizații noi, structura matriceală a acestora nu clarifică cine este superiorul direct al unui angajat; în aceste condiții un angajat poate avea doi sau mai mulți șefi. Se pune întrebarea cine face evaluarea?

Evidențierea acestor posibile probleme are rolul nu de a elimina evaluarea superiorului, ci mai degrabă de a atrage atenția asupra perspectivei parțiale pe care o oferă această evaluare. De aceea, pentru o evaluare mai completă sunt necesare și alte surse.

B) *Autoevaluarea* – încurajată sau nu de administrația organizației, are loc în mod frecvent. În perioada evaluării oamenii, în mod inevitabil, fac aprecieri asupra muncii lor din ultimul an.

În același timp, organizațiile încurajează autoevaluarea prin completarea unui protocol înainte ca interviul de evaluare să aibă loc. Aceasta nu este chiar o autoevaluare, dar orientează atenția evaluatului asupra a ceea ce organizația consideră aspecte importante ale performanței.

Autoevaluarea în adevăratul sens al cuvântului, în care evaluatul completează un protocol al sistemului de evaluare, este rară. Apare frica din partea organizațiilor că autoevaluarea va fi mult mai indulgentă față de evaluările managerilor. Există anumite dovezi că acest fenomen are loc, dar studiile nu sunt concludente. Thornton (1980) a studiat caracteristicile psihometrice ale autoevaluării, dar nu a ajuns la o concluzie clară. Studii mai recente au ajuns la o concluzie mai optimistă.¹¹⁰ Fletcher concluzionează că *autoevaluarea abilităților și performanțelor poate fi mai curată și chiar superioară altor evaluări, ca tehnică de predicție.*¹¹¹

C) O altă metodă este *evaluarea colegilor* și este identică cu cea realizată de superior sau autoevaluarea, doar cu sursă diferită.

D) *Nominalizarea colegilor*, în care un membru al unui grup este rugat să nominalizeze unul sau mai mulți membri ai grupului, care se află pe primul loc în privința unui anumit aspect particular al performanței, completează metodele de evaluare.¹¹²

¹¹⁰ Shrauger, J.S.; Osberg, T.M., *The relative accuracy of self-predictions and judgements by others of psychological assessment*. Psychological Bulletin, 1981, pag. 322-351.

¹¹¹ Fletcher, C., *Performance appraisal and feedback : A consideration of national culture and a review of contemporary research and future trends*, în, Handbook of Industrial, Work and Organizational Psychology, London, vol. 1, 2001.

¹¹² Kane, J.S.; Lawler, E.E., *Methods of Peer Assessment*, în, Psychological Bulletin, 85(3), 1978, pag. 555-586.

Urmare a cercetărilor amintite au fost identificate diferite puncte tari și slabe ale evaluărilor din partea colegilor, dar și metode specifice. Nominalizarea colegilor aduce o perspectivă diferită de cea a superiorilor și oferă posibilitatea obținerii unor aprecieri independente. Dezavantajele acestei metode atacă punctele tari. Un posibil motiv, care justifică fidelitatea evaluării colegilor, este frecvența interacțiunilor dintre colegi; dar această interacțiune, poate fi ea însăși amenințată de procesul de evaluare a colegilor, mai ales dacă aprecierile sunt folosite cu scopuri administrative/recompense. În acest sens, există și posibilitatea ca prietenii existente să distorsioneze evaluarea.¹¹³

E) *Evaluarea subordonaților* – aceștia sunt rugați să facă aprecieri referitoare la competențele superiorilor, pe anumite dimensiuni comportamentale, dar în special la modul de relaționare cu oamenii.

F) *Evaluarea personalului de specialitate* – se referă la un angajat al departamentului de resurse umane, care prin interviuarea managerilor/șefilor în legătură cu performanța subordonaților, alcătuiește un raport al evaluării. Henderson subscrie la această metodă și explică faptul că principala sarcină a specialistului este de a explica fiecare dimensiune a performanțelor și metoda de măsurare adoptată. Dezavantajul se referă la costurile acestei metode.¹¹⁴

Concentrându-ne atenția asupra clasificării tehnicilor de evaluare, se poate aprecia că există o diversitate de criterii. Astfel, Smith dihotomizează criteriile în *hard* și *soft*.¹¹⁵

În ciuda diversității posibilităților de evaluare, până în prezent nu este cunoscută nicio sursă de evaluare care să poată observa toate comportamentele unui individ în realizarea unei evaluări a performanței. Din punct de vedere psihometric nicio sursă de evaluare nu este superioară alteia. De aceea, DeVries & all; Landy & Farr susțin utilizarea mai multor surse de evaluare, numită și *evaluare multiplă*.¹¹⁶

Avantajul combinării mai multor surse constă în obținerea unei imagini mai complete a performanței angajatului, deoarece evaluatori diferiți surprind aspecte diferite.

¹¹³ Latham, G.P.; Wexley, K. N. *Behavioral observation scales for performance appraisal purposes*. Personnel Psychology, 1977, pag. 255-268.

¹¹⁴ Henderson, în Pitariu, H.D., *Evaluarea resurselor umane*. Curs semestrul I, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, secția de Psihologie IDD, 2004.

¹¹⁵ Smith, I., 1976, în Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000, Landy, F.J. & Far, I., (1980). *The psychology of work behavior*. Homewood, IL: The Dorsey Press, în Pitariu, H.D., *op. cit.*, Editura All Back, București, 2003.

¹¹⁶ DeVries et al. în Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2000.

Fără să insistăm asupra cadrului teoretic specific metodelor centrate pe comportament, cele mai reprezentative pot fi:

A) *metoda narativă* – în care naratorul prezintă într-o manieră detaliată punctele slabe și punctele tari ale persoanei evaluate, potențialul acesteia, precum și sugestii de dezvoltare ulterioară. Această metodă presupune o cunoaștere foarte bună a evaluatului de către evaluator.

B) *distribuirea/ierarhizarea angajaților* – de la cel mai bun la cel cu performanțele cele mai joase.

C) *comparația pe perechi* – fiecare angajat este comparat cu fiecare angajat.

D) *distribuirea forțată* – distribuirea angajaților conform unei curbe gausiene.

E) *liste de verificare a comportamentelor* – presupune o listă de comportamente specifice postului, iar evaluatorul bifează care dintre aceste comportamente sunt realizate de către evaluat.

F) *metoda incidentelor critice* – presupune culegerea și analizarea situațiilor anecdotice întâlnite într-o activitate oarecare și notarea acelor situații în care angajatul și-a desfășurat eficient sau ineficient munca.

G) *scale grafice* – se bazează pe atribuirea de calificative conform unor standarde externe.

H) *scale cu ancore comportamentale* – reprezintă o varietate a scalelor grafice. Se caracterizează prin faptul că definește factorii care urmează a fi evaluați prin descrieri comportamentale.

Pe lângă aspectele legate de *design-ul* procesului de evaluare în sine, proiectanții sistemului trebuie să aibă în vedere și unele aspecte de ordin administrativ, aspecte care țin de frecvența și timpul necesar evaluării, mediul de colectare a datelor și, nu în ultimul rând, modalitatea de oferire a feed-back-ului.

A) Frecvența și timpul alocat evaluării – se referă la de câte ori pe an vor fi evaluați angajații și cât timp se va alocă procesului de evaluare de fiecare dată. În mod uzual, evaluările se realizează o dată sau de două ori pe an, cu distanțe egale între evaluări. Intervalele de timp în care se va desfășura evaluarea trebuie prevăzute din start, pentru a-i putea acorda timpul și implicarea necesară din partea întregii companii. O evaluare neprogramată riscă să fie făcută în grabă, rezultatele obținute nefiind concludente.

B) Mediul de colectare a datelor – are în vedere modul de desfășurare a evaluării. Aceasta poate fi printr-o discuție față în față cu persoana evaluată, dar și prin completarea unui chestionar anonim sau prin completarea unui

formular de evaluare direct pe terminalele unui computer. Modul de efectuare a evaluării depinde de la metodă la metodă, însă cercetările efectuate printre angajați au arătat că aceștia preferă evaluarea printr-o discuție față în față.

C) Oferirea feed-back-ului – angajatului evaluat se află în strânsă legătură cu scopul în care se face evaluarea. Feedback-ul dat angajatului nu are numai rolul de a oferi supervisorului ocazia de a vorbi cu subordonații despre performanțele lor în muncă, ci este și o ocazie bună de a îmbunătăți comunicarea dintre supervisor și subordonați, de a-i informa pe aceștia și, nu în ultimul rând, trebuie avut în vedere rolul motivațional pe care feed-back-ul îl are. Un feed-back suportiv din partea supervisorului, chiar dacă este unul negativ, va duce la creșterea motivației angajatului pentru schimbare.

Așa cum s-a putut vedea din analizele întreprinse, faza de proiectare a sistemului de evaluare a performanțelor este foarte importantă, deoarece aduce în atenția designerilor aspecte specifice legate de unitatea pentru care se proiectează acest sistem și care, puse în practică, determină mai târziu eficiența unui sistem de evaluare. Este un motiv în plus pentru a se acorda o atenție deosebită proiectării unui sistem, de seriozitatea cu care acesta se realizează depinzând întreg procesul de evaluare a performanțelor profesionale.

Impactul *aptitudinilor cognitive* și al *trăsăturilor de personalitate* asupra performanței profesionale este confirmat de *Modelul lui Motowidlo, Borman și Schmit*. Diferențele individuale înregistrate la nivelul aptitudinilor cognitive (capacitatea de înțelegere, raționamentul) și la nivelul structurii de personalitate, în corelație cu experiențele de învățare, duc la o anumită variabilitate a adaptărilor caracteristice, care mediază efectele personalității și aptitudinilor cognitive asupra performanței în îndeplinirea sarcinilor specifice.¹¹⁷

În opinia autorilor Motowidlo, Borman & Schmit, care împart performanța în muncă, în *performanță legată de sarcini* și *performanță contextuală*, aptitudinile cognitive sunt legate cel mai strâns de performanța în realizarea sarcinilor, în timp ce personalitatea este apropiată de aspectul contextual al performanței.¹¹⁸

Obiceiurile de muncă, deprinderile și cunoștințele dobândite prin experiență, ca urmare a interacțiunii trebuințelor bazale, aptitudini și personalitate cu mediul exterior, constituie variabilele moderatoare, un set influențând performanța contextuală, iar un altul pe cea legată de sarcini.

¹¹⁷ Coldea, D., *Selecția personalului militar care acționează în condiții de risc ridicat. Teză de doctorat*, Universitatea "Babeș Bolyai", Cluj-Napoca, 2004.

¹¹⁸ Motowidlo, S.J.; Borman, W.C.; Schmit, M.J., *A theory of individual difference in task perform... Human Performance*, 1997, pag. 71-83.

Alături de aptitudinile cognitive, aptitudinile perceptive, psihomotorii, și de personalitate definesc o posibilă ecuație de predicție a performanței profesionale, vigilența, acuitatea vizuală și auditivă, necesare în stabilirea profilului luptătorului antiterorist.

Pornind de la necesitatea selecționării luptătorilor antiteroriști numai pe baza unor predictorii care corelează puternic *dimensiunile performanței, aptitudinile cognitive, perceptive, psihomotorii*¹¹⁹ și *trăsăturile de personalitate* sunt cele mai recomandate în acest sens.¹²⁰ Aptitudinile cognitive includ *aptitudinea verbală, capacitatea de calcul, aptitudinea spațială, raționamentul, memoria și fluența verbală, respectiv capacitatea de a genera spontan idei față de stimulii țintă*.¹²¹

Spre deosebire de accepțiunea clasică (cognitivă), în ceea ce privește inteligența, Gardner (1983, apud Ticu, 2004)¹²² formulează *teoria inteligențelor multiple*, susținând că *nu există oameni proști, ci doar oameni cu profiluri diferite ale inteligenței*, aceasta fiind diferențiată în *inteligență lingvistică, logico - matematică, muzicală, spațială și emoțională*.¹²³

Potrivit noilor accepțiuni, *inteligența emoțională (EQ)* explică între 70-85% din succesul la locul de muncă, în timp ce *inteligența clasică (IQ)* se face responsabilă de reușită în proporție de 27-45%. Scorurile ridicate la *inteligența emoțională* sunt asociate cu *abilitatea de a face față eșecului și frustrării, cu o stimă de sine de nivel superior și cu potențialul de creativitate*.¹²⁴ Din perspectiva *aptitudinilor perceptive*, care alături de aptitudinile cognitive, psihomotorii și de personalitate definesc o posibilă ecuație de predicție a performanței profesionale (asupra căroră vom reveni), *vigilența, acuitatea vizuală și auditivă* sunt apreciate ca absolut necesare în stabilirea profilului luptătorului antiterorist. Viteza, precizia percepției înțelese ca aptitudinea de a

¹¹⁹ Fleishman, E.A.; Mumford, M.D., *The ability rating scales*, în Gael, S., *Handbook of job analysis for business*, 1988.

¹²⁰ Smith, P.C., *Behaviors, results and organizational effectiveness: the problem of criteria*, 1976, în Dunnette, *Handbook of industrial and organizational psychology*, Chicago: Rand Mc Hally, College Publishing Comp., 745-775.

¹²¹ Toquam, J.L.; Corpe, I., Dunnette, M.D., *Cognitive abilities: A review of theory, history and validity*, 1991, în Campbell, J.P; Knapp, D.J., *Exploring the limits in personnel selection and classification*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., New Jersey, 2001.

¹²² Gardner, N. (1983), în Ticu, C. (2004). *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 1983, pag. 167.

¹²³ Salovey, P.; Mayer, J.D. (1990). *Emotional intelligence*, în *Imagination, Cognition and Personality*, vol. 9, 1990, pag. 185-211.

¹²⁴ Stein, J.S., *Forța inteligenței emoționale*. Editura All, București, 2003.

percepe rapid și exact informațiile vizuale și de a realiza sarcini simple de procesare a acestora ocupă un loc important în profilul luptătorului antiterorist. În ceea ce privește aptitudinile psihomotorii, *taxonomia lui Fleishman* (Toquam, Corpe, Dunnette, 1991, apud Campbell & Knapp, 2001), oferă un suport practic pentru aptitudini de acest fel. Dacă până în anul 1990, *personalitatea* nu era apreciată ca relevantă în selecția personalului, perspectiva dată cercetărilor inițiate de Barrick & Mount¹²⁵ a cunoscut transformări profunde în ultima vreme, *factorii de personalitate devenind semnificativi în predicția performanței în muncă*.¹²⁶

3.3. Avizarea periodică a personalului destinat misiunilor speciale prin examinarea psihologică

Deși examinarea psihologică a personalului se realizează în condițiile de selecție psihologică, situațiile în care au loc avizările după angajare sunt din ce în ce mai frecvente în structurile din componența sistemului siguranței naționale. Astfel, examinarea capătă un caracter periodic, fiind folosită ca mijloc de verificare a normalității psihice și în transportul feroviar, auto sau aeronautic și în instituțiile care asigură siguranța națională (*Serviciul de Protecție și Pază, Serviciul Român de Informații, Ministerul Apărării, Ministerul Internelor și Reformei Administrative* etc.). Examinarea psihologică se desfășoară periodic, de la instituție la instituție, în funcție de cadrul funcțional acordat importanței avizării psihologice prin regulamente proprii. Din practica desprinsă la nivelul unor structuri de intervenție antiteroristă, timpul variază de la 6 luni la 5 ani. Perioada minimă recomandată pentru desfășurarea unor evaluări psihologice, în scopul avizării este cea de 1 an, perioada de 5 implicând o serie de riscuri.

În raport cu vârsta, în decursul perioadei de 5 ani, în viața unui om pot fi înregistrate modificări majore atât din perspectivă cognitivă (inteligentă, memorie, atenție), cât și din perspectiva trăsăturilor de personalitate. Inițiată în scop formativ, în situații de promovare/trimitere la specializare sau în scopul facilitării cunoașterii și acomodării reciproce a angajaților,¹²⁷ examinarea psihologică în scop de avizare periodică a personalului destinat misiunilor

¹²⁵ Barrick, M.R. & Mount, M.K., *The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis*, în, *Personnel Psychology*, 47, 1991, pag. 1-26.

¹²⁶ Barrick, M.R.; Stewart, G.L.; Neubert, M.J.; Mount, M.K., *Relating member ability and personality to work - team processes and team effectiveness*, în *Journal of Applied Psychology*, 83, 1998, pag. 377-391.

¹²⁷ Ticu, C., *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 2004, pag. 158-170.

speciale, asigură surmontarea necunoscutului de către luptătorul antiterorist cu atât mai mult, cu cât comportamentul oamenilor obișnuiți aflați în situații limită, poate fi cuantificat astfel: 70 – 80% au o capacitate de luptă limitată, 10% sunt practic paralizați, sau acționează haotic și numai 10 – 15% își păstrează capacitatea acțională.¹²⁸

Avizarea periodică a personalului poate fi efectuată și cu ajutorul unei baterii de teste psihologice cu puterea de a prezice performanța. Metoda *formelor paralele* (Chestionarul 16 PF, varianta A+B, Testul Wonderlic 1-5, Testul MM₃ 1-2, Testul Praga 1-3), reprezintă o posibilitate reală de măsurare a performanței la diferite intervale de timp, neexistând riscul învățării testelor de către cei examinați. Examinarea psihologică în situații de promovare/trimitere la specializare, poate fi organizată în mod similar examenului de selecție profesională (Ticu, 2004), dificultatea acesteia fiind proporțională cu scopurile stabilite. *Definirea criteriilor profesionale și psihologice, anunțarea posibilităților de avansare, depunerea și analizarea dosarelor* sunt doar câțiva dintre pașii care preced desfășurarea examinării psihologice. Analiza comportamentului de conducere respectiv, *stilul de conducere și performanța organizațională*, reprezintă un posibil cadru procedural prin care se asigură examinarea psihologică în situații de promovare/trimitere la specializare, rezultatele înregistrate susținând în cele din urmă avizarea periodică prin evaluări comparative. *Examinarea psihologică desfășurată în subsidiar și în scopul cunoașterii și a acomodării reciproce a angajaților* poate fi sintetizată printr-un *profil psihologic*, cu valoare de instrument în avizarea periodică. *Examinarea psihologică în scop formativ* se realizează ori de câte ori conducerea unei unități își pune problema nevoilor de formare/perfecționare ale angajaților.

Analiza solicitărilor profesionale specifice fiecărui post poate defini alte categorii de nevoi formative. *Analiza performanței în activitatea profesională* poate fi un alt punct de plecare pentru definirea nevoilor de dezvoltare profesională. Analizând performanțele unui grup mai mare de angajați și identificând aptitudinile sau competențele care îi diferențiază pe cei ce realizează o înaltă performanță de cei ce realizează o performanță slabă, pot fi identificate noi direcții de formare.

3.3.1. Avizarea – suport al unui program de formare/perfecționare R.C.I. (Rezistență, Curaj, Inițiativă). Insistând asupra stabilității emoționale, siguranței de sine, spiritului de observație și camaraderiei, concretizate într-un

¹²⁸ Juncu, I. și colaboratorii, *Agresiune și apărare psihologică*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.

program de formare/perfecționare (R C I), am urmărit să răspundem solicitării construind un cadru eficient de avizare psihologică periodică, centrat pe identificarea *zonelor deficitare* în modul de exercitare a unor sarcini primite. Programul a fost aplicat pe un eșantion format din 25 de subiecți, participanți la un stagiul de inițiere/formare în domeniul intervenției antiteroriste. După trei săptămâni, subiecții participanți la stagiul, au fost reevaluați cu același program, rezultatele înregistrate prezentându-se global astfel:

1. Rezultatele obținute la începutul stagiului prin Programul R C

Nr. crt.	Nr. subiecți	Slab	Mediu inferior	Mediu	Mediu superior	Bun	Foarte bun
1	25	-	1	12	3	6	3
2	100%	0%	4%	48%	12%	24%	12%

2. Rezultatele obținute la sfârșitul stagiului prin Programul R C I

Nr. crt.	Nr. subiecți	Slab	Mediu inferior	Mediu	Mediu superior	Bun	Foarte bun
1	25	-	-	7	5	9	4
2	100%	0%	0%	28%	20%	36%	16%

În sensul prezentat, trebuie precizat că esența scopului formativ/perfecționare la nivelul structurii de intervenție antiteroristă investigată prin *Programul R.C.I.* (Rezistență, Curaj, Inițiativă) constă și în formarea unor stări de permisiune (de pregătire) reprezentate prin seturi de reacții, constituite ca răspuns spontan sau dirijat în legătură cu misiunile de luptă primite.

3.3.2. Aplicații psihologice în structurarea practică a atelierelor/exercițiilor de antrenament

Pornind de la obiectivele formative (spirit de ordine, disciplină, stabilitate emoțională, siguranță de sine, atenție, spirit de echipă etc.), programul RCI* este compus din șase aplicații psihofizice, diferențiate prin atelier/exerciții de antrenament, astfel:

1. PILONI INEGALI;
2. BÂRNĂ – cu o lungime de 5 m și lățime de 1 m;

3. SCARĂ – cu o lungime de 8 m;
4. STÂLPI DE SUSTINERE – cu o lungime de 10 m;
5. BAZIN DE APĂ – cu o lungime de 10 m;
6. FRÂNGHIE – cu o lungime de 12 m;

Implicațiile formative, surprinse secvențial, prin prezentarea unor ateliere/exerciții de lucru din *Programul RCI* sunt definite potrivit tabelului alăturat:

Nr. atelier	Denumirea obstacolului	Implicații formative
3	Trecerea peste cei 5 piloni	Dezvoltarea curajului, voinței, stăpânirii de sine; formarea unor calități necesare trecerii obstacolelor fie naturale, fie artificiale.
6	Trecerea pe bârnă de cinci metri	Depășirea instinctului de conservare, prezența de spirit, voință, ieșirea din situații neprevăzute.
7	Scara oscilantă	Dezvoltarea echilibrului, a vitezei de reacție, perfecționarea deprinderilor în depășirea unor obstacole.
11	Coborârea în rapel	Depășirea sentimentului de teamă, spirit de orientare în spațiu, încredere în propriile forțe.
16	Identificarea punctului de sosire subteran	Învingerea sentimentului de teamă față de necunoscut, sânge rece, stabilitate emoțională, camaraderie, concentrare a atenției.

* Lungimea totală a traseului de antrenament este de 50 m și a fost propus pentru optimizarea pregătirii fizice și psihice a luptătorilor antiteroriști din cadrul GSPI „Acvila” – MIRA.

Prin depășirea repetată a dificultăților, luptătorul de intervenție antiteroristă capătă deprinderea de a învinge neprevăzutul, îndemânare, siguranța de sine, capacitate de concentrare și distributivitate a atenției, viteză de reacție și spirit de echipă, acestea fiind doar o parte din implicațiile formative cuprinse în *programul RCI*.

Sistemul propus și în scopul avizării periodice a personalului destinat misiunilor speciale nu urmărește formarea unor automatisme, așa cum se poate crede la prima vedere, ci oferă strategii acționale de ripostă antiteroristă, în situații de risc neprevăzut.

Prin exersarea în practică a unor asemenea situații complexe, desprinse din realitatea apropiată *câmpului de luptă* și prin avizarea personalului prin evaluări periodice, din 6 în 6 luni, se urmărește, în mod deosebit, *curajul de a înfrunta pericolul de rănire, de pierdere a vieții în confruntarea cu teroriștii*, precum și formarea spiritului camaraderesc, de echipă și de încredere reciprocă între membrii grupului.

3.3.2.1. Un caz ipotetic de dezamorsare a unei situații de criză

(Un moment secvențial desprins din programul de perfecționare/ antrenament RCI – destinat luptătorilor antiteroriști)

Considerată principala tehnică de rezolvare a situațiilor tensionate, negocierea apare deseori în operațiunile de eliberare a ostaticilor. Procesul negocierii este, în general, o problemă a științelor sociale (aparține psihologiei sociale și diplomației), dar în ultimii ani, pe fondul extinderii fără precedent a acțiunilor teroriste, negocierea a devenit un element indispensabil în rezolvarea situațiilor de criză.

Având la bază procesul de comunicare, o cerință extrem de importantă solicitată de negociere o reprezintă capacitatea de a comunica eficient. Această capacitate este conferită de sincronizarea dintre comunicarea verbală și non-verbală, de detectarea și utilizarea sistemului de reprezentări al interlocutorului. Pe lângă aceste aspecte psihologice, pentru a putea negocia eficient, o persoană trebuie să cunoască o serie de probleme de ordin tehnic, relaționate cu procesul negocierii, cum ar fi: tipurile și fazele negocierii, tehnicile de deblocare și criteriile de evaluare a procesului de negociere.

Unui negociator eficient, caracterizat prin siguranță de sine, răbdare, acceptare deschisă a riscului, îi revine sarcina de a asigura, prin „tragere de timp”, cadrul necesar de organizare a forțelor de intervenție antiteroristă. Departate de a căuta gloria de sine, negociatorul are datoria de a menține integritatea fizică și psihică a celor aflați în captivitate. Identificând interesele ce se ascund în spatele pozițiilor afișate de către teroriști, negociatorul este cel care deschide drumul spre acțiune al luptătorilor antiteroriști și spre libertate, al ostaticilor.

Avându-se în atenție aceste principii, la nivelul unității specializate în ripostă antiteroristă din cadrul unității Brigăzii Speciale de Intervenție „Vlad Țepeș”, între 2003-2006, am proiectat un *exercițiu de antrenament/ perfecționare destinat forțelor de intervenție antiteroristă*. Precizez că acest exercițiu, cuprins în programul RCI și prezentat în lucrare, a fost construit în vederea eliberării unor demnitari capturați de o grupare teroristă, numai pe fondul unor situații ipotetice.

SITUAȚIE SPECIALĂ

Pe fondul conflictelor de muncă din zilele de 16-18.10.2005, în municipiul Constanța au avut loc grave tulburări ale ordinii publice, soldate cu luarea ca ostatic a prefectului județului Constanța, la incitări ale unui grup de presiune încă neidentificat. Pentru eliberarea acestuia, s-a cerut venirea în municipiul Constanța a prim-ministrului Popa Daniel.

Ca urmare a unei ședințe de urgență la nivelul executivului, prim-ministrul a hotărât deplasarea la Constanța, alături de șeful DAPL și ministrul finanțelor, Ursulache Florin, fapt transmis pe posturile naționale și locale de televiziune.

În dimineața zilei de 18.10.2005, la ora 06,30, delegația condusă de prim-ministrul Popa Mihail, aflată la 15 km de Constanța, la intrarea în pădurea „Sălciile”, cade într-o ambuscadă organizată de elemente teroriste a căror prezență nu era cunoscută. În schimbul de focuri, forțele de protecție au fost nimicite. Grupul de intervenție antiteroristă aflat în coloană a fost și el nimicit în prima fază a luptei, cu o lovitură trasă în autovehicul, dintr-o armă care se presupune că ar fi reactivă. Aghiotantul și șeful grupului de protecție au scăpat nevătămați, dar au fost luați ca ostatici împreună cu prim-ministrul, ministrul de finanțe și șeful DAPL și duși în incinta clădirii Școlii generale nr. 94, de pe strada Ivan Anghelache din cartierul Vatra Luminoasă.

Prin telefonul mobil al aghiotantului, gruparea teroristă autointitulată „Salvarea Țării” și-a făcut cunoscute cererile care constau în:

- demisionarea în bloc a „guvernului trădător”;
- desfășurarea de alegeri anticipate în termen de 10 zile.

INFORMAȚII SUPLIMENTARE

În școala generală au fost luați ostatici și 20 de elevi din clasa a VI-a, care în acel moment se găseau în clasă în așteptarea începerii orei de educație plastică (ora 07.15).

DISPOZIȚII

În vederea pregătirii acțiunilor de intervenție antiteroristă, Comandamentul Operativ al Brigăzii speciale de Intervenție „Vlad Țepeș” a hotărât desfășurarea unor operațiuni de negociere cu gruparea teroristă, desemnându-l, în acest sens, pe ofițerul-psiholog din Unitatea F. (Unitatea Intervenție Antiteroristă).

PLAN DE NEGOCIERE
Negociator: ofițerul-psiholog

Data	Activitatea	Obiective
18.10.2005	<p>Ora: 08.30</p> <ul style="list-style-type: none"> - luarea legăturii cu gruparea teroristă; - prezentarea negociatorului și a grupării; - solicitarea pretențiilor și stabilirea de comun acord a unui timp în care se poate obține un răspuns din partea autorităților de stat; - se acționează în sensul izolării incidentului. Se încearcă bruierea legăturilor radio și telefonice. Singurul telefon pentru asigurarea legăturii negociator-teroriști rămâne un telefon cu fir. 	<p>- în acest timp, prin telefon sau prin prezența „în teren”, negociatorul realizează portretul-robot al teroristului, acordând atenție specială vocii și manifestărilor comportamentale (impulsivitate, agresivitate);</p> <p>- culege informații despre identitatea grupării teroriste, despre armament, despre liderul grupării și despre ceilalți membri.</p>
	<p>Ora: 12.00</p> <ul style="list-style-type: none"> - se comunică faptul că, deja, autoritatea de stat (Președintele României) caută soluții pentru rezolvarea solicitărilor; - se încearcă tragerea de timp în vederea pregătirii acțiunilor de intervenție antiteroristă. 	<p>- se urmărește starea psihică a teroriștilor, precum și trăsăturile de personalitate ale acestora, în vederea găsirii unor modalități de influențare.</p>
	<p>Ora: 14.00</p> <ul style="list-style-type: none"> - se apelează la sentimente umanitare; - se solicită eliberarea celor 20 de copii; - se comunică teroriștilor că autoritățile sunt de acord cu solicitările lor. 	<p>- se urmărește identificarea dispunerii teroriștilor și ostaticilor în obiectiv;</p> <p>- se urmărește starea psihică a teroriștilor.</p>

Data	Activitatea	Obiective
	<p>Ora: 14.30</p> <ul style="list-style-type: none"> - se anunță că Președintele României urmează să prezinte un comunicat, la ora 18.00, pe postul de televiziune și la radio. 	<ul style="list-style-type: none"> - se urmărește starea psihică a teroriștilor.
	<p>Ora: 15.00</p> <ul style="list-style-type: none"> - se apelează la înțelegere. Copiii sunt înfometați. Se cere posibilitatea să se asigure hrană și apă; - se insistă pe faptul că solicitările vor fi acceptate; - dacă se acceptă să fie asigurată hrana copiilor, se încearcă „plasarea” unui luptător antiterorist în poziția de „ospătar”, în vederea culegerii de informații. 	<ul style="list-style-type: none"> - se urmărește starea de spirit și adevăratele motive care stau la baza acțiunii teroriste.
	<p>Ora: 16.45</p> <ul style="list-style-type: none"> - se comunică din nou că sunt desfășurate acțiuni în vederea demiterii Guvernului și dizolvării Parlamentului; - se încearcă sensibilizarea teroriștilor prin intermediul membrilor familiilor. Se insistă pe necesitatea eliberării copiilor; - se încearcă obținerea de informații cu privire la caracterul teroriștilor, starea de sănătate, vicii etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - se urmăresc manifestările comportamentale; - se încearcă influențarea membrilor grupării teroriste.
	<p>Ora: 17.15</p> <ul style="list-style-type: none"> - se comunică din nou că, la ora 18.00, Președintele României va prezenta un 	<ul style="list-style-type: none"> - se urmărește starea psihică a grupării teroriste și identificarea liderului acesteia.

Data	Activitatea	Obiective
	comunicat pe postul de televiziune și la radio.	
	<p>Ora: 18.00</p> <p>- Președintele României prezintă comunicatul cu privire la demiterea guvernului și la desfășurarea unor acțiuni în sensul dizolvării Parlamentului;</p> <p>- sunt folosite posturile locale de televiziune și radio.</p>	
	<p>Ora: 18.30</p> <p>- postul de televiziune oferă informații pe larg cu privire la demiterea guvernului și prezintă poziția opiniei publice, care manifestă o atitudine favorabilă schimbării.</p>	
	<p>Ora: 19.00</p> <p>- prin mass-media se exprimă nemulțumirea populației, îndeosebi a muncitorilor din Șantierul Naval, cu privire la reținerea celor 20 de copii de către gruparea teroristă.</p>	
	<p>Ora: 20.00</p> <p>- negociatorul insistă pe motivele reale care au determinat acțiunea teroristă. Se face apel la necesitatea eliberării copiilor, pentru a se evita confruntările cu populația locală.</p>	- se urmărește starea de spirit a grupării teroriste.
	<p>Ora: 20.30</p> <p>- teroriștii sunt anunțați că muncitorii de la Șantierul Naval vor provoca o pană de curent;</p>	- se urmărește accentuarea stării de oboseală și crearea unor stări de tensiune în cadrul grupului de teroriști.

Data	Activitatea	Obiective
	<p>- se pun la dispoziția grupării teroriste generatoare cu probleme de funcționare, care să provoace zgomot.</p>	
	<p>Ora: 22.00</p> <p>- posturile de televiziune și radio prezintă noi știri cu privire la nemulțumirile cetățenilor față de reținerea copiilor.</p>	
	<p>Ora: 22.30</p> <p>- se solicită acceptarea unui „ziarist” care să prezinte dezmințiri cu privire la evenimentele respective (agresivități asupra copiilor).</p>	
	<p>Ora: 23.00</p> <p>- „ziaristul” acceptat provoacă discuții în contradictoriu la nivelul grupului de teroriști;</p> <p>- insistă pe faptul că opinia publică nu are nimic cu acțiunea întreprinsă împotriva guvernului și insistă doar pe eliberarea copiilor;</p> <p>- în discuțiile cu teroriștii le prezintă, supraevaluate, forțele implicate în capturarea lor.</p>	<p>- se urmărește starea de spirit a teroriștilor, creându-se, pe fondul stării de iritabilitate și nervozitate, un cadru de confuzie;</p> <p>- se accentuează starea de neîncredere în reușita acțiunii și se amplifică oboseala psihică și fizică a acestora;</p> <p>- se urmărește traseul și se furnizează informații cu privire la numărul și dispunerea teroriștilor.</p>
19.10.2005	<p>Ora: 01.00</p> <p>- după ieșirea „ziaristului”, se amplifică starea de tensiune creată de disfuncționalitatea generatoarelor, prin zboruri de elicoptere pe deasupra clădirii și prin înmulțirea știrilor radio și TV, cu privire la forțele existente în zonă și la</p>	<p>- se urmărește accentuarea stării de oboseală și scăderea capacității de încredere în liderul ce conduce gruparea și în reușita acțiunii și se accentuează modalitățile de influențare a comportamentului teroriștilor.</p>

Data	Activitatea	Obiective
	nemulțumirile populației locale legate de reținerea copiilor.	
	<p>Ora: 02.00</p> <ul style="list-style-type: none"> - negociatorul revine la sensibilizarea teroriștilor, promițându-le, printre altele, și posibilitatea evacuării lor din clădirea respectivă, prin punerea la dispoziție a mijloacelor necesare pentru a ajunge la punctul pe care îl vor solicita; - teroriștii promit eliberarea copiilor în două etape, la ora 02.00 și la ora 07.30. 	<ul style="list-style-type: none"> - se desfășoară acțiuni de manipulare informațională, scăderea capacității de încredere în liderul ce conduce gruparea și în reușita acțiunii și se accentuează modalitățile de influențare a comportamentului acestora.
	<p>Ora: 02.30</p> <ul style="list-style-type: none"> - primii 10 copii sunt eliberați, starea acestora fiind normală; teroriștii solicită un autobuz care să-i transporte în maximă securitate în afara zonei de protecție a forțelor de intervenție. 	<ul style="list-style-type: none"> - sunt obținute primele informații cu privire la numărul teroriștilor (opt persoane) și la sănătatea fizică și psihică a celor reținuți, precum și referitor la modul de dispunere a acestora în interiorul clădirii (sala de sport).
	<p>Ora: 02.35</p> <ul style="list-style-type: none"> - negociatorul solicită teroriștilor acordarea a 30 de minute pentru obținerea unui răspuns din partea autorităților de stat. 	<ul style="list-style-type: none"> - se încearcă tragerea de timp care să permită organizarea acțiunilor de intervenție antiteroristă.
	<p>Ora: 03.05</p> <ul style="list-style-type: none"> - se comunică acordul autorităților și faptul că le este pus la dispoziție, pentru evacuare, un autobuz blindat de mărime medie; - se stabilește ca oră de ieșire din obiectiv, ora 07.30, când vor ieși din obiectiv și ceilalți copii. 	<ul style="list-style-type: none"> - se urmărește starea de spirit a teroriștilor și se încearcă anticiparea unor posibile manifestări cu potențial dezadaptativ (agresivitate exagerată).

Data	Activitatea	Obiective
	<p>Orele: 03.30 – 07.00</p> <ul style="list-style-type: none"> - posturile de televiziune și radio prezintă, prin reporteri speciali, trimiși la fața locului, noi știri cu privire la eliberarea copiilor; - se pune accent pe faptul că eliberarea ultimilor 10 copii ar duce la absolvirea grupării teroriste de orice vină și pedeapsă; - opinia publică insistă, prin interviuri directe, pe evitarea agresivităților la adresa foștilor demnitari demși deja de Președintele României – și cer judecarea lor într-un cadru legal. 	<p><i>- se urmărește accentuarea stării de oboseală și manipularea informațională în sensul scăderii capacității de acțiune și decizie.</i></p>
	<p>Ora: 07.20</p> <ul style="list-style-type: none"> - teroriștii solicită ca punct final al transportului, portul naval Constanta, de unde trebuie să fie preluați de o navă rapidă. 	
	<p>Ora: 07.25</p> <ul style="list-style-type: none"> - se comunică acordul din partea autorităților și faptul că vor fi preluați la punctul stabilit de o navă rapidă pusă la dispoziție de o societate comercială. 	<p><i>- se desfășoară acțiuni de manipulare informațională, scăderea capacității de încredere în liderul ce conduce gruparea și în reușita acțiunii și se accentuează modalitățile de influențare a comportamentului acestora.</i></p>
	<p>Ora: 07.30</p> <ul style="list-style-type: none"> - sunt eliberați cei 10 copii, teroriștii și demnitarii reținuți îndreptându-se, cu ajutorul autobuzului, spre portul Constanța. 	

Data	Activitatea	Obiective
	Ora: 08.06 - după aproximativ 36 de minute, forțele de intervenție antiteroristă acționează la punctul de sosire, capturează teroriștii și eliberează ostaticii.	

Acțiunea de intervenție a fost efectuată fără probleme prin eficiența luptătorilor antiteroriști. În contextul *particularităților specifice profesiei de luptător antiterorist*, urmare și a demersurilor întreprinse cu scopul definirii și a unei fișe de post, se impune să precizăm că pentru a studia aspectul dinamic al performanței, trebuie să avem în vedere atât organizația, cât și persoana, astfel având posibilitatea să cunoaștem *posibilități reale de intervenție în activitatea de creștere a performanței la locul de muncă*.

CARACTERISTICILE ȘI STRUCTURA ANTRENAMENTULUI PSIHOLAGIC

4.1. Definirea conceptelor utilizate

Antrenamentul reprezintă o metodă instituțională de formare prin învățare mijlocită de grup. Lewin și colaboratorii săi Benne și Bradford (1946) sunt cei care au pus bazele *traininggroup*-ului vizând: „promovarea unui spirit de cercetare și experimentare în domeniul relațiilor sociale, a dorinței de auto-informare cu privire la propria comportare în contextul social; o sporire a sensibilității față de comportamentul altora; o autenticitate sporită în relațiile interpersonale, o creștere a capacității de a diagnostica situațiile sociale, ducând la un comportament de colaborare”.¹²⁹ „Dicționarul explicativ al limbii române” definește *antrenamentul* ca proces complex de pregătire al unui sportiv etc. pentru a avea o bună comportare în competițiile sportive, în scopul obținerii unor performanțe. O a doua accepțiune este aceea de exercițiu metodic la care e supus un organ, un aparat sau întregul organism animal în scopul obținerii unei producții superioare.

Nivelul mult prea general la care este abordat antrenamentul necesită o corelare cu latura psihologică ce se constituie ca domeniu de interes în demersul de față. Același dicționar definește *psihologicul* ca fiind privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din domeniul ei de cercetare; *sufletesc*. Combinând aceste două noțiuni obținem *antrenamentul psihologic*, obținem o definiție ca proces complex de pregătire în scopul obținerii unor performanțe a fenomenelor care fac parte din domeniul psihologiei de cercetare. În cazul de față, interesul este reprezentat de definirea antrenamentului psihologic într-o sferă mai restrânsă, specifică mediului

¹²⁹ Schiopu, U., *Dicționar de psihologie*, Editura Babel, București, 1997.

militar, a câmpului de luptă. Psihosociologii militari preferă accepțiunea de pregătire psihologică de luptă similară cu antrenamentul psihologic de luptă, definită ca „o parte integrantă a doctrinei militare, a pregătirii profesionale și politice a soldaților, a tuturor comandanților”.¹³⁰

Subsumând studiilor prezentate, antrenamentul psihologic al luptătorului antiterorist poate fi definit drept „totalitatea metodelor și tehnicilor de creștere a rezistenței psihofizice, de limitare a aspectelor psihologice negative care decurg din caracteristicile misiunilor de luptă, cât și de dezvoltare a calităților psihice intelectuale, motivațional afective, volitive, de personalitate și psihosociale”. Al doilea concept utilizat în antrenamentul psihologic este acela de rezistență psihofizică definită ca fiind capacitatea omului (militarul, luptătorul) de a desfășura o activitate pe o perioadă cât mai îndelungată de timp cu randament maxim, condițiile suportării influenței unui număr variabil de factori fizici și psihosociali, interni și externi. Rezultă că rezistența psihologică este reprezentată de pragul maxim de suportabilitate al factorilor perturbatori ai mediului, prag care odată depășit produce incapacitatea organismului de a se echilibra, de a-și menține forța fizică și psihică. Rezistența psihologică este influențată de intensitate, dinamică, durată, incertitudine, de condițiile mediului fizic de aspectul câmpului de luptă, de nivelul asigurării trebuințelor fiziologice, de securitate, de condițiile sociale etc. „Rezistența psihică este proprietatea proceselor și produselor psihice ale individului de a-și menține timp îndelungat parametrii funcționali (starea funcțională normală) în condițiile unor factori perturbatori”.¹³¹ Rezistența psihică are în vedere procesele senzorial-perceptive, procesele cognitiv superioare, actele cu caracter psihomotor, stările afective și motivaționale și nu în ultimul rând capacitatea de autoreglare a personalității umane. Premisa de la care pleacă majoritatea tehnicilor și metodelor folosite în psihologie este reprezentată de rolul sugestiei și autosugestiei în optimizarea și performanțializarea componentelor sistemului psihic uman. Termenul de sugestie a fost utilizat pentru prima oară în literatura de specialitate la jumătatea secolului al XVIII-lea de către cercetătorul francez *Bertrand* și cercetătorul englez *Raid* ca fiind o explicație a fenomenului hipnotic, extinzându-l apoi ca procedeu prin care o idee este prezentă în creierul individului prin inducție și acceptată de acesta. Holdevici acordă sugestiei semnificația modalității de a influența direct sau indirect gândurile sau acțiunile altei persoane, influență care acționează la nivelul de

¹³⁰ Tudorache, S., *Pregătirea psihică pentru luptă*, Editura Militară, București, 1993, pag. 160.

¹³¹ *Ibidem*, pag. 153.

subconștient, nefiind influențată de instanțele critice ale rațiunii celui influențat. Funcție de sursa de influențare sugestiile pot fi:

În funcție de sursa care administrează, sugestia:

- *introsugestii*: sugestii administrate subiectului de alte persoane;
- *autosugestii*: subiectul este cel care le administrează.

Adaptabilitatea la mediu ca efect al sugestiei le împarte în:

• *sugestii pozitive*: cele care determină optimizarea comportamentelor;

- *sugestii negative*: cele care dezorganizează comportamentele;

Gradul de instituționalitate diferențiază sugestiile în:

- *sugestii directe*: intenția de influențare este evidentă;
- *sugestii indirecte*: intenția de influențare nu este percepută de subiect.

Funcție de tonul utilizat întâlnim:

- *sugestii dure*: în care se folosește tonul autoritar;
- *sugestii blânde*: se utilizează un ton cald, insinuant.

Funcție de procesul fundamental care încorporează mesajul sugestiv:

- *sugestii ideatice*;
- *sugestii afective*;

În funcție de procesul care predomină orientarea, declanșarea, răspunsului sugerat:

- *sugestii ale captării*;
- *sugestii ale similitudinii*;
- *sugestii ale indicării*;
- *sugestii problematice*.¹³²

Strâns legat de sugestie este conceptul de sugestibilitate de ca manifestare particulară a influențabilității sau provocabilității care asigură transformarea situației-sugestie într-un comportament sugerat al individului. Trăsăturile care favorizează receptivitatea la sugestie sunt, potrivit Gheorghiu:

- *transpunerea*: capacitatea de a se comuta voluntar de la o situație la alta, de la un „rol” la altul;
- *închipuirea*: capacitatea de a investi imaginile sau opiniile sale cu privire la un obiect sau o persoană, cu atributul plauzibilității în afara controlului critic;

¹³² Holdevici, I., *op. cit.* 1993.

- *conformarea*: acea particularitate care stă la baza acordării atitudinilor, opiniilor, comportamentelor proprii cu cele ale grupului de apartenență;

- *subordonarea*: supunerea necritică față de incitații din interiorul sau din afara individului, care urmăresc, direct sau indirect, să-i dirijeze comportamentul;

- *captarea*: o dispoziție prin care se asigură orientarea selectivă spre o sursă provocativă a persoanei, aceasta lăsându-se absorbită de respectiva sursă, care pune stăpânire pe ea.¹³³

Autosugestia reprezintă o influențare exercitată asupra propriei voințe în mod voluntar sau involuntar (ca acțiune exercitată în mod inconștient), o modalitate de autoreglare a comportamentului care stă la baza autotraining-ului. Acesta din urmă reprezintă o formă avansată de antrenament psihologic în care rolul „antrenorului” este luat de însuși subiectul în sine. Pentru a fi posibilă această formă de antrenament, subiectul trebuie să-și aprecieze cât mai realist propriile capacități și defecte, să cunoască modul de utilizare a metodelor și tehnicilor utilizate în antrenamentul psihologic al luptătorului antiterorist.

Integrat sistemului de pregătire generală, antrenamentul psihologic se realizează într-un proces instructiv-educativ în care ponderea o deține latura practic-aplicativă. Este vizată valorificarea și menținerea în stare optimă a capacității de manifestare a individului, determinarea nevrozismului, a aptitudinilor speciale și a trăsăturilor caracteriale, dezvoltarea încrederii în sine și în camarazi, motivarea optimă, realizarea unei stabilități emoționale, educarea spiritului de observație, dezvoltarea gândirii tactice și a comportamentului tactic, fixarea unor deprinderi noi și remodelarea altora deja existente care se constituie ca bariere în desfășurarea activității la nivel performanțial, creșterea capacităților volitive etc.

Trebuie avut în vedere faptul că, de nivelul de acțiune al luptătorului antiterorist depind vieți omenești și bunuri materiale vizate de membrii grupărilor teroriste. De aceea nu sunt greu de imaginat urmările pe care le pot avea anumite disfuncționalități de ordin psihic: neactualizarea din memorie a unor detalii topografice, pierderea de sub supraveghere a unor elemente ale situației de luptă din cauza slăbirii atenției, nerealizarea unor conexiuni rapide între elementele de fapt, submotivarea, crize de panică declanșate de nivelul

¹³³ Gheorghiu, I.; Holdevici, I.; Vasilescu, P.I., *Activitatea sportivă. Decizie, autoreglare, performanță*, Editura Sport Turism, București, 1988, pag. 119.

afectiv, lipsa unor disponibilități volitive care să-i permită militarului să reziste în condiții grele de mediu etc. Nu este necesară doar o condiție fizică de invidiat, ci și o susținere a acesteia de către psihicul militarului după cum se poate lesne vedea procesele și fenomenele psihice au un rol important în comportamentul militarului antiterorist și nicidecum un loc secund în pregătirea acestuia. Atenția, memoria, gândirea, imaginația, afectivitatea, motivația, voința, deprinderile și aptitudinile, latura de personalitate a luptătorului se constituie drept catalizator și reglator al comportamentului, propulsându-l spre performanțial chiar în condiții deosebit de grele caracteristice situațiilor de luptă.

Gândirea, definită ca proces cognitiv de însemnătate centrală în reflectarea rolului, care prin intermediul abstractizării și generalizării coordonate în acțiuni mentale, extrage și prelucrează informații despre relațiile categoriale și determinative în forma conceptelor, judecăților și raționamentelor.

Cunoașterea prin gândire permite luptătorului să anticipeze, să prevadă și să influențeze prin acțiune directă sau indirectă desfășurarea unor evenimente făcându-le să evolueze astfel încât să-i permită atingerea scopului urmărit – îndeplinirea misiunii. Anticiparea mentală oferă posibilitatea cunoașterii existenței unor situații riscante posibile și o evaluare primară a pericolului. Situația periculoasă este apreciată ca fiind aceea care poate conduce subiectul la pierderi importante.

Trebuie menționat faptul că există un fenomen de balansare distală a personalității percepute în sensul că pericolele îndepărtate atât spațial cât și temporal sunt apreciate ca fiind mai mici, valoarea lor crescând pe măsură ce depărtarea se reduce. Distanța temporal-spațială nulă dintre persoană și pericol plasează individul într-o zonă de calm.

Pentru a fi posibilă, gândirea are nevoie de o informare permanentă și bogată, prelucrată prin intermediul operațiilor sale: *comparația, analiza, sinteza, abstractizarea, generalizarea și concretizarea*.

Comparația – operație prin care se stabilesc similarități și diferențe între obiecte, fenomene, situații. Se pot astfel fructifica date și informații care s-au dovedit valide într-o situație anterioară comparabilă și înlătură altele din componenta situațională care nu corespunde din punct de vedere al asemănării.

Analiza – operație de descompunere a întregului în părțile sale componente. Este posibilă astfel cunoașterea în parte a fiecărui element cu semnificație pentru misiunea de luptă din tabloul situațional general.

Sinteza – operație de unificare a unor elemente separate. Corelarea acestora după ce li s-a stabilit semnificația oferă o imagine integrată cu mult mai semnificantă decât inițial deoarece a fost posibilă stabilirea elementelor de corelare dintre componente.

Abstractizarea – operație prin care se gândește o anumită trăsătură unui obiect-fenomen, făcându-se abstracție de alte trăsături neesențiale.

Generalizarea – reprezintă extinderea unei trăsături asupra unei întregi clase de obiecte sau fenomene.

Concretizarea – operație prin intermediul căreia se particularizează la nivel individual pornind de la trăsăturile generale ale clasei.

Guilford identifică caracteristicile funcționale ale gândirii:

1. flexibilitatea – schimbarea direcției sau restructurarea gândirii;
2. fluiditatea sau cursivitatea;
3. originalitatea sau un stil propriu de gândire;
4. elaborarea – necesară finalizării lucrului intelectual.¹³⁴

Din cele patru dimensiuni ale gândirii, sistemele operaționale, formarea conceptelor, înțelegerea și rezolvarea de probleme, ne vom referi mai pe larg asupra ultimei dintre ele evidențiind rolul rezolvării problemelor tactice privitoare la misiunile combatanților. Gândirea tactică se concretizează într-un plan tactic ce trebuie să țină seama de pregătirea proprie, pregătirea adversarilor, condițiile în care se desfășoară intervenția antiteroristă (existența sau nonexistența ostacilor, bunurile materiale amenințate, dispozitivul de apărare al grupului terorist etc.), particularitățile fizice ale mediului în care se realizează intervenția (lumină, temperatură, caracteristicile locului în care este amplasat grupul terorist, topografia acestuia etc.). Acest plan tactic nu va fi însă rigid urmat, existând abateri în funcție de dinamica operativă din timpul intervenției, un rol aparte avându-l aici intuiția, rezolvarea spontană a situației nou create, făcându-se apel la experiența luptătorului, la capacitatea sa de a lua rapid deciziile necesare soluționării problemelor noi apărute ce se abat de la planul inițial.

Gândirea unui luptător antiterorist trebuie să fie caracterizată de rapiditate, suplete (adaptabilitate rapidă prin modificarea direcției în funcție de schimbările situației de luptă), independență (să fie capabil să ia singur decizii rapide și corecte), caracter critic, lărgime, adâncime, consecvență, caracteristici care îi oferă militarului posibilitatea de a se adapta performanțial câmpului de operație în care el își desfășoară misiunile de luptă.

¹³⁴ Guilford, R., 1993; Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2003.

Atenția este definită ca formă a autoreglajului psihic ce exprimă orientarea și concentrarea activității psihice în mod selectiv asupra unui obiect sau fenomen, situații implicate în procesul adaptării sau în scopul cunoașterii, supravegherii lui, al apărării etc.¹³⁵

Condiționarea de cauzele subiective și obiective reflectă atenția involuntară – când excitanții acționează independent de intenție sau voință asupra conștiinței, atenția voluntară – când concentrarea activității psihice asupra unui obiect se realizează în baza unei situații sau scop și atenția postvoluntară – care presupune concentrarea atenției asupra unui anumit obiect numai la început, după care activitatea, captivând subiectul, se desfășoară fără efort deosebit.¹³⁶

În lupta antiteroristă atenția își pune, în mod marcant, amprenta asupra evoluției luptătorului, fapt care este avut în vedere în timpul procesului de instrucție. Astfel sunt vizate atât formele atenției (în special atenția voluntară), cât și calitățile acesteia: stabilitatea – capacitatea de menținere a orientării și concentrării asupra aceluiași obiect timp îndelungat, în cazul nostru asupra obiectivului terorist; concentrarea – observarea succesivă a unui obiect, acțiune, obiectiv pentru a le cunoaște însușirile, tendințele de acțiune, eliminând factorii perturbatori; volumul – numărul de obiecte, fenomene care pot fi cuprinse simultan în câmpul reflectării (sunt vizate atât acțiunile teroriste, cât și a ostaticilor pentru a se diminua posibilitatea producerii de accidente); distributivitatea – capacitatea de a se orienta asupra mai multor obiecte sau activități; flexibilitatea sau comutativitatea – capacitatea de restructurare rapidă a atenției de la un obiect la altul ori de la un tip de activitate la altul.

Afectivitatea, exprimă un ansamblu de reacții individuale manifeste în diverse situații sociale ca rezultate ale unor trăiri subiective caracterizate de satisfacție – insatisfacție, plăcere – neplăcere, apropieri – respingeri.¹³⁷

Printre calitățile afectivității se numără polaritatea, intensitatea (o intensitate crescută a nivelului afectiv diminuează performanțele luptătorului antiterorist, antrenamentul psihologic vizând o diminuare a acestei proprietăți), durata, mobilitatea și expresivitatea. Trăirile afective pot fi clasificate în procese afective primare (antrenamentul psihologic vizează diminuarea afectelor negative care se înscriu în această categorie), procese afective complexe (cu grad mai mare de conștientizare și intelectualizare), procese

¹³⁵ Schiopu, U., *op. cit.*, 1997.

¹³⁶ Cosmovici, A., *Psihologie generală*, Editura Polirom, Iași, 1996, pag. 68.

¹³⁷ Petru, A.; Alexandru, F., *Personalitate și comunicare. Tactici de influență interpersonală*, Editura Licorna, București, 1999.

afective superioare (cu mare restructurare și raportare valorică la nivel de personalitate). În lupta antiteroristă sunt preferați oamenii reci din punct de vedere afectiv, cei care sunt puțin influențabili de stimuli puternic afectogeni, însă cu sentimente profunde față de țară și semeni.

Succesul operațiunilor antiteroriste este condiționat și de modul în care luptătorul este capabil să fixeze, să recunoască sau să reproducă informațiile privitoare la situația de luptă pe scurt de memoria acestuia. Se disting trei faze ale memoriei: *imediată*, servind la reținerea datelor cu care se operează; *operativă* sau *de interval mediu* – servind la dirijarea și asigurarea continuității afectivităților și *memoria de durată* care asigură stocarea experienței, a rezultatelor învățării etc.

Memoria, în concepția lui Cosmovici (1996) prin cele trei faze ale sale (*fixarea, stocarea și reactualizarea*) „face posibilă dezvoltarea evoluției psihice în mod coerent în raport cu experiența acumulată”, „constituirea structurilor psihice superioare: inteligența și personalitatea”. Memoria pentru a se desfășura la parametrii de performanță trebuie să beneficieze de condiții optime printre care: motivația subiectului, necesitatea cunoașterii efectelor cât și înțelegerea materialului de memorat.¹³⁸

Învingerea factorilor perturbatori prezenți în câmpul de luptă, ridicarea performanțelor fizice și psihice necesită eforturi susținute puternic de voința individului. Voința este o activitate, proces și trăsătură psihică specifică omului, cuprinde o mare complexitate de procese psihice, o antrenare intelectuală și acționează în jurul unui scop.¹³⁹ Actul voluntar se desfășoară în etape, de la apariția conflictului (existența mai multor alternative de acțiune), deliberarea (analiza fiecărei alternative, a consecințelor neglijării ei), decizia (ca moment caracteristic al voinței) și până la faza finală de executare a hotărârii. Scopul în jurul căruia gravitează voința luptătorului este reprezentat de efectuarea performanțială a actului de intervenție antiteroristă. De acesta depind vieți omenești, viața luptătorului însuși.

Delimitarea conceptului de motivație, din punct de vedere psihologic, trebuie să ia în considerare, în primul rând, faptul că activitatea organismului uman reprezintă o continuă echilibrare cu mediul. Pentru a exista o concordanță între stimulările provenite din mediu și reacția individului, acestea trebuie să corespundă unor trebuințe, dorințe fiziologice sau psihice ale organismului respectiv. Așadar, motivația presupune conjuncția a două

¹³⁸ Cosmovici, A., *op. cit.*, 1996, pag. 144.

¹³⁹ Șchiopu, U., *op. cit.*, 1997.

categorii de factori: factorul exterior și factorul interior, de pregătire a organismului pentru acțiune, de creștere a receptivității sale față de stimulul respectiv. Pentru a afla cauza, originea motivelor, a motivației, în general, este necesară îndreptarea atenției asupra acestui factor interior.

Pe lângă motivele prezentate de Arădăvoaice (1998)¹⁴⁰ necesare desfășurării oricărui tip de muncă, printre care enumerăm: satisfacerea intereselor personale (salariu, securitate socială, apartenență la grup, posibilități de afirmare, de autovalorificare), satisfacerea intereselor economice, politice, morale, dorința de a fi remarcați, valorificarea potențialului fizic și intelectual de care dispune, caracterul atractiv al activității, deprinderea cu un anumit tip de comportament în desfășurarea activității sale, luptătorul antiterorist este motivat în mod pregnant de gustul riscului, de agresivitate de combativitate ca „tendință generală de a lupta, de a se opune altei ființe, de a depăși adversarul de a se depăși pe sine însuși (Epuran; Holdevici) de nevoia de neprevăzut etc.”¹⁴¹

Orice militar este conștient de faptul că supraviețuirea lui în timpul desfășurării intervențiilor operative depinde într-o măsură foarte mare de nivelul său de antrenament fizic și psihic, fapt ce se constituie ca motivație fiziologică situată pe treapta bazală a *piramidei trebuințelor* a lui A.H. Maslow („nevoia de a-și păstra sănătatea și de a supraviețui”) în orientarea și activarea comportamentului său.

După cum se observă, pentru ca o persoană să își dorească să facă parte din trupele speciale în domeniul antiterorist este necesară existența unor nevoi puternice de realizare a sinelui, dar pe parcursul operațiunilor specifice, motivația este reprezentată, în principiu, de dorința de supraviețuire. O slabă motivare a efectivelor poate avea consecințe dramatice cu costuri reprezentând vieți omenești sau daune materiale în urma inacțiunii sau intervenției insuficient de hotărâte.

Atunci când o trebuință nu obligă omul să adopte comportamentele adecvate satisfacerii ei avem de-a face cu forma latentă, în timp ce o trebuință activă antrenează organismul în vederea restabilirii echilibrului.

Eforturile făcute de fiecare sunt în funcție de nivelul aspirației. El atrage după sine și satisfacția sau insatisfacția trăite după un anume rezultat.¹⁴²

¹⁴⁰ Arădăvoaice, Ghe., *Managementul organizației și acțiunii militare – Știință – Teorie – Artă – Practică – Metode – Experiență*, Editura SYLVI, București, 1998, pag. 247.

¹⁴¹ Epuran, M., Holdevici, I., *Psihologie. Compendiu*, Academia Națională de Educație Fizică și Sport, București, 1993, pag. 25.

¹⁴² Cosmovici, A., *op. cit.*, pag. 214.

Individul (luptătorul antiterorist) care dispune de resurse energetice (influențate de hormonii cortico-suprarenali), cu condiții educative care au favorizat ambiția, obișnuința cu efortul în mod sistematic, autocunoașterea și autoperfecționarea își impun un anumit nivel de aspirații ridicat, nu însă cu mult peste posibilitățile sale reale.

Ca orice om, atunci când în calea unui motiv deja declanșat în psihism apar obstacole care împiedică acțiunea de realizare a lui, luptătorul prezintă o stare de frustrare cu rol negativ în obținerea performanțelor. Totuși, împiedicarea realizării unor acțiuni dorite momentan de luptător, de către supra-eul acestuia, în mod voluntar, poate duce la ridicarea controlului asupra trebuințelor sale și a stărilor de afect.

Nivelul de aspirație al luptătorului antiterorist este influențat și de încrederea în sine (punându-și amprenta aici gradul de pregătire generală și profesională, trăsăturile de personalitate, condiția fizică și starea de sănătate), încrederea în comandanți, încrederea în camarazi, încrederea în armament și în tehnică, încrederea în legitimitatea luptei.¹⁴³

Fiecare element al motivației – cu deosebire trebuințele, motivele și scopurile – are diferite niveluri de manifestare. Uneori pe timpul aceleiași acțiuni, motivele parcurg cu repeziciune diferite stadii de intensitate, suferă transformări în raport de particularitățile concrete ale situației, influențând toate celelalte elemente motivaționale.¹⁴⁴

Un motiv nu acționează niciodată singur, activitatea umană fiind determinată unei constelații de motive. Nu toate acestea favorizează finalizarea ei, existând motive care se constituie ca obstacole. Cel mai important și mai frecvent motiv de obstrucționare a activității antiteroriste este frica, limitarea constituindu-se și ca obiectiv al antrenamentului psihologic.

4.2. Caracteristicile antrenamentului psihologic

Definit anterior ca fiind totalitatea metodelor și tehnicilor de creștere a rezistenței psihofizice, de limitare a aspectelor psihologice negative care decurg din caracteristicile misiunilor de luptă, cât și de dezvoltarea calităților psihice intelectuale, motivațional afective, volitive, de personalitate și psihosociale, antrenamentul psihologic al luptătorului antiterorist se constituie

¹⁴³ Mihai, V., *Cultivarea încrederii – premisă a succesului în luptă*, în "Spirit Militar Modern", nr. 5-6/1996.

¹⁴⁴ Burbulea, E., și colectiv. *Psihologie și pedagogie militară*, Editura Militară, București, 1984.

ca parte integrantă a întregului proces de pregătire de luptă, rezultantă integratoare a celorlalte laturi ale procesului instructiv-educativ, cât și formă distinctă de pregătire.

Dacă până de curând implicarea cercetărilor psihologice în viața militară s-a limitat, în principiu, la selecția și orientarea profesională, se observă o creștere a interesului pentru lărgirea posibilităților aplicative în domeniul instruirii și formării echipelor de intervenție. Se impune chiar pentru creșterea calității pregătirii psihologice, elaborarea unor metode și procedee speciale cu participarea specialiștilor în domeniu, pentru a se include achizițiile științei psihologice în elaborarea și aplicarea unor programe perfecționate de formare a luptătorilor. După cum se observă, antrenamentul psihologic nu este un demers lăsat la latitudinea comandanților direcți apelând la cunoștințe empirice, la cunoașterea comună, ci este un demers riguros științific incluzând în proiectarea sa cunoștințe temeinice de psihologie, psihoterapie, sociologie, psihosociologie aplicate la condițiile specifice activității și solicitărilor luptei antiteroriste.

Antrenamentul psihologic se realizează diferențiat în funcție de scopul vizat și de formele sale. Astfel există un antrenament general, care se întinde pe tot parcursul activării luptătorului în grupa de intervenție, vizând sporirea, în general, a capacităților psihologice, cât și un antrenament specializat direcționat pe un tip de misiune în care se încearcă sporirea performanțelor luptătorului într-o misiune bine definită la care urmează să ia parte. Se observă faptul că antrenamentul psihologic se realizează în mod diferențiat, continuu pe o perioadă lungă de timp ținându-se cont de specificul activității și a posibilităților fiecărui militar combatant. Într-un fel se va desfășura antrenamentul unui lunetist (vizându-se sporirea, în principal, a atenției concentrate, a răbdării, a vitezei de reacție, a preciziei în execuție) și în alt fel cel al luptătorului care pătrunde în imobilul ocupat de teroriști (vizându-se sporirea atenției distributive, discriminarea rapidă și corectă a stimulilor).

Sintetic, putem preciza că antrenamentul psihologic al luptătorului antiterorist prezintă următoarele caracteristici:

- demers planificat;
- este un demers elaborat după norme riguros științifice;
- este diferențiat în funcție de scopul vizat și de particularitățile individuale ale luptătorului;
- se desfășoară pe o perioadă lungă de timp, cuprinzând întreaga perioadă de timp în care individul activează în grupele operative de intervenție;

- este parte integrantă a întregului proces instructiv educativ desfășurându-se în mod continuu;

- este elaborat în mod specific, diferențiindu-se de alte tipuri de antrenamente psihologice, ținând cont de solicitările domeniului de activitate.

Deși putem spune într-un cuvânt că scopul antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist este performanța trebuie precizate problemele care se pot soluționa prin intermediul metodelor utilizate:

1. Elaborarea unui plan mintal ideal de execuție corectă a mișcărilor prin creșterea clarității și preciziei reprezentărilor mișcărilor;

2. Creșterea gradului de concentrare a atenției și surprinderea elementelor care tind, de regulă, să scape controlului conștient;

3. Creșterea stabilității atenției și reducerea fluctuațiilor acesteia;

4. Dezvoltarea unor scenarii psihologice privitoare la execuția corectă, la mobilizarea în vederea efortului, la controlul elementelor care scapă de obicei atenției, la atingerea scopului propus;

5. Scăderea semnificației stresante a intervenției antiteroriste și a elementelor solicitante din antrenamentele specifice și formarea unei atitudini corecte față de acestea;

6. Reducerea încărcăturii nervoase, a prestigiului la comandanți și la militarii cu merite deosebite;

7. Eliminarea stărilor afective negative, a ideilor obsesive, a supraîncărcării nervoase specifice de dinaintea efectuării intervenției antiteroriste;

8. Înlăturarea blocajelor, a barierelor psihice și a amintirii traumelor suferite în intervenții anterioare;

9. Mobilizarea motivațională pentru atingerea scopului propus;

10. Crearea obișnuinței de a se deconecta de factorii perturbatori externi, de a nu acorda semnificații exagerate situației în care se află;

11. Menținerea unei stări psihice pozitive pe parcursul întregii operațiuni, educarea stabilității psihice, chiar dacă pe parcurs au fost sesizate erori de execuție;

12. Păstrarea calmului în situații de așteptare prelungită și a celor frustrante;

13. Refacerea rapidă și eficientă a rezervelor de energie nervoasă după intervenții și antrenamente.¹⁴⁵

Antrenamentul psihologic este parte integrantă a doctrinei militare, a pregătirii profesionale a cadrelor, elaborându-se după o metodologie

¹⁴⁵ Holdevici, I.; Vasilescu I. P., *op. cit.*, 1988.

(ansamblul metodelor, formelor și procedeele la care instructorul apelează în procesul instructiv-educativ) și metodică (disciplină științifică normativă și experimentală care arată desfășurarea practică în vederea atingerii obiectivelor stabilite) capabile să atingă obiectivele propuse.

Generic vorbind, obiectivele antrenamentului vizează idealul de luptător antiterorist pe care dorim să îl realizăm pe toată durata procesului de formare și dezvoltare a personalității și comportamentelor combative eficiente. Din aceste obiective generale se desprind obiectivele particulare care, pe de o parte, vor fi expresia caracteristicilor individuale ale luptătorilor, iar pe de altă parte, vor exprima sarcini de pregătire curentă rezultate din analiza conduiteilor specifice în raport cu obiectivele de performanță și aspirațiile respective.¹⁴⁶ Obiectivele antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist, preluat și adaptat din pregătirea psihologică a sportivilor, poate fi prezentat astfel:

A. *Obiective generale* (de sistem) – definind sistemul psiho-comportamental în ansamblul său:

- dezvoltarea multilaterală a personalității luptătorului (profesional, social, moral);
- maximizarea capacității de performanță pe baza dezvoltării, interacțiunii și autoreglării diferitelor subsisteme ale sistemului psihic: cognitiv, aptitudini, caracter.

B. *Obiective specifice de sistem*:

- dezvoltarea capacității de adaptare și autoreglare la cerințele și situațiile specifice activității antiteroriste (eforturi mari, stres, cerințe și restricții caracteristice vieții militare, variabilitatea evenimentelor etc.);
- orchestrarea funcțiilor biologice cu cele psihice și psihosociale și dezvoltarea capacității de mobilizare a întregii energii potențiale psihofizice;
- asigurarea funcționării fără greșală (fiabilitatea) a întregului sistem psihocomportamental;
- dezvoltarea aspirației spre rezultate superioare, a capacității de menținere a obiectivelor în perspectivă, de anticipare;
- dezvoltarea capacității de refacere psihică și fizică.

C. *Obiective stabilite funcție de laturile psihologice* care vizează dezvoltarea, educarea, ameliorarea sau perfecționarea fiecărei calități:

1. *Latura psihomotorie* (în formulare sintetică)

- aptitudini perceptive și perceptiv motrice; coordonare-dexteritate-ochire, aptitudini motrice, comunicare nonverbală, ideomotricitate, relaxare.

¹⁴⁶ Epuran, M., *Modelarea conduitei sportive*, Editura Sport Turism, București, 1990.

În formulare analitică:

- conștiința corpului: bilateralitatea, lateralitatea, dominanța stânga-dreapta, imaginea (schema) corporală, perceperea raportului corp-obiecte-spațiu;
- discriminarea vizuală: acuitate, urmărire, „simțul distanței”, memorie vizuală;
- discriminare auditivă: acuitate, orientare și urmărire, memorie auditivă;
- discriminarea tactilă;
- discriminare chinestezică: a pozițiilor corpului, a segmentelor și combinate, a mișcărilor libere și a celor cu îngrădire, îngreuieri sau opoziție;
- percepții spațiale: de adâncire, de volum, de poziție;
- percepții temporale: de durată, de tempo, de ritm, „simțul timpului”;
- percepții spațio-temporale: aprecierea vitezei și accelerației obiectelor în mișcare în raport cu spațiul; perceperea plasării în spațiu și a deplasării obiectelor și persoanelor; perceperea plasării și deplasării corpului propriu în spațiu; „simțul plasamentului”;
- percepția mișcării obiectelor în spațiu: a celor care vin și a celor care se duc (direcție, traiectorie, formă);
- percepția mișcărilor proprii: impuls și energie; coordonare; spațiul și durata mișcării; eficiența mișcării; percepții specializate în tipul de misiuni specifice (lunetist, intervenție explozivă etc.); coordonare generală (a întregului corp); coordonare segmentară și intersegmentară (homolaterală și heterolaterală); coordonare complexă în mișcări și poziții neobișnuite; sincronizarea mișcărilor; echilibru static și dinamic; orientarea corpului și a mișcărilor în spațiu; dexteritatea picioarelor (cu și fără obiecte, aparate); coordonarea oculo-segmentară (ochi-mână, ochi-picior), precizia ochirii, menținerea ochirii, rezistenței musculare; rezistența cardiovasculară; forța; suplețea; agilitatea (porniri și opriri, schimbări de direcție, schimbări de tempo); viteza (de reacție la stimul simplu, reacție la stimul de alegere, de anticipare, de coincidență, de repetiție, de execuție); mișcări expresive, mișcări interpretative, reprezentări ideomotrice; exersare mentală (în reprezentare); mobilizare prin limbaj intern; relaxare musculară analitică; relaxare musculară globală; reglarea respirației și frecvenței cardiace; reglarea undelor electrice ale creierului prin biofeed-back.

2. Latura cognitivă (intelectuală)

În formulare sintetică: atenție și vigilență; gândire reflexivă și operatorie; gândire anticipativă; memorie; evaluare.

În formulare analitică:

- concepția și orientarea științifică, filosofie-axeologică;
- instruire profesională, cultură generală;
- concentrarea (focalizarea) atenției pe sarcină (obiectiv, acțiune); puterea de concentrare a atenției (intensitatea), stabilitatea și rezistența atenției la perturbații interne sau externe, deplasarea atenției (comutarea ei), volumul, spiritul de observație, vigilența în așteptare și urmărire (pândă);
- analiza rapidă a situațiilor, sinteza rapidă, luciditatea în situații critice, conștientizarea obiectivelor și sarcinilor, a căilor de îndeplinire a lor, înțelegerea faptelor și fenomenelor, înțelegerea tacticii teroriștilor, înțelegerea stării de spirit a camarazilor, a teroriștilor și a ostaticilor;
- cunoștințe teoretice, tehnice, tactice din activitatea antiteroristă;
- cunoașterea regulilor (algoritmilor) specifice de rezolvare a situațiilor, calități de gândire creatoare în rezolvarea problemelor: originalitate, suplețe, largime, fluiditate, asociativitate, imaginație; capacitate de anticipare; decizia optimă, rațională și rapidă în situații variabile sau stresante; planificare (programare) mentală a acțiunilor; imaginarea mentală a actelor, acțiunilor și situațiilor; exersare mentală a acțiunilor (antrenament mental); cunoașterea și imaginarea strategiilor de planificare și rezolvare a acțiunilor și activităților; cunoașterea particularităților camarazilor de arme; planificarea mentală a comportamentelor în intervenție;
- vorbire interioară: autocomenzi; autoîncurajări; controlul condițiilor propuse; gândire pozitivă și controlul gândurilor negative; evaluarea obiectivă a situațiilor; autoevaluarea obiectivă a capacităților și comportamentelor proprii, a succeselor și eșecurilor; memorie niotrică, topografică și a schemelor de acțiune; capacitatea de aplicare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor în situații problematice și/sau stresante.

3. Latura afectivă

În formulare sintetică:

- noțiuni, convingeri și sentimente morale;
- comportament moral - civic - militar;
- maturitate afectivă: echilibru și stabilitate emoțională, adaptabilitate, stăpânire de sine, rezistență emoțională, optimism, participare etc.

În formulare analitică:

- noțiuni și convingeri morale; însușirea normelor și regulilor speciale de comportare cerute de etica militară;

- sentimente morale fundamentale (față de societate, semenii, muncă și sine): patriotism și mândrie patriotică; spirit colectiv; subordonarea intereselor individuale celor colective; prietenie, colegialitate, acceptarea altora, respectarea altora; spirit critic; dragoste de muncă; dăruire în muncă; responsabilitate în muncă, sentimentul datoriei; disciplină; respectarea bunurilor colective; modestie, mândrie, respect de sine, spirit autocritic, încredere în sine; sentimentul valorii personale, acceptarea de sine; autoevaluarea relativă a propriei vieți și activități (evitarea înfumurării și supraaprecierii), tonus afectiv pozitiv, confort psihic;

- autoreglarea emoțională: controlul emoțiilor și al reacțiilor inadecvate, al fricii, al tracului, al tulburărilor psihosomatice; controlul emoțiilor în situații de eșec, succes sau accidente; controlul emoțiilor în situații neprevăzute, la apariția șocului produs de factorii perturbatori; controlul emoțiilor în situații de suprasolicitare; controlul emoțiilor prin masaj, încălzire, respirație, relaxare etc.; anticiparea și prevenirea situațiilor și reacțiilor de panică; conduite controlate în situații critice; rezistență specifică la situații stresante critice și autoreglarea corespunzătoare a conduitei; controlul disconfortului și durerilor, stăpânirea iritabilității și agitației; controlul irascibilității și agresivității; eliminarea încordării interioare, liniște interioară; controlul și amplificarea combativității; eliminarea temerilor, fobiilor, tonusului afectiv scăzut; învingerea fricii de a suferi, de a se accidenta, de a fi ucis; capacitatea de interiorizare și stăpânire de sine;

- autoreglarea prin autosugestie: autoreglarea prin cuvânt, autocomenzi, autoîmbărbătare; controlul gândurilor, eliminarea gândurilor negative și amplificarea gândurilor pozitive; autoreglarea prin tehnici de relaxare (analitică, autogenă, psihotonă);

- participarea afectivă: dispoziție de receptare și conștientizare a stimulilor favorizanți, implicarea afectivă în activitățile grupului; empatie pentru camarazi; colaborare; întrajutorare, asistență mutuală și directă.

4. Latura volitivă în formulare sintetică:

- calitățile voinței, cu manifestare izolată sau de ansamblu; capacitate de efort voluntar maximal; autoreglarea activității voluntare în funcție de scop, aspirații și strategii.

În formulare analitică:

- orientarea activității spre scopuri clar formulate și bine motivate; capacitatea de ierarhizare a scopurilor după criterii de însemnătate și oportunitate; proiectarea realistă a strategiilor de acționare în diferitele etape ale activității voluntare; ambiția realizării obiectivelor propuse; disciplină și

ordine; independență și spirit de inițiativă; respectarea deciziilor comandanților; asumarea voluntară de sarcini și îndeplinirea lor; menținerea disciplinei tactice; stăpânirea de sine; curaj și bărbăție; combativitate; fermitate; dârzenie, perseverență și ambiție; rezistență musculară și organică; capacitatea de mobilizare maximală fizică și psihică; capacitatea de efort mare și susținut în depășirea dificultăților obiective;

- autoreglarea activităților voluntare de tip activ-mobilizator prin formule sugestive, activare, motivare optimă, nivel de aspirații ridicat;

- autoreglarea activităților voluntare de tip inhibitor: abținere, reținere, stăpânirea reacțiilor impulsive, stăpânirea agresivității, stăpânirea „ieșirilor” afective de irascibilitate sau plâns etc.;

- autoreglarea activităților voluntare de mare efort prin motivare și mobilizare emoțional-sentimentală;

- autoreglarea activității voluntare prin vorbire internă, autocomenzi și autoevaluare (în anticiparea, programarea și desfășurarea acțiunilor) și autoevaluarea critică a activității (ca desfășurare și efecte) în raport cu aspirații, scopuri și sisteme de valori.

5. Latura personalității

Includem în formularea sintetică atitudinile, interesele și motivația.

În formulare analitică:

- atitudine corectă față de viață, concepție științifică despre viață, societate și muncă;

- atitudini și mod de viață conforme cerințelor activității sociale și disponibilitate pentru muncă susținută, pentru eforturi maxime; combativitate; angajament total;

- tăria de renunțare la activități ce nu servesc, ci chiar influențează negativ eficiența comportamentului și performanței în activitatea antiteroristă;

- menținerea disciplinei tactice; menținerea permanentă în atenție a „perspectivei“;

- rezistența psihică generală;

- interese profunde și variate pentru specialitatea antiteroristă;

- învățarea unor metode care să-i permită luptătorului să devină responsabil, să se mențină sănătos, să se autoregleze;

- motivația de performanță (gustul performanței, al riscului, angajament, activare, aspirație spre perfecțiune etc.);

- orchestrarea (armonizarea) funcțiilor psihice cu cele somatice și realizarea stadiului de concordanță între scopuri, idealuri, sentimente și conduită;

- unitatea (congruența) între vorbe și fapte și adaptabilitate la solicitări situaționale și psihosociale;
- caracter integru: rezistența la factori perturbatori psihomorali și consecvență; siguranța (fiabilitatea) funcționării sistemului psihic;
- vioiciune, energie, deschidere spre nou, activism, creativitate;
- capacitate de comunicare cu alții (expresivitate, acceptare, empatii, argumentare) și autocontrol, capacitatea autoeducației, autoevaluare, capacitatea de autoreglare complexă, seriozitate, disciplină, punctualitate, stimulări, încurajare, cooperare, adecvare, asistență mutuală;
- colaborare cu ofițerul cu pregătirea psihologică și cu eșalonul de comandă.¹⁴⁷

4.3. Structura antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist

În cadrul antrenamentului psihologic al luptătorului antiterorist sunt folosite o multitudine de metode și tehnici, cu efect asupra pregătirii lor psihice, cu caracter predominant practic și desfășurate în condiții cât mai apropiate de realitatea câmpului de luptă. Complexitatea și multitudinea obiectivelor stabilite implică orientarea atenției în mod diferențiat spre realizarea antrenamentului, stabilind componentele structurii acestuia: selecția profesională (ca punct de pornire), antrenamentul psihologic de bază, asistența psihologică diferențiată și recuperarea luptătorilor traumatizați psihic. Subtipurile de antrenamente sunt:

4.3.1. Selecția profesională

Nu oricine poate activa în cadrul forțelor de intervenție antiteroristă, nu oricine poate face față solicitărilor fizice și psihice ale acestei activități. Atât pentru bărbați, cât și pentru femei este necesară o condiție fizică, mentală, emoțională și morală deosebită.

Într-un mod obișnuit, vârsta trebuie să fie cuprinsă între cel puțin 21 și cel mult 35 de ani. Din punct de vedere fizic, vederea trebuie să fie perfectă fără ajutorul lentilelor de contact. Înălțimea și greutatea trebuie să fie în proporții adecvate. Aceste proporții sunt cerute datorită faptului că numeroase studii au demonstrat că supraponderalitatea aduce creșterea riscului îmbolnăvirilor precum tensiunea arterială, atacurile de cord în condiții de suprasolicitare. Totuși sunt preferați luptătorii cu dimensiuni impresionante potrivit ipotezei potrivit căreia aceștia întâmpină dificultăți când teroriștii îi

¹⁴⁷ Ibidem, pag. 78.

depășesc din punct de vedere fizic.¹⁴⁸ Somaticul este un punct serios de sprijin pentru psihicul luptătorului; cu cât performanțele fizice sunt mai ridicate cu atât încrederea în sine a subiectului va fi mai mare. Problema selecției și orientării în domeniul luptei antiteroriste nu trebuie neglijată, desfășurarea ei continuă în prisma performanței solicitând aptitudini și deprinderi superior organizate.

Selecția cadrelor se va face din rândul sportivilor de performanță și a cadrelor militare cu capacități deosebite.

Pe lângă aspectul fizic prezentat până acum, este necesară cunoașterea unor date biografice precum și o selecție psihologică specifică. „Selecția psihologică este demersul științific prin care se realizează cunoașterea particularităților psihologice ale individului și acordul lor cu cerințele precis delimitate ale unei activități. Selecția implică alegerea celor mai bine dotați pentru o activitate dată, după criterii de optimalitate dinainte stabilite”.¹⁴⁹

Va fi calculat punctajul minim necesar pentru admiterea candidatului rezultând din suma punctajelor minime obținute la fiecare probă din cadrul testării psihologice. Nivelul punctajului minim pentru fiecare caracteristică cercetată se va calcula ținându-se cont de statisticile mai multor generații de luptători, statistici ce vor opera ca bareme tipizate.

Investigarea psihismului viitorului luptător va cuprinde teste de inteligență (interesează testele de inteligență nonverbală, orientarea pragmatică și realistă a subiectului în mediu și mai puțin navigarea în sfera ideaticului meditativ), ca de exemplu Testul Bonnardel 53 (B.53).

Atenția va fi investigată prin teste de atenție distributivă (Test Praga) și testele de atenție concentrată, reprezentări spațiale, spirit de observație (volum de exactitate). Atât cu memoria vizuală, cât și cea auditivă, cu rol important în desfășurarea acțiunilor specifice, vor fi la rândul lor vizate de către psiholog alături de motivații, atitudini, voință etc.

Pentru testarea însușirilor personalității vor fi utilizate:¹⁵⁰ testul 16 PF 5 Cattel;¹⁵¹ Inventarul Psihologic California (CPI) - versiune prescurtată și

¹⁴⁸ Dolan, F.E.; Scariano, M.M., *The Police in American Society*, Franklin Watts, 1988.

¹⁴⁹ Epuran, M., Holdevici, I., *op.cit.*, 1993, pag. 247.

¹⁵⁰ Radu, I., Iluș, P., Matei, L., *Psihologia socială*, Cluj-Napoca, Editura Exe SRL, 1994.

¹⁵¹ Andreescu, A.; Radu, N., *Profilul specializat 16 PF5 al luptătorului destinat misiunilor speciale* (MIRA, SPP), în „Conferința de Psihologie Militară” (PSIHOMIL), Ministerul Apărării, 31 mai 2007; a se vedea și în vol. „Arma psihologică în Organizațiile Militare”, Editura Universității „Carol I”, București, 2007.

adaptată a probei MMPI; Chestionarul de personalitate Eysenck (EPI); teste de interese Kuder pentru sondarea motivațiilor etc.

Dintre testele proiective frecvent utilizate în selecție, amintim: Testul Roschach, Testul Holtzman, T.A.T., Testul Rozensweig. Ca personalitate (Manual of Eysenck, 1978) sunt preferați luptătorii introverși (rezervați și distanți exceptând prietenii intimi; tind să-și planifice acțiunile disprețuind impulsurile de moment; nu îi plac excitațiile; ia viața în serios și apreciază modul de viață bine ordonat; își ține sentimentele sub control; nu își pierde cumpătul ușor).¹⁵²

4.3.1.1. Profilul modal al luptătorului antiterorist – suport pentru optimizarea psihică

Fără să mai readucem în atenție semnificația structurii de personalitate ce revine demersului desfășurat pentru predicția performanței în muncă¹⁵³, în conturarea cercetării am procedat la realizarea unor *profile modale* (profile profesionale specializate), utilizând în acest sens o serie de inventare/chestionare de personalitate (Inventarul de Personalitate Freiburg; Inventarul Psihologic CPI –260 / Spectrum CPI – 260 TMRO, Chestionarul 16 PF, varianta a 5-a).

Proiectat pentru a fi administrat persoanelor cu vârste peste 16 ani, *Chestionarul 16 PF- ediția a 5-a* a fost aplicat și la nivelul luptătorilor antiteroriști. Cu un conținut de 16 scale sau dimensiuni de personalitate, în ciuda unor critici (Anastasi, 1976), *Chestionarul 16 PF* poate fi apreciat ca un mijloc util în diagnosticarea personalității.¹⁵⁴

Fără să insistăm asupra unor detalii tehnice specifice Chestionarului 16 PF₅, trebuie precizat că strategia recomandată pentru interpretarea profilelor psihologice implică *evaluarea indicilor de identificare a stilului de răspuns* cunoscuți sub numele de: *Managementul Impresiei (IM)*, *Infrecvența (INF)* și *Compliance (ACQ)*.

De precizat este și faptul că scorurile la *Managementul Impresiei (IM)* merg, în proporție de 84%, în aceeași direcție cu scorurile la *Conștientizarea regulilor (G+)*, *Concretism (M-)* și *Perfecționism (Q₃+)*. Aceste scoruri pot fi relaționate, potrivit lui Pitariu (2002), cu factorul global Autocontrol (SC).

¹⁵² Manual of Eysenck Personality. Questionnaire (Junior & Adult) – University of London Press. L.T.D, 1978.

¹⁵³ Andreescu, A.; Radu, N., *op. cit.*, 2007.

¹⁵⁴ Pitariu, H., D., *op.cit.*, 2002, Anastasi, A., *Psychological Testing*. Mac Millan Publishing Co., Inc., New York, 1976.

Scala *Infrecvenței (INF)* susține strategia de validare/invalidare a profilelor psihologice, oferind informații cu privire la capacitatea/incapacitatea unui subiect de a alege una dintre variantele de răspuns înregistrate la fiecare item, prin alegerea variantei de incertitudine. În proporție de 83% din răspunsuri se încadrează prin convertirea scorurilor brute în intervalul centilelor 51-93, restul de 17% variind în intervalul centilelor 93-99.¹⁵⁵ Valorile înregistrate confirmă validitatea protocoalelor.¹⁵⁶

Scala *Compliance (ACQ)* pune în evidență tendința subiectului de a răspunde „adevărat” la itemi, indiferent de conținut, fiind de altfel o scală unică în versiunea V a 16 PF. Cu o variație a scorurilor situată între centilele 1-94, ipoteza existenței unor răspunsuri compliante a fost infirmată pentru 100% dintre cei examinați, nefiind înregistrat niciun scor încadrat în centilul 95 (valoare extremă). *Tendențele generale* sau evaluarea scorurilor extreme obținute pe anumite profiluri constituie pasul imediat următor, utilizat în analiza profilului modal 16 PF₅.

Interpretarea factorilor globali (*Extraversiune (Ex)*, *Anxietate (Anx)*, *Încăpățânare (TM)*, *Independență (IN)* și *Autocontrol (SC)*) implică studierea contribuției factorilor primari la tendința acestora.

În acest sens se poate aprecia că luptătorii investigați sunt *persoane deschise, cu simț practic, sociabile și cu preferință pentru activități ce implică mișcare*. Ca și *Extraversiunea (Ex)*, *Anxietatea (Anx)* descrisă în studiile timpurii efectuate asupra personalității, continuă să fie studiată în contextul „FFM” (*Five Factors Model* sau *Big Five*).

Factorul *Încăpățânare (Tough-Mindedness)* definește și el profilul luptătorului antiterorist. În situația unui scor extrem, ceea ce nu este cazul nostru, persoanele încăpățânate pot fi considerate rigide, prudente față de necunoscuți sau față de experiențele noi de viață. Valorile medii și ușor peste medie înregistrate la *Apropierea Interpersonală (A)* și *Sensibilitate (I)* caracterizează profilul luptătorului antiterorist prin receptivitate, înțelegere față de cei din jur și spirit empatic. *Independența (IN)* gravitează în jurul tendinței de a fi activ și puternic, autodeterminant în gândire și acțiune. Valoarea medie obținută este de 6.72. Cu aspecte ce se regăsesc și în *Dominanță (E+/-)*, *Implicare socială (H+)*, *Vigilență (L+)* și, nu în ultimul rând, în scala *Deschidere spre schimbare (Q₁+/-)*, *Independența (IN)*, ca factor global, atrage atenția asupra luptătorului antiterorist și prin faptul că acesta savurează

¹⁵⁵ Andreescu, A.; Radu, N., *op. cit.*, 2007.

¹⁵⁶ Pitariu, H.D., *op. cit.*, 2002, Anastasi, A., *Psychological Testing*. Mac Millan Publishing Co., Inc., New York, 1976.

încercarea de noi experiențe, manifestându-se cu ascendență asupra celorlalți. Persuasivi, fermi în opinii, dovedesc curiozitate față de nou.

Din analiza întreprinsă asupra factorilor globali: Extraversie (Ex), Anxietate (Anx), Încăpățânare (TM), Independență (IN) și Autocontrol (SC), profilul modal (specializat) al luptătorului antiterorist poate fi conturat prin descrierea acestuia ca o persoană deschisă, sociabilă, concretă, bine organizată, atentă la tot ceea ce se petrece în jurul său, cu preferință pentru lucrul în echipă. Valoarea ridicată la Anxietate (Anx) poate fi înțeleasă și ca atașamentul, loialitatea luptătorului față de unitatea din care face parte, în afara acesteia neavând niciun reper de siguranță.

COMPONENTA METODOLOGICĂ A ANTRENAMENTULUI PSIHOLAGIC AL LUPĂTORULUI ANTITERORIST

5.1. Antrenamentul psihologic de bază

Antrenamentul general al luptătorului antiterorist vizează creșterea calităților de bază ale acestuia incluzând sfera proceselor psihice, a personalității și a deprinderilor, desfășurându-se pe tot parcursul activării luptătorului în Brigada Antiteroristă.

Sistemul nervos al omului dispune de rezerve funcționale uriașe pe care le activează la ivirea greutăților în vederea funcțiilor perturbate. Lipsa sau pierderea curajului însă, determină evitarea, din punct de vedere psihic greutăților ducând la decuplarea mecanismelor creierului care generează reacțiile de adaptare ale organismului. Prin antrenament se urmărește creșterea posibilităților de rezervă ale luptătorului și perfecționarea permanentă a activității mecanismelor de programare ale creierului, delimitarea efectelor inhibitive ale factorilor perturbatori.

Una din metodele de bază folosite în antrenamentul psihologic al luptătorilor antiteroriști este aceea a solicitărilor fizice și psihice care se intensifică progresiv (interesul psihologului în antrenarea fizică este determinată de strânsa și complexa relație de potențare reciprocă dintre condiția fizică și cea psihică). Astfel sunt incluse în programul de pregătire ședințe de cros pe distanțe de 5-10 km, marșuri de 15-20 km, traversarea unor masivi muntoși pe distanțe de peste 100 km cu aplicații tactice pe traseu (pentru însușirea deprinderilor și exersarea lor în folosirea antrenamentului din dotare) constituind modalități formative deosebite cu rezultate în plan psihic.

Nu este posibilă pregătirea psihică a militarului, sporirea potențialului psihic, definitivarea unei personalități de învingător în condițiile în care

subiectul nu are o susținere puternică din zona somaticului. Nu poți crea o modalitate fără un suport real fapt pentru care psihologul militar va coopera strâns cu eșalonul instrucției pur militare folosindu-se de exercițiile fizice specifice executate. Eforturile și solicitările fizice vor avea drept scop călirea fizică pe de o parte, cât și călirea psihică pe de altă parte. Astfel, se va urmări intensificarea eforturilor până în apropierea zonei de epuizare, militarul trebuind să continue execuția bazându-se pe voință și motivație.

Luptătorul antiterorist profesionalizat pentru a-și îndeplini performanțial sarcinile sale obișnuite, planificate, pentru a nu se pierde în fața dificultăților apărute în situații de forță majoră reprezentate de specificul intervenției antiteroriste, trebuie să cunoască și să exerseze permanent perfecționarea organizării proceselor, însușirilor și stărilor sale psihice și fiziologice, care stau la baza calităților și performanțelor sale profesionale. Dacă luptătorul antiterorist își educă autocunoașterea proceselor sale fiziologice și psihice și ia măsuri de creștere a calității acestora, atunci el va comite considerabil mai rar greșeli de calcul în activitatea sa profesională sau le va reduce la minim. În această privință este necesară o preocupare permanentă de cunoaștere a posibilităților sale fizice și psihice, a metodelor și tehnicilor elementare de perfecționare a acestora.

Pregătirea intelectuală vizează educarea atenției și a spiritului de observație prin exerciții de concentrare, jocuri de atenție, studiind propriile mișcări sau ale altor luptători, studiul chinogramelor. Educarea capacității de înțelegere și a gândirii discursive se va realiza prin lecturi, dezbateri tematice, analiza execuțiilor proprii, a greșelilor și analiza execuției altora, acumularea unor generale și de specialitate.

Pregătirea afectivă cuprinde educarea sentimentelor, convingerilor și conduitei militare. Educarea spiritului de disciplină și ordine cuprinde sfera volitivă prin realizarea unor sarcini concrete cu controlul și analiza critică a nivelului de realizare, răspundere personală în realizarea sarcinilor, prin recuperare și sancțiuni. Tenacitatea va fi dezvoltată prin punerea unor exerciții cu număr fix de repetări și reluarea numărătorii în cazul în care se înregistrează erori de execuție, antrenamente în condiții îngreunate. Punerea luptătorului în situații în care să ia singuri decizii are capacitatea de creștere a hotărârii acestuia.

Antrenamentul general debutează odată cu selecția, moment în care luptătorul, prin intermediul examenelor psihologice de selecție, realizează autocunoașterea obiectivă a posibilităților sale, a nivelului de pornire în procesul instructiv-educativ.

Prin specificul activității sale profesionale luptătorul trebuie să dispună de un nivel cel puțin mediu de dezvoltare a inteligenței generale, iar sub unele aspecte ale gândirii și inteligenței practice, ale gândirii „pozitive” trebuie să depășească nivelul mediu de dezvoltare a acestor calități psihice. Zi de zi trebuie să se urmărească antrenarea capacității de a gândi concentrat, în direcția dorită, autoimpusă, asupra unui anumit subiect. În cazul în care gândirea curge concentrat, amplu și bine orientat, se formează treptat capacitatea de a prognoza situațiile și condițiile operativității și eficienței cerute. Intensificarea și înlăturarea unor obstacole interne care stau în calea propriei afirmări în activitatea profesională (aprecierea nerealistă a posibilităților, neîncrederea în sine, lipsa unei atitudini pozitive, constructive, temerile, nerespectarea unui regim rațional de viață și activitate etc.) la care se adaugă atitudinea de angajare volitivă, pe calea autoperfecționării calităților fizice și psihice necesare specialității luptei antiteroriste, reprezintă tot atâtea căi de a dezvolta gândirea de luptător antiterorist ca proces intelectual și ca atitudine de viață. De asemenea, programarea neurolingvistică joacă un rol important în dezvoltarea acestui stil de gândire – pozitivist, programatic și eficient.

Majoritatea oamenilor posedă capacități mnezice deosebite, însă nefolosite la un nivel corespunzător. Luptătorul, pe lângă întregul arsenal militar ce este pus la dispoziție trebuie să fie înarmat și cu o memorie deosebită, în special cea vizuală. Un exercițiu de antrenament al memoriei poate fi cererea de a realiza (în sala de pregătire psihologică) un inventar al obiectelor care știu că există într-un loc cunoscut (altă sală de exemplu) indicându-le poziția în funcție de repere. Se mai cere o scurtă descriere a obiectelor menționând și ceea ce le diferențiază față de alte obiecte similare. Pentru realizarea acestui inventar trebuie să se reprezinte cât mai clar cu putință spațiul și obiectele. După realizarea inventarului se efectuează confruntarea cu situația exactă „din teren”, notându-se omisiunile și erorile. Exercițiul se poate repeta până la obținerea unor reale performanțe mnezice.

Educarea și autoconducerea voinței reprezintă un proces dificil nu însă imposibil. Obiecte ale autoeducării voliționale pot fi sarcinile ce se execută pe linia fiecărei componente de instruire, atingerea standardelor necesare, ale calităților fizice și psihice. Ca sarcină volițională și mnezică poate deveni însușirea temeinică a exercițiilor de pregătire și autoreglare psihologică, exerciții care prin ele însele, sporesc considerabil calitățile voinței. În cadrul exercițiilor care au la bază sugestia și autosugestia se vor folosi formule de genul: „reușesc întotdeauna să-mi dirijez acțiunile”, „îmi impun control asupra dorințelor mele”, „mă stăpânesc în orice situații”, „mă pot stăpâni pe deplin”, „nimic nu mă poate tulbura” etc.

Echilibrul emoțional este vizat prin antrenament autogen, prin sugestii și autosugestii dirijate în acest sens, prin programare neurolingvistică și prin psihoterapii de orientare comportamentalistă uzându-se desensibilizarea față de stimuli puternic afectogeni.

Tendința de exagerare a gravității situațiilor care implică evenimente negative, comună tuturor oamenilor, asociată cu acțiunile de influențare psihologică menită să slăbească capacitatea de luptă a militarului desfășurate de grupul terorist, pot fi combătute prin demersuri executate în antrenamentul general, prin cultivarea încrederii în capacitățile proprii, în camarazi, în tehnica de luptă etc. Corecta informare a luptătorului asupra evenimentelor în care este implicat își spune și ea cuvântul în prevenirea supraaprecierii inamicului.

Lipsa spiritului de ordine și disciplină, slăbirea lui favorizează apariția stărilor emoționale negative – frica, anxietatea, panica – fapt pentru care se va colabora cu eșaloanele de comandă pentru preîntâmpinarea acestor reacții: „Luptătorii trebuie învățați: să-și păstreze forțele, capacitatea de ripostă, să evite oboseala cronică, căderile morale, să se ferească de acțiuni care ar expune inutil la pericole propria viață și a altora; să-și reeduce anumite deprinderi, obiceiuri, obișnuințe sau trebuințe; să se descurce în condiții grele, să-și procure și improvizeze mijloacele absolut necesare pentru acțiune, așa cum cer împrejurările, fără să aștepte ca cineva să i le pună la dispoziție [...]; să prevină îmbolnăvirea, să-și îngrijească sănătatea, să dea ajutor răniților până la acordarea asistenței medicale calificate; să promoveze un înalt spirit de cooperare pentru a păstra coeziunea subunității”.¹⁵⁷

Tot în cadrul antrenamentului psihologic general vor fi prezentate luptătorului simptomele stresului, ale oboselii și ale altor afecțiuni psihologice, cât și a măsurilor de contracarare a acestora în vederea identificării din timp a apariției atât la propria persoană, cât și la ceilalți luptători, respectivelor simptome în vederea declanșării/demarării măsurilor specifice de limitare (înlăturare) a efectelor lor. Ca o a doua etapă în clădirea psihicului luptătorului, după ce nivelul de bază al proceselor psihice primare a fost consolidat și dezvoltat, este prevăzută creșterea disponibilităților personalității fiecărui luptător în parte. Prin intermediul programării neurolingvistice, a antrenamentului autogen, prin relaxare, hipnoză fracționată, antrenament psihoton, antrenament ideomotor se va forma personalitatea luptătorului având ca pilon principal cuvintele „EU SUNT ÎNVINGĂTOR!”. I se vor prezenta luptătorului principiile și regulile de aplicare a metodelor și tehnicilor descrise

¹⁵⁷ Burbulea, E., *op. cit.*, 1984.

mai sus pentru a și le însuși în vederea trecerii ulterioare la autotraining, la aplicarea individuală a lor astfel încât antiteroristul devine într-o oarecare măsură propriul său terapeut.

Inventarul tehnicilor de reglare a stărilor psihice cuprinde reglarea prin intervenție exterioară în care psihologul utilizează convorbirea, demonstrația, convingerea, sugestia, hipnoza, procedee psihofarmacologice, procedee fiziologice, și autoreglarea în care sunt utilizate mijloace autoeducative, autosugestia, tehnicile de relaxare, antrenamentul psihoton, tehnicile „HATA-YOGA”.

Evoluția din punct de vedere psihologic a fiecărui luptător va fi consemnată, pentru fiecare latură psihică în parte, într-o fișă de evaluare psihologică individuală pe baza căreia se vor face analize periodice din care vor rezulta direcțiile de acțiune viitoare cu scopul eliminării deficiențelor înregistrate prin intensificarea pregătirii psihologice în sfera vizată. Tot în respectiva fișă vor fi consemnate metodele folosite, când și cu ce rezultate asupra psihicului luptătorului. Evaluările se vor face periodic prin intermediul testelor psihologice, cât și continuu prin observații directe asupra comportamentului luptătorului la ședințele de antrenament militar.

O componentă importantă a antrenamentului de bază este antrenamentul în condiții de stres ale cărui caracteristici se vor descrie în continuare.

5.2. Antrenamente psihologice în condiții de stres

Instruirea luptătorului antiterorist urmează modelele propuse în activitatea sportivă de performanță, combinate cu teoria generală a învățării și cu „Sindromul de Adaptare Generală”, descris de Hans Selye. Astfel, în momentul în care militarul este amplasat într-o situație de luptă simulată, rezultatele sale vor fi supuse unei degradări inițiale urmată de o îmbunătățire datorată activărilor mecanismelor de apărare, fapt ce determină o mai bună adaptare la mediu. La final, în cazul în care factorii stresanți nu sunt înlăturați se intră în faza de epuizare. Pentru a reduce efectele datorate stresului și, implicit, creșterea combativității, una din metode este reprezentată de obligarea luptătorului să acționeze în condițiile de stres de luptă, a-l ajuta să-și formeze deprinderi multiple necesare acționării în condiții de stres.

Instruirea trebuie făcută pentru însușirea modelelor de luptă în condiții de suprasolicitare, însă trebuie avut în vedere ca militarul să nu intre în faza de epuizare. Faza de recuperare nu cuprinde repaus total, ci vizează menținerea în sfera performanței prin transfer de însușire însemnând aplicarea aceluiași tipuri

de proceduri la situații de stres atât de mare, cât și de mică intensitate. Pentru proiectarea unui anumit tip de antrenament în condiții de stres este necesară evidențierea factorilor stresanți care pot apărea în luptă.

Scopul antrenamentelor în condiții de risc ipotetic vizează obținerea de către militar a performanțelor deținute în condiții normale de antrenament, crearea unor comportamente optime pentru ieșirea de sub influența pericolului pe timpul luptei, producerea unor emoții caracteristice, însă la un nivel inferior, pentru ca militarul să se poată obișnui cu gândul nesiguranței, al rănirii și al traumelor.

Antrenamentele vor viza maximizarea ritmului de execuție, intensității solicitării militarilor, duratei îndeplinirii misiunilor. Astfel este necesară în organizarea unor exerciții în condiții de stres introducerea următoarelor elemente:

- mărirea ritmului activității și reducerea termenelor de îndeplinire a misiunilor în condițiile insuficienței informațiilor, a contraacțiunii puternice a adversarului;
- introducerea pe parcursul exercițiilor a unor obstacole neprevăzute, a unor dificultăți neașteptate datorate pierderilor în personal;
- întreruperea temporară a legăturilor de transmisiuni prin care se realizează conducerea;
- misiuni care să oblige la alegerea uneia dintre mai multe variante de rezolvare;
- crearea de situații care să ducă la insucces parțial și care să reclame sporirea activității ulterioare;
- crearea de situații în care militarii să acționeze independent și realizarea unor momente de izolare temporară.

Crearea situațiilor considerate favorabile acestui tip de instrucție depinde de imaginația și de experiența comandanților, de cunoașterea în profunzime a acțiunilor de luptă și a efectelor psihologice ale elementelor acestora. Se vor simula situații în care grupul terorist ripostează mult mai puternic față de așteptările inițiale (vizându-se obișnuirea luptătorului cu surprinderea și formarea deprinderilor necesare evitării blocajului psihologic), vizibilitatea redusă (ceață, noapte, fum), treceri prin baraje de foc, escaladarea lucrărilor de fortificații, rămânerea militarului în obiectivul vizat în condițiile în care grupa de intervenții s-a retras, zgomot puternic, lupta corp la corp, acțiune în imobil necunoscut, întrebuintarea grenadelor de instrucție etc.

Pentru o apreciere care să tindă spre exhaustivitate a situațiilor dificile apărute în timpul îndeplinirii misiunilor de luptă eșaloanele superioare pot

realiza prin formarea unor grupe compuse din comandanți psihologi, luptători în grupele de intervenție, ședințe de brainstorming sau aplică metoda scenariilor evidențiind viitori posibili de care să se țină cont în proiectarea antrenamentelor în condiții de stres specific misiunilor de luptă.

Principiul psihologic de la care pornește această metodă de antrenament își are originea în psihoterapia comportamentală prin decon condiționare și se exprimă prin faptul că repetarea excesivă a unei conduite nu duce la întărirea, ci la stingerea răspunsului respectiv. Considerând frica un comportament achiziționat, prin antrenament se obține un răspuns invers, opus fricii primar achiziționate, dar mai puternic decât aceasta pe care o anulează. De asemenea, se produce o desensibilizare față de stresorii apăruiți în mod coordonat de către proiectantul situației în care se desfășoară aplicația respectivă. Militarul va trebui să se obișnuiască cu ideea de pericol, în general, și nu doar cu cel specific misiunilor de luptă caracteristice.

Pentru a schimba o atitudine este necesară schimbarea unei atitudini de nivel superior. Bazându-se pe această lege a schimbării atitudinale, procesul de instrucție va include în etapele de pregătire ce au ca unul din obiective desensibilizarea față de pericol, exerciții de parașutism, alpinism, arte marțiale, exerciții cu grad înalt de pericolozitate, cu probabilitate crescută de rănire.

5.2.1. Antrenamentul autogen

Având ca sursă hipnoza medicală, Schultz (medic psihiatru german) dezvoltă în 1920 în Germania „Metoda Antrenamentului Autogen” definit de acesta ca fiind un exercițiu generat (genos) din interiorul eului (autos).¹⁵⁸

Fenomenele care stau la baza antrenamentelor autogene sunt demult cunoscute medicinei și sistemelor YOGA. Hipnologia medicală dispune de metode de disipare a funcțiilor fiziologice și psihologice ale omului prin intermediul sugestiei nu numai în timpul somnului. Rezultate analoage se pot obține și cu ajutorul autosugestiei.

Fenomenele psihologice negative ale omului sunt strâns legate de creșterea tonusului mușchilor scheletici și relaxarea lor voluntară, se poate folosi ca metodă terapeutică de sine stătătoare. În practica medicală și sportivă de performanță ea a căpătat denumirea de *relaxare progresivă*. Antrenamentul progresiv și sistematic al reacțiilor psihosomatice și al proceselor nervoase centrale cu ajutorul anumitor procedee permite să se elaboreze, la luptătorul antiterorist, un complex inițial de deprindere, de autoreglare psihofiziologică.

¹⁵⁸ Holdevici, I., Vasilescu, I.P., *op. cit.*, 1988, pag. 131.

Perfecționarea și utilizarea lor prin practică individuală oferă posibilitatea fiecărui luptător să-și modifice, în mod orientat, dispoziția și starea psihică proprie, să se odihnească și să se recupereze după efort, să se autorelaxeze, să-și autoregleze funcțiile autonome, să reducă durerea, să-și întărească eul prin formele sugestive speciale, să se perfecționeze în tehnica introspecției, să-și regleze durata și prelungirea somnului, să-și mențină la nivel corespunzător capacitatea de muncă etc.

„Mai recent, metoda a început să fie utilizată în medicina preventivă pentru creșterea rezistenței la frustrare și la alți factori stresanți, cât și în pregătirea psihologică a sportivilor de performanță și a cosmonauților“. Relația interpersonală luptător – psiholog pune accentul, în cadrul acestei metode, pe caracterul activ al participării luptătorului însuși, subliniind principiul activismului subiectului în cursul actului psihoterapeutic. Rolul psihologului este acela de a asigura dirijarea antrenamentului, însușirea tehnicii psihoterapeutice, obișnuirea luptătorului să gândească și să trăiască anumite senzații (de greutate, de căldură, de destindere etc.). Pe acest fond de calm și confort psihic rezultat prin anumite formule cheie (specifice fiecărui segment corporal), dar și fiecărei faze a curei psihoterapeutice, psihologul încearcă dezvoltarea unor reprezentări și a unor stări de trăire imaginativă, analogă cu situația hipnagogică (de trecere de la veghe la somn).¹⁵⁹

Incinta în care se va desfășura ședința de antrenament, utilizând metoda antrenamentului autogen, trebuie să asigure luptătorului confort termic, o luminozitate scăzută și să fie lipsit de excitanți senzoriali. Pozițiile pe care le va adopta luptătorul vor fi:

- *decubit dorsal*, cu capul ușor ridicat, cu antebrățele în flexie ușoară și mâinile în pronație;
- *poziția în fotoliu*, cu spatele rezemat, cu membrele superioare pe brațele fotoliului, cu coapsele ușor îndepărtate și gambele în unghi drept;
- *poziția vizitiului*, luptătorul șezând aplecat înainte, cu brațele rezemate de coapse.

În antrenamentele autogene sunt evidențiate trei căi principale care, în general, sunt cunoscute fiecărui individ în parte, însă nevalorificate datorită lipsei deprinderilor necesare și a neînsușirii exercițiilor care stau la baza formării acestora.

Prima cale, și cea mai importantă, este influența tonusului mușchilor scheletici și a respirației asupra sistemului nervos central. Este cunoscut faptul

¹⁵⁹ Predescu, V., *Psihiatrie*, Editura Medicală, București, 1989, pag. 617.

că starea psihică a omului se manifestă într-un anumit mod, în caracteristicile respirației, în mimică, în gesturi și mișcări.

Dacă prin eforturi conștiente se inhibă reacțiile motrice, „masca” proprie unei anumite stări interioare, aceasta din urmă slăbește vizibil sau dispare complet, și invers, dacă tonusul mimicii mișcărilor proprii li se imprimă o „mască” caracteristică unei anumite stări emoționale, atunci aceasta este însoțită treptat și de o trăire interioară corespunzătoare.

Elaborarea exercițiilor de relaxare a mușchilor trebuie să aibă în vedere faptul că cele mai bogate legături de activizare le posedă mușchii feței și ai mâinilor drepte (la dreptaci). De aceea, este bine să se înceapă cu aceștia, iar apoi să se obțină destinderea completă și a celorlalte grupe de mușchi. Deprinderile dobândite de îndepărtare a încordării musculare vor contribui de la sine la menținerea unei bune capacități de muncă și la normalizarea somnului de noapte. Asupra excitabilității sistemului nervos influențează, de asemenea, ritmul respirației. Accelerarea ritmului respirației crește activismul organismului.

Cea de-a doua cale principală de influență psihogenă asupra funcțiilor autonome, vegetative ale organismului (frecvență cardiacă, tonus vascular etc.) o constituie rolul activ al reprezentărilor sau imaginilor mentale. Imaginea mintală vie, expresivă este un instrument deosebit de influențare a stării psihice a omului. Ordinele mintale de constricție a vaselor sanguine din zona feței sau de reducere a frecvenței cardiace vor fi fără succes atâta vreme cât nu vom imagina clar o situație în care acest lucru se întâmplă cu preponderență. Pe fondul unei stări de relaxare, eficiența reprezentărilor mintale crește, iar acest efect este folosit eficient în antrenamentul autogen.

A treia cale de influență psihogenă aparține rolului reglator și programator al cuvântului, al cuvântului rostit cu voce tare sau mental. În starea de relaxare, obținută în procesul antrenamentelor, influența autosugestionării verbale crește mai ales când conținutul său semantic este foarte expresiv. De aceea, frazele sau formulele verbale de sugestionare trebuie să fie foarte simple și scurte, iar mental acestea trebuie să fie rostite lent, în ritmul respirației.

Antrenamentul autogen cuprinde un ansamblu de exerciții fizice și psihice, cuprinzând două cicluri:¹⁶⁰

A. Ciclul inferior include exerciții în care decontractia concentrativă vizează direcțiile: musculară, sistem cardiovascular, sistem respirator, organe abdominale și zona capului.

Timp de șase până la zece săptămâni luptătorul va însuși o serie de șase exerciții care, în urma practicării, induc un calm interior și o stare hipnotică.

¹⁶⁰ Holdevici, I., Vasilescu, I.P., *op. cit.*, pag. 132-136.

Primul exercițiu urmărește însușirea relaxării musculare prin reprezentarea senzației de greutate în următoarea succesiune: mâna dreaptă-stângă, picior drept-stâng. Avându-se textul înregistrat pe casetă, acest exercițiu induce o senzație de greutate plăcută în întregul corp, în mod progresiv, tot mai puternică la fiecare expirație.

Ulterior obținerii senzației de greutate se trece la al doilea exercițiu care vizează însușirea senzației de căldură, urmând modelul primului exercițiu.

Al treilea exercițiu realizează concentrarea asupra cordului, în vederea încetinerii ritmului cardiac.

Controlul respirației, perfecționarea deprinderilor de dirijare voluntară a ei se va efectua în cadrul celui de-al patrulea exercițiu.

Urmează reglarea funcționării organelor abdominale prin concentrare asupra plexului solar și, în final, al șaselea exercițiu care vizează perceperea unei vasoconstricții în zona frunții.

Un model de antrenament autogen cuprinde formule de genul:

a) Inducerea senzației de greutate la nivelul brațului:

- *"sunt în întregime liniștit și cu desăvârșire calm";*
- *"toți mușchii îmi sunt destinși și relaxați";*
- *"o liniște plăcută mă înconjoară";*
- *"calmul mă inundă";*
- *"nimic nu-mi tulbură liniștea";*
- *"simt o pace și o liniște interioară profunde";*
- *"sunt foarte calm și liniștit";*
- *"brațul meu drept e greu, din ce în ce mai greu";*
- *"brațul meu drept devine tot mai greu";*
- *"o greutate ca de plumb îmi cuprinde umărul, brațul, mâna și îmi ajunge până la degete";*
- *"brațul meu drept e foarte greu";*
- *"brațul meu drept este greu ca de plumb";*
- *"simt liniște și greutate".*

În mod similar se induce senzația de greutate la brațul stâng, piciorul drept, apoi cel stâng în această ordine.

b) Generalizarea senzației de greutate:

- *"o liniște plăcută mă împresoară";*
- *"calmul mă inundă tot mai mult";*
- *"simt o liniște și o pace interioare";*
- *"sunt complet calm";*

- "întregul meu corp este destins și relaxat";
- "umerii, brațele, mâinile, picioarele sunt grele, foarte grele";
- "întregul meu corp este foarte greu";
- "întregul meu corp este cuprins de o greutate foarte mare";
- "corpul meu este greu, greu ca de plumb";
- "liniștea și greutatea mă împresoară";
- "sunt foarte calm și liniștit".

c) Inducerea senzației de căldură la nivelul brațului drept:

- "o căldură plăcută îmi cuprinde brațul drept";
- "o căldură plăcută îmi cuprinde brațul drept, mâna dreaptă și ajunge până la degete";
- "vasele de sânge se dilată și simt căldura în brațul drept";
- "o căldură plăcută îmi cuprinde brațul și mâna dreaptă";
- "brațul meu devine cald, ca și cum ar fi cufundat într-o baie caldă";
- "brațul meu drept este învăluit într-o căldură liniștitoare";
- "liniște, greutate, căldură";
- "liniștea și echilibrul mă împresoară";

Analog se însușește senzația de căldură pentru mâna stângă, piciorul drept și apoi piciorul stâng.

d) Generalizarea senzației de căldură:

- "întregul meu corp este relaxat, perfect liniștit";
- "o căldură plăcută îmi cuprinde umerii, brațele, mâinile, picioarele";
- "o căldură plăcută îmi cuprinde tot corpul";
- "întregul meu corp este scăldat într-o căldură plăcută";
- "întregul meu corp este cuprins de o căldură plăcută ca într-o baie caldă";
- "sunt liniștit și relaxat";
- "liniștea și echilibrul mă împresoară";
- "mă las cuprins de tihna senină și neconținutul echilibrului";
- "sunt în întregime liniștit";
- "sunt cu desăvârșire calm";
- "întregul meu corp este relaxat, destins, inert";
- "întregul meu corp este greu";
- "simt în tot corpul o greutate copleșitoare";
- "corpul meu este greu și destins ca un arc în repaus";

- "o căldură agreabilă îmi cuprinde tot corpul";
- "tot corpul meu este scăldat într-o căldură plăcută și liniștitoare";
- "simt o căldură plăcută care-mi cuprinde tot corpul".

e) Exerciții pentru liniștirea bătailor inimii:

- "inima mea bate liniștit, foarte liniștit";
- "inima mea bate liniștit și egal, împrăștiind tot sângele în corp";
- "inima mea bate liniștit și egal";
- "inima parcă lucrează de la sine";
- "inima bate liniștit, calm și egal";
- "sunt perfect liniștit și relaxat";

f) Exerciții pentru calmarea respirației:

- "respirația mea devine liniștită și rară";
- "respir liber și aproape de la sine aerul din jurul meu";
- "respir calm și liniștit, fără efort";
- "respir foarte calm și liniștit".

g) Exerciții pentru trăirea senzației de căldură în jurul plexului solar:

- "sunt perfect calm și relaxat";
- "sunt perfect liniștit";
- "abdomenul meu este foarte liniștit și relaxat";
- "mușchii abdomenului sunt destinși, orice tensiune dispare";
- "plexul solar este cuprins de o căldură plăcută";
- "plexul solar e cald și relaxat".

h) Exerciții pentru inducerea vasoconstricției în zona frunții:

- "îmi simt corpul liber și ușor";
- "mușchii feței sunt relaxați";
- "bărbia este destinsă și relaxată";
- "fruntea devine rece și tot mai destinsă";
- "simt cum aerul rece îmi împresoară tâmpetele";
- "simt răcoare în zona frunții";
- "creierul îmi este limpede ca un izvor de munte";
- "îmi simt capul foarte limpede";
- "sunt perfect liniștit și relaxat";

B. Trecerea la exercițiile din cadrul ciclului superior se face doar după însușirea temeinică și practicarea timp de șase luni la doi ani a exercițiilor ciclului inferior.

În această fază se utilizează:

- a) concentrarea pe culoarea preferată;
- b) concentrarea pe culori impuse;
- c) concentrarea pe obiecte concrete;
- d) concentrarea pe idei abstracte;
- e) trăirea „sentimentului propriu” (subiectul este instruit să reproducă în interiorul său starea afectivă pe care și-o dorește cel mai mult) și interogarea propriului subconștient.

Dacă condițiile ciclului inferior al antrenamentului autogen nu prezintă efecte nocive, cele corespunzătoare ciclului superior, în condițiile în care nu sunt asistate și direcționate de un psihoterapeut experimentat pot produce destrucțiuni ale personalității luptătorului. Este nerecomandată trecerea la practicarea exercițiilor ciclului superior până când nu au fost însușite și practicate temeinic exercițiile ciclului inferior de-a lungul unei perioade de șase luni la doi ani în funcție de performanțele luptătorului.

„Stările emoționale, reacțiile inadecvate și disproporționate, emoțiile parazite, stările de afect sunt susceptibile de a diminua și a dispărea, în timp ce trăirile afective autentice sunt mai vii și mai profund resimțite”¹⁶¹ Derivă de aici utilitatea absolută a practicării antrenamentului autogen în scopul obținerii echilibrului emoțional în fața situațiilor de luptă, în scopul contracarării și prevenirii traumelor psihologice datorate stresului de luptă (inclusiv traumei psihice datorate acțiunii luptătorului de a elimina fizic din câmpul de luptă un element terorist!).

„În afara indicațiilor medicale, trainingul autogen are indicații în cele mai variate stări psihice de tensiune nervoasă, de surmenaj, asupra cărora are un efect de reechilibrare și recuperare de prim ordin.”¹⁶²

5.2.2. Antrenamentul ideomotor

Cercetările asupra acestei metode s-au realizat, mai ales, pentru îmbunătățirea rezultatelor sportivilor de performanță de către Puni (1940), Alekseev (1978), Belkin (1983), Vendel, Denis și Klagston (1943), Halverston (1949), în Holdevici; Epuran (1988).¹⁶³

Antrenamentul ideomotor constituie o modalitate de pregătire psihică prin interpretarea mentală a unei activități planificate. În orice tip de activitate umană există posibilitatea previziunii succesiunii operațiilor și a rezultatelor

¹⁶¹ Predescu, V., *op. cit.*, pag. 620.

¹⁶² *Ibidem.*

¹⁶³ Holdevici; Epuran, *op. cit.*, (1988).

acestora. Nicio activitate care presupune stres, încordare, pericol, nu se desfășoară în condiții optime, dacă psihicul luptătorului nu este adus într-o stare adecvată de lucru. În perioada de debut a îndeplinirii sarcinilor specifice, luptătorul antiterorist trebuie să se preocupe, concentrat de problema care urmează să fie soluționată. În cazul în care sunt sesizate tendințe de iritare, pripeală, agitații, conflicte, militarul trebuie să se „izoleze” într-o sferă imaginară protectoare de mediu pentru puțin timp, să se decupleze de la toți factorii perturbatori și să facă exerciții de autocontrol și autopregătire.

În categoria exercițiilor de autopregătire intră și antrenamentul ideomotor ca legătură puternică între gândire și mișcare. „Gândul despre o anumită mișcare pare să producă mișcarea însăși”¹⁶⁴ fapt care stă la baza radiesteziei de azi și „gândirii viitorului” în antichitate, cât și a antrenamentului ideomotor. Reprezentările ideomotorii complexe ale mișcărilor, bazate pe o execuție personală prealabilă, reprezintă mecanismul antrenamentului ideomotor. Luptătorul se concentrează, se înviorază, adoptă o ținută corespunzătoare de pregătire interioară și exterioară (scoate înainte pieptul, își îndreaptă coloana, privirea este vioaie, calmă, plină de optimism. În această situație se pot închide ochii pentru scurt timp și se poate imagina cu claritate și precizie succesiunea acțiunilor).

Similar realității se derulează filmul cu întreaga succesiune a acțiunilor sau numai repetarea în gând a ceea ce trebuie făcut în momentele sau situațiile „cheie” ale misiunii. Se va insista pe reprezentarea „cazurilor speciale” posibile și asupra modului în care se poate orienta și acționa corespunzător acestor situații.

O asemenea interpretare mintală a modului de acțiune corectă într-o situație specială ce poate să apară în activitatea reală, ulterioară, pregătește psihicul pentru un anumit regim de lucru, îndepărtează terenul ce ar furniza dezorientarea, încordarea fizică și emoțională. La nivel mintal se formează complexul de acțiuni gata pregătite pentru situațiile reale dificile de acțiune.

Spre deosebire de reverie, ca proces pasiv, neregulat, fără obiective precise, antrenamentul ideomotor este un proces activ, sistematic și dirijat având ca scop educarea unei reprezentări sau a unui grup de reprezentări.

Aplicabilitatea antrenamentului ideomotor în domeniul sportului de performanță se poate extrapola ușor în pregătirea luptătorului antiterorist, realizându-se astfel:

- a) accelerarea și creșterea eficienței învățării unor acte motrice;

¹⁶⁴ Holdevici, I., Vasilescu I. P., *op. cit.*, 1988, pag. 147.

- b) perfecționarea mișcărilor;
- c) corectarea unor greșeli în execuția mișcărilor;
- d) recuperarea deprinderilor motrice după accidente sau îmbolnăviri;
- e) familiarizarea sportivului cu situația de concurs și desensibilizarea față de factorii stresanți specifici acestuia.

În cazul luptătorului antiterorist, primele trei efecte ale antrenamentului ideomotor vor fi valorificate cu preponderență în procesul de pregătire psihologică de bază mulată pe activitatea de pregătire militară și fizică, al patrulea în procesul asistenței psihologice diferențiate atunci când luptătorul necesită atenție psihologică individuală, iar ultimul este folosit cu preponderență în desensibilizarea față de condițiile speciale de luptă, în eliminarea fricii de a fi schilodit, în diminuarea efectelor apărute în urma acțiunii luptătorului antiterorist de a elimina fizic un terorist etc.

Pentru realizarea în bune condiții a antrenamentului ideomotor este necesară urmarea unei serii de indicații.¹⁶⁵

1. Antrenamentul mintal se practică numai atunci când luptătorul antiterorist nu este angajat efectiv în execuția unei acțiuni. Altfel, atât antrenamentul, cât și acțiunea respectivă ar avea de suferit, militarul neputându-se concentra pe o sarcină precisă.

2. Este important să se respecte mintal o secvență suficient de mare a acțiunii pentru a nu fi perturbat ritmul natural de lucru al organismului.

3. Luptătorul trebuie să-și concentreze atenția asupra punctelor cheie ale acțiunii.

4. Eficiența antrenamentului mintal este asigurată în parte de determinarea precisă și exactă a stimulilor discriminativi specifici pentru o anumită mișcare și pentru un anumit luptător. Este de dorit ca acest lucru să fie făcut de luptător împreună cu comandantul instructor și cu psihologul.

5. Activitatea aleasă pentru antrenamentul mintal trebuie să fie foarte clar precizată: acțiunea de executare a focului, un procedeu de luptă corp la corp etc. cu punctarea momentelor de începere și de final a activității alese.

6. După stabilirea problemei, luptătorul trebuie să se decidă cu privire la elementele asupra cărora insistă: menținerea execuției unui act motric în limitele unor parametri stabili, perfecționarea unei deprinderi etc. Pentru a se menține nivelul performanței trebuie să fie repetate mintal elementele

¹⁶⁵ Ibidem, pag. 149.

cunoscute, iar pentru depășirea nivelului vechii performanțe se impune adoptarea unor noi tehnici de execuție.

7. Trebuie diferențiată practica corectă de cea eronată, pentru a nu face antrenament mintal pe un mod de execuție greșit.

8. O condiție de realizare a antrenamentului este starea de relaxare musculară și psihică ca premisă a acțiunii de autoobservare pasivă și obiectivă a propriei performanțe și a propriilor trăiri afective.

9. Antrenamentul mintal este un exercițiu de concentrare pasivă și nu o explorare menită să aducă tensiuni în momentul în care au fost sesizate erori. Luptătorul trebuie să-și corecteze, tot în plan mintal, cu calm, modelul de execuție, reluând apoi concentrarea.

10. Detectarea cauzelor greșelilor este mai importantă decât corectarea lor, pur și simplu, în plan mintal.

11. În cazul în care anxietatea se prezintă ca sursă de generare a erorilor, atenția trebuie concentrată asupra stimulilor capabili să reducă supraîncordarea. Acest lucru este posibil prin obținerea stărilor afective pozitive rezultate din reprezentarea succeselor din trecut, prin crearea propriei imagini mintale de învingător.

Așadar, antrenamentul ideomotor exercită și asupra stării emoționale a luptătorului înaintea executării unei misiuni specifice. El reprezintă pentru luptător un plan de acțiune special elaborat de comandantul grupului de intervenție, plan care prevede corectarea și controlarea comportamentului și a stării emoționale a sa și a membrilor grupului, înaintea și pe timpul executării misiunilor.

5.2.3. Antrenamentul psihoton

Antrenamentul psihoton, la elaborarea căruia și-au adus contribuția Eric de Vinter, Cabot, Ferrer, Hombravella, Vaulko, M. Epuran, este o metodă de modelare a nivelului afectivității și de păstrare intactă a energiei psihice a luptătorului (în cazul militarului antiterorist) având la bază relaxarea (obținută prin exerciții similare ciclului inferior al antrenamentului autogen) însoțită de activare prin concentrare mintală asupra unor elemente specifice activității de intervenție antiteroristă.

Utilitatea antrenamentului psihoton a fost demonstrată în special în domeniul sportului de performanță¹⁶⁶, printre efectele sale numărându-se:

¹⁶⁶ Ibidem, pag. 140.

1. ameliorarea odihnei;
2. recuperarea după efort;
3. creșterea capacității de concentrare;
4. echilibrarea tensiunilor musculare;
5. controlul emotivității și creșterea stabilității psihice în sfera emoțională;
6. intrarea în formă pentru realizarea misiunilor ordonate;
7. scăderea anxietății;
8. creșterea încrederii în sine;
9. creșterea rezistenței la stres;
10. scăderea vulnerabilității la factori externi, perturbatori;
11. controlul obiectiv mai bun al execuției actului motric;
12. reducerea la minimum a decalajului dintre posibilitățile reale ale luptătorului și rezultatele obținute la antrenamente.

Folosirea sistematică a tehnicii psihotone asigură posibilitatea formării unor reflexe condiționate de relaxare, cu efect de control (reglare și autoreglare) asupra stărilor psihice, reflexe ce pot fi folosite cu succes în timpul premergător intervenției antiteroriste. Etapele pregătirii psihotone, așa cum au fost prezentate la Colocviul internațional de pregătire psihosomatică a sportivului, de la Paris, din 1967, sunt: inițierea sau faza preliminară, care cuprinde:

- test de relaxare musculară;
- conștientizarea opoziției *mișcare activă - relaxare pasivă*;
- controlul respirator relaxant.

a) Faza de antrenament autogen, care cuprinde:

- experiența greutateii;
- experiența căldurii;
- reglare cardiacă și reglare abdominală;
- controlul zonelor cefalice;
- formele de sugestionare.

b) Faza specific sportivă, care cuprinde:

- controlul muscular localizat;
- modificări pasive liniare;
- relaxarea ochilor și a aparatului fonator;
- eliminarea hipertoniilor localizate;
- relaxarea diferențiată electivă;
- relaxare fracționată;

- activare cu revenire tonică și stimulare psihică cu formule sugestive (pentru activare);

- antrenamentul modelat cu punere în formă.

Ședința de antrenament trebuie să se desfășoare sub control strict de către cadre calificate, cu pregătire specială – medic, psiholog, comandant – existând pericolul destructurării personalității în condițiile în care acesta este practicat corect. Un model orientativ de relaxare în cadrul antrenamentului psihoton utilizabil pentru refacerea după efort prezintă următoarele sugestii: „Începem terapia de psihorelaxare și refacere! Vă rog să vă întindeți pe spate cu brațele ușor îndepărtate de trunchi. Picioarele, de asemenea, întinse, ușor depărtate, cu tălpile îndreptate spre exterior. În această poziție trebuie să realizați o senzație de comoditate generală. Închideți ochii, ascultați ceea ce urmează și încercați să vă concentrați asupra comenzilor care vi se dau”.

1. Însușirea senzației de greutate.

„Sunt în întregime liniștit și cu desăvârșire calm. Toți mușchii mei sunt destinși și relaxați. O liniște plăcută mă înconjoară. Calmul mă inundă. Nimic nu-mi tulbură liniștea. Simt o pace și o liniște profundă. Sunt complet calm. Brațul meu drept este greu, foarte greu. O greutate ca de plumb îmi cuprinde umărul, brațul, palma și ajunge până la vârful degetelor. Brațul meu drept este foarte greu. Simt liniște și greutate. Brațul meu stâng este greu, foarte greu. Greutatea îmi cuprinde umărul, brațul, palma și ajunge până în vârful degetelor. O liniște plăcută mă înconjoară. Calmul mă cuprinde. Simt o liniște și o pace interioară. Piciorul meu drept este greu, foarte greu. O greutate ca de plumb îmi cuprinde piciorul drept. Piciorul meu drept este greu, din ce în ce mai greu. Simt liniște și greutate. Piciorul meu stâng este greu, foarte greu. O greutate ca de plumb îmi cuprinde piciorul stâng. Piciorul meu stâng este greu, din ce în ce mai greu. Sunt calm, foarte calm, relaxat. Simt o liniște și o pace interioară. Întregul meu corp este relaxat. Umerii, brațele, palmele, picioarele sunt grele. Întregul meu corp este greu, foarte greu. Sunt în întregime relaxat, cu desăvârșire calm. Liniștea și greutatea mă împresoară”.

Experiența căldurii.

„O căldură îmi cuprinde brațul drept, mâna dreaptă și ajunge până în vârful degetelor. Brațul meu drept este cald, învăluit într-o căldură odihnitoare. Sunt calm, foarte calm, relaxat. O căldură agreabilă îmi cuprinde brațul stâng, mâna stângă și ajunge până la vârfurile degetelor. Brațul meu stâng este cald. Simt liniște, greutate, căldură. Piciorul meu drept este cald. O căldură agreabilă îmi cuprinde piciorul drept. Piciorul stâng este cald. O căldură agreabilă îmi cuprinde piciorul stâng. Simt liniște, greutate, căldură.

Liniștea și echilibrul mă împresoară. Întregul meu corp este relaxat, destins. O căldură plăcută îmi împresoară umerii, brațele, palmele, picioarele. Sunt calm, foarte calm, destins, relaxat. Liniștea și echilibrul mă împresoară. Sunt cu desăvârșire liniștit, calm. Întregul meu corp este destins, relaxat. Inima mea bate liniștit, egal. Sunt calm, destins, relaxat. Respirația mea e liniștită și rară. Respir liber și liniștit aerul din jurul meu. Sunt calm, destins, relaxat. Liniștea și echilibrul mă împresoară. Simt o liniște și o pace interioară. Liniștea și echilibrul mă împresoară. Simt o liniște și o pace interioară. Liniște, echilibru, calm. Pauză mare. Mișcați brațele în sus și în jos de trei ori. Strângeți pumnii... inspirați profund... Încă o dată.... și încă o dată ! Deschideți ochii. Vă ridicați încet și vă reluați activitatea".

Faza de activare a antrenamentului psihoton presupune o mobilizare musculară și o stimulare volitivă presupunând mobilizarea resurselor psihice ale luptătorului.

5.3. Asistența psihologică diferențiată

Nu toți luptătorii se dezvoltă identic din punct de vedere psihologic, fapt care determină o individualizare a pregătirii psihologice derivate din antrenamentul psihologic de bază.

Unul din rolurile jucate de asistența psihologică este acela de a „finisa” ceea ce s-a format prin antrenamentul de bază. Confruntarea profilului psihologic al luptătorului cu profilul „modal”, care este expresia la cel mai înalt nivel a cerințelor în domeniu, reprezintă una din sarcinile principale ale asistenței. Comparatia respectivă scoate la lumină direcțiile de acțiune, arată aptitudinile și atitudinile care trebuie dezvoltate, trăsăturile deficitare sau negative care trebuie corelate sau eliminate. Asistența psihologică diferențiată a luptătorului antiterorist va urma modelul propus de Epuran și Holdevici (1993) pentru sportivi, adaptat cerințelor luptei antiteroriste. „Asistența psihologică cuprinde un ansamblu de măsuri care au menirea de a-l susține pe luptător (n.n.) în eforturile sale, de a-l ajuta să realizeze la nivel maximal performanța de care este capabil”.¹⁶⁷

Obiectivele vizate de asistența psihologică diferențiată, stabilite de către psiholog în colaborare cu eșalonul de comandă, vor fi următoarele:

1. Cunoașterea particularităților psihologice individuale ale luptătorului și măsura în care acestea corespund cu solicitările generale militare și cu solicitările specifice ramurii de antiterorism.

¹⁶⁷ Epuran; Holdevici, *op. cit.*, 1993, pag. 237.

Îndeplinirea acestui obiectiv va decurge din realizarea psihodiagnozei, urmărindu-se următoarele probleme:

- a) particularitățile atenției (concentrare, stabilitate, distribuție), nivelul vigilenței și orientării activității psihice;
- b) caracteristicile percepțiilor și reprezentărilor cu accent deosebit asupra percepțiilor „specializate” și asupra reprezentărilor mișcărilor;
- c) nivelul memoriei (vizuale, auditive, motrice);
- d) nivelul intelectual;
- e) structura psihomotricității; aptitudinile;
- f) echilibrul emoțional;
- g) particularitățile temperamentale;
- h) atitudini și trăsături de caracter;
- i) motivația pentru activitatea antiteroristă;
- j) integrarea socială a luptătorului.

2. Asistența psihologică în cadrul antrenamentului psihologic de bază.

În acest sens, se vor întocmi documente care să sintetizeze aspectele principale ale pregătirii psihologice a luptătorului:

- a) programa pregătirii psihologice generale pentru grupa de luptători, cu notații privind individualizarea;
- b) planurile individuale de pregătire psihologică de bază;
- c) planurile etapelor, ciclurilor, lecțiilor cu specificarea obiectivelor, mijloacelor și metodelor individualizate de pregătire psihologică pentru fiecare luptător.

3. Asistența psihologică privitoare la aspectele speciale ale pregătirii luptătorului pentru intervenția antiteroristă. Vor fi urmărite aspecte despre modul în care se comportă luptătorul înaintea intervenției (sau a exercițiilor de antrenament care simulează intervenția antiteroristă) realizându-se programarea stărilor de preparație.

4. Psihoprofilaxia în perioadele de antrenament și psihoprofilaxia înainte și după desfășurarea intervenției antiteroriste. Sunt vizate crearea unui climat de încredere între luptători, realizarea optimismului motivațional; evitarea factorilor stresanți pentru crearea dispoziției optime de declanșare a intervenției și realizarea indicilor subiectivi ai formei fizice.

5. Psihoterapia în perioadele de pregătire și psihoterapia înainte și după intervenția antiteroristă. Consecințele negative ale stresului emoțional produs de trăirea tensională a intervenției antiteroriste, de frustrările trăite, de accidente necesită o depistare rapidă și o demarare a tipurilor de psihoterapie necesară.

În lupta antiteroristă există riscul ca focurile de armă trase de luptătorul antiterorist să lovească, uneori mortal, ostatici, fapt înregistrat ca eveniment deosebit în această activitate, dar și ca traumă psihologică deosebit de gravă pentru luptător. Pe lângă măsurile disciplinare care se impun, este necesară o asistență psihologică de prevenire, desensibilizare.

Justificarea morală a acțiunii sale, că luptă pentru o cauză dreaptă, conștientizarea din timp a faptului că astfel de evenimente sunt posibile, desensibilizarea față de ideea morții, gândirea orientată, spre latura practică și nu înclinată spre meditație, o personalitate accentuată (ușor psihotism), nevrozismul la cote minime sunt doar o parte din atuurile pe care luptătorul trebuie să le dețină în lupta cu traumele ce pot surveni din acest gen de situații.

Luptătorul antiterorist nu este antrenat să ucidă, însă situația în care acționează este dictată de atitudinile grupului terorist. Uneori, dinamica situației de luptă impune trecerea la acțiuni limită, deși se încearcă pe cât posibil neutralizarea elementelor teroriste ceea ce nu înseamnă cu necesitate suprimarea lor. Luptătorul antiterorist trebuie să poată face față din punct de vedere psihic și unor asemenea situații, iar psihoterapia desfășurată în ședințele de asistență psihologică diferențiată, doctrina de apărare a valorilor naționale, a drepturilor fundamentale ale omului - dreptul la viață conform *Declarației Universale a Drepturilor Omului* - Articolul 5 - „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale” sunt elemente care trebuie să ajute la ridicarea moralului luptătorului care a înregistrat un asemenea eșec. Suportul social, colegii de echipă, dar și familia, sunt, în acest caz, de un real ajutor luptătorului. Modul concret în care va fi recuperat luptătorul traumatizat psihic va fi tratat pe larg în următorul subcapitol.

În perioadele de antrenament vor fi utilizate tehnici psihoterapeutice bazate pe forța sugestiei și autosugestiei, în special antrenamentul psihoton.

5.4. Recuperarea luptătorilor traumatizați psihic

„Trauma psihică (din limba greacă: *trauma* = rană, leziune) desemnează urmările unui eveniment de o deosebită intensitate din viața unui individ, care depășesc limitele posibilităților psihice de adaptare, de a da un răspuns adecvat. Evenimentul care o produce (singular sau rezultatul a mai multor factori) este un traumatism psihic ce survine în viața subiectului, producând o perturbare mai mult sau mai puțin profundă a vieții psihice și generând efecte patologice deosebite, uneori ireversibile, inclusiv de modificare cu caracter permanent a personalității”.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Juncu, I. și colectiv – *Agresiune și apărare psihologică*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.

Deoarece evenimentele traumatice se produc în momente greu anticipabile, în momente în care luptătorul este motivat pentru luptă, acesta îi răstoarnă planurile inițiale, îl lasă fără posibilități de autocontrol. În categoria acestui tip de evenimente intră răniurile, moartea ostaticilor, moartea camarazilor, amenințări la adresa militarului sau a familiei etc. Pentru a determina mai bine tipurile de evenimente specifice luptei care au ca efect afecțiuni de ordin psihic trebuie să se țină cont de modelul tripartit al stresului de luptă descris de Jones.¹⁶⁹

Acest model evidențiază rolul factorilor biologici, intrapsihici și cei interpersonalii. Influența etiologică a celor trei elemente este clasificată astfel:

1. Factori biologici:

- oboseală;
- sete și foame;
- privare de somn și senzorială;
- mediu dificil (de sănătate, de vreme);
- ritmuri circadiene întrerupte.

2. Factori intrapsihici:

- teamă de moarte, schilodire;
- teamă de a dovedi lașitate;
- încredere sau neîncredere în cauză;
- credința că lupta va fi câștigată sau pierdută;
- ruperea sistemului de apărare propriu;
- invulnerabilitate;
- securitate socială;
- credința într-o ordine divină.

3. Factori interpersonalii:

- coeziunea unității;
- calitatea comandantului;
- sistemul de "prietenii".

Întotdeauna, conștienți de riscurile de a fi omorâți sau grav răniți ca rezultat al acțiunii inamicului reprezentat de membrii grupărilor teroriste,

¹⁶⁹ Jones, F., *Combat Stres: Tripartite Model*, în *Revue Internationale des Services de Santé*, în, *Efecte stresante ale câmpului de luptă*, Editura Militară, București, 1992, pag. 54-67

membrii unităților de intervenție antiteroristă se ajută și se protejează unii pe alții, rezultând un sentiment general de securitate care este diminuat dacă unul sau mai mulți militari, sunt uciși sau răniți. Traumele în luptă datorate stresului sunt strâns legate de luptă și sunt definite ca fiind condiții care se dezvoltă la militari care au avut o bună personalitate premorbidă, dar s-au îmbolnăvit ca răspuns la factori de stres externi.

În războaiele clasice, desfășurate pe durate îndelungate de timp, media traumelor psihice de luptă în comparație cu rănirile fizice se prezintă în raport de 1 la 4 variind în funcție de intensitatea luptei. Reacțiile la stresul de luptă trebuie să fie privite ca reacții psihologice și nu psihiatrice care nu sunt specific relaționate cu situația de luptă. Stresul extern determină o stimulare în lobul temporal care, la rândul său influențează hipotalamusul, sistemul de activare reticulară. Patternurile de reacție viscerală și somatică sunt integrate în hipotalamus. Se produce astfel un lanț de activări incluzând glandele endocrine, în special cele salivare și cele care secretă adrenalina. Mobilizarea aminoacizilor și a glucozei în scopul menținerii forței musculare este o parte din metodele folosite în lupta împotriva stresului. Toate aceste mecanisme de apărare au puteri limitate și pot ceda în funcție de intensitatea stresorilor externi și de modul de răspuns psihologic și fiziologic al fiecărui individ.

Depășirea acestor instanțe de autoprotecție determină apariția unor decompensări emoționale cu tulburări de comportament care dau impresia unor îmbolnăviri psihice, dar acestea nu constituie decât o reacție dezadaptată, trecătoare și fără urmări. Scurgerea timpului însă, fără a se fi asigurat ajutor psihologic de specialitate, se poate constitui ca premisă a cronicizării reacțiilor și instalării bolilor psihice propriu-zise. Pentru ca aceste reacții să nu se cronicizeze, recuperarea militarului făcându-se mult mai greu sau uneori nefiind posibilă, este necesar ca factorii de comandă să cunoască tipurile de reacții psihice care pot apărea ca efect al misiunilor de luptă și antrenamentelor, simptomelor caracteristice și să ia măsurile de prim-ajutor impuse de fiecare situație în parte.

Reacțiile normale de luptă se caracterizează prin tremur ușor, greață, tahicardie, nevoia de respirație amplă, transpirație rece, blocaje musculare, crampe intestinale, micțiuni necontrolate. Comandantul trebuie să fie prezent în mijlocul subordonaților, să discute cu ei, să exercite cu fermitate actul de comandă încurajând însă dialogul pe teme colaterale problemelor luptei. Nu sunt indicate indiferența și atitudinea ironică.

Spiritul activ redus și depresia psihică se manifestă prin lipsa atenției față de mediu, lipsa comunicativității, tendința de sustragere de la îndatoriri și activități,

fumat excesiv, consum exagerat de psihostimulante, apatie. Sunt indicate odihna, trasarea unor sarcini de rutină, metode de control al stresului, stabilirea contactului verbal încercându-se înțelegerea militarului și susținerea lui.

Frica patologică este o altă reacție psihică determinată de mediul intervenției armate caracterizată prin tremur puternic, tahicardie accentuată, hipertensiune arterială, dureri de cap, plâns necontrolat, tendința de a fugi, îngrijorare mare, neliniște exteriorizată, permanentă preocupare de ceva nedefinit. Sarcina comandantului direct este aceea de a păstra o atmosferă camaraderească, de a cultiva sentimente de încredere. Atunci când este posibilă contagiunea se va izola militarul pentru a nu diminua capacitatea de luptă a subunității respective. Nu sunt indicate sedativele și măsurile dure de izolare.

O altă formă de manifestare a fricii este spiritul activ deosebit (agitație psihomotorie) exteriorizată prin tendința de ceartă, logoree, activități inutile, scăderea atenției și a capacității de înțelegere a ordinelor, comportament impulsiv, acțiuni riscante, irascibilitate. Comandantul va trasa sarcini care implică munca fizică, va apela la tehnici de control a respirației și se va îngriji ca subordonatul să primească mâncare și băuturi calde. Nu este indicată acordarea a prea multă atenție cazului respectiv și apelarea la sedative.

Reacțiile de tip isteric se manifestă prin paralizie funcțională, afonie, crampe musculare, orbire sau surditate fără motiv. Aceste simptome necesită supravegherea atentă de către un psihiatru fiind contraindicate menținerea militarului în grupa operativă, indiferența, ironia.

Reacțiile psiho-somatice se exteriorizează prin intermediul hipertensiunii arteriale, ulcere gastrice, dispepsii, palpitații. Cazurile grave vor fi tratate în cadrul clinicii în timp ce formele mai ușoare se vor remedia prin odihnă și relaxare.

Nevroza traumatică de luptă are trei forme specifice de manifestare. Prima formă se identifică prin stupoare (mutism) însoțită de akinezie, stare de confuzie, dezorientare spațio-temporală. A doua formă este exteriorizată prin șocuri emoționale cu stări delirante și anxioase trecătoare. Primul-ajutor constă în măsuri de contrașoc (flagelarea obrăjilor, stropirea cu apă rece). Militarul va fi trimis la punctele sanitare unde, pe lângă tratamentul specific, îi vor fi puse la dispoziție hrană, țigări, va fi întreținută o atmosferă camaraderească. Nevroza traumatică de luptă cu atac de panică necesită culcarea militarului, inspirarea de soluție antifum, comutarea atenției spre subiecte colaterale luptei, respirație artificială și apelarea la medicul de specialitate. Este contraindicată ignorarea stării militarului și izolarea lui în grup datorită prezenței simptomelor.

Acest îndrumar dezvoltat după metoda americană de tratare a traumatizațiilor psihice vizează strict modul de abordare al traumelor psihice ca efect al acțiunilor de luptă din prisma cunoștințelor de strictă necesitate necesară eșalonului de comandă.¹⁷⁰ În clinicile de recuperare se va apela la psihoterapia de orientare comportamentalistă încercându-se diminuarea efectului factorilor traumatici. DSM IV prezintă pacienții care suferă de tulburări posttraumatice datorate stresului ca încercând să evite gânduri, sentimente, locuri, activități, persoane deși de multe ori nu-și amintesc cele mai importante evenimente din timpul traumei, manifestă o scădere a interesului față de activitățile desfășurate anterior, detașare față de ceilalți oameni (o restrângere a zonei afective), are sentimentul inutilității și al vieții ca fiind din ce în ce mai scurtă. Există simptomul de activare a psihismului precum dificultăți de adormire sau de a sta treaz (similar depresiei), stări emoționale schimbate, situații de hiperatenție, irascibilitate, reacții de orientare exagerate (reacții bruște de orientare spre stimuli) etc. Subiectul implicat în schimburi de focuri va evita să scoată arma, trădează un nivel ridicat de anxietate în evenimente care poartă unele din caracteristicile celui care a provocat trauma, evită locul respectiv etc. Recomandabilă pentru recuperare este recurgerea la psihoterapie, la desensibilizarea față de evenimentele traumatice. Discuțiile pe această temă pot determina o scădere treptată a tensiunii psihice la care este supus subiectul, mergându-se până la recuperarea totală a lui, la reintegrarea în grupa de intervenții ca apt combatant. În recuperarea militarilor care au suferit traume psihice s-au încercat tratamente, însă până la această dată nu există un consens asupra unui singur tip eficient de tratare, de multe ori constituindu-se drept cauză faptul că luptătorul însuși adesea nu dezvăluie evenimentele traumatice, tulburări secundare precum abuzul de alcool și substanțe pot „masca” tulburările datorate stresului posttraumatic, simptomatologia se poate suprapune/coincide cu cea a altor tulburări psihologice, trauma asociată cu halucinații putând fi greșit interpretată ca simptomatologie a altor boli precum schizofrenia. Intervenția de specialitate activă și imediată este benefică deoarece în timpul în care mecanismele individuale de apărare sunt slăbite este posibil relativ rapid un progres terapeutic. Tratamentul tulburărilor datorate stresului posttraumatic se bazează pe stabilirea unei relații de încredere între pacient și terapeut, pe educația privitoare la recuperarea după stres, managementul/reducerea stresului, regresia și reexperimentarea traumei,

¹⁷⁰ Oscian, T., în revista Spirit Militar Modern, nr. 5-6/ 1996.

integrarea experienței traumatiche. Un rol important în evoluția tulburărilor datorate traumelor de luptă îl joacă prevenirea acestora prin programul de antrenament care să sublinieze manifestările cognitive și afective ce pot apărea, cât și modalitățile de combatere a acestora.

CONCLUZII

Structurată într-un cuprins format din cinci capitole, lucrarea *Arma psihologică între limite și performanțe* argumentează imprevizibilitatea terorismului și insistă asupra posibilităților de prevenire și combatere a acestuia cu ajutorul structurilor specializate în riposta antiteroristă. În acest sens au rezultat următoarele:

- Fenomen social de factură deosebită, terorismul a căpătat la acest început de secol și mileniu, prin amploarea și diversitatea formelor sale de manifestare, un caracter complex, extins la scara întregii planete.

- Dificultățile întâmpinate în definirea actelor de violență rezidă esențialmente în cauze de ordin politic și juridic, ceea ce explică în mare măsură atât pozițiile diferite față de cele două forme principale de terorism (individual și de stat), cât și diferențele în ceea ce privește sancționarea variatelor acte de terorism pe plan național ca și impasul în privința reglementării globale.

- În taberele de pregătire, elementele teroriste – anarhiștii și separatiștii amatori – se transformă în adevărați profesioniști. Mănuirea armelor și a explozivilor, tehnicile gherilei urbane și ale acțiunilor subversive, artele marțiale și culegerea de informații, le sunt predate de către instructori de specialitate pregătiți și după manuale veritabile.

- Actele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, rodul otrăvit al unor frustrări în lupta pentru putere, pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile pentru un grup sau o pătură socială și se realizează, de regulă, prin mijloace violente, în afara legii. Atentatele teroriste se produc la capătul unor îndelungate și migăloase acțiuni de strângere de date privind potențiala victimă, programul acesteia, mijloacele de protecție de care dispune. Locul și momentul atentatului sunt alese judicios, după criterii de înalt profesionalism, ținându-se cont de factorii de risc, de șansele de reușită, de impactul produs asupra mass-media, de eficacitatea acțiunii teroriste(SUA, 11 septembrie, Madrid, Londra) etc.

- Mijloacele materiale și sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste în acest moment sunt impresionante. Teroriștii profesioniști au rețele

informative, canale de transmitere a informațiilor, adevărate arsenale ce cuprind armament sofisticat, dispozitive electronice de detonare comandate de la distanță, explozibil de mare putere, multe surse de finanțare, fie de state sponsori, fie de oameni de afaceri.

- Periculozitatea atentatelor profesionale decurge din rigoarea și calculul cu care sunt organizate, din impresionanta gamă de mijloace utilizate și din faptul că organizația teroristă respectivă nu vede în materializarea atentatului o finalitate glorioasă a echipei, ci o apariție oarecare, urmată de alta, în cadrul unui program de acțiune bine stabilit în care siguranța comandourilor reprezintă o problemă importantă, atent studiată.

- În fața creșterii pericolului terorist din ultimii ani și a altor forme de violență, motivate politic, tot mai multe state au adoptat măsuri legislative de protejare a conducătorilor politici, a diplomaților, a populației în general, a obiectivelor vizate cu precădere de teroriști, precum și de constituire a unor unități specializate de ripostă antiteroristă.

- Misiunile de ripostă antiteroristă au ca scop rezolvarea acelor acte teroriste care nu au putut fi prevenite sau descurajate. În momentul declanșării unui atentat terorist, toate resursele și forțele antiteroriste sunt canalizate spre câștigarea controlului în ceea ce privește desfășurarea evenimentului.

- Trupele speciale, implicate nemijlocit în rezolvarea unei misiuni de asemenea importanță, reprezintă, ultima resursă la care se poate apela pentru rezolvarea unei asemenea situații, eșecul acestei ultime linii de apărare putând avea efecte dezastruoase.

- Riposta antiteroristă se deosebește fundamental de acțiunea teroristă prin faptul că teroriștii nu sunt preocupați de spectrul morții unor oameni nevinovați sau chiar de moartea lor. Luptătorii antiteroriști urmăresc, în principal salvarea ostajilor, asigurarea securității și ordinii publice și abia apoi prinderea sau eliminarea teroriștilor.

- Pe lângă nivelul înalt de profesionalism necesar planificării unor astfel de misiuni, important pentru conducătorul oricărei formațiuni antiteroriste este să-și conceapă strategia și în funcție de cunoașterea capacității reale a colectivului pe care îl conduce, a grupurilor tactice componente. Copierea șablonată a unor acțiuni anterioare, neacordându-se importanță aspectelor mai sus menționate, poate duce la dezastru.

- În condițiile în care acțiunile teroriste au cunoscut o importantă revigorare, practica a demonstrat că îndeplinirea misiunilor de ripostă specifice acestor acte implică pe lângă alte măsuri, și o bună pregătire psihică și fizică a personalului. Din acest motiv, devine evidentă necesitatea antrenării

luptătorului antiterorist în condiții cât mai apropiate realității „câmpului de luptă”. Printr-un temeinic proces de instruire, luptătorul dobândește multiple metode, tehnici, cu ajutorul cărora poate să acționeze eficient într-un mediu extrem de ostil.).

• Pregătirea psihică, în contextul procesului general de instruire a luptătorilor antiteroriști, reprezintă un mijloc esențial de îmbunătățire a strategiei, tacticii și capacității de luptă, de dezvoltare a calităților motrice de bază – rezistență, forță, viteză, îndemânare – a deprinderilor și priceperilor motrice specifice acestei profesii, precum și a hotărârii, încrederii în forțele proprii și a curajului, a capacității de concentrare și a rezistenței la stres.

Din analiza rezultatelor consemnate prin aplicarea testelor prezentate anterior rezultă eficiența antrenamentului autogen prezentat în optimizarea comportamentală a grupului experimental, putând fi trase următoarele concluzii:

a) antrenamentul autogen se prezintă ca metodă psihoterapeutică de optimizare a comportamentului în vederea obținerii unor performanțe ridicate în domeniul de activitate al grupului experimental;

b) antrenamentul autogen permite creșterea rezistenței la stresul presiunilor și al conformismului, permițând o adaptare superioară cerințelor domeniului de activitate (creștere a scorurilor dimensiunii de realizare prin conformism în cadrul Inventarului de personalitate California);

c) exersarea modelului de antrenament propus crește posibilitățile proceselor psihice vizate (atenție distributivă, atenție concentrată, memorie auditivă, gândire nonverbală). Aplicarea exercițiilor de antrenament autogen permite îmbunătățirea capacității de autoreglare, autocontrol și de dominare a impulsivității.

d) aplicarea antrenamentului autogen propus, permite asigurarea antrenamentului psihologic complet, el trebuind de asemenea să fie conjugat și cu alte metode și tehnici de antrenament psihologic.

Din analiza prognozelor formulate, privind terorismul, acesta va persista cu siguranță, ca fenomen acut și în viitor; va crește cantitativ și calitativ; va evolua în materie de tactici, ținte și mijloace (armament); unele state vor apela la terorism pentru a-și atinge anumite scopuri. Este un motiv în plus pentru care luptătorii antiteroriști pot fi apreciați drept singura forță capabilă să înfrunte teroarea.

BIBLIOGRAFIE

I. LEGI, HOTĂRÂRI

XXX *Constituția României*, în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 767/31 octombrie 2003 art. 62/lit. q

XXX *Strategia Națională de Securitate a României*, aprobată prin Hotărârea nr. 62, CSAT din 17 aprilie 2006

XXX *Strategia Națională de Prevenire și Combatere a Terorismului*, aprobată prin Hotărârea C.S.A.T nr. 36/2002

XXX *Strategia de Securitate Europeană* adoptată în 2003 și aflată în curs de modificare

XXX *Tratatul referitor la Constituția Uniunii Europene*

XXX *Legea nr. 51/1991* privind siguranța națională a României, în <http://www.cdep.ro/plslegis/legis>

XXX *Legea nr. 14/1992* privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 45/1994* privind apărarea națională a României, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 92/1996* privind organizarea și funcționarea Serviciului de Telecomunicații Speciale, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 1/1998* privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 191/1998*, privind organizarea și funcționarea Serviciului de Protecție și Pază, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 415/27 iunie 2002* privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX *Legea nr. 508/17 noiembrie 2004* privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public a Direcției de Investigare a Infraacțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, în *Monitorul Oficial*, nr. 1089/23 noiembrie 2004

XXX *Legea nr. 535/25 noiembrie 2004* privind prevenirea și combaterea terorismului, în *Monitorul Oficial al României, partea I*, nr. 1161/08.12.2004, cap. II, secțiunea I

XXX Legea nr. 550/ 22.11.2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române, în Monitorul Oficial al României, nr. 1175/2004

XXX Hotărârea nr. 30/1993 privind organizarea și funcționarea Comisiei comune permanente a Camerei Deputaților și Senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activității Serviciului Român de Informații, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX Hotărârea nr. 36/2001 a Parlamentului României privind adoptarea Strategiei de securitate națională a României, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX Hotărârea C.S.A.T. nr. 36/2002 privind Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului, în <http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>

XXX Hotărârea Guvernului nr. 196/2005 pentru aprobarea Strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale

II. LUCRĂRI TEORETICE

a). Lucrări de autor

Allport, G.W. *Structura și dezvoltarea personalității*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981

Andreescu, A., *Terorismul, analiză psihologică*, Editura Timpolis, București, 2000

Andreescu, A., *11 septembrie 2001 – provocarea secolului XXI în materie de terorism*, Editura Artprint, București, 2002

Andreescu, A., *Considerații privind crima organizată și terorismul. Rolul M.I.R.A. în prevenirea și combaterea acestui flagel*, Prelegere, Simpozion internațional de comunicări științifice, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, 2007

Arădăvoaice, Ghe., *Managementul organizației și acțiunii militare – Știință – Teorie – Artă – Practică – Metode – Experiență*, Editura SYLVI, București, 1998

Ceașu V., *De la incertitudine la decizie*, Editura Militară, București, 1972

Chelcea, S., *Cunoașterea vieții sociale – Chestionarul și interviul în ancheta sociologică*, Editura INI, București, 1996

Ciobanu, N. (2006). *Reevaluarea măsurilor de prevenire și combatere a terorismului*, manuscris, București

Coldea, D., *Selecția personalului militar care acționează în condiții de risc ridicat*. Teză de doctorat, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, 2004

Curtis, F., *Terorismul – cauze și remedii*, Focus Security, 2001

Delcea, C, *Psihopatologia teroristului*, în Terorismul Azi, vol. 1, nr. 1, iulie 2006

Dragnea, A., *Antrenamentul sportiv*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1996

Dragnea, A., *Teoria sportului*, Editura Fest, București, 2002

Epuran, M., *Modelarea conduitei sportive*, Editura Sport Turism, București, 1990

Ferchedău, M., *Terorismul*, Editura Omega, București, 2002

Frattasio, A., *Epistemologia terorii*, Editura ERA, București, 2006

Frattasio, A., *Profilul teroristului*, Roma, 2006

Floca, M., *Forțele de elită ale lumii*, Editura Militară, București, 1999

Gudacu, S., *Evoluția Jandarmeriei Române ca instituție fundamentală a Siguranței Naționale și Ordinii Publice în perioada post război rece*. Teza de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Horghidan, V., *Metode de psihodiagnostic*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997

Huntington, S., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1997

Kenneth, W., *Omul, statul și războiul. O analiză teoretică*, Editura Institutului European, Iași, 2001

Iosif, Ghe., *Managementul Resurselor Umane. Psihologia personalului*, București, 2001

Ladd, J., *Commandos and rangers of World War II*, St. Martin s Press, New York, 1978

Loghin, M., *Pregătirea fizică în armată – factor de creștere a eficienței pregătirii de luptă în condițiile respectării tipologiei solicitărilor psihofizice ale câmpului tactic de luptă*, Teză de doctorat, ANEFS, București, 2003

Manolescu, A., *Managementul Resurselor Umane*, București, 2001

Mattodo, R.G., *Dimensiuni psihice în antrenamentul luptătorilor antiteroriști*, „Referat-Teză de doctorat”, Academia Națională de Educație Fizică și Sport, București, 2004

Mihai, V., *Cultivarea încrederii – premisă a succesului în luptă*, în „Spirit Militar Modern”, nr. 5-6/1996

Mureșan, M. *Provocările începutului de mileniu: convenționale, neconvenționale, asimetrice*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2003,

- Orlov, V., *Forțele de operații speciale ale SUA*, în *Zarubeznoe Voennoe Oboznenie*, U.R.S.S., 1991
- Orsimov, O., *Pregătirea fizică în forțele de Operații Speciale ale SUA*, în: *Zarubeznoe Voennoe Oboznenie*, U.R.S.S., 1992
- Oscian, T., în revista *Spirit Militar Modern*, nr. 5-6/1996
- Pitariu, H.D., *Psihologia selecției și formării profesionale*. Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1983
- Pitariu, H.D., *Proiectarea fișelor de post, evaluarea posturilor de muncă și a personalului*, Casa de Editură Irecson, București, 2003
- Pitariu, H.D. *Managementul Resurselor Umane: evaluarea performanțelor profesionale*. Editura All Beck, București, 2000
- Popescu-Neveanu, P., *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, București, 1978
- Predescu, V., *Psihiatrie*, Editura Medicală, București, 1989
- Radu, I., *Comportamentul militarilor în condiții de risc, amenințare și incertitudine*, Editura AISM, București, 1997
- Radu, N., *Recurs la Siguranța Statului*. Editura FED PRINT, București, 2005
- Radu, N., *Pregătirea psihofizică a luptătorilor antiteroriști*, Referat în cadrul Sesiunii de comunicări științifice, SPP, București, 2000
- Seyle, în Loghin M., *Pregătirea fizică în armată – factor de creștere a eficienței pregătirii de luptă în condițiile respectării tipologiei solicitărilor psihofizice ale câmpului tactic de luptă*, Teză de doctorat, ANEFS, București, 2003
- Suceavă, I., Olaru, P., *Miraj și realitate. Terorism, violență, toxicomanie*, Editura Militară, București, 1985
- Suvurov, V., *GRU. Cenușă fără epoleți, romanul unui spion*, Versiunea în limba română de Laurențiu Checicheș, Editura Elit Comentator, București, 1993
- Tallis, F., *Cum să ne stăpânim stările de neliniște și îngrijorare*, Editura Polimark, București, 1996
- Thomas, R., *Metodologia cercetării în activitatea fizică*, tradus în C.C. P.S., București, 1996
- Toma, Gh., *Conflictele sfârșitului de mileniu*, Editura Timpolis, București, 2000
- Tudor, Șt., *Elemente de statistică aplicată*, Editura Sport Turism, București, 1980
- Turner, C., *Născut pentru succes*, Editura Teora, București, 1999
- Vespan, V., *Pregătirea psihologică și rolul ei în formarea și perfecționarea poliștilor pentru contracararea agresiunilor fizice*. Teză de doctorat, București, 2002
- Vișan, Ghe. și colab., *Forțele speciale. Dosar SMM*, în *Spirit militar modern*, vol. 8.
- Voicu, C., *Banii murdari și crima organizată*, Editura Artprint, București, 1995

Voicu, C.; Andreescu, A.; Burciu, O., *Siguranța Națională și Ordinea Publică, 1859 – 2000*, Editura Artprint, București, 2002

b) Lucrări colective

Andreescu, A.; Radu, N., *Geneza terorii*, Editura ARTPRINT, București, 2007

Andreescu, A.; Radu, N., *Selecția luptătorilor antiteroriști. Armed Services Vocational Aptitude Battery – ASVAB și Spectrum CPI – 260 TM/ro*, în, cea de a XIII-a Conferință internațională „Cunoașterea Organizațiilor”, organizată de Ministerul Apărării, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 22/25 noiembrie 2007

Andreescu, A.; Radu, N., *The voice of terror between “ISLAMIC LOW” and “CIVILIZATION CONSCIOUSNESS”* în, „Romanian Military Thinking”, april-mai, vol. 2, 2007.

Andreescu, A.; Radu, N., *Modele și strategii de selecție în evaluarea psihologică a personalului destinat misiunilor speciale*, Prelegere, „Sesiunea de Comunicări Științifice”, Jandarmeria Română, M.A.I., 22 noiembrie 2006.

Arădăvoaice, Gh.; Iliescu, D.; Niță, D., *Terorism, antiterorism, contra-terorism*, Editura Antet, Oradea, 1997

Arădăvoaice, Gh.; Stancu V., *Războaiele de azi și mâine*, Editura Militară, București, 1999

Burbulea, E., și colectiv. *Psihologie și pedagogie militară*, Editura Militară, București, 1984

Cosmovici, A.; *Psihologie generală*, Editura Polirom, Iași, 1996

Deac, L.; Irimia, I., *Securitatea și apărarea națională*, Editura A.I.S.M., București, 1999

Dragnea, A.; Bota, A., *Teoria activităților motrice*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1999

Epuran, M.; Holdevici, I.; Tonița, F., *Psihologia sportului de performanță. Teorie și practică*, Editura Fest, București, 2001

Frattasio, A., *Profilul teroristului*, Roma, 2006

Holdevici I., Vasilescu I., *Acțiunea sportivă. Decizie, autoreglare, performanță*, Editura Sport Turism, București, 1988

Iosif, G., Moldovan; Scholtz, M., *Psihologia muncii*, București, 1996

Jeferson B., Harris S., *Manualul ucigașului profesionist*, Garell Publishing House, București, 1999

Juncu, I. și colab., *Agresiune și apărare psihologică*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994

Kaplan, R.; Fiedman, T., *Globalizarea, democrația și terorismul transnațional*, 2002

Moiescu, F.; G.; Andreescu, A.; Antipa, M., *Terorismul – Amenințare majoră asupra democrației secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

Petru, A.; Alexandru, F., *Personalitate și comunicare. Tactici de influență interpersonală*, Editura Licorna, București, 1999

Pitariu, H.; Albu, M., *Psihologia personalului. Măsurarea și interpretarea diferențelor individuale*, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997

Pitariu, H.; Sântion, F., *Psihologia luptătorului*, Editura Militară, București, 2003

Popescu, Șt., Cioloca, I., *Curs Psihologie Militară*, AISM, 1988

Ticu, C., *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 2004

Șchiopu, U., *Dicționar de psihologie*, Editura Babel, București, 1997

III. LITERATURĂ STRĂINĂ

Arvey, R.D., Sackett, P.R., *Fairness in selection: Current developments and perspective*, in SCHMITT H. ȘI BORMAN W.C., *Personnel selection in organizations*, San Francisco: Fassey – Bass., 1993.

Beaumont, R., *Military elites*, The Bobbs-Merrill Company, Inc., Indianapolis/New York, 1974

Bernadin, H. J./Russell J., *Human resource management: An experiential approach*. London: McGraw-Hill., 1993

Bonelli, E., *La selectione psihico – atitudinale*, Revista Militare, Italia, nr. 6, 1997

Borman & Motowildi, in Fletcher, C., Perry, E.L. (2001). *Performance appraisal and feedback: A consideration of national culture and a review of contemporary research and future trends*, în, *Handbook of Industrial, Work and Organizational Psychology*, London, vol. 1. Ficher, D.C.; Schoenfeldt, F.L.; Show, B.J., *Human Resource Management*. Houghon Mifflin Company, Boston, 1996

Campbell, J.P.; Dunette; M.D., Lawler; E.E., III, & Weick, K.E., Jr., *Managerial behavior, performance, and effectiveness*. New York: McGraw-Hill, 1970
James H. Jr.- A, *Preface to Marketing Management*, Editura Burr Ridge, III: Irwin, 1994

Cash & Collins; Cash, M. & Collins, R., *Effective Management*, CCH International, Sydney, 1993

Dolan, F., E.; Scariano, M., M., *The Police in American Society*, Franklin Watts, 1988

Fletcher, C., *Performance appraisal and feedback : A consideration of national culture and a review of contemporary research and future trends*, în, *Handbook of Industrial, Work and Organizational Psychology*, London, vol. 1., 2001

Galton, F., *Reditary Genius*, London, 1869

Gardner, N., în Ticu, C. (2004). *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 1983

Gatewood, R.D., Field, H.S. *Human resource selection* (4th Editura), Forth Worth, TX: Dryden Press, 1998

Gordon, Th., *The airline pilot: A survey of critical requirements of his job and of pilot evaluation and selection procedures*. Civil Aeronautics Administration, 1947, în, Pitariu, H.D., *op.cit.*, 2000

Guion, R.M. & Landy, F.J., *The measuring of work and the motivation to work. Organizational Behavior and Human Performance*, vol.7, 1972

Hassan, N. (2002), *An arsenal of believers: talking to the human bombs*, International Society of Political Psychology Conference, 19 July

Jones, F., *Combat Stres: Tripartite Model*, în, «Revue Internationale des Services de Santé», în *Efecte stresante ale câmpului de luptă*, Editura Militară, București, 1992

Keenan, K., *Management guide to selecting people*. New York, 1996

Ichniowski, C. *Human resource practices and productive labor – management relations*, în, Lewin, D.; Mitchell O.S. & Sheter P.D. (Editura), *Research frontiers in industrial relations and human resources*, W.I: Industrial Relations Research Association, Madison, 1992

Landy, F.J. & Trumbo, D.A., *The psychology of work behavior*. Honewood, Il: The Dorsey Press, 1985, în, Pitariu, H.D., *Managementul Resurselor Umane*, Editura All Back, București, 2003

Latham, G.P., & Wexley, K. N. *Behavioral observation scales for performance appraisal purposes*. Personnel Psychology, 1977

Merari, A. „*The readiness to kill and die: suicidal terrorism in the Middle East*”, in W. Reich, „*Origins of Terrorism*”, Cambridge: Cambridge University Press, 1990

Mathis, R.L. *Instructor's Manual to Accompany Personnel/Human Resource Management*, St. Paul, S.U.A., 1991

Motowildlo, S.J.; Borman, W.C.; Schmit, M.J., *A theory of individual difference in task perform...* *Human Performanc*, 1997

Mucchielli, I., *L'examen psychotechnique*. Entreprinse Modern D'Edition et Edition Sociales Francaise, 1969

Muckinsky, P.M., *Psychology applied to work. An Introduction to Industrial and Organizational Psychology* (2nd ed), The Dorsey Press, 2000

- Pervin, L.A., *Personality theory and assessment*. New York: Springer-Verland, 1980
- Picard, G., *Gendarmerie. Unites Specialisees*, Editions Herme, Paris, 1990
- Piotrowski, C., Vodanovich, S.J., *Textbook preference in personnel selection coursework*, in *Journal of Instructional Psychology*, vol. 25, 1998
- Quaire, B., *Special Forces*, The Apple Press, London, 1990
- Salovey, P.; Mayer, J.D. (1990). *Emotional intelligence*, in *Imagination, Cognition and Personality*, vol. 9, 1990,
- Scarpello, G.V., *Personnel Human Resource Management. Environments and Functions*. Boston, 2000
- Schmid, A.; Jongman, A., *Political Terrorism*, Amsterdam. North Holland Publishing Company, 1988
- Shrauger, J.S. & Osberg, T.M. (1981). *The relative accuracy of self-predictions and judgements by others of psychological assessment*. *Psychological Bulletin*, 1981
- Shiqaqi, K. *The views of Palestinian society on suicide terrorism*, in „Countering Suicide Terrorism”, Herzliya, Israel, Editura The International Policy Institute for Counter-Terrorism, 2001
- Stern, J., *The ultimate terrorist*, Harvard University Press, 2000
- Sutherland, I., *Special Forces of the United States Army*, Published by James Bender Publishing, San Jose CA, 1990
- Suvurov, V., *Spetsnaz. The inside Story of the Soviet Special Forces*, W.W. Norton Company, New York, 1987
- Thorington, G.C. III & Byham, W. C., *Assesement Centers and Managerial Performance*. Academic Press, New York, 1982
- Toquam, J.L.; Corpe, I.; Dunnette, M.D., *Cognitive abilities: A review of theory, history and validity*, 1991, in, Campbell, J.P; Knapp, D.J., *Exploring the limits in personnel selection and classification*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., New Jersey, 2001
- Walmer, M., *An ilustred guide to modern elite forces. The weapons, uniforms, tactics and operations of the world's toughest troops*, Published by Prentice Hall Press, new York, 1986

IV. DOCUMENTARE, SURSE PERIODICE

XXX *Dicționar enciclopedic*, București, 1986

XXX *Dicționar enciclopedic de psihologie*. Editura Babel, București, 1997

XXX *Dicționar de psihologie*, București, 1978

XXX *Dicționar de sociologie*. Editura Babel, București, 1993

XXX *Dicționar militar – Termeni teoretici operativi*, 1972, București

XXX Culegere de studii, *Terorismul, Istoric, Forme, Combatere*, Editura Omega, București, 2001

XXX *Biblioteca Virtuală Evreiască*, în www.jewisvirtuallibrary.org

XXX *Polish terrorism Center*, în www.terrorism.com

XXX *Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI*, Secțiunea apărare și securitate națională, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005; a se vedea pe larg și Nicuț, V. *Implicații ale mediului de securitate asupra stabilității europene. Contribuții la asigurarea și dezvoltarea securității regionale și globale*

XXX *Raportul final al Congresului american de anchetă privind atacurile teroriste asupra SUA, 11 Septembrie 2001*, Editura Alfa, București, 2006

XXX *O Analiză a Terorismului în Lume, USA*, Ministerul de Externe al Statelor Unite, DIACRIS International, 2002

XXX *Manualul teroristului*, semnat de Osama Bin Laden, 2002

XXX Revista „Profil”, SRI, 2003

XXX Buletinul de informare și documentare M.I.R.A., 1995-2007

XXX Revista Poliția Română, 1995-2007

XXX Buletinul de informare și documentare S.P.P., 1995-2005

V. WEB - SITE

<http://www.sri.ro>

<http://www.spp.ro>

<http://www.foreignaffairs.org/home/terrorism.asp>

<http://www.janes.com/index.shtml>

<http://web.archive.org/collections/sept11.html>

<http://slate.msn.com/?id=116673>

<http://www.ssr.org/sept11/essays>

ORGANIZAȚII TERORISTE ȘI LIDERII LOR*

1. AL-QAEDA

Descriere: înființată de Osama bin Laden la sfârșitul anilor '80 pentru a-i reuni pe arabii care luptaseră în Afganistan împotriva invaziei sovietice. A sprijinit financiar procesul de recrutare, transport și instruire a extremiștilor suniți pentru rezistența afgană. Actualul obiectiv declarat este acela de a pune bazele unui califat panislamic.

Activități: a complotat pentru a duce la îndeplinire acțiuni teroriste împotriva unor turiști americani și israelieni care vizitau Iordania cu ocazia sărbătorilor mileniului. (Autoritățile iordanene au dejucat planurile teroriștilor și au trimis în judecată 28 de suspecți.). În august 1998, a organizat atentate cu bombe împotriva ambasadelor SUA din Nairobi (Kenya) și Dar es Salaam (Tanzania). Cu această ocazie au fost ucise cel puțin 301 persoane și rănite mai mult de 5.000. Pretinde că a doborât elicoptere americane și că a ucis soldați americani în Somalia, în 1993. De asemenea, susține că s-a aflat la originea a trei atentate cu bombe îndreptate împotriva trupelor americane din Aden (Yemen), în 1992.

Număr de membri: poate avea câteva mii de membri. Servește și ca punct focal sau organizație-umbrelă pentru o rețea mondială care include multe grupări extremiste sunite, precum: *Jihadul Islamic Egiptean*, *Al Gama'a al-Islamiyya*, *Mișcarea Islamica din Uzbekistan* și *Harakat ul-Mujahidin*.

2. HAMAS (Mișcarea de rezistență islamică)

Descriere: Formată în 1987 ca o prelungire a ramurii palestiniene a *Frăției Musulmane*. Diverse elemente Hamas au folosit atât mijloace violente, cât și politice pentru a-și îndeplini scopul de a instaura un stat islamic palestinian în locul Israelului. Fără o structură bine definită, cu unele elemente clandestine și altele publice, acționează prin intermediul moscheilor și al serviciilor sociale pentru a recruta noi membri, a aduna fonduri, a organiza activități și a face propagandă. Cartierul general al Hamas se află în fâșia Gaza. Organizația s-a implicat și în activități politice pașnice, precum și în promovarea de candidați în alegerile pentru Camera de Comerț din Cisiordania.

Activități: Activiștii Hamas, mai ales cei din brigăzile Izz el-Din al-Qassam, au fost autorii a numeroase atentate, inclusiv atentate sinucigașe, la scară largă împotriva unor ținte militare și civile israeliene.

* Patterns of Global Terrorism, în *Terrorist Group Profiles*, Departamentul de Stat al SUA, în <http://web.nps.navy.mil/library>

Număr de membri: numărul de membri oficiali este necunoscut, însă are zeci de mii de susținători și simpatizanți.

Localizare/arie de acțiune: în primul rând, teritoriile ocupate de Israel, în august 1999, autoritățile iordanene au închis Biroul Politic al grupului din Amman, au arestat liderii și au interzis grupului să acționeze pe teritoriul Iordaniei.

Ajutor extern: primește fonduri de la expatriați palestinieni din Iran și de la binefăcători din Arabia Saudită și din alte state moderate arabe. O parte din activitățile de propagandă și strângere de fonduri au loc în Europa Occidentală și în America de Nord.

3. HEZBOLLAH (Partidul lui Dumnezeu)

Alte denumiri: *Jihadul Islamic; Organizația Revoluționară a Dreptății; Organizația Oprimaților; Jihadul Islamic pentru Eliberarea Palestinei.*

Descriere: Grup radical format în Liban, care urmărește crearea unei republici islamice după model iranian în Liban și distrugerea tuturor influențelor nonislamice din zonă. Se opune Occidentului și Israelului. Deși este un aliat apropiat al Iranului, fiind, de cele mai multe ori, influențat de acest stat, a dus și operații care nu au avut acordul acestuia.

Activități: Cunoscut și suspectat de a fi fost implicat în numeroase atentate anti americane, inclusiv în atentatele sinucigașe împotriva ambasadei S.U.A. și a sediilor Marinei S.U.A. din Beirut în octombrie 1983, precum și în atentatele împotriva clădirilor ambasadei S.U.A. din Beirut în septembrie 1984. Elemente ale grupării au fost responsabile de răpirea și deținerea de ostatici americani și occidentali în Liban. Grupul a atacat, în 1992, ambasada israeliană din Argentina și este suspectat de atentatul din 1994 împotriva Centrului Cultural Israelian din Buenos Aires. În toamna anului 2000 a capturat trei soldați israelieni de la fermele Shabaa și a răpit un civil israelian pe care l-a atras în Liban prin mijloace ilegale.

Număr de membri: mai multe mii de susținători și câteva sute de teroriști operativi.

Localizare/arie de acțiune: În decembrie 1998, Al-Banna a revenit în Irak, unde grupul își menține prezența. Desfășoară diverse operații în Liban, pe valea râului Bekaa și în câteva tabere de refugiați palestinieni din zona de coastă a Libanului. Are o prezență limitată în Sudan și Siria.

4. AL-FATAH

Alte denumiri: AL-'ASIFA

Descriere: Condușă de Yasser Arafat, organizația Fatali s-a alăturat OEP în 1968 și a dobândit în interiorul acesteia o poziție de conducere în 1969. Comandanții săi au fost expulzați din Iordania după confruntările violente cu forțele armate iordanene din perioada 1970-1971, care au debutat în 1970 cu evenimentele cunoscute sub numele de *Septembrie negru*.

Activități: Fatah a dus la îndeplinire numeroase acte de terorism internațional în Europa Occidentală și Orientul Mijlociu de la începutul și până la mijlocul anilor '70. Arafat a semnat *Declarația de principii* cu Israelul în 1993, prin care s-a angajat să renunțe la terorism și violență. Din acel an, nu s-a mai autorizat nicio acțiune teroristă.

Număr de membri: 6.000 până la 8.000.

Localizare/arie de acțiune: sediul central în Tunisia, cu baze în Liban și în alte țări din Orientul Mijlociu.

Ajutor extern: Fatah a avut legături politice și financiare puternice cu Arabia Saudită, Kuwait și alte state moderate din zona Golfului Persic. Aceste legături au fost întrerupte în timpul crizei din Golf dintre 1990-1991. Fatah a avut, de asemenea, legături cu Iordania. A primit arme, explozivi și instruire din partea fostei URSS și a regimurilor comuniste din Europa de Est. China și Coreea se pare că au ajutat și ele Fatah cu arme.

FORMAȚIUNI CONTRATERORISTE CONTEMPORANE

1. Comandoul antiterorist G.S.G.-9

Înființarea formațiunii de luptă antiteroristă G.S.G.-9 (la nivel federal) a fost pusă la ordinea zilei imediat după masacrul din Satul Olimpic și de pe aeroportul Furstenfeld-Munchen din 5 septembrie 1972.

Din dispoziția fostului ministru de interne, la 26 septembrie 1972, s-a trecut la organizarea „Grupei de apărare a frontierei 9” (GSG-9).

Paralel cu aceasta au fost organizate și la nivelul landurilor formațiuni de acest gen, respectiv: „Comandouri mobile de intervenție” (MEK) pentru unele landuri sau „Comandouri speciale de intervenție” (SEK) pentru alte landuri.

Spre deosebire de formațiunile speciale ale landurilor, însărcinate cu misiuni de supraveghere și urmărire (inclusiv cu acțiuni de atac acoperit) orientate, în special împotriva unor autori izolați, GSG-9 are atribuții clare de combatere a grupurilor teroriste de felul celor ce au operat în Germania. Potrivit instrucțiunilor de serviciu, „GSG-9” trebuie să intre în acțiune în special atunci când este vorba despre omor și lovituri cauzatoare de moarte, răpiri, luare de ostatici și șantaj în scop de extorcare.

Formațiunea amintită poate fi folosită și în situația unor acțiuni și excese din partea unor demonstrații care periclitează liniștea și ordinea publică, precum și în scopul apărării unor personalități de stat ori oameni politici.

Structura organizatorică. În prezent, GSG-9 este alcătuit dintr-o grupă de conducere, trei unități de intervenție, mai multe grupe tehnice (printre altele: experți în materiale explozive, scufundători-scafandri, transmisioniști, șoferi, specialiști în întreținerea tehnicii de luptă și în documentații) o unitate de instrucție-învățământ, alta de elicoptere, precum și servicii de aprovizionare.

„Crema” comandoului o formează cele trei unități operative. Fiecare unitate este alcătuită din 30 de luptători și are în componență o grupă de conducere și 5 grupe speciale de intervenție, fiecare alcătuită din cinci luptători. Posibilitățile de utilizare sau de intervenție ale acestor grupe sunt foarte diverse. De exemplu, fiecare poate fi folosită ca echipă combatantă ori ca grupă de protecție de mare eficiență.

Instruirea. Toate măsurile de securitate întreprinse în diferite țări, în cazurile unor acțiuni teroriste care au impus intervenția violentă în scopul eliberării ostaticilor, au relevat faptul că acest lucru este posibil numai prin intervenția unor forțe speciale care dispun de o instruire excepțională în domeniul combaterii acțiunilor de gherilă ori a teroriștilor. În activitatea de instruire și de antrenare a formațiunii GSG-9 este valabil următorul principiu: „Unitatea specială este orientată exclusiv spre inamic”. Asta înseamnă că gândirea tactică a luptătorilor din GSG-9 este adaptată să facă față metodelor moderne de gherilă și de teroare.

Intervenția cu ajutorul elicopterului. Un aspect esențial în instruirea formațiunii GSG-9 îl constituie folosirea elicopterului. În acest caz, antrenamentul urmărește pregătirea luptătorilor de a efectua acțiuni de atac cu ajutorul elicopterului pentru a crea posibilitatea intervenției rapide a grupelor speciale de intervenție. În acest scop, GSG-9 dispune de următoarele tipuri de elicoptere: „BELL UH 1 D” - pentru transport și intervenție tactică; „BELL 212” (o versiune îmbunătățită a primului tip) și „AS-330 PUMA” pentru transport. Cu aceste mijloace, comandourile speciale pot în orice moment lua cu asalt terasele, acoperișurile și piste necirculabile. Dacă structura terenului nu permite elicopterului un contact nemijlocit cu pământul „coborârea” specialiștilor antiteroriști se efectuează pe frânghii, cu tot echipamentul de luptă, de la o înălțime de 40 m. În mai puțin de 18 secunde, luptătorii ating pământul.

2. Formațiunile de intervenție ale jandarmeriei franceze (ELI)

Descendente ale celebrelor unități de comando din jandarmerie care, între altele, au dat naștere și Grupului de Intervenție al Jandarmeriei Naționale (GIGN), aceste formațiuni poartă responsabilitatea rezolvării stărilor de conflict din interiorul Franței.

Misiunea lor principală este menținerea ordinii, arestarea capilor în caz de revoltă și recuperarea persoanelor sechestrare. Toate acestea rămân în resortul formațiunii de intervenție numai dacă nu s-au tras focuri de armă. În caz contrar, regulamentele interne ale Jandarmeriei Naționale prevăd acțiunea Grupului de Intervenție.

La aceste misiuni se mai adaugă și protecția nemijlocită a personalităților. Trebuie spus că acest tip de protecție este puțin particulară deoarece jandarmii, fiind permanent în uniformă, nu se bucură de discreția gărzilor de corp în civil. Spre deosebire de modul de lucru al acestora, metodele folosite de formațiunea de intervenție constau în evacuarea demnitarilor, a mașinilor de transport și a celor de escortă.

Cu privire la antrenament, se poate spune că: „fiecare își cunoaște problemele și nevoile sale”. Direcția jandarmeriei nu a stabilit niciun raport între timpul rezervat antrenamentului și cel al misiunilor. Spre exemplu, fiecare formațiune a hotărât să-și facă timp pentru antrenamente cu elicoptere. Dar acest lucru este valabil doar teoretic. Practic, acest tip de antrenament nu poate fi executat din lipsă de mijloace.

Din fericire, majoritatea șefilor de unități sunt înțelegători și rezervă timpul necesar antrenamentelor fizice care cuprind exerciții de forță, escaladări și coborâri în rapel și, în mod practic, protecție apropiată și intrarea – ieșirea din clădiri în situații deosebite.

Calitatea tragerilor depinde de cantitatea de muniție și timpul rezervat acestora (în principiu, o jumătate de zi pe lună). Majoritatea jandarmilor din formațiunile de intervenție fac trageri în timpul orelor de odihnă, la baza succesului aflându-se permanent motivația oamenilor.

3. Grupa de Operasoes Especiais (Grupul de operațiuni speciale)

Structura națională antiteroristă din Portugalia face parte din Policia de Seguranca Publica. Unitatea a fost înființată în 1979, dar a devenit, în mod oficial, structură antiteroristă abia în 1982. Având sediul lângă Lisabona, unitatea a fost asistată în perfecționare de către SAS, de aceea este organizată și antrenată pe principiile SAS. Unii membri ai unității au venit ca voluntari din rândurile forțelor de poliție, iar alții sunt foști membri ai Comandourilor Portugheze care, se pare că ulterior au fost încorporate poliției.

Componenții unității au fost instruiți intensiv în trageri, beneficiind de un poligon foarte bine dotat, similar celui al SAS. Gama obișnuită de antrenamente în tehnici antiteroriste include luptă corp la corp, alpinism, folosirea de mijloace pirotehnice de luptă, dar, pe lângă acestea, se acordă deosebită importanță tehnicilor de negociere unitatea pregătind negociatori de elită. Inițial, membrii unității nu au fost antrenați și ca parașutiști, însă, în ultimul an s-a revenit asupra acestei hotărâri și s-a început instrucția.

Membrii grupului poartă o uniformă de instrucție tip SWAT de culoare bleumarin, dotată cu mască de gaze, ochelari de schi, cagulă și vestă Bristol antiglonț. O altă influență clară a SAS asupra grupului portughez o constituie tocurele de pistol pentru picior, în stilul celor folosite de SAS, în care sunt purtate pistoale Browning Hi-Power. Aceeași influență este demonstrată și în alegerea principalei arme de asalt, respectiv pistolul-mitralieră H&K MP5. Pentru tragerile de mare precizie se pare că ei folosesc puști PSG-1 și Walther WA 2000. Singura operațiune în care această unitate a fost implicată operativ a avut loc în 1983, atunci când Ambasada Turciei în Portugalia a fost ocupată. Teroriștii, însă, săriseră în aer înainte de venirea unității. Combinația între formația de tip SAS și cea moștenită de la fostele comandouri fac din această unitate antiteroristă o forță destul de puternică.

4. Formațiunea antiteroristă a forțelor navale daneze

Cea mai importantă formațiune antiteroristă daneză aparține de forțele navale, mai precis de "Fromands Korpset" (scafandrii de luptă ai marinei regale daneze). Inițial unitatea avea în responsabilitate protecția antiteroristă a porturilor, platformelor petroliere și vaselor, dar în prezent misiunile acesteia sunt mult mai diversificate.

Având baza la Kongsore (locul de dislocare a vedetelor torpiloare), unitatea are un efectiv de 40-50 de luptători, care au urmat cursuri intensive în vederea îndeplinirii operațiunilor speciale (parașutism, ranger, scafandri de luptă). În plus, luptătorii antiteroriști danezi execută ședințe de tragere specială își însușesc tactici de asalt și de infiltrare la SBS (Anglia) SEAL (SUA), GSG-9 (Germania), GIGN (Franța), precum și la „forțele speciale” ale armatei SUA.

Principala armă de asalt folosită este pistolul mitralieră suedez "K", dar în dotarea formațiunii există și carabine G.3 și mitraliere MG-62. Armamentul de precizie (armele cu lunetă) se ridică, în caz de nevoie, din arsenalele armatei terestre daneze, care dispune, probabil, de propriile forțe antiteroriste, selecționate din cadrul „Jaeger Korpset” (rangeri - trupe de diversiune).

5. Unitatea „Ursul” a poliției finlandeze

„Osasto Karhu” (Unitatea Ursul) face parte din Departamentul Poliției Mobile din Helsinki. Cu un efectiv de 40 de luptători, aceasta a fost creată în anul 1977, pe structura unei echipe specializate în deminări, din cadrul poliției. Este subordonată nemijlocit ministrului de interne și are atribuții de combatere a acțiunilor teroriste pe întreaga suprafață a țării.

Experți din GSG-9 și din subunități antiteroriste suedeze au acordat ajutor pe timpul procesului de instruire a luptătorilor finlandezi. De asemenea, „Ursul” face schimburi de informații și de experiență cu unități similare din SUA, Anglia, Olanda, Norvegia și Franța.

Membrii unității sunt selecționați dintre poliștii cu experiență, fiind instruiți în trageri speciale, tactici specifice de asalt, psihologia teroriștilor, tehnici de negociere, folosirea materialelor și mijloacelor explozive, tehnici de cățărare și coborâre în rapel etc.

Aeroportul Vantaa din Helsinki se află în zona de competență a unității.

Armamentul „urșilor” constă în revolvere S&W cal. 357 Magnum, pistoale mitralieră Uzi și SAOMI (de fabricație indigenă). Unitatea mai are în dotare carabine cu lunetă, de tipul SAKO (pentru acțiuni speciale), precum și alte mijloace specifice luptei antiteroriste.

6. Formațiunea antiteroristă a FBI (FBI HRT)

În afara unor situații cu totul deosebite, când Delta Force este chemată să acționeze pe teritoriul SUA (așa cum a fost cazul Olimpiadei de la Los Angeles din anul 1984) responsabilitatea rezolvării crizelor teroriste în interiorul Statelor Unite revine FBI.

Formațiunea antiteroristă centrală a FBI-ului este FBI – Super – SWAT cunoscută și sub numele de HRT (Hostage Response Team – Echipa de intervenție în probleme de ostatici).

Această formațiune (cu un efectiv de 50 de luptători) a fost creată în vederea „acoperirii antiteroriste” a Olimpiadei din 1984 și a alegerilor prezidențiale din același an.

Membrii unității sunt instruiți intensiv în specialități cum ar fi: luptă apropiată, tehnici de asalt, tehnici de inundare/infiltrare, luptă corp la corp, rapel, psihologia

teroristului și negociere/comunicații, folosirea tehnicii avansate de supraveghere, trageri de precizie, precum și alte discipline antiteroriste standard. O parte din personal este specializată în scafandrierie de luptă și pilotaj.

În poligonul special al FBI-ului, o replică „Killing House”, instructorii joacă rolul *ostaticilor* aflați între ținte, antrenamentul executându-se cu muniție de război „a la SAS”, tragerile având loc în cadrul unor scenarii tactice complexe.

Armamentul luptătorilor antiteroriști din cadrul FBI-HRT constă în pistoale mitralieră H&K MP-5 și MP-5SD la care se pot atașa sisteme optice pentru vedere pe timp de noapte extrem de sofisticate.

La fel ca și cei din SAS, luptătorii din FBI – HRT folosesc pistoale Browning HI-Power cal. 9 mm parabellum care sunt ținute în tocuri (holstere) fixate pe piciorul drept.

Trăgătorii de elită din cadrul formațiunii obțin rezultate comparabile cu ale celor din Delta Force sau Serviciul Secret în cadrul concursurilor „triunghiulare” care se țin periodic. Armamentul de precizie constă în carabine cu lunetă specifice infanteriei marine și anume „LISMC M-40A1”.

Din cauza restrângerilor bugetare, formațiunea HURT îndeplinește și alte misiuni suplimentare, întrunindu-se la intervale regulate pentru antrenamente tactice colective. În răstimpul dintre aceste stagii, luptătorii HRT acționează ca agenți de teren ai FBI.

FIȘA POSTULUI

I. DENUMIREA POSTULUI:

Luptător antiterorist

Poziția în COR (Clasificarea Ocupațiilor din România)

Marca:

Obiectivul specific al muncii:

- Asigurarea intervenției antiteroriste asupra sediilor de lucru sau reședințelor unor demnitari români sau străini, alocate sau ocupate de teroriști, în scopul eliberării ostaticilor și restabilirii ordinii de drept;
- Protecția antiteroristă a unor demnitari români și străini atât pe teritoriul național, cât și în străinătate;
- Protecția antiteroristă a mijloacelor de transport (coloanelor oficiale) destinate unor demnitari români și străini.

II. INTEGRAREA ÎN STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A UNITĂȚII

1. Poziția postului în cadrul structurii

A Postul superior (șef, director): șef sector

Postul imediat superior (șef nemijlocit): comandant de grup

B Subordonări:

Are în subordine:

Este înlocuit de: un alt luptător

Înlocuiește pe: un alt luptător

2. Relații

A. Ierarhice: comandantul de grup

B. Funcționale: membrii grupului/sectorului din care face parte

C. De reprezentare:

III. CONDIȚIILE MATERIALE ALE MUNCII

- ținută destinată intervenției antiteroriste (vestă antiglonț, bocanci, cască etc.);
- variate tipuri de armament;
- mijloace de comunicare (stații de emisie – recepție, laringofon).

IV. ATRIBUȚIILE POSTULUI DE MUNCĂ

a). acționează în cadrul grupului, iar în cadrul unității în colaborare cu alte forțe prin metode specifice asupra teroriștilor în scopul capturării sau anihilării lor, eliberării ostaticilor, restabilirii ordinii legale;

b). asigură serviciul de continuitate (permanență) în unitate, astfel încât să poată trece rapid la executarea intervenției antiteroriste și la acțiunile de ripostă/intervenție antiteroristă;

c). sub comanda nemijlocită a șefului de grup, participă în baza planurilor de pregătire la activități specifice de perfecționare a cunoștințelor de specialitate și a capacităților fizice și psihice;

d). execută în baza ordinelor primite și alte tipuri de misiuni (pază, protecție).

V. PREGĂTIREA NECESARĂ POSTULUI DE MUNCĂ

De bază: minimum liceul, diplomă de bacalaureat.

De specialitate: diverse specializări (arte marțiale, tir etc.).

Cursuri speciale: scafandru, alpinism, parașutism, tehnici de supraviețuire etc.

VI. EXPERIENȚA (NATURĂ/DURATĂ)

Postul de luptător antiterorist poate fi ocupat de o persoană cu o experiență de minimum 2 ani în structurile de pază și protecție, performanța unui luptător antiterorist putând fi înregistrată nu mai devreme de 2 ani de la data încadrării în structura specializată.

VII. ACOMODAREA CU CERINȚELE POSTULUI DE MUNCĂ

Pentru o persoană cu experiență de lucru acumulată într-o structură de pază/protecție, acomodarea se face în minimum 6 luni.

VIII. COMPETENȚELE POSTULUI DE MUNCĂ

A

Cunoștințe și deprinderi:

1. cunoașterea armamentului din dotare;
2. cunoașterea regulamentelor militare;
3. cunoașterea legislației în vigoare cu privire la uzul de armă;
4. cunoașterea legislației privind protecția muncii;
5. cunoașterea unor proceduri de acordare a primului ajutor (asimilate prin schimburi de experiență cu SMURD).

B

Calități aptitudinale, de personalitate, educaționale și exigențe familiale

1. Calități fizice:

a). sănătate bună. Sunt contraindicate anumite boli cronice, care l-ar împiedica pe ocupantul postului să facă față unui stres ridicat și unui ritm rapid de muncă;

b). sunt contraindicate fobiile (teama de întuneric, teama de înălțime, teama de sânge, teama de mulțime etc.), care pot avea efecte distructive asupra modului de pregătire/antrenament (alpinism, parașutism, scafandru) sau a îndeplinirii misiunilor de luptă (inundarea unei clădiri, intervenția în forță în scopul capturării și anihilării unor teroriști etc.).

c). există restricții de vârstă pentru persoanele care depășesc 30 de ani, dar pot fi acordate dispense până la 35 de ani, pentru persoanele cu experiență și care fac dovada unei foarte bune pregătiri fizice;

d). nu sunt restricții de sex.

2. Cerințe educaționale:

a). liceul cu diplomă de bacalaureat;

b). pregătire în domeniul artelor marțiale, tragerilor de mare precizie (tir), etc.;

c). este agreată experiența în domeniu identic sau similar;

d). sunt apreciate capacitatea de a face față în diferite situații (sânge rece);

e). disponibilitatea spre efort prelungit și spiritul de echipă.

3. Aptitudini intelectuale generale:

a). este esențială dezvoltarea intelectuală generală (trebuie să fie de cel puțin de nivel mediu).

4. Aptitudini speciale (psihometrice) și deprinderi:

a). timp de reacție bun, mișcări precise, adecvate sarcinilor specifice;

b). agilitate motrice și siguranță în mișcări;

c). ușurință în asimilarea unor tehnici de îmbunătățire a performanțelor înregistrate la tragerile de precizie și viteză, cățărare și coborâre pe coardă, trageri de luptă în condiții de stres apropiate sau identice *câmpului de luptă*, etc.

5. Procese și funcții senzorial-perceptive:

a). discriminare normală a culorilor;

b). acuitate vizuală normală;

c). auz normal;

d). capacitate de reprezentare spațială și topografică bună.

6. Interese:

a). interese spre tot ceea ce este nou în domeniul tehnicilor de autoapărare;

b). interese spre autoperfecționare prin cursuri de alpinism, scufundări subacvatice, parașutism, etc.

7. Dispoziții:

a). capacitatea de a lucra într-un ritm de muncă rapid;

b). capacitatea de a realiza o muncă care solicită multă atenție la detalii;

c). capacitatea de a lucra într-un mediu în schimbare;

d). abilitatea de a realiza o muncă care implică rezistență la frustrare și o stabilitate emoțională normală.

8. Calități ale atenției:

a). spirit de observație peste medie;

b). atenție susținută (stabilitatea atenției și păstrarea vizibilității la nivel optim pe o perioadă de timp);

c). rezistență la oboseală și la influențele unor stimuli perturbatori;

d). atenție concentrată și în mod deosebit distributivă.

9. Motivația:

a). pentru munca pe care o desfășoară;

b). pentru autoperfecționare;

c). pentru dorința de realizare în profesie.

10. Situația familială:

a). mobilitate acceptabilă de acasă la serviciu;

b). înțelegere profesională din partea familiei.

11. Structură de personalitate:

a). maturitate psihoemoțională, stăpânire de sine, calm în situații de risc;

b). capacitate de adaptare la efort și în condiții repetate de suprasolicitare;

c). spirit de echipă, camaraderie, recunoașterea calităților celor din grupul de

lucru;

d). aderență față de norme, simț dezvoltat al răspunderii;

e). seriozitate, simț etic, spirit de disciplină, curaj.

12. Contraindicații:

a). inteligență slab dezvoltată, de nivel inferior (stanină 1-3);

b). instabilitatea atenției, slaba capacitate de concentrare asupra unor stimuli, distributivitate slab reprezentată;

c). viteză de reacție întârziată la stimuli vizuali și auditivi;

d). reprezentări auto și allo psihice deficitare;

e). echilibru emoțional slab structurat, dominat de manifestări impulsive, agresoare, inadecvate profesiei de luptător antiterorist;

f). hipoacuzie sau surditate;

g). deficiențe ale vorbirii (bâlbâim etc.);

h). anomalii ale vederii cromatice și periferice (discromatie).

IX. RESPONSABILITĂȚILE POSTULUI DE MUNCĂ:

1. în raport cu alte persoane:

a). execută prompt ordinele primite din partea superiorilor;

b). colaborează cu toți colegii din grupul din care face parte și din afara acestuia.

2. în raport cu tehnica din dotare:

a). menține la standardele unei bune funcționări tehnica din dotare;

b). utilizează cu maximă responsabilitate tehnica din dotare;

c). anunță orice defecțiune, în mod deosebit a armamentului din dotare, pentru a fi remediată în timp util.

3. în raport cu produsele muncii:

a). manifestă conștiinciozitate vizavi de sarcinile pe care le are de îndeplinit;

b). păstrează confidențialitatea asupra informațiilor pe care le deține, referitor la specificul misiunilor pe care le execută.

4. în raport cu securitatea muncii:

- a). respectă normele de securitate și protecție a muncii;
- b). respectă regulile de disciplină în poligon, pe aliniamentul de tragere;
- c). respectă regulile privind instrucția tragerii.

5. privind precizia și punctualitatea:

- a). respectă programul de muncă conform normelor interne ale unității;
- b). se achită prompt de sarcinile primite.

6. privind relațiile cu alții/comunicarea:

- a). menține relații cordiale, echilibrate și cooperează cu toți colegii;
- b). asigură principiul confidențialității în relațiile cu cei din jur, în ceea ce privește specificul misiunilor care îi revin.

X. CONDIȚIILE POSTULUI DE MUNCĂ

1. Programul de lucru este conform normelor stabilite de instituția angajatoare.

2. Natura muncii ține seama de faptul că necesită muncă în echipă.

3. Deplasările în vederea îndeplinirii misiunilor se fac numai la ordin, acestea diferențiindu-se, astfel:

- a). în oraș, pentru executarea misiunilor ordonate;
- b). în afara orașului, când sunt primite misiuni de însoțire, respectiv protecție antiteroristă;
- c). trageri în poligon, pregătire fizică specifică în taberele de antrenament.

XI. SALARIZAREA

Este în conformitate cu normele interne ale instituției.

XII. POSIBILITĂȚI DE PROMOVARE

Promovarea se poate realiza prin numirea în funcția de șef de grup și avansarea în corpul ofițerilor, conform pregătirii și disponibilităților existente din partea luptătorului antiterorist.

MANUALUL TERORISTULUI ISLAMIC

Spionarea inamicului este permisă și poate deveni chiar o obligație în cazul unui război între musulmani și alții. Câștigarea bătăliei este dependentă de cunoașterea secretelor planurilor și mișcărilor inamicului. Însuși profetul Mahommed a folosit această metodă, apelând la spioni și informatori.

Cum poate un spion musulman să trăiască în mijlocul adversarilor săi, în condițiile în care își păstrează caracteristicile de musulman? Cum poate să-și îndeplinească datoria față de Allah, dar în același timp să nu se deconspire ca fiind musulman? Din acest punct de vedere – al vestimentației și religiei – informatorul musulman îi este îngăduit să preia un look și un comportament similar adversarului, care să-i permită aflarea unor date profitabile organizației.

Importanța informațiilor

1. În baza informațiilor actualizate despre inamic, despre capacitățile și planurile acestuia, organizația islamică poate construi planuri viabile, cu șanse de reușită.

2. Informațiile cu privire la intențiile inamicului se constituie în avertismente pentru comandamentul organizației, care astfel va face pregătirile necesare pentru dejucarea oportunităților adversarului.

3. De aceste informații profită organizația, în măsura în care oferă date despre punctele forte și cele slabe ale adversarului.

Criteriile de culegere a informațiilor

- actualitatea;
- veridicitatea;
- securitatea/siguranța;
- confirmarea.

Sursele de informații

1. **Surse publice:** folosind sursele publice într-o manieră deschisă și fără apel la mijloace ilegale se pot obține cel puțin 80% din informațiile necesare despre inamic. Procentul variază în funcție de politica fiecărui stat în privința accesului la informație și a libertății presei. Este posibilă culegerea de informații în baza știrilor de presă, a revistelor, cărților, publicațiilor oficiale, emisiunilor de televiziune. Trebuie avute în vedere inclusiv opinia cetățenilor, comentariile sau glumele oamenilor simpli.

Persoana însărcinată cu culegerea informațiilor publice trebuie să fie absolventă de studii superioare, care va examina sursele primare de informații publicate de către adversar (ziare, reviste, radio, TV, Internet etc.) și va căuta date direct relaționate cu subiectul în chestiune.

Persoana care culege informații din surse publice nu este expusă vreunui pericol; de altfel, musulmanul care îndeplinește aceasta sarcină nu poate fi etichetat drept *spion*, deoarece nu depune eforturi pentru aflarea unor informații secrete.

2. Surse secrete: prin apelul la metode de spionaj riscante se pot obține cele 20% din informațiile considerate secrete. Cele mai importante asemenea surse sunt: indivizi recrutați, fie ca voluntari, fie datorită motivațiilor lor; monitorizări și înregistrări; fotografiere; interogare; documente extrase prin furt sau prin recrutare de personal; supraveghere, spionaj, observare.

Culegerea de informații prin mijloace publice

A. Ziare, reviste, publicații oficiale

Prin intermediul monitorizării acestor surse publice de informații se pot afla date despre evenimente politice, întruniri, călătorii prezidențiale sau ministeriale: Informațiile pot consta în: nume și fotografii ale unor personalități politice marcante, lideri ai serviciilor de informații, militari.

Știrile despre diverse întruniri la nivel înalt pot oferi date despre deciziile luate și subiectele abordate; știri privind planificarea unor întruniri, conferințe.

Date despre capacitățile actuale sau viitoare ale adversarului vizat, prin fotografierea proiectelor și locațiilor strategice sau prin întruniri cu oficiali de rang înalt: știri despre diplomația adversarului și despre planurile sale prezente ori viitoare; știri despre grupuri de turiști; reclame pentru apartamente de închiriat sau despre orice altceva util: reclame pentru mașini noi sau uzate, care pot fi utilizate la operațiunile de răpire sau asasinare; date despre poziția guvernelor vizavi de islam și lumea arabă.

B. Radio, televiziune și internet

Știrile vizuale și auditive pot influența și determina planurile prezente sau viitoare ale grupărilor/organizațiilor islamiste. Interviuurile pot ajuta la determinarea direcției politice a unui anumit stat: monitorizarea oficialilor de rang înalt și a liderilor politici; identificarea direcției diplomației unui anumit stat; informații despre interiorul diferitelor locații guvernamentale, grație transmisiunilor TV și Internetului în care se redau ceremonii inaugurate sau comemorative.

Culegerea de informații prin mijloace secrete

Informațiile culese prin mijloace secrete sunt de două tipuri:

a) Informații despre personalul guvernamental, militari, personalități privind date despre reședința, locul de muncă ora sosirii și ora plecării de la serviciu, soție și copii, locuri vizate etc.

b) Informații despre clădiri strategice, locații importante, baze militare (de pildă, date despre sediul Departamentului Apărării și al Securității Interne, date despre aeroporturi, ambasade sau sedii ale unor posturi de radio și televiziune).

Măsuri de securitate care trebuie luate de persoanele care culeg informații

Pe parcursul operațiunii de culegere a informațiilor despre personalități politice sau despre locații guvernamentale, persoana însărcinată cu respectiva

activitate trebuie să-și ia următoarele măsuri de siguranță:

1. Observarea și detectarea măsurilor de supraveghere și securitate ale diferitelor obiective vizate de gruparea/organizația islamistă;

a. a merge pe stradă, observând dacă există urmăritori;

b. a pierde intenționat un obiect din buzunar pentru a observa dacă cineva îl va ridica;

c. a merge în ritm alert și apoi a opri brusc la un colț pentru a observa dacă există urmăritori;

d. a opri în fața vitrinelor magazinelor pentru a putea sesiza dacă există urmăritori;

e. a urca într-un autobuz și apoi a coborî imediat după plecarea acestuia pentru a observa dacă există urmăritori.

2. După primirea informațiilor culese, informatorii trebuie lăsați să călătorească departe de reședința lor sau de locația organizației/grupării. Aceștia trebuie să folosească drumuri secundare și să se deplaseze pe timp de noapte.

3. Este benefic orice tip de informație ce poate fi culeasă; nu este necesară o focalizare exclusivă pe anumite obiective. În obținerea informațiilor nu trebuie dovedită grabă sau urgentă, deoarece astfel se poate deconspira atât spionul cât și importanța informației necesare.

4. Evitarea oricărei acțiuni care ar presupune deconspirarea identității reale. Nu trebuie dat dovadă de prea multă creativitate sau inventivitate.

5. Acțiunile trebuie să fie calculate și nicidecum bruște sau impulsive.

6. Nu trebuie trecute cu vederea o prietenie extrem de rapid înfiripată sau o aparentă dispută. Evaluarea în profunzime a fiecărui eveniment, nu doar în baza aparențelor.

7. Se recomandă evitarea exprimării vagi sau misterioase, cu excepția momentului în care informatorul trebuie făcut să vorbească despre ceea ce știe.

8. Este necesară purtarea în permanență a unor acte personale (false) ale căror date să fie bine cunoscute.

9. Anterior operațiunii de colectare a informațiilor, persoana însărcinată cu această misiune trebuie să se asigure că dispune de toate instrumentele (inclusiv bani) necesare unei asemenea misiuni.

10. Studiarea zonei în care va avea loc culegerea informațiilor, inclusiv a străzilor (deschise și închise), a obiceiurilor rezidenților din acea zonă, a vestimentației acestora, a accentului.

11. Este interzisă purtarea de arme în timpul procesului de culegere a informațiilor.

Metode de culegere a informațiilor folosind metode secrete

Organizația/gruparea islamistă poate obține informații clasificate prin supraveghere, observare, spionaj; furt; interogare; recrutare.

Supraveghere, observare, spionaj

Monitorizarea ținutelor civile și militare (de regulă, personalități) se poate realiza per pedes sau din mașină;

1. studierea prealabilă a informațiilor referitoare la ținută (înălțime, greutate, alte caracteristici personale fizice sau psihice);

2. cunoașterea obiceiurilor ținutei, a locurilor frecventate, a persoanelor cu care comunică;

3. studierea prealabilă a zonei în care se va produce observarea: numele străzilor alăturate, numele rezidenților zonei respective, obiceiurile cotidiene ale acestora;

4. anterior operațiunii de supraveghere, asigurarea că se dispune de întreaga logistică necesară îndeplinirii misiunii (inclusiv banii);

5. stabilirea modalității în care va avea loc comunicarea cu liderii organizației/grupării islamiste în situația în care operațiunea de supraveghere este descoperită. De regulă, se va folosi un telefon. al cărui număr însă se va memora, nicidecum nu se va scrie;

6. stabilirea unor semnale speciale între membrii echipei. în cazul în care se schimbă ordinele sau instrucțiunile;

7. cunoașterea măsurilor de luat în cazul în care ținuta numai poate fi reperată;

8. este interzisă purtarea de arme în timpul operațiunii de strângere de informații.

Desfășurarea misiunii de supraveghere din mașină:

1. mașina utilizată la supraveghere trebuie să rămână mereu în preajma mașinii subiectului-ținută, în special în zonele aglomerate. Distanța dintre cele două mașini se va stabili în funcție de circumstanțe; .

2. dacă subiectul-ținută iese din mașină sa, și începe să se deplaseze pe jos, unul dintre membrii echipei de supraveghere este obligat să coboare din mașină și să continue urmărirea pe jos.

Depistarea supravegherii din mașină:

Pentru a constata dacă este urmărită, mașina care execută misiunea de supraveghere va accelera, apoi se va opri brusc, va intra pe o stradă laturalnică, va merge în direcția opusă traficului, oprește și merge înapoi sau intră într-o parcare pe care imediat o și părăsește.

A. Supraveghere, culegere de informații și observare (informații despre locațiile inamicului) Organizația/gruparea islamistă are nevoie de cât mai multe și detaliate informații despre locațiile vitale ale inamicului, civile sau militare, în scopul de a formula planuri viabile, de a lua decizii corecte și pentru a evita dejucarea planurilor de către adversar. De aceea, persoanele însărcinate cu operațiunea de culegere a informațiilor despre o anumită locație trebuie să fie capabile să furnizeze o descriere în detaliu și să redea grafic locația respectivă.

Redarea grafică a zonei unde este plasată locația vizată, a străzilor alăturate,

precum și a locației propriu-zise. Graficul trebuie să se aproprie cât mai mult de realitate, astfel încât cineva care nu a mai văzut-o niciodată să fie capabil să o vizualizeze în baza desenului. Preferabilă este marcarea pe grafic a direcțiilor de trafic, a secțiilor de poliție, a centrelor de securitate.

B. Culegerea de informații prin interogare

Organizația/gruparea islamistă poate obține – prin metoda interogării – informații despre personalul și clădirile adversarului. Culegerea informației prin aceasta metodă se va realiza prin răpirea unui cetățean al statului considerat inamic și apoi prin interogarea acestuia. Această sursă de informare nu este una permanentă. În plus, trebuie avută în vedere posibilitatea dezinformării de către indivizii răpiți și interogați. De aceea, persoana însărcinată cu interogarea ostaticului trebuie să întrunească următoarele caracteristici: să aibă cunoștințe și experiență în comportamentul și psihologia umană, o personalitate puternică, un al șaselea simț în baza experienței practice, să fie extrem de răbdător, capabil să se prefacă și să disimuleze, inteligent, analitic și deductiv, să fie capabil să formuleze un plan de anchetă.

C. Culegerea de informații prin recrutare

Recrutarea agenților este cea mai dificilă și riscantă operațiune, deoarece persoana însărcinată cu această misiune poate fi ucisă sau încarcerată. Din acest considerent, sarcina recrutării trebuie lăsată în seama unui anumit tip de membri ai organizației/grupării.

Candidații ideali pentru recrutare sunt: cei care comit ilegalități, cei care caută azil politic, aventurierii, angajați la restaurante, baruri, hoteluri, persoane nevoiașе, lucrători la vamă, porturi navale, aeroporturi.

Etapele recrutării

În situația în care organizația islamistă, cu capacitățile sale modeste, dorește să obțină informații despre un obiectiv/ținta importantă (personalitate, clădire, baza militară, agenție, minister, etc.), trebuie să parcurgă următoarele etape:

1. Găsirea agentului. În acest stadiu, organizația islamică alege persoana potrivită care să furnizeze diverse informații. Organizația se interesează despre respectiva persoană: situația financiară, status familial, atitudinea față de puterea politică, punctele forte și slăbiciunile.

2. Evaluarea agentului. În această etapă, agentul este plasat sub o continuă observare, în scopul de a-i afla orarul de lucru, locurile frecventate, persoanele cu care interacționează.

3. Abordarea agentului. După aflarea unor date despre persoana avută în vedere pentru recrutare, se stabilește o relație cu respectivă persoană, folosindu-se ca acoperire o altă identitate, precum: relație de familie/rudenie; relație de prietenie (agentul recrutator va dezvolta o prietenie aparent dezinteresată, în mod natural și gradual pentru a atrage interesul individului vizat pentru recrutare). În cazul în care primul agent recrutator eșuează în stabilirea relației de prietenie, un alt agent va

prelua aceasta misiune, informându-se de la primul agent despre slăbiciunile subiectului-țintă, care ar putea fi exploatate.

4. Recrutarea agentului. Recrutarea se poate face în mod direct (subiectului-țintă i se expune franc propunerea de colaborare cu organizația islamică, contra cost) sau indirect (se extrag informații de la subiectul-țintă - fără a i se spune cui servesc - prin acordarea unor cadouri, mimarea prieteniei cu acesta sau prin încercarea soluționării problemelor acestuia).

5. Testarea agentului. În acest stadiu, agentului i se trasează anumite sarcini pentru testarea abilităților și loialității sale. Agentul recrutat nu știe că organizația dispune deja de informațiile solicitate. În situația în care informația colectată de agent nu este identică informației din posesia organizației, atunci se consideră fie că agentul nu este o sursă de informare bună, fie că încearcă să inducă în eroare organizația. Pe parcursul stadiului de testare, agentul trebuie atent monitorizat.

6. Pregătirea (antrenarea) agentului. În această etapă se află agentul recrutat este conștient de scopul recrutării sale. Activitatea de pregătire se va centra pe:

- a. metode secrete de colectare și tănuire a informațiilor;
- b. metode de transmitere a informațiilor;
- c. munca sub acoperire;
- d. capacitatea de a rezista și de a nu ceda unui interogatoriu;
- e. fotografierea ținutelor și obiectivelor.

Pe de altă parte, se poate renunța la pregătire, agentului recrutat acordându-i-se libertate de acțiune și posibilitatea de a se baza pe propriul instinct, talent, experiență.

7. Modalitatea de tratare a agentului. Membrul organizației islamice însărcinat cu pregătirea agentului recrutat trebuie să dețină aptitudinile și calificările unui spion perfect, unui psiholog, unui interogator.

Există doua perspective în tratarea agentului:

a. menținerea unei puternice relații personale cu agentul recrutat. Aceasta tehnică asigură agentului motivarea de a-și mulțumi amicul (adică pe cel care l-a recrutat) prin oferirea de informații. Totuși, această tehnică are dezavantaje: barierele dintre agent și cei care l-au recrutat dispar, iar agentul poate formula o serie de cereri suplimentare care nu se regăsesc în înțelegerea anterioară.

8. renunțarea la serviciile agentului. Aceasta ar trebui să se producă în una din următoarele situații:

- a. misiunea pentru care agentul a fost recrutat se încheie;
- b. incapacitatea de muncă datorită îmbolnăvirii agentului sau schimbării situației de la locul ele muncă;
- c. erori repetate ale agentului în privința măsurilor de securitate;
- d. agentul solicită retragerea din misiune.

SPECIAL

Cu ocazia percheziției în apartamentul unui membru al rețelei Al-Qaeda, poliția din Manchester (Marea Britanie) a descoperit în computerul celui investigat un ghid-manual despre care se crede că ar sta la baza acțiunilor teroriste ale organizației conduse de Osama bin Laden. Textul este intitulat "Studii militare în războiul sfânt împotriva tiranilor" (*Military Studies in the Jihad Against the Tyrants*). Pe parcursul celor 180 de pagini, „Biblia teroristului“, semnată de Osama bin Laden, oferă luptătorilor sfaturi în domenii precum comiterea de asasinat și răpiri, falsificarea documentelor, prepararea otrăvurilor etc (Cristescu, C., 2006, <http://www.lumea.ro>).

Ghidul teroristului semnat de Bin Laden

Extrase din *Manualul teroristului* au fost incluse în numărul din 24 mai 2004 al revistei electronice Al-Battar Magazine, editată de Al-Qaeda. Focalizată pe chestiuni militare, aceasta este complementară celeilalte reviste on-line aparținând Al-Qaeda, *Vocea Jihadului*, axată pe probleme ideologice.

Alături de alte chestiuni avute în vedere, textul conține instrucțiuni referitoare la operațiunile de răpire, tipologia răpirilor, negocierea eliberării ostaticilor, organizarea operațiunilor de răpire.

Răpirile

Motive pentru deținerea unuia sau a mai multor indivizi: forțarea guvernului sau a inamicului de a da curs unor cereri; punerea guvernului într-o situație dificilă; obținerea unor informații folositoare de la ostatici; obținerea răscumpărării în bani, necesari susținerii financiare a organizației teroriste. Elemente necesare formării unui grup de răpitori: capacitatea de a face față presiunii psihologice și circumstanțelor dificile (în cazul răpirilor publice, echipa de răpitori va fi supusă unei tensiuni mai mari); inteligența și reflexe rapide pentru a putea răspunde în timp util unor situații de criză sau neprevăzute; capacitatea de a exercita un control asupra adversarului (abilități necesare paralizării adversarului și câștigării controlului asupra acestuia); forma fizică bună; cunoașterea cerințelor de securitate înainte, în timpul și după încheierea operațiunii; abilitatea de a folosi orice tip de arme necesare răpirii.

Tipuri de răpiri: *răpiri cu caracter secret* (subiectul-țintă este răpit și dus la o locație sigură și securizată, necunoscută autorităților; răpirea secretă este mai puțin riscantă); *răpiri cu caracter public* (ostaticii sunt deținuți în mod public într-o locație cunoscută; autoritățile înconjoară zona și poartă negocieri; adesea încearcă să genereze diversiuni și să atace răpitorii).

Etapele răpirilor publice:

1. Stabilirea țintei: ea trebuie aleasă cu chibzuință astfel încât să forțeze puterea politică să soluționeze revendicările grupului de răpitori (răpitul va fi o persoană importantă și influentă);

2. Culegerea informațiilor despre locația unde se va produce răpirea și persoanele ce se găsesc acolo (vor fi studiate sistemele de alarmă, trupele de pază, planurile detaliate ale clădirii); vor fi identificați răpitorii care pot pătrunde în interiorul clădirii fără a fi supuși controlului; dacă subiectul-țintă se afla într-un autobuz este esențială cunoașterea naționalităților oamenilor din autobuz (deoarece naționalitatea va determina efectul operațiunii) și a datelor referitoare la ruta acestuia, opririle la benzinării, procedurile de protecție, programul special pentru turiști etc., cu scopul de a identifica punctele slabe și de a obține un control asupra grupului-țintă; dacă ținta se află într-un avion: trebuie determinată destinația și aflată dacă este vorba de un zbor de legătură, ceea ce constituie o opțiune mai bună (zonele de tranzit sunt mai vulnerabile, deoarece se fac mai puține controale; cei ce deturneză un avion trebuie să fie creativi în maniera de introducere la bord a materialelor explozive și a armelor).

3. Executarea răpirii: rolurile răpitorilor variază în funcție de locația operațiunii de răpire.

Tipologia grupurilor de răpitori: grupul de protecție (rolul său constă în apărarea răpitorilor); grupul de pază și control (asigurarea controlului asupra ostaticilor; dacă operațiunea eșuează, trebuie scăpat de ei); grupul de negociere (în general, liderul grupului este cel ce negociază și transmite apoi totul mujahedinilor; trebuie să fie o persoană inteligentă și determinată).

Negocierile

Inamicul folosește, de regulă, cel mai bun negociator de care dispune, care este inteligent și are cunoștințe în psihologia umană. Este capabil să inducă teama în rândul răpitorilor, în scopul descurajării acestora.

Răpitorii trebuie să-și păstreze calmul în toate situațiile, pe măsură ce negociatorul inamicului va încerca să tragă de timp pentru a da oportunitatea forțelor de securitate, să construiască un plan de identificare a locației unde sunt ținuți ostaticii.

Durata detenției ostaticilor ar trebui minimizată pentru a reduce tensiunea echipei de răpitori. Cu cât este mai lungă perioada de deținere, cu atât va slăbi puterea și determinarea echipei de răpitori și cu atât va fi mai dificilă menținerea controlului asupra ostaticilor.

În cazul în care autoritățile trag de timp în soluționarea revendicărilor, executarea ostaticilor devine necesară. Autoritățile trebuie să conștientizeze seriozitatea răpitorilor.

Schimbul de ostatici este o etapă extrem de delicată. Dacă inamicul soluționează cererile, iar scopul operațiunii este eliberarea unor membri ai Al-Qaeda aflați în închisoare este esențială asigurarea prealabilă că aceștia sunt într-o stare bună.

Dacă scopul răpirii este obținerea de bani, este esențială asigurarea ca întreaga sumă solicitată a fost acordată și că banii nu sunt nici falși, nici marcați și nici nu sunt plantate dispozitive de ascultare în interiorul valizei cu bani. Echipa de răpitori trebuie să fie într-o alertă perpetuă pentru potențiale atacuri din partea autorităților, chiar și în timpul schimbului de ostatici.

Operațiunile anterioare au demonstrat că forțele de securitate sunt incapabile să asigure controlul total în interiorul orașelor. Prin urmare, membrii Al-Qaeda au găsit metode de transportare în condiții de siguranță a deținuților eliberați în schimbul ostaticilor. Răpitorii trebuie să fie atenți să nu elibereze ostaticii solicitați la schimb. Ostaticii nu vor fi uciși în cazul în care cererile Al-Qaeda au fost soluționate. Ostaticii cei mai importanți vor fi reținuți până în momentul în care răpitorii se vor fi retras în siguranță.

Măsuri de securitate

În cazul răpirilor publice: detenția nu trebuie prelungită; dacă autoritățile trag de timp, ostaticii trebuie executați gradual, pentru ca autoritățile să știe că răpitorii nu glumesc; în momentul eliberării unor ostatici – femei sau copii, trebuie avute în vedere ca: aceștia să nu transfere informații care ar putea dauna răpitorilor; trebuie verificat dacă alimentele aduse ostaticilor și răpitorilor sunt sigure; persoana care le livrează și ostaticii vor fi puși să guste înaintea răpitorilor; tactica tragerii de timp din partea autorităților poate indica intenția acestora de a ataca locația deținuților, a ostaticilor; atacurile subite ale autorităților pot fi încercări de a crea, diversivitate care le-ar permite câștigarea controlului asupra situației; în cazul în care cererile răpitorilor au fost îndeplinite, eliberarea ostaticilor trebuie să se producă într-o locație favorabilă răpitorilor; atenție la gurile de aerisire sau ventilație, deoarece acestea pot fi folosite pentru instalarea dispozitivelor de supraveghere prin intermediul cărora se poate afla numărul răpitorilor sau se pot folosi gaze lacrimogene; răpitorii nu trebuie să se lase impresionați de ostatici; e bine să evite să se uite la femeile luate ostatice. Etapele răpirii secrete sunt asemănătoare celor ale răpirii publice: stabilirea planului de capturare a țintei și pregătirea/antrenarea pentru operațiunea de răpire.

Echipa însărcinată cu operațiunea de răpire trebuie să fie formată din cinci grupuri: grupul de supraveghere (raportează mișcările țintei); grupul de protecție (protejează răpitorii de orice intervenție externă); grupul de răpitori (al cărui rol este să supravegheze ostaticii pentru momentul producerii schimbului de ostatici sau al executării acestora); grupul de urmărire și prevenție (asigură ca grupul de adăpostire nu este urmărit sau supravegheat).

Ținta va fi transportată într-o locație sigură. După ce solicitările răpitorilor au fost îndeplinite, este necesară transportarea ostaticului într-o locație de unde va fi eliberat. El nu trebuie să fie capabil să identifice locul detenției sale.

Tratarea ostaticilor în ambele tipuri de răpire: observarea, supravegherea atentă, confiscarea oricărei arme aflate în posesia lor; separarea tinerilor de bătrâni, a femeilor de copii; cei ce opun rezistență trebuie uciși pe loc, pentru a descuraja orice

tentativă de opoziție; păstrarea distanței față de ostatici (minim 1.50 m), din motive de siguranță; de față cu ei, trebuie vorbit într-o altă limbă sau într-un alt dialect decât cel propriu răpitorilor, pentru a preveni posibilitatea identificării acestora; din același motiv, ostaticii vor fi legați la ochi.

Tactica răpirlor din Irak

Luarea de ostatici – un instrument la care recurg teroriștii pentru a dărâma guverne și a influența opinia publică – este una dintre formele de terorism cele mai eficiente din Irak. La rândul ei, mediatizarea influențează opinia publică, ceea ce poate schimba politicile guvernamentale.

Cine sunt autorii răpirlor?

În majoritatea cazurilor, răpirlor sunt orchestrate de grupări fundamentaliste extremiste care consideră că versiunea lor pură asupra islamului este divizată în credincioși și infideli, în *Dar al-Islam* și *Dar al-Harb*. Prima, "casa islamului", sunt regiunile sub conducerea islamului, iar a doua, "casa războiului" sunt regiunile conduse de necredincioși, respectiv musulmani eretici. Aceste regiuni trebuie cucerite prin intermediul jihadului, "războiul sfânt", pentru a le transforma în "casa islamului". Extremiștii islamici cred că jihadul este o obligația oricărui musulman.

Suniții îi consideră pe șiiți drept eretici, iar Abu Musab al-Zarqawi, liderul celui mai important grup terorist din Irak, drept adversari. Pentru acești musulmani extremiști, Irakul reprezintă doar o bătălie dintr-un război mult mai mare, dus împotriva non-musulmanilor. Grupările de răpitori cele mai proeminente sunt: Tawhid wa Jihad (condus de Abu Musab al-Zarqawi), Annata Islamica, Brigada Verde, Riposta Islamică, Ansar al-Sunna.

Care sunt țintele răpirlor?

Victimele variază atât ca naționalitate (nepalezi, italieni, francezi, coreeni, filipinezi, irakieni, iranieni, turci, iordanieni, britanici, americani și, după cum am văzut, români), cât și ca profesie (reporteri, funcționari, diplomați, soldați, muncitori, șoferi de camion).

Cum se produc răpirlor?

Imediat după luarea unui ostatic, o casetă video este postată pe un site islamic și, apoi transmisă televiziunii din Qatar, Al-Jazeera. Internetul permite oricărui grup să folosească o înregistrare video și un site ca instrumente de propagandă. Informația este instantaneu accesibilă pretutindeni în lume. Al-Jazeera, care numără 35 de milioane de telespectatori din Orientul Mijlociu, a acceptat transmiterea unor înregistrări cu mesajele, solicitările și amenințările fundamentalistilor. Cererile teroriștilor se îndreaptă spre guverne, însă audiența lor reală o constituie cetățenii țării respective. Mediatizarea crizei ostaticilor generează presiunea populației de a soluționa cererile răpirlor. Aceștia sunt conștienți de efectul casetelor și adesea recurg – aveau să descopere specialiștii la tehnici sofisticate de editare a imaginii, menite a scoate în evidență și suferința ostaticilor.

Efectele răpirilor

Efectele luării de ostatici sunt diverse și se produc la diferite niveluri. În cazul victimelor este vorba de o experiență traumatizantă și adesea, foarte dureroasă. În cazul prietenilor și rudelor victimelor apare disperarea care generează suferință persoanelor dragi și posibila lor execuție. Liderii politici și cei ce se confruntă cu o dilemă etică: pe de o parte, vor să facă tot ce le stă în putință pentru a proteja viețile celor luați ostatici; pe de altă parte, vor să evite să cedeze în fața cererilor teroriștilor, pentru a nu încuraja practica răpirilor.

Tipuri de reacții la criza ostaticilor

Liderii politici au reacționat diferit la crize similare: fie au cedat în fața răpitorilor (cazul statului Filipine, care a acceptat retragerea trupelor din Irak în schimbul eliberării lui Angelo, șofer de camion răpit de Armata Islamică la 7 iulie 2004), fie au refuzat solicitările răpitorilor, fie au ales negocierile (cazul jurnaliștilor francezi răpiți de Armata Islamică Irakiană, care solicitase guvernului de la Paris revocarea legii ce interzice elevilor islamici să poarte vâlul sau alte simboluri religioase în școlile publice), fie au exclus orice posibilitate de negociere (cazul Australiei, al cărei premier, John Howard, a afirmat că "nu vom negocia cu teroriștii" pentru eliberarea ostaticilor australieni răpiți pe 13 septembrie 2004).

Teroriști tactici și teroriști strategici

Potrivit lui Giandomenico Pico, diferența de bază între generația trecută de teroriști și cei actuali este că grupări precum Hezbollah aveau un caracter „tactic” când grupările teroriste de tipul Al-Qaeda sunt "strategice".

Astfel, teroriștii tactici au un obiectiv politic precis, bine cunoscut și neschimbat precum alungarea israelienilor din Liban sau a britanicilor din Irlanda de Nord. În schimb, teroriștii strategici au un obiectiv general – islamizarea întregii umanități. Scopurile lor se schimbă în funcție de avantajele pe care le pot obține. De pilda, chestiunea palestiniană nu s-a aflat pe ordinea de zi a Al-Qaeda până în 1998. actualmente, a fost înlocuită cu practica răpirilor și decapitărilor în Irak. Așadar, teroriștii actuali își ajustează obiectivele în funcție de context.

A doua distincție se referă la identificarea inamicului. Teroriștii tactici, precum cei din IRA, ETA și Hezbollah, erau foarte atenți să nu-și multiplice inamicii. Pe acest considerent, își nominalizau adversarii tradiționali; de pildă, trupele britanice din Irlanda de Nord sau oficialii guvernamentali de la Bilbao. Teroriștii strategici, precum Al-Qaeda, percep ca inamici triburile šiite din Afganistan, americanii din New York, indienii din Cașmir, chiar și turiștii australieni din Bali sau oficialii guvernamentali din Arabia Saudită. Nu își fac probleme cu privire la multiplicarea inamicilor, deoarece sunt împotriva tuturor celor care nu sunt cu ei. A treia distincție constă în faptul că teroriștii tactici sunt cunoscuți inamicilor și negociază cu aceștia direct sau indirect. În schimb, "negocierea" nu pare un termen inclus în vocabularul teroriștilor strategici. În general, majoritatea ostaticilor răpiți de grupările tactice Shia (șiite) au fost, până la urmă, eliberați. Însă ostaticii grupărilor tip Al-Qaeda au fost, în

mod brutal, uciși în Pakistan, Afganistan, Irak sau în altă parte”, afirma Giandomenico Pico. A patra – și cea esențială – distincție face faptul că teroriștii tactici își au baza în teritoriul unde operează, ceea ce înseamnă că, de regulă, au o grupare politică și o altă de natură militară. Hezbollah are chiar o rețea de organizații de caritate. În contrast, teroriștii strategici sunt o organizație fără o bază într-un anumit teritoriu.

Consecința practică a tuturor acestor diferențe este că teroriștii tactici se pot transforma și pot continua să trăiască fără a avea vreun inamic. Precum IRA, pot renunța la terorism și pot deveni un partid politic pentru a-și realiza obiectivele. Al-Qaeda nu poate face asta, deoarece, fără adversar, rațiunea existenței sale dispare. În ceea ce privește tactica răpirilor, faptul că unii ostatici sunt executați și alții eliberați în schimbul unei răscumpărări arată că fiecare grupare își are propriul mod de operare.

Mass-media și terorismul

Potrivit lui James E. Lukaszewski, consilier pe probleme de relații publice al Armatei Statelor Unite, „mass-media și terorismul merg mână în mână, fiind cvasi inseparabile. Se alimentează reciproc, având motivații diferite: politice sau ideologice în cazul terorismului, respectiv succes comercial în cazul mass-media”.

Lukaszewski argumentează că această relație este benefică ambelor părți, deoarece „presa asigură teroriștilor accesul la opinia publică, iar activitățile teroriste sporesc ratingurile”.

Într-un articol din revista Middle East Review of International Affairs, Ibrahim al Marashi arată că: „simultan și complementar activităților militare s-a dezvoltat o strategie media a insurgenților”. Fenomenul răpirilor a dovedit intenția acestora de a influența mass-media internațională, luarea de ostatici și transmiterea înregistrărilor video cu captivitatea acestora – iată o tactică de succes pentru câștigarea mediatizării atât în presa arabă, cât și în cea internațională, precum și pentru presarea liderilor politici, să cedeze cererilor insurgenților.

John Alterman, directorul programului pentru Orientul Mijlociu al Centrului de Studii Strategice de la Washington, descrie înregistrările video cu decapitarea ostaticilor ca fiind „acte construite pentru televiziune”; „casetele cu decapitări sunt parte a unui set de imagini și acțiuni calculate, direcționate spre influențarea opiniei publice. În acest fel, audiența este mai importantă decât însăși acțiunea, iar simbolismul este inseparabil de strategie. A trece cu vederea aceste aspecte poate conduce la riposte eronate”.

Brigette L. Nacos, analistă a raportului dintre terorism și presă, explică această relație în baza a două variabile: „bomba și mesajul”, cu alte cuvinte actul terorist și relatarea de presă a respectivului incident; „opinia publică” (ea reacționează întotdeauna la atacul terorist); decidenții, sunt nevoiți să ia măsuri în baza percepției publice asupra evenimentului.

Ostaticii și mesajele insurgenților

Bunt, autorul cărții *Islamul în era digitală*, utilizează sintagma de Cyber Jihad pentru a descrie acele organizații islamiste care folosesc internetul pentru a transmite mesajul violenței religioase. În ceea ce privește conflictul din Irak, insurgenții se folosesc de internet pentru popularizarea acțiunilor lor împotriva armatei americane în regiune. Fenomenul răpirilor a început după încheierea războiului din Irak, însă primele victime au fost din rândul irakienilor.

Mesajele către irakieni

Înregistrările video ale decapitărilor sunt destinate a servi drept avertismente pentru orice irakian care lucrează pentru forțele de securitate ale guvernului, sau colaborează cu armata americană. O casetă video postată pe site-ul grupării Zargwi în octombrie 2004 conține decapitarea a doi irakieni, Fadhil Ibra Firas Imayyil, membri ai serviciilor secrete. Răpitorii s-au identificat drept Brigăzile Jama'at al-Jihad wal-Tawhid. Înainte de execuție, victimele își atenționau concetățenii care lucrează pentru asemenea servicii să-și părăsească postul și să se roage pentru păcatul lor de a fi colaborat cu forțele de ocupație Jaysh al-Ansar al-Sunna, care au răpit un alt irakian, Sayf Adnan Kana'an, care, lucra ca mecanic pentru forțele americane din Mosul. Casetă îl arăta legat, stând în fața a trei indivizi mascați și a unui steag negru cu texte în limba araba. Execuția invocă vina de a fi fost un spion recrutat de trupele americane pentru a da informații despre activitatea mujahedinilor din Mosul. Înainte de a fi ucis, ostaticul a fost forțat să declare: „Spun tuturor celor ce vor să lucreze pentru americani să nu facă asta. Am aflat ca mujahedinii au informații despre absolut orice. Sunt mai puternici decât am crezut.”

Alte răpiri au vizat anumite comunități de irakieni, precum înregistrarea video din octombrie 2004, care a apărut pe site-ul grupării Jaysh Ansar al-Sunna și conținea execuția unui musulman șiiit. Acesta a fost pus să citească o declarație, ulterior fiind decapitat în timp ce răpitorii strigau „Dumnezeu este mare”.

Șiitii au fost o țintă specifică pentru gruparea lui al-Zarqawi, fiind acuzați că ar fi organizat atacuri împotriva musulmanilor sunniți din Irak și că s-ar fi aliat cu forțele americane. Al-Zarqawi a încercat să genereze un conflict civil subminând astfel eforturile Coaliției de a asigura stabilitatea în regiune. A înregistrat chiar o casetă audio de 33 de minute în care declară că șiitii irakieni nu sunt musulmani adevărați, ci „ochii și urechile americanilor”.

Insorgenții i-au vizat și pe kurzi, acuzându-i tot de colaborare cu forțele americane.

Mesajele către Statele Unite și Marea Britanie

Răpirile par o formă de protest la adresa războiului împotriva terorismului declanșat de Statele Unite după momentul 11 septembrie. De pildă, Nicholas Berg, un tânăr întreprinzător american, a fost capturat în aprilie 2004. Casete video cu execuția sa îl arată purtând un echipament portocaliu, culoare simbolică pentru arabii deținuți în închisorile americane Guantanamo Bay și Abu Ghraib) Ostaticul era înconjurat de

cinci indivizi mascați și înarmați, care citeau un mesaj potrivit căruia execuția este o reacție la abuzul comis asupra deținuților irakieni către soldații americani. La 11 mai 2004, Ansar al Sunna a transmis înregistrarea video a decapitării lui Berg. Tatăl acestuia avea să-l acuze pe președintele George W. Bush de moartea fiului său, ceea ce demonstrează că insurgenții au puterea de susținere a poporului american pentru ocuparea Irakului.

Jama'at al-Jihadawhid l-a răpit pe britanicul Kenneth Bigley la Bagdad, la 16 septembrie împreună cu alți doi americani angajați ai companiei Gulf Services din statele Arabe Unite. O înregistrare video amenința cu executarea lor în cazul în care Statele Unite nu eliberau toate femeile irakiene aflate în custodia sa. Cei doi, Jack Hensley și Eugene Anstrong, au fost decapitați, iar înregistrarea certificând că execuția a fost postată pe Internet la 21 septembrie 2004.

Mesajele pe care le trimite al-Zarqawi prin intermediul casete lor îi inspiră pe tinerii musulmani să se alăture cauzei Jihadului în Irak. Este cazul unui individ care s-a oferit să execute o misiune sinucigașă împotriva forțelor americane. Pentru acei musulmani pe care înregistrările decapitărilor nu îi determinau să se alăture cauzei, aceste imagini servesc unui alt scop: decapitățile reprezintă mesajul insurgenților potrivit cărora inamicii încălcău legea islamică.

Practica răpirilor a făcut mereu parte din repertoriul grupărilor teroriste, bucurându-se dintotdeauna de mediatizare, generând crize și obținând, ocazional, concesiuni politice, însă insurgenții din Irak sunt primii din analele terorismului care au transformat **practica răpirii în armă strategică**.

Irakul oferă condiții ideale pentru acțiunile de răpire. Țara este măcinată de conflicte, autoritatea guvernamentală este slabă, poliția inefficientă, iar comerțul cu arme și explozibil prosperă. Profitând de vidul de autoritate de după înlăturarea lui Saddam Hussein grupările infracționale au început să răpească irakieni. În momentul în care mișcările de rezistență au început să vizeze civili de cetățenie străină, în aprilie 2003, unii analiști atrăgeau atenția asupra faptului că fenomenul va lua amploare pe măsură ce răpitorii vor căpăta experiență, generând crize interne cu care vor trebui să se confrunte forțele Coaliției.

Guvernele și corporațiile vor plăti răscumpărarea ostaticilor, încurajând astfel noi răpiri. Oficialii irakieni și cei ai Coaliției, focalizați pe deteriorarea securității interne au subevaluat această amenințare. Acum, procentul răpirilor și execuțiilor din Irak a ajuns să îl devanseze serios pe cel din Columbia sau alte state, unde fenomenul răpirilor a devenit endemic, însă motivația răpitorilor este de natură economică.

Deși cererile formulate de răpitori au fost soluționate doar în cazuri foarte rare, practica răpirilor s-a dovedit o strategie extrem de eficientă. Grupările au catalogat răpirlile drept răsplată pentru tratamentul abuziv aplicat prizonierilor musulmani din închisorile Coaliției și pentru umilințele la care a fost supusă lumea arabă.

Chiar dacă numărul victimelor cauzate de explozia unei bombe este superior, fenomenul răpirilor personalizează violența. Oficialii irakieni și cetățenii străini, deja izolați datorită măsurilor de securitate, au fost plasați dincolo de garduri și gărzi de

securitate. În plus răpирile au încetinit procesul de reconstrucție a Irakului. Unele companii au cedat solicitărilor răpitorilor de a părăsi țara. Altele se tem să pătrundă în Irak.

În medie, patru irakieni sunt răpiți zilnic. Unii estimează că numărul total al celor răpiți pentru obținerea unei răscumpărări se ridică la mii. Așadar, în acest caz, este vorba de răpирi în scopuri economice.

În ceea ce-i privește pe cetățenii străini, motivația este inclusiv de natură politică. Analistii estimează că, pe viitor, ne putem aștepta la continuarea practicii răpирilor, la „comercializarea“ ei pe măsură ce răscumpărările devin parte a cererilor răpitorilor, specializarea grupărilor de răpitori (unele se vor axa exclusiv pe răpirea propriu-zisă, altele pe custodia ostaticilor, iar altele pe negocierea răscumpărării).

PROGRAMUL DE ANTRENAMENT "R.C.I."
destinat luptătorilor antiteroriști *
(PROIECT)

PREZENTARE: inițiat în scop formativ, în situații de selecție, promovare/trimitere la specializare sau în misiuni internaționale, **R.C.I.** (*rezistență fizică; curaj; spirit de inițiativă*) asigură „surmontarea necunoscutului” de către luptătorul antiterorist. Pornind de la obiectivele formative, respectiv *dezvoltarea rezistenței fizice, dezvoltarea curajului, învingerea unor momente cu un înalt nivel de dificultate, specifice misiunilor antiteroriste, dezvoltarea spiritului de inițiativă în rezolvarea unor situații critice și adaptarea rapidă la schimbare*, R.C.I. contribuie la mărirea rezistenței fizice, la o mai bună coordonare a mișcărilor și la dezvoltarea rezistenței la efort prelungit.

Programul R.C.I. este structurat pe șase aplicații psiho-fizice, diferențiate prin ateliere și exerciții de antrenament, cu un nivel de solicitare de la simplu la complex. Acestea pot fi reprezentate, astfel:

1. **PILONI INEGALI;**
2. **BÂRNĂ** – cu o lungime de 5 m și lățime de 1 m;
3. **SCARĂ** – cu o lungime de 8 m;
4. **STÂLPI DE SUSȚINERE** – cu o lungime de 10 m;
5. **BAZIN DE APĂ** – cu o lungime și lățime de 10 m;
6. **FRÂNGHIE** – cu o lungime de 12 m

*Lungimea totală a traseului de antrenament este de 50 m și este propus pentru optimizarea pregătirii fizice și psihice a luptătorilor antiteroriști din cadrul Grupului Special de Protecție și Intervenție „Acvila” – M.I.R.A.

Redactare, tehnoredactare și copertă: Carmen TUDORACHE

Tipărit la Tipografia M.I.R.A.

B.C.U. "M. EMINESCU" IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3466/08

12.08

CRISTINA ALBU este ofițer psiholog în cadrul Compartimentului Pregătire și Asistență Psihologică din Centrul de Psihosociologie M.I.R.A. și desfășoară activități de evaluare psihologică și diagnoză organizațională a personalului care participă la misiuni internaționale de menținerea păcii (Kosovo, Haiti, Bosnia, Congo, Timoru de Vest), activități de coordonare, îndrumare și control în unitățile teritoriale, evaluare psihologică semestrială a trupelor de intervenție rapidă (D.E.P.I.R., ACVILA) și cu atribuții antiteroriste.

A obținut titlul de doctor în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, susținând tema „Practici de optimizare psihică a luptătorilor antiteroriști”; a absolvit Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității București, precum și Masterul de „Consiliere psihologică - orientare școlară și profesională” din cadrul aceleiași universități, Colegiul de Management al Resurselor Apărării și Educațional (Universitatea Națională de Apărare), cursul postuniversitar în domeniul „Negociere și conflicte organizaționale” Universitatea București, precum și cursul pe problematica misiunilor internaționale – Debriefing police mission Gimborg-Germania. Are gradul didactic de „definitivare în învățământ” (în 1997). În decembrie 2005 a desfășurat în Provincia Kosovo activități de asistență și evaluare psihologică a unor polițiști români ce urmau să treacă în corpul ofițerilor. A publicat diferite articole în reviste și cărți de specialitate, a participat la simpozioane științifice în domeniul său de activitate și a fost inițiatoarea primului debriefing (catalogat ca tehnică de recuperare rapidă, de refacere a echilibrului psihic după evenimente traumatizante) organizat în Poliția Română cu polițiștii care s-au întors din misiunile externe, din teatrul de operații.